REV. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL,

ORD. MIN. S. FRANCISCI REFORM. PROVINCIÆ BAVARICÆ LECTORIS JUBILATI &c.

THEOLOGIA MORALIS

EDITIO RECENTISSIMA PLURIBUS ADDITIONIBUS, ET SUCCINCTA PROPOSITIONUM DAMNATARUM DECLARATIONE AUCTA

AB

A.R.P.F. MASSÆO KRESSLINGER, EJUSDEM ORD. AC PROV. LECT. JUB. ET TERTIO EX-PROVINCIALI.

ADJECTIS ALIIS NOVISSIMIS ADDITIONIBUS

P. F. DALMATII KICKH, DICTI ORD. AC PROV. LECTORIS EMERITI &c.

TOMULUS III.

COMPLECTENS TRACTATUM VI. VII. ET VIII. DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTO. DE JURE, ET JUSTITIA, ET DE CONTRACTIBUS.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Monachii, & Pedeponti, vulgò Stadt am Hof, Sumptibus Joannis Gastl Bibliopolæ.

MDCCLV.

Laudet. JESUS Xs.

Permittitur ad usum R. P.
D. Appollinaris E. C. M. L.

D. Hieronymus E. C. M. C.
Vic. Gralis mpa

Idem Concedo.
D. Clemens E. C. M. C.
Prior Vigren.

P. P. Eremitar. Camaldulensium
Eremi Vigrensis.

ELENCHUS TRACTATUUM, DISTINCTIONUM, QUÆSTIONUM, ET PARAGRAPHORUM HUJUS TOMULI III.

TRACTATUS VI.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTIS.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

DISTINCTIO II.
De Juramento.

DISTINCTIO III.
De Voto.

TRACTATUS VII.
DE JUSTITIA, ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

DISTINCTIO I.
De Virtutibus Cardinalibus.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ ac Jure generatim.

DISTINCTIO III.

De speciebus Juris in re.

DISTINCTIO IV.

De objecto & subjecto capaci Dominii.

DISTINCTIO V.

De Acquisitione Dominii.

DISTINCTIO VI.
De Præscriptione & Usucapione.

TRACTATUS VIII.
DE CONTRACTIBUS.
DISTINCTIO I.
De Contractibus in genere.

DISTINCTIO II.
De Contractibus gratuitis.

DISTINCTIO III.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

DISTINCTIO IV.

De Contractibus onerosis.

II. Quid

TRACTATUS SEXTUS.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO ET VOTO.

1. INTER alios Religionis actus connumerari Juramentum & Votum, ſuperius (a) jam dictum eſt; verùm de ipſis meritò ſeorſum agitur, tum ob copioſiorem, quàm continent, materiam, ſpecialéſque difficultates, tum majoris claritatis gratia. Quia verò Horæ Canonicæ comprehenduntur ſub Oratione, uno ex primariis actibus virtutis Religionis, prius de eisdem ſub propria diſtinctione dicendum erit.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

QUÆSTIO I.

Quid sint, & quo Jure obligent Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
   (a) Tract. 5. dist. 1. n. 10.
2. *Horæ Canonicæ, quæ?*
   Dicuntur Officium Ecclesiasticum, & Divinum.
3. *Officium Ecclesiasticum, Nocturnum, & Diurnum, quid? Laudes an possint separari à Matutino?*
4. *Officium totum constat septem Horis Canonicis.*
   Mystica ratio hujus septenarii numeri.
5. *Usus Horarum Canonicarum jam à tempore Apostolorum.*
6. *Eas non primitus instituit S. Gelasius I.*
7. *Obligatio recitandi Horas Canonicas non est Juris Divini, sed Ecclesiastici.*
8. *Solvitur objectio.*
9. *Nova instantia de Clericis Beneficiariis proponitur.*
10. *Ea diluitur ostendendo, quòd etiam Clerici Beneficiarii solo Jure Ecclesiastico teneantur ad Horas.*

2. CONCL. I. Nomine *Horarum Canonicarum* intelliguntur eæ preces vocales, quæ ex præcepto Sacrorum Canonum ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ DEO persolvuntur in Breviario, atque alio nomine appellantur *Officium Ecclesiasticum*, item *Officium Divinum:* de quo Seraphicus Doctor S. Bonaventura *in Speculo Novit. part. 1. cap. 16.* verissimè dixit: *Nemo Dei se æstimet servum, si Dei potissimam negligat servitutem, quæ appropriato vocabulo Dei servitium* (Officium Divinum) *nuncupatur.*

3. Porrò totum Officium Ecclesiasticum dividitur in Diurnum, & Nocturnum; sicuti colligitur ex Jure Canonico *cap. Dolentes de Celebrat. Missarum* ibi: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum Deus eis dederit, studiosè celebrent pariter & devotè.* Ubi per *Nocturnum Officium* intelligitur id, quod de nocte dici consuevit, & vulgò *Matutinum* nuncupatur, cui juxta morem Ecclesiæ Romanæ *Laudes* adjunguntur, etsi hæ olim in multis Ecclesiis fuerint à Matutino, intempesta nocte (uti nunc multi Religiosi Ordines etiamnum faciunt) persoluto separatæ; quemadmodum & defacto in nocte Nativitatis Domini fieri solet. Ad cujus imitationem, inquit Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 2.* cum aliis, neque hodie quidquam obstat, quò minus in privata Oratione preces Nocturnæ à Laudibus separentur; quamvis in publico Choro cujusque Ecclesiæ consuetudo sit

ſervanda. Per *Officium Diurnum* ècontra intelliguntur cæteræ Horæ Canonicæ, quæ die ſunt perſolvendæ.

4. Hoc totum Officium Divinum communiter ſeptem partibus, ſeu Horis Canonicis conſtare dicitur, juxta illud Pſalmiſtæ *Pſal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Qui ſeptenarius numerus* (ſubjungit Concilium Agathenſe relatum *c. de Celebrat. Miſſ.*) *à nobis impletur; ſi Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperæ, & completorii tempore noſtræ ſervitutis officia perſolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipſe Propheta ait: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Hæc ibi. Accedit etiam myſtica ratio hujus ſeptenarii numerarii Horarum Canonicarum; ſeptem quippe ſunt dona Spiritus Sancti, ſeptem diebus completa fuit creatio mundi, ſeptem ſunt mundi ætates, ſeptem petitiones Orationis Dominicæ, ſeptem Pſalmi Pœnitentiales, ac præſertim ſeptem præcipua Dominicæ Paſſionis Myſteria, in quorum proinde commemorationem ſeptem Horæ Canonicæ recitantur, juxta illos vulgatos verſiculos, à Gloſſa *cap. 1. De Celebrat. Miſſ.* relatos.

Hæc ſunt, ſeptenis propter quæ pſallimus Horis,
Matutina *ligat Chriſtum, qui crimina purgat.*
Prima *replet ſputis: cauſam dat* Tertia *mortis.*

Sex-

Sexta *Cruci nectit: latus ejus* Nona *bipertit.*
Vespera *deponit: tumulo* Completa *reponit.*

5. CONCL. II. Usus Officii Divini, ac recitatio Horarum Canonicarum est antiquissimus in Ecclesia, & jam a tempore Apostolorum inchoatus, atque celebratus. Ita Doctores communiter, & colligitur ex illo *Actorum 3. Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* Et *Actor. 16. Media nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum.* Item *Actor. 10. Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.* Accedit illud Clementis Papæ I. *lib. 8. Constit. Apostol. can. 34.* sic dicentis: *Precationes facite manè, hora tertia, sexta, & nona, & vespere, atque ad Galli cantum.*

6. Nec obstat, quòd aliqui asserant, à Gelasio I. vel S. Gregorio Magno Horas Canonicas cœpisse. Id siquidem non rectè dici, patet ex proximè allatis auctoritatibus cum S. Scripturæ: tum S. Clementis Papæ I. qui S. Petri Apostoli Discipulus extitit, & Fortassis tamen (inquit Azorius *Tom. 1. lib. 10. cap. 1.* Filliucius) Gelasius Papa legem publicam constituit, quâ Clerici preces Canonicas septies in die persolvere cogerentur; ita, ut, quod antea usu & consuetudine antiqua servabatur, lege deinde lata fuerit confirmatum, ac perpetuò in Ecclesia servari præceptum: eo fermè modo, quo S. Callistus Papa I. constituit Quatuor anni

ni Tempora, quibus jejunium ex Apostolica Traditione acceptum ab omnibus servaretur; ùt habetur in ejusdem Festo, *die 14. Octobris*, ac refertur *can. 1. dist. 76.* Certè S. Gregorius Magnus Ecclesiasticum Officium auxisse legitur in sua Vita, & per consequens illud primitus non instituit, sed antea jam institutum augmentavit.

7. CONCL. III. Obligatio recitandi septem Horas Canonicas non est Juris Divini, sed solùm Ecclesiastici. Ita Sannig. *dist. 2. de Horis Canonicis num. 5.* Azorius, & alii, contra Abbatem *in cap. 1. de Celebrat. Miss.* & alios nonnullos, volentes esse Juris Divini. Ratio est: quia nullibi habetur expressum præceptum Divinum recitandi septem Horas Canonicas in S. Scriptura, sed hic mos primum ab Apostolis tanquam Ecclesiæ prælatis, ac Rectoribus incepit; qui postmodum à Successoribus Romanis Pontificibus expressius fuit præceptus.

8. Nec dicas cum opposita sententia *Ps. 118.* dixit Regius Psaltes; *Septies in die laudem dixi tibi*; ergo hoc est Juris Divini. Resp. enim negando consequentiam: nam hinc quidem factum Regis Davidis habetur, non autem aliquod jus constituitur: alioquin non tantùm Clerici, sed vel maximè Reges obligarentur ad recitandum septem Horas Canonicas, quod nemo dixerit. Verum quidem est, quod Ecclesia hoc Davidico exemplo cælitus instructa ad imitationem ipsius legem sanciverit, ut Clerici septem

Horas

Horas Canonicas perſolverent; inde tamen non ſequitur, id eſſe Juris Divini. Niſi velimus Jus Divinum nimis latè ſumere pro omni eo, quod habetur in S. Litteris, ac ex eis derivatur: quo modo auctores oppoſitæ ſententiæ videntur impræſentiarum Jus Divinum accipere, latius tamen, quàm par eſt.

9. Urgebis autem, Clerici ſunt in ſortem Domini vocati: atque ideò *Clerici* dicti, ùt habetur *can. Duo ſunt. 12. quæſt. 1.* Item Clerici percipiunt Decimas, proventus Eccleſiaſticos, redditus annuos Beneficiorum, aliásque eleemoſynas à Laicis, ut pro ipſis Deum precentur: ergo Jure Divino, quin & naturali tenentur ad recitandas Horas Canonicas. Probatur conſequentia: quia, qui de Altari vivit, Altari inſervire tenetur, atque, ut dicitur *cap. ult. de Seſcriptis in 6. Beneficium Eccleſiaſticum datur propter officium*, ſimulque lex Juſtitiæ, vel ſaltem gratitudinis poſtulat, ut Clerici pro Fundatoribus atque Benefactoribus, quorum eleemoſyna ſuſtentantur, Deum precentur. Ob has, aliásque ſimiles rationes, loquendo de Clericis Beneficiariis, multi Auctores, nominatim Abbas *cap. 1. de Celebrat. Miſſarum.* Navarrus *cap. 7. de Ordinatione num. 3.* Zabarella, Roſella, Tabiena, Armilla, aliíque ſentiunt, hujusmodi Clericos Beneficiarios etiam Jure Divino, imò & naturali, urgente nimirùm lege Juſtitiæ, & non tantum Jure Eccleſiaſtico, teneri ad recitandas Horas Canonicas. Hoc tamen non obſtante, ſit

10. CONCL. IV. Etiam Clerici Beneficiarii solo Ecclesiæ præcepto tenentur ad recitandas septem Horas Canonicas. Ita Sylvester ꝟ. *Hora quæst. 8. dicto 9.* Azorius *lib. 10. cap. 4. quæst. 13.* & alii. Ratio est: quia etsi Clericus Beneficiarius debeat servire Ecclesiæ, atque pro benefactoribus, ipsisque Fundatoribus de Jure naturali, id est, lege Justitiæ, & Gratitudinis, Deum deprecari: inde tamen continuò non sequitur, hoc fieri debere recitando septem Horas Canonicas. Ratio hujus est: quia dantur alia servitia spiritualia Clericis Beneficiariis præscripta, queîs Ecclesiæ servire debent, possétque dictæ obligationi naturali abunde satisfieri, si qualescunque preces ad Deum pro benefactoribus, atque Fundatoribus Beneficiorum persolverent; ergo obligatio determinatè recitandi septem Horas Canonicas non est de Jure naturali ac Divino, & consequenter solùm de Jure Ecclesiastico. Et per hoc patet ad rationes oppositæ sententiæ, quæ solùm probant, aliqua servitia Ecclesiastica, precésque à Clericis Beneficiariis esse persolvandas Jure naturali; non autem determinatè septem Horas Canonicas, nisi accedente primùm præcepto Ecclesiastico.

QUÆSTIO II.

Quinam teneantur recitare Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

11. *Tria genera hominum, de quibus procedit Quæstio.*

12. *Cle-*

11. TRIA sunt genera hominum, de quibus præsens Quæstio movetur: nam alii sunt Clerici non Beneficiarii, & alii Religiosi, & hi sive sint suspensi, excommunicati, degradati, aut Religiosi ex ordine ejecti, sive non. De quibus omnibus per sequentes Conclusiones sigillatim dicendum.

12. CONCL. I. Clerici omnes in Ordinibus sacris constituti, licet nullum Beneficium Ecclesiasticum habeant, ad recitandas Horas Canonicas sub culpa mortali sunt obligati. Ita omnes Doctores; idque loquendo de Sacerdotibus clarè habetur in Jure Canonico *c. Presbyt. & c. Dolentes de Celebrat. Missarum.* Loquendo autem de Diaconis, & Subdiaconis, utpote de quibus citati Canones expressè non loquuntur, dicta obligatio fundatur, atque desumitur ex generali ac immemoriali consuetudine Ecclesiæ, nam consuetudo legitimè præscripta habet vim legis, simulque ea est *optima legum interpres c. Cum dilectus de Consuet.*

13. Et notandum cum communi Doctorum, quòd initiatus sacro Subdiaconatûs Ordine teneatur jam primo die, quo Ordinem istum sacrum recepit, Officium Divinum persolvere: quamvis primo illo die nondum teneatur totum illius diei Officium dicere, sed obligetur solùm ad eas Horas Canonicas recitandas, quæ correspondent tempori illius diei, quo ordinatus fuit, sicque obligationem recitandi contraxit; puta, ut incipiat à Sexta vel Nona, si illo tempore

pore fuit ordinatus in Subdiaconum. Layman. *lib. 4. tract. 1. cap. 6. num. 3.* & communis. Notant insuper Doctores, talem non satisfacere præcepto, suæque obligationi, si recitet Horas illas Canonicas ante Ordinationem suam in Subdiaconum, quia (inquiunt) pro illo priori tempore necdum concurrit præceptum recitandi Horas, & consequenter tunc nondum potuit illi præcepto satisfieri.

14. CONCL. II. Ejusmodi Clericus non liberatur hac obligatione recitandi Horas; etiamsi sit excommunicatus, suspensus, depositus, aut degradatus. Ita communis. Ratio est: tum quia per excommunicationem v. g. non tollitur Ordo sacer, utpote cujus character indelebiliter inhæret animæ, & consequenter neque tollitur obligatio recitandi Divinum Officium eidem annexa: tum quia nemo debet ex propria culpa, & iniquitate commodum reportare; prout fieret, si quis excommunicatus, aut ob propriam culpam degradatus liberaretur ab obligatione dicendi Horas Canonicas.

15. Observat etiam Bonacina *Tom. 1. disp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 3. n. 3.* Clericum degradatum, aut excommunicatum non posse, dum recitat Divinum Officium, dicere *Dominus vobiscum*: sed debere loco illius dicere, *Domine exaudi*; quia hæc est functio Ordinis, & communicatio quædam in Officiis Divinis, quæ non est licita excommunicatis. Imo Suarez, & Navarrus, relati à Bonacina *Tom. 1. disp.*

2, de

2. *de Excommunicatione q. 2. punct. 3. §. 2. n. 6.* cum quibusdam volunt, excommunicatum incurrere irregularitatem, dicendo etiam privatim, *Dominus vobiscum.* Sed hoc non videtur admittendum; quia parvitas materiæ sicut excusat à mortali peccato, ita & ab irregularitate, quæ oritur ex delicto, & imposita est ob peccatum mortale. Bonacina *loc. cit.* Henriquez, Filiucius, & alii.

16. CONCL. III. Clerici non Beneficiarii, neque Religionem professi, constituti solùm in quatuor Ordinibus minoribus, non obligantur recitare Horas Canonicas. Ita unanimis Doctorum: idque patet ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ est optima legum interpres, simulque ex eo, quia ejusmodi obligatio nullibi reperitur in Jure expressa.

17. Quantum attinet ad alterum genus hominum, nempe Religiosorum, sciendum est, ex vi solius Religiosæ Professionis non sequi obligationem dicendi Horas Canonicas; ut inter alios benè notat Reginaldus *lib. 18. cap. 11. num.* 137. Patet hoc tum ex eo: quia Professio ipsa Religionis ordinariè obligat tantum ad tria vota essentialia, Paupertatis nimirum, Castitatis, & Obedientiæ, servanda secundum Regulam: tum quia dantur Religiones non deputatæ ad Chorum sed quæ institutæ sunt præcipue ad exercenda corporalia Misericordiæ opera in Hospitalibus, vel ad Militiam adversus Infideles, vel ad aliquas actiones spirituales: imò & in Religio-

ligionibus Choro addictis dantur Laici, ſeu Converſi profeſſi, quos conſtat non teneri ad recitationem Horarum Canonicarum. Hinc videndum, quinam Religioſi; & ex quo fundamento teneantur recitare Horas Canonicas?

18. CONCL. IV. Religioſi omnes, ac ſinguli (exceptis Novitiis, & Laicis converſis) qui profitentur Religionem Choro addictam, tenentur ſub mortali ad perſolvendum Divinum Officium, tametſi ad nullum Ordinem ſacrum ſint promoti; idque vel ratione propriæ Regulæ (ut FF. Minorum Clerici profeſſi, quibus etiam ante receptionem Ordinum ſacrorum *cap. 3. Regulæ*, præcipitur, ut faciant Divinum Officium ſecundum ordinem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ) vel ſaltem vi generalis conſuetudinis, quæ in omnibus Religionibus Choro addictis cum tanta obligatione acceptata eſt. Ita Doctores communiter, paucis exceptis, quos allegat, & rejicit Layman *loc. cit. n. 1 & 2.* Ratio eſt: quia conſuetudo habet vim legis, eſtque dicta conſuetudo in Religionibus Choro addictis paſſim recepta.

Additio.

* Reſpondent equidem contrariæ ſententiæ Patroni, quod hæc generalis conſuetudo, quatenus habet vim legis, eſtque obligatoria, ſit præciſè acceptata in tantum, ut hæc obligatio afficiat ipſam talem Religionem Choro addictam in communi ad recitationem in publico, non autem

autem singula ejusdem membra in particulari, si absint à Choro, ita nimirum, ut sub mortali equidem nequeat talis Religiosa familia intermittere Chorum in aliquo Monasterio: benè tamen personæ particulares, si absentes à Choro non recitent Horas Canonicas privatim, à mortali excusentur, nisi aliunde vi Regulæ, aut sacri Ordinis suscepti ad Divinum Officium adstringantur: nam *contra* est, quòd communior Doctorum vi dictæ consuetudinis generalis, quoad Religiones Choro addictas non solùm in communi, sed etiam quoad singula membra in particulari agnoscat introductam obligationem recitandi Horas Canonicas. Licèt cæteroquin, ut verum fatear, etiam altera sententia contraria, quam tenent Joannes Medina, Alphonsus à Castro, Cajetanus, Armilla, Petrus Marchantius, Lessius, Bordonus, ac alii apud Sporer *part. 1. Theolog. Sacrament. in Append. cap. 1. n. 14.* & quæ plurimùm poterit deservire pro scrupulosis Religiosis, ac Monialibus, non careat sua probabilitate, quidquid contradicant denegando hic probabilitatem Sanchez, Reginaldus, ac Diana apud La Croix hic, & Martinus Archi-Episcopus Panormitanus apud Felicem Potestas *Tom. 1. Exam. Confess. part. 2. cap. 3. num. 426.* Interea tamen, quantum ex Doctoribus potui colligere, verum adhuc manet, quòd sententia prima agnoscens vi generalis consuetudinis etiam obligationem in particulari per se loquendo, & præscindendo ab una vel altera Religione in specie sit communior. *

19. Di-

19. Dicitur notanter in Concl. I. *Exceptis Novitiis, & Laicis profeſſis:* ſiquidem Laici Choro addicti non ſunt. Novitios autem Clericos, Chorumque frequentantes, etſi Paludanus affirmare videtur, teneri perſolvere Officium Divinum, eò quod ex eleemoſynis vivant, & gaudeant privilegiis Clericorum: communis tamen opinio cenſet, eos non teneri, prout obſervat Azorius *loc. cit. cap. 6.* & Bonacina *diſp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 2. n. 1.* Ratio eſt: quia ex quo necdum ſunt Religionem profeſſi, ſed libere poſſunt exire, ad onera Religionis non tenentur ſub obligatione. Adde, de Novitiis non currere conſuetudinem neceſſario dicendi Divinum Officium. Unde Novitii in favorabilibus quidem veniunt nomine Religioſorum, non verò in odioſis.

20. Dicitur II. *Vi generalis conſuetudinis;* hæc enim potiſſimum eſt ratio, cur Religioſi Profeſſi Choro addicti jam ante receptum Subdiaconatum teneantur ſaltem in communi recitare Horas Canonicas. Unde ſi hæc conſuetudo in aliqua Religione abſolutè non viget (ſicut dicitur eſſe in Societate JESU, habente circa hoc ſpecialem Conſtitutionem Pauli III. *Regimini militantis Eccleſiæ* §. 12. & habetur. *tom. 1. Bullarii Roman. Conſt. 25. dicti Pontif.*) non erit ulla obligatio ante promotionem ad Ordines ſacros. Et hac ipſa de cauſa multa Monaſteria Monialium, quæ hactenus conſueverunt recitare dumtaxat curſum S. Officium parvum B.

MA-

MARIÆ Virginis, non obligantur ad recitandas Horas Canonicas.

21. CONCL. V. Etsi Communitas Religiosi Ordinis Choro addicti ex generali consuetudine teneatur statutis temporibus Horas Canonicas in Choro persolvere; eáque obligatio, quæ procul dubio saltem quoad habendum Chorum gravis est, inprimis Prælato incumbat, ut curam adhibeat ne in sua Ecclesia cantus Horarum Canonicarum debitis temporibus intermittatur, ad singulos tamen reliquos hæc obligatio in particulari quoad ipsam frequentationem Chori non descendit: quare peccati mortalis damnari non debet, qui cæteris in Choro ritè canentibus ob pigritiam abest. Ita communis. Ratio est: quia talis quidem dignus est pœna à suo Prælato juxta Ordinis Constitutiones infligenda, nulla tamen consuetudine introducta est tam gravis obligatio, seu singulos obligans sub peccato mortali. Quòd si quis justo impedimento detentus absit, utputa ratione Concionum, vel Confessionum excipiendarum, certum est, eum nullatenus peccaturum, nec aliquam pœnam fuisse promeritum propter absentiam à Choro.

Additio.

* Cæteroquin, ut obligationi recitandi Horas Canonicas publicè in Choro satisfiat, noster Franciscus Henno *Tom. 1. Tract. in Præcepta Decalogi disp. 1. quæst. 3. art. 1. Conclus. 2.* ait, suffi-

ſufficere tres præſentes; ècontra verò P. Sporer *loc. cit. n. 17.* requirit ad minimum quatuor. Rationem aſſignat iſtam, quia eſſentia Chori conſiſtit in decenti, ac decora alternatione cantantium: alternatio autem decenter, & decore fieri nequit in paucioribus, quàm quatuor: ubi tamen ſubjungit, quaternarium numerum poſſe compleri etiam ex Novitiis: quia in favorabilibus æquiparantur Profeſſis. Prout pariformiter ſentit P. Gaudentius Kerchkove *in ſuis Commentariis cap. 2. §. 2. n. 21. & 22.* Prout tamen ſententiam Patris Henno poſſe ſecurè practicari, ſi alii confeſſionibus excipiendis, concionibus faciendis, aut infirmis viſitandis &c. occupati exiſtant. *

22. CONCL. VI Religioſus Clericus profeſſus, necdum ſacris Ordinibus initiatus, qui Superioris auctoritate ad ſtatum Laicalem Converſorum translatus eſt, à recitando Divino Officio liber eſt. Ita communis. Ratio eſt: quia mutavit ſtatum, cui talis obligatio annexa eſt.

23. Num autem idem dicendum ſit de ejusmodi Religioſo nondum ſacris Ordinibus initiato, ſi fuit ejectus ex Monaſterio, variant Doctores. Et quidem Azorius *cit. lic. 10. cap. 6. q. 6.* poſt Navarrum *cap. 7. de Oratione n. 20.* probabiliùs cenſet, talem ejectum Religioſum adhuc obligari ad recitandas Horas Canonicas, eò quod etiamnum ſit Religioſus, ſuoque vitio contigerit, ut è Monaſterio ejiceretur; ſimulque æquum non cenſeatur, ut quis ex ſuo de-

licto commodum reportet. Eum nihilominus ab ejusmodi obligatione liberum pronuntiat Herincx *tract. 4. de Religione disp. 2. n. 6.* post Bonacinam, & alios: quia (inquit) per sententiam remotus est à statu, in quo erat consuetudo obligans, & translatus est ad statum, in quo non reperitur ista obligatio & consuetudo.

24. Quantum attinet ad tertium genus hominum, scilicet Beneficiarios, notandum, per Clericos Beneficiarios intelligi eos, qui habent Beneficium aliquod Ecclesiasticum, sive deinde sint insigniti Ordine aliquo sacro, sive non. Nomine autem Ecclesiastici Beneficii intelligitur jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum: prout ampliùs suo loco (*b*) explicabitur. Et de hujusmodi Beneficiariis loquendo, sit

25. CONCL. VII. Clerici Beneficium Ecclesiasticum possidentes, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti, obligantur ad Horas Canonicas recitandas. Ita certa, & communis: & patet tum ex *cap. Dolentes* supra *n. 3.* relato: tum ex aliis Summorum Pontificum Constitutionibus: siquidem *Beneficium datur propter officium cap. ult. de Rescript. in 6.*

26. Excipiuntur tamen quædam Beneficia, v. g. Præposituræ, Personatus &c. quibus ex speciali sua institutione solùm annexa est obligatio

gatio recitandi Officium parvum B. M. Virginis, aut quid aliud ſimile. Excipitur etiam is, qui titulum quidem Beneficii obtinet, ſed per eum non ſtat, quo minus defacto aliquos fructus percipere queat, ſive per ſe, ſive per alios, aut in aliis Subſtitutis: talis quippe ex communi Doctorum ſententia non tenetur ad Horas Canonicas recitandas; nemo enim ſuis ſtipendiis militare cogitur, & qui Altari deſerviunt, de Altari participant *1. Corinth. 9.* Herincx *part. 3. tract. 2. diſp. 7. n. 58.* Navarrus *cap. 7. de Orat. num. 28.* Layman *cit. cap. 5. num. 3. & ſeqq.* & alii.

QUÆSTIO III.

Quanta ſit obligatio recitandi Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

27. *Obligati ad Horas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes peccant mortaliter.*
28. *Quænam cenſeatur pars notabilis, ſufficiens ad peccatum mortale?*

(c) Relato ſuperiùs n. 3. & 4.

29. *Quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei?*
30. *An peccet duplici peccato omittens Officium, ad quod tenetur ratione Ordinis ſacri ſimul & Beneficii?*

31. *Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis.*

32. *Idque post sex menses adepti Beneficii, ac Jure Ecclesiastico. Rata neglecti Officii, quomodo taxanda?*

33. *An tunc etiam restituendi fructus percepti ratione aliarum obligationum? cum Additione.*

34. *Vitandæ circa hoc quædam Propositiones damnatæ.*

* *An oneri restitutionis etiam subjaceant Provisores & Cooperatores? Addit. I.*

* *Num Beneficiati inculpabiliter omittentes? Addit. II.*

* *Utrum obligentur ad restitutionem, si culpabiliter intermittant tantum levem partem? Addit. III.*

* *Quidnam dicendum, si voluntariè sint distracti sub Horis Canonicis? Addit. IV.*

35. *Officium Defunctorum, & Litaniæ majores &c. an extra Chorum sub præcepto dicendæ?*

36. *Affirmativa est tenenda.*

37. *Solvitur ratio dubitandi.*

* *Cui facienda sit restitutio?*

27. CONCL. I. Omnes hactenus enumerati, atque ad dicendas Horas Canonicas obligati peccant mortaliter, si eas vel in totum, vel

vel quoad partem notabilem culpabiliter, ſeu absque rationabili cauſa excuſante dicere omittant. Ita certa, & communis. Ratio eſt: quia eſt præceptum grave, & quidem in materia gravi, ſpectante ad virtutem Religionis, non minus, ac præceptum audiendi Miſſam diebus Feſtivis; ergo etiam transgreſſio talis præcepti eſt peccatum ex genere ſuo mortale. Sed occaſione hujus Concluſionis.

28. Quæritur I. Quænam ſit cenſenda pars notabilis, cujus omiſſio conſtituat peccatum mortale? Reſp. Quamvis non parum varient circa hoc Doctores, uti videre eſt apud Reginaldum *lib. 18. cap. 11. n. 143. & ſeq.* dum Navarrus tertiam partem unius Horæ ſufficere, Roſella verò totius Officii unius diei omiſſionem requiri ad conſtituendum peccatum mortale aſſerit; ſed ambo improbabiliter. Communior tamen Doctorum opinio (paucis diſſentientibus, aut Veſperas Sabbati Sancti ob ſui brevitatem excipientibus, apud Gobat *tract. 5. Theol. Experim. n. 608. & 609*) videtur tenere, voluntariam omiſſionem cujuscumque Horæ Canonicæ ſufficere ad peccatum mortale; idque etiam Doctores intelligunt de uno Nocturno Matutini, utpote æquivalente uni Horæ minori. Fundatur hæc ſatis communis recepta ſententia *in cap. 1.* & *c. Dolentes de Celebrat. Miſſ.* (c) ubi omnes ſeptem Horæ ſignificantur, ac nominatim quotidie recitari præcipiuntur: unde deducitur, unam Horam omiſſam cenſeri partem notabilem.

29. Quæritur II. Quot peccata mortalia committat omittens integrum Officium unius diei? Lessius *lib. 2. de Just. & Jure cap. 37. n. 53.* putat, tot numero peccata committi, quot sunt Horæ; eò quod singulæ sint distincta officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed melius Herincx *disp. 2. de Hor. Can. q. 1. n. 8.* Gobat *loc. cit. n. 617.* Bonacina *disp. 1. q. 5 punct. 1. n. 6.* Navarrus, & alii respondent, esse unicum peccatum, gravius tamen. Ratio est: quia ommittitur unicum tantum integrum Officium unius diei, cujus singulæ Horæ sunt pars: ergo etiam fit unicum dumtaxat peccatum externum consummatum omissionis.

30. Quæritur III. An peccet duplici peccato, qui omittit Officium Divinum, ad quod recitandum tenetur ratione Ordinis sacri simul & Beneficii? Affirmant Bonacina *loc. cit. num. 4.* Lessius *num. 52.* Sanchez, Suarez, & alii & sequitur Sannig *cit. dist. 2. quæst. 1. n. 16.* Rationem afferunt: quia talis Clericus Beneficiarius in Sacris constitutus peccat & contra virtutem Religionis, cujus intuitu obligatur ratione Ordinis sacri, & contra Justitiam ratione Beneficii. Sed Herincx *loc. cit. n. 9.* cum Diana *part. 1. tract. 12. de Horis Canon. resol. 6.* & aliis, probabilius negat, committi duo peccata, etsi duobus vel pluribus titulis quispiam ad Horas Canonicas recitandas obligetur. Ratio est: quia Clericus Beneficiarius omittens Horas non peccat contra Justitiam, sed tantùm contra

Reli-

Religionem; ac præceptum Eccleſiæ, quæ iſtam obligationem Beneficiariis impoſuit; prout nec tenentur Jure naturæ ad reſtitutionem fructuum, ſed tantùm ex præcepto Eccleſiæ poſt primos ſex menſes, ut mox ampliùs dicetur. Et per hoc ſolvitur fundamentum oppoſitæ ſententiæ.

31. CONCL. II. Præter reatum culpæ lethalis, ſi Beneficiarii Horas Canonicas culpabiliter, ſeu ceſſante legitimo impedimento intermittant, poſt ſex menſes à Beneficio obtento obligantur ad fructuum perceptorum reſtitutionem pro rata omiſſionis. Ita certa, & communis omnium; habeturque expreſſè ſtatuum in Generali Concilio Lateranenſi, ſub Leone X. *Seſſ.* 9. quam Conſtitutionem innovavit, magísque explicavit S. Pius V. Conſtit. 135. quæ incipit, *Et proximo* (ac refertur *tom. 2. Bullarii Romani*) ubi inprimis Pontifex ſic loquitur: *Ex proximo Lateranenſi Concilio ea ſalubris ſanctio emanavit, ut quicumque habens Beneficium Eccleſiaſticum, cum cura, & ſine cura, ſi poſt ſex menſes, quam illud obtinuerit, Divinum Officium, legitimo ceſſante impedimento, non dixerit, Beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis Officii & temporis ſuos non faciat, ſed eos tamquam injuſtè perceptos in fabricas ipſorum Beneficiorum, vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur.* Hæc ibi.

32. Ex quibus verbis colligitur primo, hanc obligationem reſtituendi fructus Beneficii pro

rata neglecti Officii incipere dumtaxat post primos sex menses à tempore adepti Beneficii computandos (nam exceptio illa, *si post sex menses*, firmat regulam in oppositum) quamvis ille, qui primis sex mensibus, cessante legitimo impedimento, Officium non dixerit, grave peccatum intelligatur admisisse, prout subdit Pontifex ibidem. Colligitur ulterius, hujusmodi obligationem restituendi fructus esse Juris dumtaxat Ecclesiastici: tum quia ortum habet ex salubri sanctione Concilii Lateranensis: tum quia, si esset Juris naturalis, aut Divini, pariter pro primis sex mensibus dicta obligatio procederet. Ut autem intelligatur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda, idem Pontifex in citata sua Constitutione declarando statuit: *Ut, qui Horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, vel Beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur, qui vero Matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes Horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusmodi diei amittat.* Hæc Pontifex.

33. Cæterùm quoad memoratam obligationem restituendi notandum est, quod quamvis Azorius *cit. cap. 14. quæst. 5* ob tam generalem S. Pii V. loquendi modum & Constitutionem teneat, quòd Beneficiarius omnes sui Beneficii fructus, etiam illos, quos propter alias obligationes, utputa Conciones, Sacramentorum administrationem, Missæ celebrationem &c.

ſi ſimul eſt Parochus, ſibi comparaverat, pro rata neglecti Divini Officii reſtituere teneatur, oppoſitum tamen, nempe tuta conſcientia poſſe eam fructuum partem retineri, quam ejus labor, quo alioquin inſervivit Eccleſiæ, promeruit, cùm multis aliis Auctoribus à ſe allegatis probabile, & in praxi tutum cenſet Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 1. & 2.* & Sa *V. Beneficium n. 58.* quorum poſterior proinde ſubjungit, quod ſufficiat Parocho reſtituere quintam partem, Canonico quartam, aliis Beneficiariis tertiam. Sed melius Layman attendendum cenſet ad aliorum quantitatem officiorum, quæ quandoque plura quandoque pauciora ſunt; ac proinde hoc erit prudentis, & timorati Viri arbitrio dijudicandum.

Additio.

* Pater Ludovicus Engel apud Patrem Pichler in ſuo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *Tit. 41. num. 3.* exiſtimat, ſi portio reddituum Parochialium unius diei eſſent tres floreni, Parochum ob omiſſas præciſè Horas Canonicas non niſi ad unum florenum exinde reſtituendum obligari. *

34. Circa hoc tamen notanda, & vitanda erit gemina Propoſitio, noviſſime ab Alexandro VII. condemnata, quarum prior, ordine 20. ſic ſonat: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus Horas, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis,* eò

eò quod sit pœna. Altera, ordine 33. sic habet; *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.* Utraque, inquam, hæc Propositio est damnata, ac proin evitanda.

Additio I.

* Quæres I. An pœnæ restitutionis fructuum à S. Pio V. Beneficiatis non recitantibus Breviarium impositæ subjaceant etiam Provisores, & Cooperatores?

Resp. I. Provisor, qui ad tempus constituitur, ut nomine Parochi v. g. ægroti aut alias impediti administret Sacramenta, aliaque munera Parochialia, non tenetur ad restitutionem, si omittat Breviarium, quamvis ratione Ordinis sacri graviter peccet. Ratio est: quia talis non est verus Beneficiarius, & suum salarium potius habet ob alias functiones Parochiales: secus dicendum quoad Vicarios perpetuos, qui sunt veri Beneficiati, sicque omittentes Horas Canonicas obligantur pro rata ad restitutionem, uti rectè notat Henno *Tom. 1. Tract. in Præcept. Decalog. disp. 1. quæst. 3. art. 1. Conclus. 3. Resolut. 4.* Resp. II. Ob rationem superius quoad Provisores adductam pariformiter excusantur Cooperatores Parochorum non habentes verum Beneficium. Item illi Sacellani, in quibusdam arcibus, vel aliàs apud Nobiles existentes, qui equidem singulis annis percipiunt certos fructus ob

ob quædam miniſteria ſpiritualia, interea tamen illa Sacellania non eſt erecta auctoritate Epiſcopi. Ita Sporer *part. 1. Theolog. Sacram. in Appendice cap. 1. n. 29.* *

Additio II.

* Quæres II. An pœnæ reſtitutionis fructuum adſtringantur Beneficiati, qui inculpabiliter v. g. ex naturali oblivione, vel ob infirmitatem, aut aliud juſtum impedimentum omittunt Horas Canonicas? Reſp. negativè. Nam pœna ſupponit aliàs culpam; ergo etiam hic debet præcedere culpa, ut incurratur illa pœna inhabilitans ad perceptionem fructuum pro rata. Aliam adhuc rationem vide infra *num. 91.* Quinimo cum Gobat, Sporer *loc. cit. num. 33.* & la Croix *lib. 4. num. 1210.* excuſant Beneficiatum taliter ægrotum, ut nequeat recitare Horas Canonicas, quamvis hæc infirmitas fuiſſet contracta ex propria culpa Beneficiati v. g. propter exceſſivum potum: etſi enim talis antecedenter deſtruendo ſanitatem haud dubiè contraxerit culpam, attamen hic & nunc factus ægrotus, & forſan de ſuo peccato contritus non peccat omittendo Horas Canonicas; adeoque, cum ipſa omiſſio Officii Divini apud talem non amplius ſit peccaminoſa, præſumendum erit de benignitate Eccleſiæ, quod etiam huic omiſſioni non annexuerit pœnam reſtitutionis, uti advertit Sporer hic. *

Addi-

Additio III.

* Quæres III. An Beneficiatus obligetur aliquid restituere, si quidem culpabiliter quidpiam ex Horis Canonicis intermittat, non tamen talem partem, quæ constitueret peccatum mortale. Respond. negativè: nam Bulla S. Pii V. injungit solùm restitutionem illis, qui intermittunt culpabiliter NB. aliquam Horam Canonicam: ergo, cùm talis in casu nostro ne quidem æquivalenter integram Horam Canonicam omittat, neque imponenda erit pœna restitutionis; cùm non conveniat, pœnas ampliari, sed potius restringi. Sporer *loc. cit. num.* 35. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1212. *

Additio IV.

* Quæres IV. An Beneficiati teneantur ratione Officii Divini facere restitutionem, si nihil quidem omiserunt, bene tamen Horas Canonicas voluntariè internè distracti persolverunt? Resp. I. Inprimis illos AA. qui admittunt cum distractione voluntaria purè interna impleri adhuc præceptum Ecclesiasticum de recitatione Officii Divini, nec graviter exinde peccari, pariter facilè concedere, quòd consequenter Beneficiati, etsi voluntariè distracti, non obligentur restituere fructus: & sanè pro hac sententia plurimùm scrupulosis favorabili à Patre la Croix *lib.* 4. *num.* 1340. & *seqq.* adducuntur ultra viginti quatuor Doctores non sine gravibus fundamentis; quia tamen quæstione sequenti contraria

traria opinio agnoſcetur ſaltem ut probabilior, hinc Reſp. II. Dato etiam, quod ille graviter peccet, qui voluntariè Horas Canonicas ſine attentione interna recitat, adhuc tamen probabiliter ſuſtineri poteſt, quod non obligetur ad reſtitutionem fructuum. Ita cum Soto, Toleto, Corduba, Garzia, Gobath, & aliis la Croix *lib. 4. Theol. Moral. num. 1213.* & Sporer *hic cap. 2. ſect. 2. num. 88.* Ratio eſt, quia Bulla Piana pœnam reſtitutionis ſolummodo impoſuit intermittentibus omnino recitare Horas Canonicas: ergo in odioſis non eſt extenſio facienda ad eos, qui diſtractè recitant Horas Canonicas. *

35. Quæres V. An Officium Defunctorum in die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum; item Litaniæ majores in Feſto S. Marci, ac tribus diebus Rogationum privatim ſint à præfatis Clericis, Religioſis, ac Beneficiariis de præcepto recitandæ? Ratio dubitandi eſt: quia S. Pius V. in Bulla *Quod à nobis*, Breviario præfixa, ab obligatione recitandi extra Chorum diebus in Rubricis præſcriptis eximit Officium B. MARIÆ Virginis, & Defunctorum, item ſeptem Pſalmos Pœnitentiales, & Graduales. Et quidem Diana *part. 1. reſol. 42. de Horis Canonicis*, loquendo de Litaniis, poſt paucos alios à ſe allegatos, probabile cenſet, non teneri eos privatim recitare Litanias in diebus Rogationum, qui non interſunt Proceſſionibus.

36. Re-

36. Respond. tamen cum Herincx *disp. 2. q. 2. n. 14.* Gobat *tract. 5. Theol. Experim. n. 614.* Gavanto *p. 2. sect. 7. cap. 13.* allegante Suarium, & sequitur Bonacina *tract. 23. cap. 7. num. 243.* Officium Defunctorum in die Commemorationis Animarum, ac Litanias præfatis diebus etiam privatim recitandas esse ex præcepto. Ratio est: quia Officium Defunctorum censetur esse pars Officii diei Animarum, cui, idcircò in Calendario, & Martyrologio tribuitur nomen Commemorationis Defunctorum: Litaniæ autem ut præfatis diebus privatim dicantur ab iis, qui non intersunt Processionibus, expressè præscribunt Rubricæ. Neque Litanias commemorat, & excipit S. Pius V. in præallegata Bulla, quæ tamen jam olim præceptæ fuerunt *c. Rogationes de Consec. dist. 3.* Accedit communis sensus Doctorum, & praxis Fidelium, optima legum interpres.

37. Et per hoc patet ad rationem in oppositum. Siquidem S. Pius V. de Litaniis nullam facit mentionem, ac proinde obligationem easdem privatim dicendi non tollit. Et dum obligationem recitandi privatim, seu extra Chorum, Officium Defunctorum in citata Bulla sustulit, loquitur de diebus Ferialibus, queîs illud Officium aliquoties per annum dicendum esse volunt Rubricæ: non autem sub hac generali abrogatione, seu deobligatione comprehenditur Dies Commemorationis Defunctorum; cùm sit pars Officii illius diei. Atque ex his inferunt Doctores, Beneficiarium talia cessante

te juſto impedimento non recitantem, teneri ad reſtitutionem fructuum pro rata partis omiſſæ.

Additio.

* Quær. ultimò. Cui facienda ſit reſtitutio fructuum ex omiſſione Officii Divini reſultans. Reſpondeo eandem reſtitutionem fructuum eſſe faciendam vel fabricæ, ſeu ornatui illius Eccleſiæ, in qua quis habet Beneficium, vel pauperibus. Ita cum communi Felix Poteſtas *Tom. I. Examinis Confeſſ. part. 2. cap. 3. num. 496.* & Sabinus Bononienſ. *in ſua Luce Moral. part. 2. tract. 54. n. 41.* Porrò inter pauperes comprehenduntur etiam pauperes aliæ Eccleſiæ; item illi, qui ſecundùm ſuum ſtatum ſunt pauperes, uti Religioſi. Item etiam pauperes Conſanguinei, Fratres, Parentes &c. Quin etiam poterit talis Beneficiatus ſibimetipſi juxta dicenda *n. 90.* applicare, ſi verè pauper e. g. propter tenues redditus exiſtat; item licitè per ſuam intentionem in partem ſatisfactionis computaret illas eleemoſynas, quas aliàs daret pauperibus, modò non annumeret parti ſatisfactionis eas, quas jam tribuerat pauperibus ante omiſſionem Officii Divini: hoc enim foret illicitum & ab Alexandro VII. juxta jam dicta *num. 34.* reprobatum. Videantur Sporer *loc. cit. n. 40.* & la Croix *loc. cit. num. 1216.*

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum?

SUMMARIUM.

38. *Quæ sit studiosè & devotè celebrare Officium Divinum?*

39. *Attentio circa orationem vocalem triplex, ad verba, ad sensum, ad finem orationis.*

40. *Requiritur intentio orandi.*

(d) De hoc Tract. 2. dist. 3. n. 44.

41. *Sufficit tamen ad satisfaciendum intentio virtualis.*

42. *Quælibet attentio, tam ad verba, ad sensum, quam ad Deum sufficit.*

43. *Voluntariè distractus absque ulla interiori attentione non videtur satisfacere.*

Opposita quorundam opinio refertur.

44. *Ratio Conclusionis.*

45. *Solvitur objectio cum alia instantia.*

(e) Conformiter dictis tract. 2. Dist. 1. n. 46. 48. & seq.

46. *Leviter dumtaxat distractus satisfacit.*

47. *Quid, si distractio non sit plenè voluntaria? Vel omninò involuntaria?*

48. Re-

48. *Remedia ad repellandas diſtractiones opportuniora, quæ?*

38. EST hic recolendum ex dictis *quæſt. 1. n. 3.* quod in *c. Dolentes de Celebrat. Miſſar.* præcipiatur, ut Divinum Officium *ſtudiosè celebretur pariter & devotè.* Ubi Gloſſa notat, *Studiosè*, quantum ad officium oris, verba non ſyncopate pronuntiando. Et *devotè*, quantum ad officium cordis, juxta illud Apoſtoli *Epheſ. 5. Cantantes, & pſallantes in cordibus veſtris Domino.* Unde Gloſſa *c. Cantantes diſt. 92.* hoſce vulgatos verſiculos refert:

Non vox ſed votum; non muſica chordula, ſed cor;
Non clamans, ſed amans, cantat in aure Dei.

Igitur ad devotionem, ſeu officium cordis requiritur tum intentio, tum attentio, de qua alii duo verſiculi ſic canunt;

Dirige cor ſurſum: bene profer: reſpice ſenſum
Inque Choro ne ſis corpore, mente foris.

39. Advertendum quoque cum D. Thoma 2. 2. *q. 83. art. 13.* & communi Doctorum, quod attentio triplex ſit, quæ orationi vocali poteſt adhiberi: una ad verba, qua attenditur, ad verba, ne aliquis in eis proferendis erret. Secunda ad ſenſum verborum, qua attenditur,

quid verba significent, & hanc habere neque-unt ignari illius idiomatis, in quo recitatur Divinum Officium, v. g. Moniales ignorantes linguam latinam; quamvis possint habere primam & tertiam attentionem, sicque omninò satisfacere. Et tertia ad finem orationis, quâ nempe attenditur ad Deum ceu terminum nostræ orationis, & ad rem, pro qua oratur; quæ est omnium optima; atque etiam ab idiotis, linquæque, in qua Divinum Officium recitatur, ignaris haberi potest. Prima harum attentionum, ùt ait Filliucius, dicitur materialis, secunda litteralis, & tertia spiritualis.

40. CONCL. I. Certum est, intentionem aliquam orandi, seu recitandi Horas Canonicas necessariam esse: aliàs ejusmodi recitatio non esset actus humanus, honestus, ac devotus, neque propriè oratio. Unde si quis legeret Horas Canonicas in somnio, sub quo nonnulli loqui solent, vel recreationis aut studii causa, talis non impleret præceptum, qui non haberet intentionem orandi. (a)

41. CONCL. II. Ad orandum, & satisfaciendum præcepto sufficit intentio virtualis ac implicita, neque requiritur necessariò intentio expressa & formalis. Ita Navarrus *cap. 13. de Oratione num. 16. & seqq.* Filliucius *tract. 23. cap. 2. num. 71.* & Doctores communiter. Ratio est: quia ejusmodi intentio virtùalis, ac implicita sufficit ad actum moralem. Talis intentio

tio v. g. eſt in eo, qui habet voluntatem ſatisfaciendi ſuæ obligationi, vel dicendi Horas Canonicas, ut debet. Imò ſufficere ajunt, animo deliberato capere Breviarium, ire ad Eccleſiam ſeu Chorum, ita, ut interrogatus verè reſponderet, ſe id facere ad recitandum Horas, vel ſatisfaciendum ſuæ obligationi. Et hoc confirmatur ex dictis ſupra *Tract. 2. Diſt. 3. Quæſt. 5. num. 45. & ſeqq.* ubi oſtenſum eſt, ad ſatisfaciendum præcepto non requiri ſpecialem intentionem ſatisfaciendi (dummodo non habeatur intentio contraria) ſed ſufficere intentionem præſtandi opus, quod præceptum eſt, utputa ſtudioſè pariter & devotè recitandi Divinum Officium.

42. CONCL. III. Loquendo nunc de attentione, ſufficit quidem ad ſatisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas quælibet trium ſuprà enumeratarum attentionum, videlicet, ad verba, ad ſenſum, & ad Deum vel finem Orationis; tamen ſecunda attentio eſt præſtantior, quàm prima; & tertia, quàm ſecunda. Ita poſt D. Thomam *loc. cit.* communis Doctorum. Notat tamen Navarrus *cap. 28. de Orat. n. 28.* id, quod de tertia attentione ad Deum dicitur, eſſe intelligendum, dummodo interim, quantum neceſſe eſt, attendatur, ne orans erret in verbis, dicendo aliud vel aliter, quàm quod, vel quomodo præceptum eſt.

43. CONCL. IV. Qui voluntariè, ſeu ſua ſponte diſtrahitur, & toto animo in alia per co-

gitationem dispersio, atque adeò absque ulla prædictarum trium interiori attentione Horas Canonicas persolvit, non videtur satisfacere præcepto. Ita communior, probabilior, & securior Doctorum sententia, quam tenent Azorius *cap. 12. quæst. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 2. §. 2.* Mastrius *disp. 2. Theol. Moral. num. 92.* Sannig. *quæst. 2. n. 11.* Herinx, Navarrus, Lessius, Suarey, Reginaldus, Layman, aliique plures: quamvis non desint oppositum tenentes, quos citat, & sequitur Diana *part. 1. tr. 12. resol. 2.* qui volunt, interiorem attentionem ad Horas Canonicas non requiri, sed sufficere exteriorem; ut videlicet eas recitans exterius reverenter assistat, nec sese occupet in aliquo negotio incompatibili cum actione interiori, utputa confabulando, scribendo, jocando &c. háncque solam exteriorem attentionem (inquiunt) præcipi in sæpe *cit. c. Dolent. de Celebr. Missarum* non autem interiorem.

44. Probatur tamen Conclusio. Quia *cit. c. Dolentes.* præcipitur, ut Officium Divinum devotè recitetur; atqui devotio est actus internus; ergo. Confirmatur. Oratio non subsistit perfectè sine omni interiori attentione, neque est actus devotionis, sed potius simulatio quædam devotionis aut orationis, quam meritò Christus reprehendit *Matth. 15.* Dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me;* ergo solam exteriorem orationem sine ulla prorsus interiori attentione non censetur

tur Ecclesia præcipere, & consequenter ea sola non sufficit ad satisfaciendum præcepto.

45. Nec dicas. Ecclesia non potest præcipere actum internum; ergo neque attentionem internam in Horis Canonicis. Resp. enim (e) quamvis Ecclesia non possit per se ac directè præcipere actum merè internum, seorsim sumptum; potest tamen Ecclesia ipsum con-præcipere, seu indirectè & concomitanter præcipere una cum actu externo, quando ad ejus perfectionem actus interior requiritur. Prout in proposito attentio interior requiritur ad rationem perfectæ orationis, cum sine ulla attentione interiori potius esset simulatio orationis, ùt dictum: Ecclesia verò non præcepit simulationem orationis, vel etiam orationem qualemcunque demum sed orationem devotam.

Additio.

*Nec instes, orationem devotam, *c. Dolentes de Celebr'at. Miss.* in tantum solummodo præcipi, ut præter intentionem internam orandi habeatur saltem attentio aliqua externa; agitur enim ibidem contra illos, qui in Choro sub Officio fabulantur, sicque nec externam habent attentionem, ex qua simul cum prævia intentione interna adæquatè componitur essentia orationis; nullatenus autem ad formam essentialem ejusdem requiritur simul attentio interna; nam si insuper ad substantiam orationis (quæ sola ab Ecclesia videtur præcipi) exige-

retur attentio interna, tunc neque voluntariè distractus satisfaceret præcepto Ecclesiæ; cùm talis neque essentiam orationis poneret, sicque se haberet, ac si nihil orâsset.

Respondetur enim verosimiliter Ecclesiam ibidem *c. Dolentes & Sess. 24. de Reform. c. 12.* præcipere absolutè, & illimitatè talem orationem, quæ Deo non displicet, ac potiùs ad indignationem, quàm ad misericordiam commovet, qualis foret utique illa cum voluntaria (secùs cum involuntaria) distractione interna; cùm videatur peccatum irreverentiæ, exterius Deum alloqui, & profiteri, se eundem colere, atque deliberatè id interius non præstare, prout Christus ipsemet conqueritur citatis verbis; *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Unde, etsi fortassis ad substantiam orationis non requiratur attentio interna, videtur tamen ea pertinere ad circumstantias ipsius orationis, quas in præsenti videtur Ecclesia simul respexisse saltem probabilius. Interim tamen non nego, contrariam opinionem, quæ vel maximè pro scrupulosis deservit, habere suam quoque probabilitatem, pro qua Thomas Hurtado apud la Croix *lib. 4. num. 1340.* præter D. Antoninum adducit ultra viginti quatuor Auctores. Cæterùm, pro majori declaratione nostræ sententiæ.*

46. Dicitur notanter in Conclusione, *voluntariè, seu sua spontè distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem dispersio &c.* Nam inpri-

primis; ſi quis Horas Canonicas animo duntaxat leviter diſtracto perſolvat, juxta communem & certam Doctorum ſententiam mortaliter non peccat, & ſatisfacit præcepto. Et certè, cùm ſola attentio ad verba ſufficiat, facile eſt, præcepto Eccleſiæ in hac re ſatisfacere; ùt benè notat Leſſius *lib. 2. de Juſt. & Jure cap. 37. n. 69. & 70.* Ubi etiam addit, ſi quis cum hac attentione, ſaltem confuſa ad Deum, vel ad verba, poſſet ſimul ad alia attendere (ſicut illi, qui ternas ſimul, vel plures epiſtolas dictant) quòd talis ſatisfaceret præcepto Eccleſiæ, nec peccaret mortaliter, juxta Navarrum *cap. 13. num. 23.* quamvjs peccaret venialiter ob irreverentiam admiſſam.

47. Deinde ſi diſtractio non ſit plenè voluntaria, vel contingat ſolùm ex imperfecta animi deliberatione, rurſus certum eſt, ſatisfieri præcepto, nec committi peccatum mortale; quamvis ob negligentiam in repellendis diſtractionibus commiſſam quandoque peccatum veniale contrahatur. Quòd ſi autem diſtractio omninò fuerit indeliberata, atque involuntaria, & patienter tolerata, homine, quod in ſe eſt, faciente, tunc ejusmodi diſtractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad ullum peccatum imputabuntur; imò ſunt non raro homini devoto materia patentiæ, mediúmque, quo Deus animas noſtras à ſuperbia, vanæque gloriæ inquinamentis tutari, propugnaréque ſolet.

48. Quæres, quænam sint remedia ad repellendas animi distractiones opportuniora? Resp. esse potissimum sequentia. Primum est, æstimatio magna de Divino Officio: oratione siquidem Deum alloquimur, quia, teste S. Damasceno *lib. 3. de Fide cap. 24. Oratio est ascensus mentis in Deum;* simulque Breviarium plenum est pulcherrimis Virtutum affectibus, utilissimisque petitionibus ab ipso Spiritu Sancto dictatis. Secundum, renovatio attentionis per certa intervalla, maximè ad versum *Gloria Patri &c.* procurata. Tertium accurata sensuum custodia, quæ est mater & conservatrix devotionis. Quartum, præsentia Dei, & Sanctorum, memoriæ firmiter, ab initio maximè orationis, per devotam præparationem impressa. Et tandem remedium ultimum, est obligationis nostræ & officii consideratio, si videlicet quis perpendat, se ideò ab Ecclesia ordinatum esse, ut Dei obsequio laudibúsque se totum impendat, & quasi Legatus necessitates Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fideliúmque petitiones Deo proponat, & commendet.

QUÆSTIO V.

De Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

49. *Septem requisita ad debitam Horarum Canonicarum recitationem.*

50. Con-

* *Alii adhuc varii Casus, qui in præsenti evenire possunt. Additio I. II. III. & IV.*

* *De Festis ad libitum notabilis doctrina. Addit. V. & VI.*

49. AD studiosam, & devotam Horarum Canonicarum recitationem, juxta Doctores communiter, septem requiruntur, nempe Attentio (sub qua & Intentio recitandi comprehenditur) Integritas, Continuatio, Ordo, Qualitas, Locus, & Tempus accommodatum. Et quia de Attentione ad recitationem Horarum Canonicarum requisita jam dictum *Quæst. præc.* hinc de aliis sex requisitis pro majori hujus materiæ quotidie occurrentis intelligentia sigillatim dicetur in hac, & sequenti Quæstione. Quantum igitur inprimis attinet ad Integritatem Divini Officii, seu Horarum Canonicarum, sit

50. CONCL. I. Contra Integritatem Officii Divini (præter eos, qui illud vel ex toto, vel quoad partem notabilem penitus omittunt) peccant, qui Horas Canonicas recitant verba mutilando, syncopando, deglutiendo, si id scienter fiat: secùs, si id vel vitio linguæ, vel consuetudine quadam inveterata, & quoddammodo in naturam conversa accidat. Ita communis, & colligitur ex c. *Dolentes de Celebrat. Missarum* & *Clem.* 1. *eod.* ubi taliter verba syncopantes meritò reprehenduntur. Ordinariè tamen

tamen preces, quæ ita recitantur non ſunt neceſſariò repetendæ: nam etſi non nihil ea in re (quando fit voluntariè) peccetur, legis tamen ſubſtantia ſervatur, atque regulariter parvitas materiæ excuſat: niſi ſit defectus omninò gravis, tunc enim ſecùs foret dicendum.

51. CONCL. II. Satisfacit præcepto Eccleſiæ qui Horas Canonicas recitat alternis verſibus cum ſocio libero ac minimè ad eas recitandas obligato. Ita communis, & patet ex praxi quotidiana: nihil enim refert, an ſocius ſit præcepto adſtrictus, nec ne; cùm adhuc totum Officium Divinum ſtudioſè, pariter ac devotè perſolvatur.

Additio.

* Porrò, qui cum ſocio, vel cum aliis in Choro Officium recitat, tria ſibi principaliter annotare debet ex allegandis Doctoribus. *Primò*, ùt non ſolùm ad ea, quæ vocaliter profert, attendere, ſed etiam dicta Chori, vel ſui ſocii ſaltem aliquo modo percipere conetur, aliàs enim (ut benè docet Sporer de Horis Canonicis *num. 106.* & la Croix *lib. 4. num. 1295.*) non cenſeretur una oratio, cùm partem ab altero recitatam non faceret moraliter ſuam, ſi nullo modo ad dicta alterius auditum ſuum vellet applicare. *Secundò*, quod ſi ſuum auditum ad dicta alterius applicet, & tamen aliqua verba ob v. g. celerem linguam, vel vocis exilitatem ſocii ſui, aut ob intervenientem ſtrepitum

pitum non recipiat, non teneatur exinde Horas illas repetere; nam per societatem ipsam, & simul per animi applicationem moraliter possibilem ad dicta alterius censetur adesse adhuc moraliter una Oratio juxta Felicem Potestas *Tom. 1. Exam. part. 2. cap. 3. num. 444.* Sabinum Bononiens. in sua Luce Moral. *part. 2. Tract. 54. num. 26.* & Tamburinum *lib. 2. Decalog. cap. 5. §. 4. n. 12. & n. 13.* licèt circa hoc secundum punctum non desint, qui cum Patre Henno *Tom. 1. Tract. de Horis Canonicis. disp. 1. q. 3. art. 3.* tenent contrarium, loquendo de recitatione extra Chorum. *Tertiò*, quòd talis, si animum suum applicet ad recitata ab altero, eáque saltèm à potiori percipiat,ècontra verò advertat, suum socium esse distractum, nec attendere vicissim ad dicta sua, nihilominus ipsemet attendens satisfaciat officio. Ratio est: quia per debitam recitationem suæ partis, & attentionem debitam ad recitationem alterius partis censetur moraliter, quantùm concernit suam personam, persolvisse totum officium; utì teste Sporer hic *n. 107.* sentiunt omnes.*

52. CONCL. III. Illi, qui inter publicam Horarum Canonicarum recitationem ex officio, vel Superioris jussu occupantur in pulsandis organis, vel ponendis libris, aut thurificandis Altaribus (unde non rarò fit, ut aliquam partem Divini Officii nec proferant, nec audiant) satisfaciunt obligationi recitandi, quamvis talem partem non dicant per seipsos. Ita Regi-

nal-

naldus *lib. 18. n. 160.* & alii. Ratio eſt: quia cùm illi ad celebritatem Divini Officii occupentur in tali ſervitio, totùs Chorus ſupplet pro ipſis, ita, ut ſatis dicere exiſtimentur, dum miniſtrant dicentibus.

53. CONCL. IV. Quantum attinet ad Continuationem Horarum Canonicarum, ea inſuper ad ſtudioſam Divini Officii recitationem requiritur, ut nempe illud non interrumpatur ceſſante juſta cauſa. Ita communis: alioquin enim nonnulla committeretur irreverentia, ſi absque ulla prorſus cauſa interrumperetur Divinum Officium.

54. Dicitur notanter, *absque ulla prorſus cauſa:* nam ſi cauſa juſta interrumpendi recitationem Divini Officii interveniat, nullum ne quidem veniale peccatum committitur. Et tales cauſæ variæ eſſe poſſunt: utputa, ſi Superior pſallentem avocet, vel occurrat neceſſarium exercitium Charitatis proximo exhibendum; item ſi interponantur aliqui pii affectus meditationis, devotionísque internæ; vel ſi quid facias ad tollendam diſtractionem; aut ſi quid interius te inquietum facit, ideóque breviter id in charta annotes, vel in Confeſſionali exſpectes Pœnitentes, quorum aliqui, dum interim recitas Horas, accedunt, & hujusmodi.

55. Quod ſi autem absque ulla rationabili cauſa interrumpatur Officium Divinum, præſertim loquendo, vel agendo aliena à recitatione,

tione, aut profana, peccati venialis culpa non evitatur, uti colligitur ex ſæpe *cit. c. Dolentes.* Peccatum verò mortale non erit, quantacunque fiat interruptio, dummodo omnes Horæ abſolvantur intra eundem diem: ſiquidem adhuc impletur ſubſtantia præcepti, ſimulque ſingulæ partes habent ſuum pondus, atque ſignificationem, ſúntque per ſe quædam preces & laudes Divinæ.

Additio

* Dices: Si in eadem Hora, vel in eodem Pſalmo ſit magna & notabilis interruptio, tunc inter Verſus & Pſalmos recitatos, & inter reſiduos adhuc reſtantes tollitur unio moralis, quæ ſpectat ad ritum & normam ab Eccleſia præſcriptam: ergo ſaltem in tali caſu peccatur mortaliter, niſi repetatur totum, ſuppoſito, quod non adſit alia cauſa gravis excuſans.

Reſp. Ita quidem ſentire Suarez, Vasquez, Gavantum, & nonnullos alios;ècontra vero Arriaga, Layman, Sanchez, Bonacina, Sporer & plures apud la Croix, ac cum eodem *lib. 4. n. 1306.* tenent, ipſam unionem inter Pſalmos non præcipi *ſub mortali peccato*; cum quilibet Verſus habeat ſuam propriam completam ſignificationem; vel ſi ſub gravi præcipiatur etiam aliqua unio moralis, non requiri aliam, quàm quæ ſit aut per intentionem intra diem continuandi reſiduum, aut ſaltem per hoc, quod

reſtan-

reſtantia intra tempus, quo durat obligatio, adhuc addantur, ſicuti à pari cenſetur una moraliter Diſputatio, vel una Confeſſio, licèt horis ante meridianis utraque inchoetur, & interveniente prandio, aliisque gravibus negotiis poſt notabile temporis intervallum primùm poſt meridiem continuetur. *

56. CONCL. V. Ordinem quod attinet, etiam ordo in recitatione Horarum Canonicarum requiritur, nempe ut non invertatur ordo earum inter ſe, dicendo v. g. Sextam ante Primam, vel Tertiam, ſed recitentur eo ordine, qui ex præſcripto Eccleſiæ in Breviario ponitur. Ita rurſum omnes Doctores.

57. Cæterum hæc conditio leviter dumtaxat obligat, poteſtque facilè juſta cauſa intervenire, ſaltem in Officio privato, Horas transponendi: ut ſi quis ab amico, vel Superiore invitatur ad recitandam ſecum Primam, cum necdum recitaverit Matutinum, poteſt hoc poſtea recitare. Item accedens ad Chorum poteſt cum Choro pergere, & Horas necdum lectas, vel ex oblivione dilatas poſtea dicere. Similiter ſerius intrans Chorum, parte Horæ jam inchoata, poteſt cum Choro pergere, & poſt expletum Officium partem illam ſupplere, prout paſſim tradunt, atque exemplificant Doctores.

Additio.

* Item ſi in itinere conſtitutus non habeat ſecum

ſecum Breviarium, vel habens quidem, nequeat tamen commodè ſub actuali via v. g. ob Pſalmos peregrinos recitare Matutinum, talis poterit antea dicere Horas minores ex Diurnali, ſi nequeat commodè prævenire domi quoad Matutinum. Similiter dicendum eſt, ſi talis ſecum portaſſet in via Breviarium compendioſum, in quo Pſalmi ipſius Matutini reperiuntur absque Lectionibus: tunc enim poterit recitare Pſalmos Matutini & Laudum, imo & reliqua dilatis Lectionibus: Ita la Croix *lib. 4. n.* 1309. Quod ſi ſimilia fierent absque omni rationabili cauſa, peccaretur venialiter. Pariformiter ſi adſit cauſa rationabilis v. g. ſi quis modò habet accomodum ſocium, cum quo recitet Matutinum ſequentis diei, poterit illud cum eodem dicere, quamvis nondum perſolverit Veſperas & Completorium diei currentis. Ita Sporer *hic n. 134.* & la Croix *l. 4. n. 1315.* Item ſi quis fuerit oblitus debiti Hymni, Lectionum competentium, vel aliquarum Commemorationum, aut partis cujusdam Horæ, & recordetur ad noctem v. g. ſub examine, poterit ſupplere absque eo, quod teneatur aliquid aliud repetere. La Croix *loc. cit. n. 1311.* cum aliis à ſe citatis. *

58. CONCL. VI. Quod ad Qualitatem attinet, Qualitas in Divino Officio attenditur inprimis ex eo, quod recitetur Breviarium approbatum ab Eccleſia, quale eſt ſolum Breviarium Romanum novum juſſu S. Pii V. editum: illis tamen Ordinibus, Monaſteriis, locisque exceptis,

ceptis, quos ab ipsa prima institutione à Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentis annis correctionem Breviarii novi, factam anno 1586. Per S. Pium V. antecessit, aliis certis Breviariis usos fuisse constiterit, quibus inveteratum illud jus dicendi, & psallendi, suum Officium præfatus Pontifex non ademit. Ita Bulla dicti Pontificis Breviario Romano præfixa.

59. Quæres autem, an recitans Horas Canonicas ex Breviario alieno, sed approbata consuetudine ducentorum annorum peccet mortaliter? Affirmant multi, negat Sylvester v. *Hora, quæst. 12.* melius tamen dicitur cum Reginaldo *lib. 18. num. 170.* non esse peccatum, si id fiat uno vel altero die justa de causa, v. g. juvando in recitando infirmum, aut Prælatum defessum, vel ob repentinam necessitatem studendi, ac hujusmodi.

60. CONCL. VII. Qualitas Officii Divini ulterius attenditur penes hoc, ut recitetur Breviarium Romanum non commutando Officium unius diei cum altero. Unde peccat mortaliter, qui data opera recitat aliud Officium notabiliter brevius, quàm sit Officium cadens & ordinatum pro tali die. Ita Sannig *dist. 2. de Horis Can. qu. 3. num. 3.* Herincx *disp. 2. de Horis Can. qu. 3. num. 18.* cum communi. Ratio est: quia alioquin citra peccatum mortale posset quotidie recitari Officium Paschale, quod est contra communem Doctorum, & Decretum

Alexandri VII. qui anno 1666. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 34 damnavit: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.* Accedit alia ratio: quia hoc modo omittitur magna & notabilis pars Officii diei, & quidem contra ordinationem Ecclesiæ sine justa causa; ergo est peccatum mortale.

61. Dicitur, *qui data opera, & sine justa causa recitat aliud Officium notabiliter brevius, peccat mortaliter.* Nam secus dicendum est, si quis aliud Officium recitet æquivalens Officio occurrenti, vel si ex inadvertentia, aut ob aliam rationabilem causam recitet etiam aliqualiter minus. Ratio est: quia talis partim satisfacit substantiæ præcepti recitando septem Horas Canonicas; partim non censetur Ecclesiam notabiliter defraudare, aut saltem non advertenter ac deliberatè; ergo. Hinc

62. Infertur I. Si quis Officium vel ex toto, vel ex parte, per errorem aut inconsiderantiam mutavit, recitando aliud, eum non teneri ad repetitionem Horarum jam lectarum; etsi eas repetere ad servandam debitam qualitatem Officii Divini, utique sit laudabilius. Ratio est: quia is præcepto Ecclesiæ jam satisfecit, neque Ecclesia præsumitur velle ad duo Officia astringere, eum præsertim, qui sine culpa est.

63. Infertur II. Cum Herincx *loc. cit. n.* 19. Lugone, Tamburino, aliisque, quos refert, & sequitur Gobat *tr.* 5. *Theolog. Experim. n.* 642. quan-

quando incepisti per inadvertentiam recitare Officium non præscriptum, & recitato jam Matutino primùm advertis errorem, si nolis ab initio repetere, posse te pergere corrigendo ex tunc errorem, ac recitando Officium præscriptum illius diei quoad reliquas Horas: quidquid contradicat Caramuel *in Theolog. Regul. disp. 110.* ubi asserit, te fore obligatum ad pergendum in tuo errore, ne alioquin consles tale Officium, quale non reperitur in toto Breviario.

64. Quæres I. Si quis hodie legisset Officium crastinum, aut Lectiones Scripturæ diei crastinæ assignatas ex inadvertentia, quid erit crastina die recitandum? Resp. cum Lugone *lib. 5. Respons. Moral. dub. 8.* Herincx *loc. cit. n. 20* Sannig. *qu. 3. num. 5.* & aliis, recitandum rursus esse Officium crastinum. Ratio est: quia pro tali die est præceptum obligans de persolvendo isto Officio, cui heri, cùm tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum. Fateor, quòd Gobat *loc. cit. n. 640.* nonnullos Doctores, ac rationes in oppositum adducat; verùm & ipse potius huic sententiæ insistendum existimat.

65. Quod si quis per errorem, vel oblivionem, omisit hodie recitare de Festo novem Lectionum Sancti occurrentis, illud vel eo anno penitus ipsi erit omittendum, ut probabiliùs censet Gobat *l. c. n. 638.* vel poterit prima die non impedita recitari, ut alii existimant.

Additio I.

* Item: si quis à Diœcesi, in qua certum Festum universale e. g. S. Francisci ob intervenientem Dedicationem, vel Patrocinium fuit translatum, venerit in locum, ubi jam erat illud celebratum; non tenetur ibidem illo anno de dicto Sancto recitare Officium, sed poterit se accommodare Calendario loci. Dico notanter: *non tenetur;* nam posse id recitare adhuc, die aliàs non impedito, admittit Sporer *part.* 1. *Theol. Sacram. in Append. cap.* 2. *sect.* 4. *num.* 125. *

Additio II.

Quær. II. An, si quis Peregrinus veniat in aliam Diœcesin, seu Religiosus in aliud Monasterium sui Ordinis &c. ubi est duplex, possit se quoad Officium conformare huic loco quamvis in sua Diœcesi, seu in suo Monasterio sit de Dominica, vel de Feria? Resp. talis potest se conformare; quia peregrinus potest frui privilegio loci. Ita Sporer *l. c. n.* 122. & la Croix *l.* 4. *n.* 1253. cum aliis. Dixi autem notanter: *potest se conformare:* non tamen obligatur, sed licitè adhuc ibidem privatim recitabit Festa Diœcesi vel Monasterio suo propria, etiamsi hæc fuerint de Dedicatione vel de Reliquiis suæ Ecclesiæ. Sporer *loc. cit.* cum Suarez & Gobat. *

Addi-

Additio III.

Quær. III. An, ſi talis peregrinus primùm cras venturus ſit ad illum alterum locum, jam poſſit hodie præveniendo recitare Veſperas, ac pro ſubſequenti die Matutinum de illo Sancto, qui colitur ibid. in Diœceſi, vel Monaſterio alieno? Reſp. affirmativè. Ita denuo Sporer *loc. cit. num.* 129. & Tamburinus *lib. 2. in Decalog. c. 5. §. 2. n. 25.* Nam, cum Veſperæ illæ ac ſubſequens Matutinum ſint partes Officii loci illius, in quem talis cras venturus eſt, non erit inconveniens, poſſe illud Officium hodie anticipatò inchoare. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quandonam poſſint celebrari Horæ Canonicæ de quibusdam Reliquiis? Reſp. ut dictum Officium Horarum Canonicarum celebrari queat, debet eſſe pars aliqua inſignis, uti Caput, Brachium, Crus, &c. & quidem alicujus Sancti in Martyrologio Romano deſcripti, de cujus identitate ſufficienter conſtat. Ita colligitur ex variis Decretis jam ſuperiùs *tr. 5. diſt. 1. quæſt. 4.* allegatis. Scio quidem doctrinam Patris Claudii la Croix *lib. 4. n. 1260.* dicentis illud Decretum requirens pro recitatione Horarum Canonicarum, ut Reliquia ſit alicujus Sancti in Martyrologio Romano deſcripti eſſe ſubtractum è Typographia Apoſtolica, ſicque cenſeri tacitè revocatum: meo tamen judicio iſta doctrina viri hujus aliàs eruditiſſimi

in hoc puncto nullatenus sequenda est. Quod enim memoratum Decretum in viridi existat observantia, patet tum ex Bullario Innocentii XII. cui illud de novo insertum fuit *Constitut. 105. Folio apud me 289.* tum ex Rubricis Breviarii nostri Ordinis confirmatis ab eodem Innocentio XII. per Bullam specialem *Ad perpetuam rei memoriam. die 25. Novemb. an.* 1696. ubi pariter dictum Decretum reperitur tamquam validum ac firmum. Pariformiter censuerunt practici & doctissimi viri, quos Romæ specialiter in hoc puncto consului. Quin imò La Croix ad finem Libri IV. se ipsum in hoc corrigit. *

Additio V.

* Quæres V. Quandonam possint recitari Horæ Canonicæ de Festis ad libitum? Resp. regulariter loquendo, & nisi una, vel altera sacra Religio &c. obtineat aliquod particulare Privilegium, similis Recitatio Horarum præcisè fieri potest pro tunc, quando illo die non occurrit Dominica, vel octava, vel aliud Festum pro illo die de præcepto: nam si tale adesset, quamvis inferioris ordinis, (puta semiduplex) alterum ad libitum etiam duplex deberet cedere, & illo anno omnino intermitti. Quod si cum Festo ad libitum concurreret aliud de præcepto, non habens hunc diem proprium, sed translatum, possent de altero ad libitum recitari Horæ Canonicæ, & translatum ulterius transferri. Totum hoc desumitur ex Decreto S. Con-

S. Congregationis Rituum 24. Janu. anno 1682. edito, ubi ad Quæſitum *Proponentis* reſponſum fuit, *Prædicta officia SS. ad libitum etiam duplicia, occurrentia diebus Dominicis, Octavis, & Natalitiis SS. alicujus Religionis, vel Diœceſis ex vi Calendarii proprii, à Sede Apoſtolica approbati, quamvis ſub ritu ſemiduplici de præcepto celebrandis, non eſſe transferenda, ſed omitti debere: ſi autem occurrant eodem die, in quo aliàs aliquod Feſtum translatum poni deberet, tunc liberum fore, declaravit, eadem Officia ad libitum recitare, & Officium translatum ulterius ad alium diem non impeditum transferre, prout etiam omiſſo Officio, quod ſemel per Hebdomadam, aut Menſem ex Apoſtolico Indulto recitari conceſſum eſt, Officium ad libitum eodem die currens recitari poſſe decrevit.* Hucusque Decretum S. Congregationis Rituum. Poſſet autem ulterius moveri dubium; an, dum in octavo die alicujus Feſti ſolemnis nequit celebrari Feſtum ad libitum, id ſaltem fieri poſſit, ſi tale Feſtum ad libitum caderet in diem infra octavam non ſpecialiter privilegiatam? ad quod equidem la Croix *l. 4. num. 1274.* reſpondet affirmativè; ego autem huic reſolutioni conformare me nequeo, tum quia etiam dies infra octavam eſt de præcepto, tum quia in Rubricis particularibus noſtri Breviarii, ſpecialiter ab Innocentio XII. per Bullam *Exponi nobis.* editam 3. Decembris anno 1697. approbati, ante Titulum primum *num. 12.* reperitur Decretum Sacræ Romanæ Congregationis editum 11. Auguſti 1691. ſequentis tenoris: *Nec*

hujusmodi Officia ad libitum recitentur, dum occurrunt infra octavas, non privilegiatas, etiamsi sint particulares, & propriæ Religionis. Vide de hoc fusiùs Cajetanum Merati per plures annos S. Congreg. Rituum Consultorem in suo Thesauro Romæ novissimè edito *Tom. II. part. 1. sect. 3. cap. 10. num. 11. fol. apud me 143. & seqq.* *

Additio VI.

* Quæres VI. An quoad recitationem Horarum Canonicarum idem, ac præcedenter sit statuendum, si facultati recitandi Officium de aliquo Sancto &c. non equidem inferantur expressè hæc verba *ad Libitum*, sed sequentia: *Sacra Congregatio recitari posse concessit*, vel *indulsit?* Ratio dubitandi est, quia *posse recitari*, & *ad libitum esse recitationem* videntur æquivalentia, & consequenter eodem modo videtur sentiendum, uti superiùs *Additione V.* Respondeo tamen, hoc non obstante, similia, Festa, respectu quorum quoad facultatem recitandi de his Horas Canonicas, inferuntur dicta verba *recitari posse*, habenda esse non tamquam *Festa ad libitum*, sed tamquam *Festa de præcepto*, & consequenter in occurrentia, vel concurrentia aliorum Festorum eodem modo, uti de aliis Festis de præcepto in simili casu, quoad recitationem Horarum Canonicarum sentiendum. Ita Cajetanus Merati *loc. cit.* adducens Decretum S. Congreg. Rituum die 16. Septemb. anno 1730. editum sequentis tenoris: *Supplicatur declarari an*

an ſub Nomine Sanctorum ad libitum comprehendantur Officia duplicia, & ſemiduplicia Sanctorum NB. recitari conceſſa absque expreſſa notula (ad libitum) ſed tantum cum ſequenti clauſula NB. nimirum recitari poſſint, & valeant, vel recitari poſſe cenſuit? &c. Et Sac. Rit. Congregatio, dubio propoſito reſpondit negativè: id eſt, non comprehendi ſub Nomine Sanctorum ad libitum. Majorem hujus declarationem dat Henricus Piſart in Directorio Canonico *Tit. 11. n. 21.* dicens, memorata Feſta non in alio ſenſu tamquam *ad libitum* cenſeri debere, quando ſunt conceſſa ſub illis terminis *celebrari poſſe, recitari poſſe*, quàm, quòd liberum fuerit Epiſcopis, aut Ordinum Superioribus ea acceptare, vel non; ſemel autem hac acceptatione à Superioribus admiſſa liberum non eſſe ſubditis ſervare, vel non, ſed reputari debere *tamquam de præcepto*, adeoque eſſe ex genere illorum, quæ, ſi uno die nequeunt celebrari, poſſint transferri in alium non impeditum quoad recitationem Horarum Canonicarum. Quod tamen conformiter dictis non procedit circa Feſta ad libitum. *

QUÆSTIO VI.

De Loco & Tempore, quibus perſolvendæ ſunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

66. *Ratio Ordinis.*
67. *Extra Chorum, ubi poſſit recitari Officium Divinum?*

68. *Canonici tenentur recitare officium in Choro.*

69. *Nisi adsit necessitas, consuetudo, vel institutio specialis.*

70. *Quo tempore recitandæ Horæ in & extra Chorum?*

71. *Matutinum & Laudes possunt pridie vesperi recitari.*

Sed circa horam variant Doctores.

Additio.

72. *Horæ Minores, ac Vesperæ quo tempore recitandæ?*

73. *Quid de Vesperis in Quadragesima?*

74. *An satisfaciat incipiens Officium ante mediam noctem diei sequentis?*

Nequit unica recitatione pro duobus diebus satisfieri.

75. *An sit peccatum mortale, celebrare Missam ante dictum Matutinum?*

66. EXPLICATIS prioribus quinque conditionibus, ad studiosam & devotam recitationem Officii Divini requisitis, nempe Attentione, Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, pergendum ad alias duas, nimirum ad Locum & Tempus, quo illud recitari possit, ac debeat. Hinc sit

67. CONCL. I. Quantum attinet ad Locum, illi, qui ad Chorum deputati non sunt, possunt ubique Officium Divinum recitare, dummodo non

non recitent in loco indecenti, aut ubi attentio impediri poſſit. Ita communis, & ratio eſt clara: quia nullum Jus reperitur, quo quis Choro non obligatus teneatur Divinum Officium in certo loco recitare. Unde ſatisfacit præcepto, ſive Officium recitetur ſtando, ſive ſedendo, ſive ambulando, ſive domi, ſive in vinea &c. dummodo recitetur ſtudioſè pariter ac devotè (modo hactenus explicato) ſimulque non in loco indecenti; hoc enim eſſet contra debitam reverentiam.

68. CONCL. II. Canonici tenentur recitare Divinum Officium in ſua Eccleſia juxta inſtitutionem Beneficii; niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat longæva conſuetudo, vel Fundatoris inſtitutio. Ita communis. Ratio eſt: quia Canonici tenentur ſatisfacere intentioni Fundatorum; ſimulque *in Clem.* 1. *de Celebrat. Miſſar.* injungitur Canonicis onus canendi Horas Canonicas in Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis. Accedit, quod *Beneficium detur propter Officium*, atque ut inſerviatur Eccleſiæ *c. ult. de Reſcript. in 6.*

69. Additur Notanter, *niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat conſuetudo &c.* Nam inprimis neceſſitas non habet legem: unde *cap.* 4 *de Reg. juris.* dicitur: *Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum*: ut ſi quis ſit infirmus, aut juſta de cauſa abſens. Inſuper conſuetudo cujuslibet Eccleſiæ, atque Fundatoris inſtitutio circa hoc benè ſunt attendendæ, ac juxta eas ma-

major vel minor obligatio Canonicorum assistendi Choro colligenda. Quomodo autem Religiosi sint Choro astricti, dictum est supra *num. 21.*

70. CONCL. III. Loquendo tandem de Tempore, in publico Officio Chori servanda est consuetudo recepta cujuslibet Ecclesiæ: in privata verò recitatione Horarum Canonicarum, etsi laudabilissimum sit singulas Horas suis temporibus orare, nihilominus ad vitandum peccatum mortale sufficit, ut recitentur eo intervallo, quod est intermedium noctis præcedentis & sequentis. Ita omnes Doctores. Unde qui intra hoc tempus recitat, satisfacit substantiæ præcepti, nec peccat mortaliter, etiamsi omnes Horas absolvat mane post mediam noctem, aut primum vesperi ante aliam mediam noctem: quamvis sit peccatum veniale, si id fiat absque causa rationabili, aut aliàs Horæ ultra debitum tempus sine causa differantur.

71. CONCL. IV. Nihilominus ex recepta Ecclesiæ consuetudine licitum est recitare Matutinum, & Laudes sequentis diei, pridiè ad vesperam, nempe post tempus Vesperarum & Completorii circa horam quartam pomeridianam. Ita communis: nam consuetudo derogat rigori Juris positivi *c. ult. de Consuet.* éstque optima legum interpres. Imò Gobat *tr. 5.* Theol. Exper. *n. 679.* allegat plures Doctores, qui docent, quòd is non peccet mortaliter, qui in-

incipit ſtatim hora ſecunda poſt meridiem. Et licet citatus Auctor id ſolùm admittat juſta cauſa urgente, ut ſi v. g. forent excipiendæ Confeſſiones ab hora tertia usque ad cœnam; alii verò, ac præſertim Eſcobar *tr. 5. Exam. 6. num. 60.* talem damnent peccati mortalis: idem tamen Eſcobar culpæ venialis dumtaxat reum cenſet inchoantem citra juſtam cauſam media tertia, nullius, qui tertia.

Additio.

* Ut autem intra tot ſententiarum varietatem perplexæ non reddantur conſcientiæ, Rev. Camera Apoſt. Romæ edidit Anno 1706. ſequentem illimitatè declarationem, qua nimirum hora pridiè inchoari poſſit Matutinum. Id eſt.

20. Januarii, hora 2. cum quadrante.
13. Februarii, med. 3.
1. Martii hora 2. cum quadrantib.
18. Martii, hora 3.
4. Aprilis, hora 3. cum quadrante.
20. Aprilis, med. 4.
10. Maji, hora 3. cum 3. quadrantib.
8. Junii, hora 4.
1. Auguſti, hora 3. cum 3. quadrantib.
21. Auguſti, med. 4.
7. Septembris, hora 3. cum quadrante.

24. Se-

24. Septembris, hora 3.
11. Octobr. hora 2. cum 3. quadrantib.
20. Octobris, med. 3.
18. Novembris, hora 2. cum quadrante.
15. Decembris, hora 2.

Huic Declarationi haud dubiè poterit se quilibet etiam absque ulteriori urgente prævenienti necessitate securè accommodare. *

72. Cæterùm Horæ Minores non possunt dici pridie, sed solùm post mediam noctem diei occurrentis: possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusivè ob causam honestam vel utilem, v. g. ob majorem commoditatem studendi, ob iter inchoandum, vel alias hujusmodi causas, recitari manè. Ut autem Vesperæ possint manè dici extra tempus Quadragesimæ, requiritur paulo major causa, ut tenet citat. Gobat. *n. 682.* asserens, eum peccaturum venialiter, qui ante meridiem recitat Vesperas, & Completorium absque rationabili causa.

73. Porro Rubrica illa Breviarii, quæ in Quadragesima vult Vesperas dici ante prandium, solùm Chorum obligat; uti notat Tobias Lohner *Instruct. 2. part. 4. §. 10. q. 3.* post Gobat. *loc. cit. num. 688.* dicentem, fas quidem esse in Quadragesima, Vesperas dicere ante prandium privatè, at non esse necesse.

74. Quæ-

74. Quæres, an præceptum recitandi adimpleat is, qui incipit hodiernum Officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, utputa media duodecima, si idipsum absque interruptione prosequatur post mediam noctem? Affirmat Leander *Quæst. Moral. part. 1. & in ord. 6. tr. 8. disp. 4. qu. 169.* Ratio esse potest: quia præceptum celebrandi Missam inter auroram & meridiem servatur incipiendo Missam paulò ante meridiem, etsi pars ejus absolvatur primum post meridiem, ut tenent Doctores passim; ergo à pari idem dicendum in proposito. Cæterùm Gobat *loc. cit. n. 685.* hanc Leandri sententiam ex professo rejicit, utpote repugnantem communi judicio & praxi omnium Superiorum, Confessariornm, & aliorum Doctorum. Illud certum est, quòd quis noctu recitans totum Officium, non possit pro duobus diebus satisfacere: nam recitatio quælibet Officii est onus affixum cuilibet diei in particulari, atque hinc Alexander VII. sequentem Propositionem, ordine 35. jure damnavit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.* Hinc tenendum oppositum.

75. Quæres ulterius, an sit peccatum mortale, celebrare Missam ante recitatum Matutinum? Resp. negativè cum Lessio *l. 2. de Just. & Jur. c. 37. n. 81.* quidquid pro & contra disputent Doctores apud Barbosam *part. 2. de Off. & Pot. Episc. alleg. 24. n. 15.* ubi viginti Auctores citat, dicentes, esse peccatum mortale,

ſine rationabili cauſa celebrare Miſſam nondum dicto Matutino, & triginta octo alios, qui negant, id eſſe peccatum mortale. Ratio horum eſt: quia nihil in Jure de hoc præceptum reperitur, neque conſuetudo contraria ſub tam gravi obligatione eſt recepta. Nec obſtant Rubricæ Miſſalis *Tit. de præparat. Sacerdot. celebraturi.* Ubi dicunt Miſſam eſſe celebrandam *ſaltem Matutino cum Laudibus abſoluto.* Nam, cùm nullum verbum præcepti contineant, tam gravem obligationem non cenſentur inducere. Imò Gobat *loc. cit. n. 667.* etſi velit, non eſſe absque cauſa rationabili practicandam mitiorem ſententiam, eò quòd recitatio Matutini ſit optima præparatio ad Sacrum, ne venialem quidem culpam per ſe loquendo hic intervenire cenſet.

QUÆSTIO VII.

De cauſis excuſantibus à recitatione Horarum Canonicarum.

SUMMARIUM.

76. *Oblivio inculpata excuſat à recitatione Horarum.*

Quid in dubio de recitatione?

77. *Gravis infirmitas etiam excuſat.*

Quid in dubio?

* *Præſertim in abſentia Medici, & Confeſſarii?*

78. *Aut ſi infirmitas eſt levior?*

79. *An*

79. *An prævidens impedimentum futurum, teneatur prævenire recitando Horas?*

80. *An morbi cauſa impeditus teneatur audire alium recitantem?*

81. *Occupatio gravis etiam excuſare poteſt, quæ?*

82. *Impotentia quoque excuſat.*

(c) Tract. 1. Diſt. 1. n. 20. & ſeqq.

83. *An, qui non poteſt recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam poteſt?*

84. *An, qui ſolus recitare nequit, teneatur adhibere ſocium?*

85. *Legitima diſpenſatio etiam excuſat à recitatione Horarum.*

(d) Conformiter dictis n. 7. & ſeq.

86. *Item & metus gravis.*

(e) Tract. 2. diſt. 2. n. 25. & ſeq.

87. *An qui non poteſt per ſeipſum, teneatur recitare per alium?*

88. *An quis Officium omiſſum teneatur recompenſare alio die?*

89. *Et an Beneficiarius ſupplens alio die, liberetur ab onere reſtituendi fructus?*

90. *Quid, ſi ille Beneficiarius ſit pauper?*

91. *An Beneficiarius ex juſta cauſa non recitans teneatur reſtituere fructus?*

76. CONCL. I. Prima cauſa excuſans ab Officio Divino eſt naturalis, ſeu inculpata oblivio recitandi, unam, vel plures Horas: unde qui ex oblivione inculpabili eas omittit,

 non

non peccat. Ita certa, & communis. Notat tamen Herincx *disp. 2. de Horis Canon. n. 46.* quòd, si quis advertat, id sibi frequenter contingere, dum statis temporibus non persolvit, omni culpa non vacet: tenebitur enim postmodùm meliorem circa hoc attentionem habere. Si verò dubitet, an recitaverit, stat possessio pro præcepto. Secùs est, si certus de recitatione Horæ dubitet de Psalmo aliquo in Hora certo recitata incluso: tunc enim præsumitur, Psalmum illum cum reliqua materia cohærenter esse recitatum, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti sæpe fit, memoriam subterfugiat.

77. CONCL. II. Altera causa excusans ab Officio Canonico est gravis infirmitas; id est, talis, ut sine magna difficultate, vel corporis periculo Horariæ preces recitari non posse videantur. Ita rursus communis: & desumitur ex *c. Clericus victum, dist. 91.* In dubio tamen aut Confessarius erit consulendus, vel prudentis & probi Medici judicio acquiescendum: tametsi enim Medicus (sicut & Confessarius) in lege recitandi Horas Canonicas vel etiam jejunii dispensare nequeat, potest tamen infirmum dubio liberare, atque secundùm præsentes circumstantias declarare, justam excusationis causam ipsum hic & nunc habere.

Additio.

* Ast ponamus, nec Medicum, nec Confes-

sarium

ſarium adeſſe, vel præſentes ipſosmet dubitare, num morbus ſit adhuc verè gravis, vel non, ſive, num recitatio Breviarii ſit allatura grave nocumentum, nec ne? quid tunc erit ægro agendum? Reſp. I. Simili ægro eſſe ſuadendum, ſi Regularis ſit, ut adeat ſuum Superiorem, qui in pleriſque Religionibus præſertim mendicantium in dubio omninò poteſt diſpenſare, prout quoad noſtram Religionem patet ex Compendio Privileg. v. *Officium Divinum* & v. *Infirmi Fratres, §. 11, & 12.* Nec debet Superior ipſemet in ſimilibus eſſe ſcrupuloſus. Quod ſi verò Superior non ſit præſens, vel ægrotus non exiſtat talis Regularis, quid tunc erit faciendum? Reſp. II. Talem ægrotum in dubio non teneri ad recitationem Breviarii, uti rectè præter alios notant Sporer *hic c. 3. n. 159.* & la Croix *l. 4. n. 1225.* Ratio eſt: quia non ſolùm ipſum nocumentum, ſed etiam periculum futuri nocumenti liberat à recitatione Breviarii; ſed quando adeſt ſimile dubium, adeſt etiam eo ipſo tale periculum, uti conſideranti patet: ergo. *Nec dicas*, dubius, num ſit exemptus à lege, nec ne, tenetur ad obſervantiam legis, cùm Lex exiſtat in poſſeſſione, melior autem ſit conditio poſſidentis; & conſequenter ægrotus dubitans, num hic & nunc ſit exemptus à recitatione Breviarii, adſtringetur ad illud ſtante hoc dubio: *Reſpondeo* enim loquendo de legibus præciſè Eccleſiaſticis diſtinguendo ante, cum dubio &c. tenetur quis ad obſervantiam legis, niſi ex hac ipſa obſervantia reſultet periculum gravis nocumenti, conc. ſi reſultet

 tale

tale periculum, nego: nam ad obſervantiam legis Eccleſiaſticæ non tenemur cum tam gravi periculo deperdendæ ſanitatis. Et hoc benè ſibi notent tam circa recitationem Breviarii, quàm ex paritate rationis circa Jejunium non ſolùm ægroti, verùm etiàm Confeſſarii, qui ad eosdem vocantur.*

78. Dicitur in Concluſione, *gravis infirmitas* &c. Siquidem communiter notant Doctores, nonnullas eſſe corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere non liberant: vel quia ſunt leviores, quales ferè ſunt leviores capitis; pectoris aut ſtomachi dolores, ùt exemplificat Azorius *cit. lib.* 10. *c.* 13. vel quia ad tempus tantùm juſtam excuſationem afferunt, qualis ſolet eſſe febris quartana, aut tertiana levis non multùm vexans, nec notabiliter homines faciens imbecilles, quæ proin communiter non excuſat ægrotum à recitando Officio, quia plerumque tempus à morbo liberum relinquit; quod ad orandum eligi poſſit, ſaltem antepo-nendo vel poſtponendo, ùt notant Abbas, Innocentius, Layman.

79. Et quamvis nonnulli apud Gobat *Tract.* 5. *Theol. Experim. n.* 711. negare videantur, quod teneatur quis prævenire tempus, ſi ſciat, poſtmodùm ſe impediendum ex impedimento involuntario (ſecùs juxta omnes, ſi quis ſpontè poneret tale impedimentum) quia v. g. paroxiſmus febrilis impediet tempus Veſperarum: nihilominus timorati quique non facilè intermittent Offi-

Officium Divinum, ſi potuerunt prævenire. Quinimò juxta communiorem, & probabiliorem ſententiam ad hoc tenentur; cùm obligatio recitandi Divinum Officium ſit annexa ſubſtantialiter toti diei, & accidentaliter ſolùm determinatis horis ipſius.

80. Quæres, an, qui morbi cauſâ Divinum Officium perſolvere nequit, teneatur ſaltèm alium audire illud recitantem? Affirmant nonnulli, ejusmodi ægrotum debere alium recitantem audire, quoties commodè poſſit audire, & non recitare: conſtans tamen eſt aliorum opinio, ægrotum ea lege minimè teneri: neque enim ullus exſtat, Canon, quô id præcipitur, neque ratio, quæ id convincit. Azorius *loc. cit. q. 3.* Navarrus, & alii.

81. CONCL. III. Inſuper gravis & repentina occupatio quæ ſine ſcandalo, aut notabili detrimento proprio, vel alieno omitti aut differri non poteſt, cum ea autem Officii Divini recitatio moraliter loquendo conſiſtere nequit, excuſat à recitatione Horarum Canonicarum. Ita Layman, Navarrus, aliíque paſſim. Exempla ſunt: ſi ad ægrotum periculoſè decumbentem, & quaſi jam morti proximum ex improviſo eundum ſit pro excipienda Confeſſione &c. ubi longo tempore quis detinetur, puta usque ad 12. nocturnam: ſi populi tumultus ſubitò exortus ſedandus ſit: ſi in Sacra v. g. Hebdomada non ſolùm Confeſſiones magno pœnitentium concurſu Sacerdoti excipiendæ ſint, ſed

etiam Conciones ad populum eidem habendæ &c. quando tamen tali casu preces Horariæ intra eundem diem naturalem sine magna difficultate anteponi, vel postponi possunt, id fieri debebit, prout notant iidem Auctores. Quod maximè verum est, si similes casus eventuri prævidentur.

82. CONCL. IV. Impotentia quoque, qualis est in cæco, aut in eo, qui Breviarium in itinere amisit, neque aliud acquirere potest, excusat ab obligatione sæpè dictæ recitationis. Ratio est: quia *Nemo potest ad impossibile obligari c. 6. de Reg. Juris in 6.* Verum nihilominus est, eum, qui spontè Breviarium v. g. in mare projicit, unde pluribus diebus Horas recitare non possit, peccaturum mortaliter per talem Breviarii projectionem. Ratio est clara; quia per ejus abjectionem voluntariam (si non urgeat aliqua necessitas illud abjiciendi) per se & proximè impedimentum voluntariè apponit, quo minus possit sequentibus diebus divinum Officium persolvere, cujus proinde omissio eidem in causa censetur fuisse voluntaria, ut alibi (c) dictum.

83. Quæres autem occasione hujus, & præcedentis Conclusionis, an infirmus, vel aliàs legitimè impeditus, qui non potest totum Officium recitare, teneatur saltèm partem recitare, quam potest? Negârunt olim non pauci Doctores; eorum tamen sententia amplius sustineri nequit, cùm Innocentius XI. sequentem

inter alias Propositionem, ordine 54. damnaverit: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hac igitur relicta Propositione respondetur, affirmativam sententiam esse tenendum: unde si indubitatum sit, te integram aliquam Horam, puta Tertiam vel Vesperas, commodè recitare posse, licèt alias Horas non possis, teneris illam recitare. Ita Layman *loc. cit. n.* 2. Suarez *l. 4. de Horis c. 28.* Mastrius *disp. 14. Theol. Moral. n. 57.* fuítque hæc sententia ante Decretum Innocentii XI. jam inter Doctores communior & probabilior, eò quod quælibet Hora per se sit Canonica oratio, à reliquis Officii partibus distincta.

84. An autem, qui Horas Canonicas ob supervenientem cæcitatem, aut aliud impedimentum recitare solus non potest, sed cum socio, teneatur eum sibi adsciscere, variant Doctores. Et quidem nonnulli affirmant, negant verò Lessius, Henriquez, & alii, quos allegat Bonacina *disp. 1. q. 6. punct. 2. n. 8.* Cæteri respondent sub distinctione, & affirmant, illum duntaxat teneri adhibere socium, qui vel antea consueverat adhibere, vel potest ipsum commodè habere: aliàs verò non teneri, etiamsi consulendum ei sit, ut sibi ad tam pium opus socium, quoad potest, procuret.

85. CONCL. V. Præter causas hactenus enumeratas, & magis frequentes insuper excusat

legitima dispensatio. Ita Doctores passim. Et inprimis dispensationem Summi Pontificis, etiam sine causa concessam, excusare à recitatione Divini Officii, concedunt omnes illi, quicunque (d) Horas Canonicas jure duntaxat humano Ecclesiastico præceptas esse asserunt. Negant autem Abbas *c. 1. de Celebrat. Missar.* & alii, qui volunt Jure Divino teneri Clericos ad septem Horas Canonicas; quamvis (subjungit Abbas) quia ista determinatio, seu distinctio Officii Divini est de jure positivo, licitè Papa dispensare valeat circa ejus mutationem. An autem, & quomodo etiam Episcopus, vel Superior Regularis possit cum suis subditis ex causa gravi & justa dispensare circa recitationem Officii Divini, fusiùs explicant Doctores.

86. CONCL. VI. Tandem à recitatione Horarum Canonicarum potest excusare metus gravis: sicut accidit in casu, quando Clericus transiturus est per latrones, vel loca Hæreticorum aut Infidelium cum periculo gravi, ita ut si deprehenderetur, in certum ac evidens vitæ periculum aut alia gravia incommoda deveniret. Ita communis; & ratio clara est: quia cum tanto periculo leges Ecclesiasticæ non obligant, prout alibi (e) dictum.

87. Pro complemento hujus materiæ, Quæres I. An, qui per seipsum non potest ex justa causa recitare Horas, teneatur eas recitare per alium? Resp. cum Doctoribus communior negativè; quia ex nullo jure constat talis obliga-

tio

tio recitandi per alium, ſi quis per ſeipſum non poteſt. Accedit, quòd obligatio recitandi Divinum Officium ſit perſonalis, cui proinde per alium ſatisfieri nequit conformiter Concilio. Trid. *Seſſ. 24. de Reform. c. 12.* ibi: *Omnes Divina Officia per ſe, non per ſubſtitutos obire compellantur.* Hinc Alexander VII. ſequentem inter alias damnavit Propoſitionem, ordine 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio litterarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi Officium per alium recitat.*

88. Quæres II. Num talis teneatur Officium omiſſum alio die recompenſare? Reſp. iterùm negativè. Ratio eſt: quia onus perſolvendi Officium eſt affixum diei; obligatio autem affixa diei tranſit cum ipſo die, nec poteſt eidem altero die ſatisfieri: prout in ſimili ſine juſta cauſa negligens audire Miſſam die Feſto non ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, ſi Miſſam audiat ſequenti die feriali.

89. Sunt quidem aliqui Doctores, nempe Filliucius *tr. 23. c. 10. n. 307.* Major, Paludanus, Ledeſma, Molfeſius, aliique, quos refert Bonacina *quæſt. 5. punct. 2. n. 5.* aſſerentes, Beneficiarium, qui alio die ſupplet defectum, omiſſione Divini Officii commiſſum liberari ab onere reſtitutionis, quorum ratio eſt; quia talis rependit æquale recitando alio die, ſicque facit reſtitutionem in ſpiritualibus. Oppoſita tamen ſententia, quam tenet Caramuel *Reſol.*

24. & communior aliorum, quamque probabiliorem censet Bonacina ibidem, negat, talem liberari ab onere restitutionis fructuum pro rata omissionis Breviarii. Ratio est: quia obstat præceptum Concilii Lateranensis sub Leone X. & Constitutio S. Pii V. injungentis restitutionem fructuum pro rata omissionis Officii, utpote *quos non fecit suos*, ùt loquitur Pontifex in Constitutione *num.* 31. allegata; ergo tenetur hosce restituere tanquam non suos.

90. Illud tamen rectè admonet Navarrus *c.* 7. *de Hor. Can. n.*34. ac sequitur Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 5. *n.* 1. cum aliis; si ipsemet Beneficiarius pauper sit, fructus restituendos pro rata omissionis Divini Officii eidem per modum eleemosynæ applicari posse. Tamen consultum erit in hoc casu, si Confessarius aliam similem satisfactionem imperet, puta ut oret, vel sacrificet pro defuncto Fundatore; aut, si malit, Officium neglectum suppleat: & sic fructus pro rata neglecti Officii eidem per modum eleemosynæ applicari sinantur.

91. Quæres ultimò, an Beneficiarius, qui ex justa causa omittit recitare Horas Canonicas, teneatur restituere fructus Beneficii pro rata omissionis? Resp. negativè, idque constat ex citata Constitutione S. Pii V. quâ Beneficiarii non recitantes Horas post primos sex menses *cessante legitimo impedimento* obligantur ad restitutionem fructuum; ergo, qui ob legitimum impedimentum non recitant, hoc ipso nihil tenen-

nentur restituere: nam *exceptio firmat regulam in oppositum* juxta vulgatum Canonistarum dictum, atque desumitur ex *l. Quæsitum §. 43. ff. De instructo, vel instrum.* juncta Glossa v. *Non potest non videri.*

DISTINCTIO II.

De Juramento.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Juramentum?

SUMMARIUM.

1. *Juramentum debitè factum est bonum. Et quomodo?*
2. *Juramentum, quid?*
3. *Ejus divisiones.*
4. *Juramentum assertorium, & promissorium.*
5. *Juramentum simplex, & solenne.*
6. *Juramentum per simplicem Dei contestationem, & per execrationem.*
7. *Juramentum an sit.* Per fidem meam &c.
8. *Quid pro Foro externo?*
9. *Aliæ jurandi formulæ examinantur.*
10. *In illis intentio loquentis spectanda.*

11. *An hoc* Auff mein Ayd, *vel* auff mein Seel, *ſit Juramentum?*

* *Quales formulæ non contineant Juramentum?*

* *An detur Juramentum absque verbis?*

1. NOMEN *Juramenti* in propoſito intelligitur actus Religionis, quô quis DEUM in teſtem adhibet ad confirmationem eorum, quæ affirmat, vel promittit, eaque ratione profitetur, Divinam veritatem eſſe indefectibilem. Neque enim Juramentum debitè factum ex ſe eſt malum, ſed potius actus Religionis: unde *Deuter. 6.* dicitur: *Dominum Deum tuum timebis: ac per nomen illius jurabis.* Sed hoc intelligendum eſt de Juramento debitè facto, ſive quando juratur in veritate, judicio, atque juſtitia, prout requiritur *Jerem. c. 4.* & *Quæſt. ſeq.* ampliùs dicetur: quia Juramentum non eſt de genere eorum bonorum, quæ per ſe bona ſunt, & frequentanda; ut eſt Oratio, Eleemoſyna & hujusmodi; ſed quæ bona ſunt dumtaxat ſuppoſita neceſſitate, ſeu cauſa rationabili. Et de tali loquendo, ſit

2. CONCL. I. *Juramentum rectè definitur* dicendo: Juramentum eſt invocatio Divini Numinis in teſtimonium alicujus rei. Ita D. Auguſtinus *de Serm. Dom. in monte cap. 17.* & alii. Ratio eſt: quia finis immediatus uſus Juramenti eſt confirmatio rei dubiæ, ſeu controverſæ juxta illud *Hebr. c. 6. Omnis controverſiæ finis ad confirmationem eſt Juramentum:* quô videlicet ali-

aliquid affirmamus, vel promittimus ſub obteſtatione Divini Numinis, ejusque teſtimonii invocatione.

3. CONCL. II. Inter varias Juramenti diviſiones præcipua eſt illa, quâ Juramentum dividitur in aſſertorium, & promiſſorium. Ita Scotus *3. diſt. 39. qu. un.* & alii communiter. Ratio eſt: quia aut Juramentum fit ad fidem veritatis narratæ adſtruendam, illi, qui audit: aut fit ad promiſſionem firmandam, qua alteri vel ſponte, vel ex ejus impulſu quidpiam promittimus: atqui prius Juramentum eſt aſſertorium, poſterius promiſſorium ergo. Itaque

4. *Juramentum aſſertorium* eſt, quô ſimpliciter ſine alia promiſſione aliquid affirmamus, vel negamus. *Juramentum promiſſorium* dicitur, quod ad confirmationem promiſſionis, pollicitationis, aut alterius contractus, ſeu pacti corroborationem adjicitur. Et ad hoc Juramentum promiſſorium (ut notat Engel *tit. de Jurejurando num. 6.*) duplex requiritur veritas: una intentionis, ſeu veritas dicti, quâ jurans verum exiſtimat eſſe id, de quo jurat. Et altera executionis, ſeu veritas facti, quâ quis in animo habet ſervare illud, quod promittit, ſuoque tempore ſervat.

5. CONCL. III. Juramentum tum aſſertorium, tum promiſſorium ulterius dividitur in ſimplex, & ſolemne. *Simplex* dicitur omne illud, quod ſolemne non eſt. *Solemne Juramentum* eſt,

est, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei v. g. Sancti Evangelii attactum perficitur coram Superiore, ut majorem auctoritatem, æstimationemque habeat: quale potissimum solet fieri in Judiciis, in professione Fidei, fidelitatis, in homagiis, & hujusmodi.

6. Rursus Juramentum aliud est per simplicem Dei contestationem, aliud vero per execrationem (quod & *Juramentum execratorium* appellatur) & fit, cùm jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo mali quidpiam à Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum sit, quod asserit, aut promittit, e. g. dicendo: *Deus me puniat, si falsa loquor: Diabolus me rapiat, si meis non stem promissis &c.* Ubi tamen advertendum, quòd, si quis per talem execrationem sibi imprecetur malum inferendum ab aliqua creatura, semper intendi, & subintelligi debeat *permittente Deo tamquam speciali vindice:* aliàs enim non foret Juramentum. Porro *Juramentum per simplicem contestationem DEI* censetur omne id, quod fit absque tali execratione. Sed occasione præmissorum.

7. Quæres I. An Juramentum censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem Sacerdotalem, vel Nobilitatis suæ aliquid affirmet, vel promittat? Resp. cum Engel. *tit. de Jurejur. n. 3.* Lessio *lib. 2. de Just. & Jure. cap. 42. n. 4.* & aliis, hujusmodi interpositionem fidei factam hac formula *per fidem meam; fide boni*

Sacer-

Sacerdotis, & hujusmodi, non continere Juramentum propriè dictum. Ratio eſt: quia per iſta verba Deus non vocatur in teſtimonium, ſed proferens tantùm indicat, ſe omnino deliberatum, ac memorem fidei, conſcientiæ, & ſtatus ſui loqui. Quòd ſi tamen aliquis per Fidem Chriſtianam ſeu Catholicam, aut per S. Evangelium rem promitteret, ſive confirmaret, pro Juramento haberi deberet: quia cenſeretur Auctorem Fidei in teſtem ſtatuere.

8. Notant tamen Doctores, hujusmodi interpoſitionem fidei, quam faciunt Eccleſiaſtici ſub honore Sacerdotali aut Religionis, item Perſonæ Illuſtres ſub honore ſuæ Dignitatis, Nobilitatis &c. in Foro externo Juramenti loco acceptari, maximè in cauſis minoribus, in quibus non decet Eccleſiaſticos jurare. Quinimo Reges, & Principes non facilè aliorum more jurare ſolent, ſed loco juramenti in fide, ſeu per fidem Principis promittere. Layman. *l. 4. tr. 3. c. 2. n. 3.*

9. Quæres II. Quid ſentiendum de aliis quibusdam jurandi formulis? Reſp. inprimis certum eſt, hanc eſſe veram eamque expreſſam Juramenti formam: *Juro per Deum: Per Deum ita eſt: Deum teſtem invoco: Deus mihi teſtis eſto.* Quia hujusmodi formulæ expreſſam invocationem Divini teſtimonii in ſe continent; unde ſi adſit animus ſeu intentio jurandi, certum eſt, habere rationem jurandi.

10. Quòd

10. Quòd si quis per simplicem assertionem hujusmodi verba proferat, *Coram Deo hæc dico: Deus scit, me verum dicere: Deus videt ita esse &c.* non erit Juramentum; quia Juramentum debet in se continere non meram assertionem, sed etiam invocationem Divini testimonii, saltem virtualem. Verùm in his, & aliis hujusmodi jurandi formulis spectanda est vel maximè intentio loquentis: qua de causa hujusmodi dicta quandoque ut Juramenta usurpantur; ut videre est apud S. Paulum *2. Tim. 4. Testificor coram Deo. Ad Galat. 1. Coram Deo, quia non mentior. Ad Rom. 1. Testis mihi est Deus:* quibus verbis Apostolus jurasse existimatur. Econtra multi jurant ex ira, qui non intendunt propriè jurare, sed potius imprecari malum, vel patefacere iram, ut observat Lessius *cap. 42. n. 7.* Unde & huc applicandum illud jam citatum dictum D. Thomæ 2. 2. *q. 73. art. 2. Peccata verborum maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

11. Quæres III. Utrum isthæc formula, *Volo, dictum meum esse juramentum (vulgo, auff mein Ayd)* veram Juramenti rationem habeat? Resp. I. In Foro externo, seu judiciali talia verba prolata ad petitionem Judicis exigentis, ut quis juratus annuat, censetur Juramentum. Layman *loc. cit. n. 1.* post Sanchez *lib. 3. in Decalog. cap. 2. n. 4.* Resp. II. Verba illa, *auff mein Ayd*, vulgari sermone plerumque Juramentum continent, si deliberatè proferuntur. Ratio est: quia ad jurandum satis est, velle

ver-

verba uſurpare in ſenſu à jurantibus communiter uſurpato: atqui hæc formula juxta conſuetudinem Germanorum pro juramento uſurpari ſolet; ergo tale præſumendum eſt, niſi de alia uſurpantis intentione conſtet. Pariter teſte Caſtropalao *T. 14. D. 1. p. 1. num. 7.* cenſentur ex communi uſu continere Juramentum illa verba: *per animam meam:* Germanicè, *auff mein Seel*, *bey meiner Seel*: ſumitur enim hic anima, quatenus eſt imago SS. Trinitatis, & ſic jam quatenus reſpicitur Deus.

Additio I.

* Quær. IV. Quænam formulæ communiter cenſeantur non continere rationem Juramenti? Reſp. ſequentes formulæ, niſi quis per easdem expreſſè intenderet jurare, non ſignificant rationem Juramenti, ſi pronuntietur: *Dico in veritate, ſim nequam, ſim fur, ſi non ita ſit: amputentur mihi ambæ aures, vel abſcindatur mihi naſus, ſi res ſe ita non habeat: tam verum eſt, quàm ſol lucet, quàm hic ſto &c.* Ratio eſt: quia ſimilibus verbis nec ex ſe, nec ex communi ſenſu, ac uſu hominum intelligitur Deus vocari in teſtem dictorum, ita cum Buſenbaum, & aliis la Croix *lib. 3. part. 1. num. 256. & ſeqq.* ac Sporer *Tract. 3. in Præcept. Decal. cap. 1.* Ex quibus colligitur, quod neque committat perjurium, qui ſimilia etiam deliberatè profert in re falſa. *

Additio II.

* Quær. I. An detur aliquod juramentum sine verbis? Resp. affirmativè. Ita cum communi vix non in terminis Sabinus Bononiensis *Tract. XV. num.* 15. Ratio est: quia non minus à legitimo suo Superiore interrogatus sub obtestatione Divini Judicii &c. censetur interpretativa aliquid affirmare vel negare, si solùm capite annuat, ac si verbis exprimeret: pariformiter dic, si respondeat signo alio sensibili e. g. pro more Religionis ponendo manum supra S. Scripturam, vel super porrectam imaginem Crucifixi; aut ad Sceptrum, seu, quando est Sacerdos per tactum sui pectoris. Unde in nonnullis locis introducta fuit consuetudo, ut uno prælegente formulam Juramenti reliqui jubeantur levare tres primos digitos in signum, quod jurent absque eo, quòd aliquid aliud pronuntient. *

QUÆSTIO II.

De conditionibus ad Juramentum requisitis.

SUMMARIUM.

12. *Tres Juramenti comites, Veritas, Judicium, Justitia.*
13. *Quale peccatum, si desit judicium in Juramento?*

14. Con-

14. *Consuetudo incautè jurandi, quale peccatum?*
15. *Quid de consuetudine jurandi sine justa causa?*
16. *Justitia, quomodo requiratur ad Juramentum?*
17. *Juramentum promissorium sine animo exequendi est perjurium.*
18. *Si fiat circa rem malam, quale peccatum?*
19. *Juramentum de re illicita non obligat.*
20. *Item: si fiat Juramentum de faciendo opere indifferenti.*
21. *Corollaria.*
22. *Alia notabilia Corollaria.*
23. *In omni Juramento, & Voto quatuor conditiones subintelliguntur, quæ?*
24. *Conditiones, quæ tacitè seu de Jure insunt, non faciunt actum conditionatum.*
25. *Juramentum promissorium de re bona obligat.*
26. *Quid, si fiat de opere minus bono?*
27. *Veritas etiam requiritur in Juramento.*
28. *Perjurium, quid?*
   Est peccatum mortale.
29. *In Perjurio non datur parvitas materiæ.*
30. *Potest fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis.*

Peccata verborum maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda.

* *Qualiter quis debeat rem apprehendere veram, ut desuper possit jurare? Addit. I.*
* *Quomodo practicè sit interrogandus, qui confitetur, se jurasse? Addit. II.*
* *Qualiter sit adstrictus, qui se obligavit sub Juramento de servando secreto? Addit. III.*
* *Quid sentiendum de Mercatoribus jurantibus circa taxam pretii? Addit. IV.*

12. CONCL. I. Certum est, atque ab omnibus concessum, ut Juramentum sit licitum, & opus bonum, actusque virtutis Religionis, tres requiri conditiones, tamquam comites ejus, nempe Veritatem, Judicium, & Justitiam, juxta illud *Jerem. 4. Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Veritas in eo consistit, ut veracissimi Numinis testimonium non adducatur in testimonium falsi, seu mendacii. Justitia consistit in eo, ut æquissimi Numinis testimonium non adducatur in confirmationem dicti, aut rei iniquæ, & peccato obnoxiæ. Judicium, seu judicii discretio in eo, ut cum prudenti intellectus consideratione, ac pia & reverenti voluntatis affectione non sine necessitate, aut magna utilitate juretur.

13. CONCL. II. Quantum attinet ad ultimam Juramenti conditionem, quæ est *Judicium*; conveniunt Doctores, si desit dumtaxat (id est, si sine justa causa, & imprudenter jure-

juretur, quod verum eſt) ordinarie non eſſe, niſi peccatum veniale. Ratio eſt: quia tunc non latet gravis irreverentia, cùm Deus adhuc adducatur in teſtimonium rei veræ, licet ſine juſta cauſa, & ſic imprudenter. Verùm occaſione hujus.

14. Quæres, quale peccatum ſit conſuetudo incautè jurandi? Reſp. I. Conſuetudo jurandi indiſcriminatim verum & falſum, etiam cum advertentia, quamdiu voluntaria eſt, conſtituit hominem in ſtatu peccati mortalis. Ita Herincx *part. 3. diſp. 6. q. 2. n. 15.* & alii. Ratio eſt: quia ex vi illius conſuetudinis eſt homo in maximo periculo perjurii committendi; juxta quod *Eccleſiaſtici cap. 23.* dicitur: *Vir multum jurans implebitur iniquitate.* Additur, *quamdiu voluntaria eſt;* quia, ſi homini dicta conſuetudo efficaciter diſpliceat, vi illius diſplicentiæ, & propoſiti eam deponendi interrumpitur conſuetudo.

15. Reſp. II. Si conſuetudo ſit tantum jurandi ſine juſta cauſa, & imprudenter, ea quidem non conſtituit hominem in ſtatu damnationis, eſt tamen omnino diſſuadenda. Ratio eſt: tum quia ſine juſta cauſa jurare ad minus eſt peccatum veniale: tum quia Juramentum à Chriſto citra neceſſitatem prorſus reprehenditur *Matth. 5. Ego autem dico vobis, non jurare omnino &c. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt:* Intellige, ſi non ſubſit juſta cauſa, ſeu neceſſi-

tas jurandi. Unde *Ecclesiastici 23.* dicitur: *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Cum concordantiis.

16. CONCL. III. Quantum attinet ad alteram Juramenti conditionem, quæ est *Justitia* (id est, ut res, de qua juratur, sit res honesta, justa, nullique peccato obnoxia) multiplici opus est distinctione. Et quidem inprimis distinguendum inter Juramentum assertorium, & promissorium: atque loquendo de Juramento assertorio, facto circa rem injustam, vel peccatum alterius, illud regulariter est peccatum dumtaxat veniale, si veritas subsit. Herincx *loc. cit. n. 13.* & communis. Dicitur, *regulariter*: quia videtur mortale, si Juramentum assumatur ut instrumentum peccati, puta, si per Juramentum confirmetur gravis detractio infamatoria Proximi:ècontra verò, si quis in Judicio legitimè interrogatus sub Juramento testificetur de peccato Rei, nullum erit peccatum. Quod si vero Juramentum sit promissorium, ad dijudicandam ejus malitiam, vel etiam oligationem, multipliciter rursus erit distinguendum, præsertim an opus illud, super quod cadit Juramentum promissorium, sit bonum, indifferens, vel malum; atque, an adfuerit ex parte jurantis sufficiens deliberatio, simulque animus id exequendi, nec ne. Hinc fit

17. CONCL. IV. Quandocumque Juramentum promissorium deliberatè fit, sive super re bona, sive mala, aut indifferenti, sine animo ex-

exequendi, committitur perjurium. Ita communis. Quia Deus deliberatè (secus, si id fiat ex inadvertentia) adducitur in testimonium rei falsæ: in quo formaliter consistit malitia perjurii.

18. CONCL. V. Si Juramentum promissorium deliberatè fiat circa rem malam animo illud exequendi, jam ratione illius affectus interni pravi erit peccatum mortale, vel veniale pro gravitate operis exequendi; simulque Juramentum, quatenus est testificatio Dei super re illicita facienda, habebit distinctam malitiam pro gravitate operis exequendi, nisi fortè inadvertentia excuset. Ita Lessius *cit. cap. 42. n. 18.* & alii.

19. CONCL. VI. Juramentum de re illicita præstitum nullam parit obligationem. Ita communis, *arg. cap. Quanto, de Jurejurando.* ubi dicitur: quod *Juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis.* Et *Reg. 58. Juris, in 6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum.* Hinc jurans, quòd nolit inimico ignoscere, nullum proximo auxilium facere, & hujusmodi, ex tali juramento non obligatur: quia, ut dictum, juramentum non potest esse vinculum iniquitatis.

20. CONCL. VII. Ex Juramento de faciendo opere indifferenti nulla quoque oritur obligatio; utputa si quis juret, festucam se levatu-

 rum,

rum, se barbam fricaturum &c. Ita communis. Ratio est: quia hujusmodi actiones non sunt fructuosæ, quin potius impeditivæ majoris boni. Verumtamen hoc intelligendum est, nisi alia causa, ex qua actiones cæteroquin indifferentes honestatem virtutis acquirant, adjiciatur: ut v. g. si jures, te ædes alicujus non ingressurum, cum tali meretrice non locuturum &c. causa vitandi peccati, jam ob hanc additam causam actio illa, vel potius omissio actionis erit capax obligationis Juramenti, quamdiu periculum illud durat.

21. Ex his patet resolutio illorum casuum quotidianorum, nempe de Patre jurante, se graves pœnas repetiturum à filio, de Hera jurante, se non servaturam diutius hanc, aut illam ancillam, de Fratre, vel Condiscipulo, se apud Patrem vel Magistrum accusaturum esse suum fratrem, vel condiscipulum, de Mercatore, se hanc mercem non viliori pretio venditurum, vel non majori empturum, de Aulico, se non priorem sessurum, non priorem ingressurum &c. Nam inprimis, si tales seriò jurant, nec tamen habent intentionem exequendi id, de quo faciendo jurant, delinquunt mortaliter, juxta dicta *n. 17* & ampliùs notat Gobat *tract. 11. Theol. Experim. n. 528.* quia tunc in tali Juramento deest veritas, atque Deus adducitur in testem falsitatis.

22. Nihilominus, ut idem Gobat notat, rarò hujusmodi homines peccant mortaliter non facien-

faciendo poſtmodum id quod ſeriò jurarunt ſe facturos: ut quando Pater videt, filium alia ratione emendatum, vel maternis lamentis domum impletum iri, ſi cædatur filius albæ gallinæ, ac proinde minas remittat; quod etiam de cæteris dicendum. Ratio eſt: quia vel hujusmodi Juramenta non fiunt ex motivo Virtutis, ſed, ut frequenter contingere ſolet, ex impatientia, & propoſito vindictæ; ac proinde non obligant, cùm ſint facta de re mala, nempe propter vindictam, aut iram ſuam complendam. Vel, & quidem non rarò fiunt de re indifferenti v. g. non prius ſedere, intrare &c. vel inutili, ut ſi corrigendus jam aliunde emendatus ſit, neque correctione amplius indigeat: vel non gravi, ut ſi pater juravit, ſe caſtigaturum puerum ita promeritum, & poſtea ſine cauſa omittat; prout exemplificat Layman. *cit. tract.* 3. *cap.* 54. *n.* 6. Aut certe ſolet frequenter intervenire una ſaltem ex quatuor illis conditionibus, quæ ſubintelliguntur in omni Juramento promiſſorio. Hinc ſit

23. CONCL. VIII. In quolibet Juramento promiſſorio (imo & Voto) quamvis abſolutè facto, tacitæ quædam conditiones ſubintelliguntur. Ita deſumitur ex c. *Quemadmodum* juncta Gloſſa ℣. *Conditio de Jurejur.* & notat Abbas ibidem *n.* 8. Pirhing *tit. de Jurejur. n.* 119. & communis. I. Conditio eſt, *Si potero:* quia ad impoſſibile nemo obligatur. II. *Salvo jure, & auctoritate Superioris:* quæ conditio deſumitur tum ex c. *Ad noſtram* 21. *de Jurejur.* tum ex c. *Non*

est, de Voto. ibi: *Non est voti dicendus transgressor, qui, quod vovit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere.* III. Conditio est. *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum est, obligationem remittat*, sive expressè, sive tacitè: quia quilibet potest cedere juri suo, illudque remittere. Et tandem IV. est. *Dummodo res in eodem statu permanserit*, id est, notabilem mutationem non accipiat: quia notabilis mutatio quasi aliud objectum facit, ad quod verisimili præsumptione jurantis, & promittentis intentio se non extendit.

24. Nec dicas. Juramentum sub conditione conceptum est conditionale; ergo si in omni Juramento (imo & Voto) tacitè insunt prædictæ conditiones, illud omne erit conditionale, & consequenter nullum absolutum, quod est contra communem Doctorum. Resp. enim distinguendo antecedens: Juramentum sub conditione extrinseca conceptum (utputa, juro me hoc facturum, si navis ex India advenerit, si Petrus erit Romam iturus &c.) est conditionale, conceditur: Juramentum sub conditione, quæ tacitè seu de jure inest, conceptum est conditionale, negatur antecedens, & consequentia. Nam generaliter conditiones, quæ tacitè seu de jure insunt, non faciunt actum conditionatum *arg. L. 3. ff. de Legatis 1. & L. Conditiones ff. de Condition. & demonstrat.* ibi: *Conditiones, quæ tacitè inesse videntur, non faciunt legata conditionalia.* cum concordantiis.

25. CON-

25. CONCL. IX. Juramenta promiſſoria, quæ cedunt in honorem DEI, tum ad bonum tertii, Eccleſiæ aut Communitatis, fiuntque circa materiam honeſtam, pariunt obligationem. Ita communis. Et meritò quoad hoc traditur hæc generalis regula ex *c. Si vero*, & *c. Cum contingat. de Jurejurando* deſumpta: *Omne Juramentum editum in alterius utilitatem ſervandum eſt, ſi ſine peccato, ſeu ſalutis diſpendio ſervari poteſt.* Ratio eſt: quia talia Juramenta involvunt reverentiam Divini Numinis, ſimulque ſunt honeſta; ergo ex motivo Religionis pariunt obligationem ea adimplendi, ſubintellige, niſi excuſet una ex proximè dictis quatuor conditionibus, in omni Juramento promiſſorio tacitè ſubintellectis.

26. CONCL. X. Juramentum conceptum de opere minus bono, & cujus oppoſitum eſt melius, non obligat, niſi ſit factum in favorem tertii. Ita Doctores paſſim. Ratio eſt: quia in ſimili, hac ipſa de cauſa Votum de opere minus bono editum non obligat, aut ſaltem ipſius voventis, ſive jurantis arbitratu poteſt commutari in melius: puta, ſi voviſti Deo, te uxorem ducturum, potes absque alia diſpenſatione Religionem ingredi, aut in ſæculo perpetuam Caſtitatem ſervare, cum hoc ſit opus melius. Similiter, ſi voviſti (idem dicendum, ſi juraſti) te hac hora oraturum, poſtea vero intelligas, gratius Deo futurum, ſi ægroto aſſiſtas opemque feras, non teneris Juramento aut Voto, cùm in talibus circumſtantiis non ſit de

meli-

meliori bono, sed præcedat auxilium infirmo præstandum. Additur notanter in Conclusione, *nisi sit factum in favorem alterius;* tunc enim obligabit Juramentum, nisi illud alter remittat: quia in promissione facta homini, aut Juramento in ejus favorem præstito spectatur, quid illi gratius sit; in promissione verò facta Deo, quid melius. Layman *lib. 4. tract. 3. cap. 6. n. 6.* & alii.

27. CONCL. XI. Quantum attinet ad tertiam Juramenti conditionem, quæ est *Veritas* (& consistit in eo, ut Dei veracissimi testimonium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii) certum est, eamdem requiri ad Juramentum licitum, eaque deficiente committi Perjurium, quod ex genere suo est peccatum mortale.

28. Porro *Perjurium* propriè dictum est Juramentum falsum, quô quis aliquid sub obtestatione Divini Numinis confirmat esse verum, quod tamen credit esse falsum; velècontra, ait esse falsum, quod putat esse verum. Vel brevius; *Perjurium* est Juramentum de falso in opinione jurantis. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. n. 58.* & alii. Additur, *in opinione jurantis:* quia quamvis, quod quis jurat esse verum vel falsum, sit tale à parte rei, si tamen jurans putaret non esse tale, nihilominus pejeraret; quia deliberatè Deum in testem rei juxta suam opinionem falsæ adduceret. Infertur proinde, omne Perjurium cum delibera-

tio-

tione factum eſſe peccatum mortale: quia revera eſt gravis irreverentia Deo illata, ipſum deliberatè adducere in teſtem mendacii. Et hoc idem dicendum, ſi quis dubitet de veritate rei: nam exponeret ſe manifeſto periculo adducendi Deum in teſtem falſitatis, ac proinde peccaret.

29. Nec obſtat, quod materia ſit levis, aut exigui momenti. Adhuc enim intervenit tota Perjurii malitia, in hoc conſiſtens, quòd DEI veraciſſimi teſtimonium in confirmationem falſitatis, & mendacii adducatur. Inferunt proinde Doctores communiter, in Perjurio non dari parvitatem materiæ, quæ ipſum à mortali excuſet, ob rationem prædictam: quia nimirum in quolibet Perjurio, deliberatè & advertenter facto, tota hujus peccati malitia reperitur. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 24. Propoſitionem damnavit: *Vocare Deum in teſtem mendacii levis non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.*

30. Additur notanter, *deliberatè & advertenter facto.* Quia, ut notat Doctor noſter 3. *diſt. 39. quæſt. un.* éſtque communis, Perjurium ſine deliberatione factum non eſt peccatum mortale: cùm generaliter ad omnem actum humanum, ac præſertim ad peccatum mortale requiratur voluntariam, ac ſufficiens deliberatio. Unde quamvis numquam ratione parvitatis materiæ; adhuc tamen ratione defectus voluntarii, aut ſufficientis deliberationis quandoque

doque homines à peccato mortali contingit excusari: dum videlicet proferunt verba, ex se quidem Juramentum falsum sonantia, sed sine intentione actuali, vel virtuali Deum in testem falsitatis adducendi, aut quia id faciunt non cùm plena deliberatione: siquidem, ut notat sæpe citatus D. Thomas 2. 2. *quæst. 73. art. 2. Peccata verborum maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

Additio I.

* Quær. I. Qualiter quis debeat rem aliquam judicare veram, ut desuper jurare possit? Resp. Sanchez, Castropalao & Diana teste la Croix *lib. 3 part. 1. n 267.* putant, esse sufficiens, si tantum probabiliter ea res judicetur vera, saltem, si Juramentum fuerit extrajudiciale. Econtra verò Suarez, Dicastillo, aliique apud eumdem la Croix loco cit. existimant requiri moralem certitudinem talem, ut de opposito non adsit formido prudens, seu fundata in ratione gravi, vel saltem juxta la Croix, ut de opposito non habeatur formido æqualis; aliàs enim quis se exponeret periculo gravi alicujus Perjurii. Et hæc sententia nihil æque, ac Patri la Croix, uti & Patri Sporer *tract. 3. in Decalog. cap. 1. num. & seqq.* præplacet; ubi tamen ex eodem Auctore adhuc adverte, in causis merè favorabilibus sufficere aliquo modo minorem certitudinem; in aliis verò, ubi alteri grave incommodum nasci posset, re-

requiri majorem, ut quis desuper valeat jurare, præsertim in judicialibus. *

Additio II.

* Quær. II. Quomodo practicè interrogandus, qui confitetur se jurasse? Resp. Talem esse interrogandum eodem ferme modo, quo antea de Blasphemis *Tract. 5. dist. 3. quæst. 5.* mentionem fecimus. Nimirum I. Num deliberatè vel indeliberate? Quodsi deliberatè ac scienter juraverit, indagetur II. Qualiter ergo juraverit, ex hoc enim interrogatorio Confessarius desumet, num verba illa prolata verum Juramentum significent, nec ne? Quodsi hæc verba forent dubia, interroget III. Quâ mente protulerit? nam si per eadem non intendisset scienter, & positivè Deum in testem vocare, non diceretur jurare; atque sic sæpissimè contingere testatur Sporer *Tract. 3. in II. Præcept. Decalog. cap. 1. sect. 1. §. 2. num. 9.* Quando autem per eadem intendisset jurare, aut ipsamet verba deliberatè prolata indubitato, & expressè significarent Juramentum, Confessarius ille, nisi ex circumstantiis aliunde jam desumpserit, interroget similem pœnitentem IV. Num in re vera vel falsa juraverit? ubi ex jam antea dictis notandum, quòd perjurium sit Juramentum de falso in opinione seu mente jurantis; verum autem Juramentum de vero in mente vel opinione ipsius jurantis. Hinc decipiuntur rudes illi, qui credunt se pejerasse, quia tractu temporis experiuntur rem juratam aliter se habere, quamvis tempore Juramenti optima fide crediderint,

eam-

eamdem rem esse veram. Econtra verò errant pariter, qui existimant, se falsò non jurasse ex eo, quia postea vident, rem esse veram, quam tamen falsam putabant in ipso actu jurandi. Ita rectè Sabinus Bononiensis *in Luce Morali. Tract. 15. n. 19.* Demum finaliter V. Si Confessarius deprehendat, Pœnitentem quoad Juramenta peccasse mortaliter, haud dubiè erit etiam inquirendum de numero, quoties nimirum interpolatis vicibus similia Juramenta contigerint? Cæterum, num & quando teneatur aliquis Pœnitens circa Juramentum promissorium servare ipsam rem jurato promissam, colliget Confessarius ex jamdictis. *

Additio III.

* Quæres III. An, & quando in Confessionali à peccato excusari possit Pœnitens, qui Juramento promiserat, communicatum quodpiam Secretum v. g Medicinæ nulli revelare, si illud tamen manifestet? Resp. Si nec pœnitens nec ille, qui talem pœnitentem docuit, neque etiam alius per alia medicamenta possint citra manifestationem hujus Secreti sufficienter providere bono publico, vel tertio simili morbo periculose laboranti, haud dubiè excusabitur à peccato illud Secretum revelans; uti etiam, si mortuo illo, qui pœnitentem docuit, simul ars ista emoreretur, nisi pœnitens manifestet alteri. Ita cum pluribus Sporer *Tract. 3. in Decalog. cap. 1. sect. 2 n. 42.* & la Croix *tom. 2. lib. 3. n. 329.* Ratio est: quia in similibus circumstantiis foret contra charitatem, nolle artem talem reve-

revelare, aut ad posteros transmittere: Juramentum autem, quod utique non est vinculum iniquitatis, neutiquam adstringit contra virtutem Charitatis. Quodsi verò similes circumstantiæ non adsint, tenetur pœnitens Secretum celare. *

Additio IV.

* Quær. IV. An, & quomodo in Confessionali à perjurio excusari possint Mercatores, qui jurant, se non posse tali pretio merces vendere: item merces sibimetipsis pluris constare, cùm tamen neutrum in rigore videatur verum? Resp. Ex la Croix *lib. 3. p. 1. n. 301.* primos excusari posse per hoc, quòd intelligant, & satis sciantur significare velle, se non posse cum honesto & mediocri lucro ita vendere. Secundi verò poterunt excusari per id, quia, quando dicunt sibi pluris constare, scimus, quòd non intelligant nudè pretium rei emptæ, sed etiam computent partim expensas v. g. vecturæ &c. partim proportionalem partem sumptuum, quos toto anno faciunt in suam communem negotiationem; hæc enim omnia justè possunt venire nomine pretii, quo res ipsis constat. Quodsi locutiones eorum non essent in hoc sensu veræ, mentirentur, &, si jurarent, pejerarent. Ita cum Gobat la Croix *loc. cit.* ego autem subjungo, talia Juramenta esse cæteroquin Mercatoribus dissuadenda ob periculum perjurii non ràrò interveniens.

QUÆSTIO III.

Solvuntur diversa adhuc Dubia, Juramentum concernentia.

SUMMARIUM.

31. *Violatio Juramenti promissorii, quale peccatum?*
32. *Quid, si res sub Juramento promissa sit levis?*
33. & 34. *An liceat Juramentum exigere à juraturo falsum?*
35. *Præsertim in Judicio?*
36. *Aut à juraturo per falsos Deos, vel Mahometem?*
37. *Vel a juraturo bona fide contra veritatem?*
38. *An liceat jurare cum restrictione mentali?*
39. *Vel æquivocè?*
40. *Quid, si injustè cogatur ad jurandum?*
 **Num liceat uti Amphibologia, & quando? Additio I. & seqq.*
41. *Juramentum, quia possit irritare, dispensare, commutare &c.*
 (a) Dist. seq. quæst. 4.

31. QUÆRITUR I. Utrum violatio Juramenti promissorii, præsertim in re parva, sit peccatum mortale? Resp. I. Si promissio Juramento firmata sit rei notabilis seu gravis, violatio ejus erit peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est, quia, ut jam dictum *num 4.* ad Juramentum promissorium

rium requiritur duplex veritas; una intentionis, ſeu veritas dicti, quâ quis ab initio debet habere intentionem ſervandi id, quod promittit; & altera executionis, ſeu veritas facti, quâ ſuo tempore ſervandum eſt id, quod ſub Juramenti Religione quis promiſit. Itaque ſi quis ceſſante juſto impedimento, ac nulla ſubſiſtente conditione tacita ex quatuor illis *n. 23.* aſſignatis, atque in omni Juramento promiſſorio tacitè ſubintellectis non impleat id, quod ſe facturum ſub Juramento promiſit, jurans, quantùm in ſe eſt, facit, ut Deus falſum teſtatus ſit.

32. Reſp. II. Num autem idem dicendum ſit, ſi materia ſub Juramento promiſſa ſit levis, ac parvi momenti, variant Doctores. Et quidem affirmativam ob reverentiam Divini Numinis obſervare procul dubio laudabiliſſimum eſt, atque omnimodis conſulendum. Negativam tamen ſententiam, id eſt, peccatum mortale tunc non committi, tenent Reginaldus *lib. 18. n. 97.* Suarez, Sanchez, Sotus, pluréſque alii. Ratio deſumitur ex dictis *n. 23.* ubi diximus, plures conditiones dari, quæ excuſant jurantem ab obligatione implendi Juramentum promiſſorium, quarum una eſt: *Si is, in cujus gratiam juratur id remittit.* Atqui nullus cenſetur facilè, & rationabiliter velle obligare ſub gravi culpa ad præſtandam materiam levem, quam quis promiſit ſibi ſub Juramento; ergo non erit peccatum mortale, materiam levem ſub Juramento promiſſam non adimplere: idque tum ob tacitam remiſſionem alte-

rius, in cujus favorem juratur; tum ob levitatem materiæ, utpote quæ in simili etiam in Votis excusat.

33. Quær. II. An liceat Juramentum exigere ab eo, quem quis scit falso juraturum, aut juraturum per falsos Deos, vel per Mahometem Pseudoprohetam? Resp. I. Si quis exigat Juramentum ab aliquo, quem nescit juraturum falsò, non peccat. Ita communis, & ratio clara est: quia ignorantia ipsum excusat, præsertim accendente bona fide, quâ sperat, alterum reverentia Numinis non ausurum falsò jurare. Id tamen absque justa causa non est faciendum: quia sicuti peccatum est, saltem veniale, absque necessitate verum jurare, ita etiam alterum absque necessitate ad Juramentum adigere, juxta illud Salvatoris *Matth. 5. Quod abundantius est, à malo est.*

34. Resp. II. Cum Doctore Angelico 2. 2. *q. 98. art. 4.* & aliis, fas non esse, nisi justa causa subsit, exigere Juramentum ab eo, qui scitur pejeraturus. Ratio est: quia inducere aliquem ad peccatum mortale, puta ad perjurium in casu nostro, est peccatum mortale: tenemur enim, quantùm in nobis est, tantam Dei injuriam, & proximi peccatum evitare.

35. Dicitur notanter, *absque justa causa.* Nam inprimis Judex, si tanquam persona publica secundùm ordinem juris exigat à litigante Juramentum; non peccat, sive sciat eum falsò juraturum, sive non: tum quia fecit id, ad quod ex officio tenetur, petente præsertim

parte

parte adversa: tum quia Judex non debet sequi privatam scientiam, sed præscriptum Juris, adhibendo ea, quibus solet elici veritas alioquin daret justam causam scandali. Quando tamen Judex id commodè potest declinare, debet, ùt notat inter alios Lessius *lib. 2. cap. 42. n. 49.* plures causas subjungens.

36. Insuper, ubi justa ratio ad damnum, vel injuriam cavendam suppetit, etiam in contractibus, & aliis causis potest quis exigere Juramentum ab eo, qui per falsos Deos, aut Mahometem Pseudoprophetam noscitur juraturus, non quidem, ut determinatè juret tali modo, sed absolutè & in genere; sicuti post D. Augustinum *Epist. 154. ad Publicolam* notant Doctores communiter. Sic Laban, iniens fœdus cum Jacobo, juravit per Deum Abraham, & Deum Nachor *Gen. 31.* Idipsum est quotidianum apud Mercatores cum Infidelibus contrahentes. Id tamen sine justa causa exigere non licet, neque etiam permissum est, aliquem inducere ad hoc determinatè, quod per falsos Deos juret, quia cooperaretur peccato alterius.

37. Quæritur III. An liceat exigere Juramentum ab eo, qui bona fide jurabit contra veritatem, id est, firmiter sibi persuadens esse verum, de quo jurat, quod tamen à parte rei est falsum? Resp. negativè, prout notat Herincx *disp. 6. de Riligione n. 36.* cum Doctoribus communiter, contra paucos alios. Ratio est: quia respectu petentis est inductio ad falsitatem testificandam, & jurandam, quod est intrinsecè malum.

38. Quæritur IV. An liceat æquivocè vel cum restrictione mentali jurare? Resp. I. Hic inprimis cavendæ sunt Propositiones illæ, quas Innocentius XI. *sicut jacent, ut minimùm tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas* meritò damnavit, quarum prior, ordine 25. sic habet: *Cùm causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.* Altera ordine 26. est hæc: *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria spontè, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Tertia ordine 27. & itidem damnata taliter sonat: *Causa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Quarta ordine 18. est illa: *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare Juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Ita Propositiones damnatæ.

39. Resp. II. Quando quis se spontè offert ad jurandum, vel si legitimè ad hoc compellitur v. g. per Judicem juridicè interrogantem, pec-

peccat mortaliter, ſi alieno ſenſu juret. Ita communis, & patet tum ex Propoſitionibus proximè relatis, ac damnatis; tum ex eo, quia ſi juridicè interrogatus, æquivocè atque in alio ſenſu jurare poſſet, facilè perverteretur judicium. Accedit, quòd juridicè interrogatus teneatur obedire Judici, ſicque jurare in ſenſu ab eodem intento; ergo jurans æquivocè, vel cum reſtrictione mentali, committeret perjurium.

40. Reſp. III. Nihilominus, quando aliquis injuſtè cogitur ad juramentum, non peccat jurans amphibologicè, ſi juſta ita jurandi cauſa ſubſit ad veritatem aliquam diſſimulandam. Ita cit. Leſſius *n. 47.* Layman *l. 4. tract. 3. cap. 14. n. 7.* & alii. Atque hanc doctrinam contineri ſub cenſura Propoſitionum damnatarum ſupra allegatarum, ſatis indicat Joan. Cardenas *in Criſi Theol. ad dictas Propoſitiones, præſertim num. 77.* Ratio eſt: quia amphibologicæ locutionis unus ſenſus verus eſt; erga ſecundùm illum, poſtulante tali neceſſitate, locutio illa poteſt Juramento confirmari: cum enim injuſtè quis cogatur ad Juramentum, non tenetur loqui ad mentem alterius.

Additio I.

* Verùm ut clariùs innoteſcat, quando Amphibologiæ uſus liceat, & ſaltem à mendacio & conſequenter etiam à perjurio, ſi Juremen-tum adderetur, alienus ſit, eſt notandum, quod Innocentius XI. ſupra *n. 38.* relatus ſo-

 lùm

lùm damnet Amphibologiam, quæ fit cum restrictione purè mentali, innuàtque per eam committi perjurium & mendacium. Ratio est: quia in Amphibologia cum restrictione purè mentali verba non significant, quod loquens in mente sentit; ergo per hujusmodi Amphibologiam committitur mendacium (mentiri enim est contra mentem ire) & consequenter si adjungatur Juramentum, etiam perjurium. Quocirca, cum non sic omnis Amphibologia ex restrictione purè mentali descendat, ac proin non quævis damnata esse videatur, breviter inquirendum superest, quandonam illa liceat?

I. Itaque censent Doctores licere Amphibologiæ usum, dum verba sunt æquivoca, & secundùm duplicem sensum conceptui mentali correspondere possunt: atque tunc, si adsit ratio occultandi veritatem ab altero intentam, licitè usurpas verba in alio sensu, quam sit sensus interrogantis, modo ad talem conceptum exprimendum verba ex se apta sint: sic canis significat terrestrem, marinum vel cælestem &c.*

Additio II.

*II. Licet uti Amphibologia, quando verba à loquente juxta certas temporis, loci, vel personarum circumstantias sensibiles determinantur ad alium sensum, quàm illa secundùm se, & nudè spectata significant. Ut si quis interroget, an Petrus sit in urbe, & tu ob certas rationes volens abscondere locum, ubi existat,

ſtat, manu, vel digito deſignans reſpondeas: *Non eſt hic*, id eſt, *in loco, in quo tu ſtas, & quorſum digito monſtras.* Non debemus autem hoc duplici modo uti paſſim ſine aliqua neceſſitate, aut alia valdè rationabili cauſa; aliàs perderetur confidentia, & tolleretur ſincera fidelitas in commercio humano: multò minus debemus ad tales modos ſine magna neceſſitate aut notabili utilitate adhibere Juramentum. *

Additio III.

*III. Si verba propter certa Myſteria ſumantur in ſenſu metaphorico (quo juxta D. Auguſtinum *lib. Contra mendacium cap. 10.* Jacob ſe vocavit primogenitum) quamvis in ſenſu ſibi proprio aliud diverſum à mentali coceptu loquentis ſignificent; non tamen fit mendacium. Exemplo nobis ſit ipſa æterna Veritas, dum ſe ipſam in Myſtico & Metaphorico ſenſu *templum* nuncupavit, dicens: *deſtruite templum hoc:* minimè ignarus, per verba ea juxta propriam ſignificationem Judæos audientes in notitiam templi manu facti deductum iri. *

Additio IV.

*IV. Non fit mendacium, ſi quis reſpondeat interroganti in eo ſenſu, in quo habet jus interrogandi, non obſtante, quod iſte in alio ſenſu verba percipiat. Hinc ſi fur, nulla de ſuo furto præcedente infamia, ſed ſola vel deferentis aut Judicis pro libitu aſſumpta ſuſpicio-

 ne

ne judicialiter inquiratnr, an *furtum commiserit*, licitè respondet: *furtum non commisi*, videlicet, quod foret materia judiciariæ inquisitionis, & de quo Judex interrogare posset. Item si Puella ab aliis v. g. inducta scripsit cuidam litteras amatoris tales, quæ planè vi verborum in foro externo indicarent promissionem matrimonii, cujus executionem etiam alter prætendit, quamvis à parte rei, & coram Deo (prout supponimus in casu) Puella nunquam intenderit per has litteras promittere matrimonium: in tali casu, si Puella fateretur has litteras esse suas, in foro externo certè condemnaretur ad contrahendum; quare etiam cum Juramento, si à Judice id imponatur, potest negare has litteras esse suas, videlicet in ordine ad promissionem Matrimonii. Nec est ista pura restrictio mentalis, Puella enim non tenetur alio, nisi eo modo respondere, quo Judex pro tribunali sedens habet jus interrogandi; atqui is in dicto casu non habet jus interrogandi circa dictas litteras nisi in ordine ad matrimonium: nimirùm an litteras has scripserit, intendendo per eas promittere Matrimonium; ergo etiam Puella non tenetur, nisi in ordine ad hunc finem Judici respondere, & consequenter, cùm in ordine ad dictum finem litteras non scripserit, etiam sine mendacio negat, se scripsisse, quoniam interrogatio & responsio sic conveniunt. Plura de similibus vide apud Cardenas *in sua Crisi Theologica super dictas Propositiones n. 48. & seqq.* ac apud Sporer *part. 3. in Decal. cap. 1. sect. 3. §. 4.* *

Addi-

Additio V.

*V. Mendacium non committit ille, qui dicit, ſe neſcire id, quod non noſcit ſcientia communicabili, id eſt tali, quam liceret alteri communicare: etenim verbum *neſcire* ex ſui inſtitutione non tantùm ſignificat, rem non ſcire ſimpliciter, ſed etiam non ſcire eam ſcientia communicabili, in iis videlicet circumſtantiis, ubi occultari petit, uti notat communis Theologorum, atque ita, ſi interrogatus de aliquo ex ſolo Confeſſionali cognito, quod tibi non licet revelare, reſpondeas *neſcio*, non loqueris cum pura reſtrictione mentali, ſed uſurpas verbum ex ſe, & ex recepto uſu, ac hominum inſtitutione correſpondens conceptui tuo mentali. Hinc D. Auguſtin. *lib.* 1. *de Trinitate cap.* 12. innuit, quod res occultanda nos faciat neſcientes. Isque pariter modus loquendi erat Salvatori, dum apud Marcum *c.* 13. ita diſſerit: *De illo autem die vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius &c.* eò quod de die illâ ſcientiam communicabilem Filius non habuerit &c. Quòd ſi licitum mihi foret id, de quo interrogor, alteri manifeſtare, jam non amplius video, quomodò poſſit ad celandum uti quis hoc modo, debétque modus iſte non nimiùm extendi in commercio humano, nec fieri abuſus, ne tollatur ſinceritas in converſatione humana. *

41. Quær. V. & ultimò. Quis poſſit irritare, diſpenſare, relaxare, aut commutare Juramentum promiſſorium? Reſp. de hoc inferius

(a) fore dicendum, agendo de Voto. Nam qui poteſt Votum relaxare, diſpenſare, irritare, vel commutare, poterit etiam Juramentum promiſſorium ſoli Deo factum: quia Votum, & Juramentum pium in Jure & apud Doctores æquiparantur quoad vinculum. & ambo ſimilem erga ſolum Deum ex virtute Religionis obligationem continent: ideóque diſpoſitum de uno, cenſeri etiam debet diſpoſitum de altero Sanchez *lib. 8. de Matrim. diſp. 7. n. 18.* Layman *lib. 4. tract. 3 cap. 11.* cum communiori, contra Navarrum, & apud alios.

DISTINCTIO III.

De Voto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Votum?

SUMMARIUM.

1. *Votum, quid?*
2. *Promiſſio, quid? & quomodo differat à ſimplici Propoſito?*
3. *An promiſſio ſolo animo concepta obliget?*
4. *Deliberatio requiritur ad Votum; & quanta?*
5. *Votum fit ſoli Deo.*
   Promiſſio etiam hominibus fieri poteſt.
6. *Votum eſt de meliori bono.*

7. *Ma-*

1. CONCL. I. *Votum* eſt promiſſio deliberatè facta DEO de meliori bono. Ita communis. Dicitur I. *Promiſſio.* Quia ad Votum non ſufficit nudum & ſimplex propoſitum aliquid melius agendi vel faciendi: ſed ulterius requiritur promiſſio cum vera voluntate ſeſe obligandi, ùt habetur *cap. Litteraturam, de Voto.*

2. Cæterùm *Promiſſio* eſt deliberata, & ſpontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona poſſibili. Et differt per hoc *à ſimplici Propoſito*, quòd Promiſſio inducat obligationem faciendi id, quod promittitur: Propoſitum autem, licèt ſit firmum ac deliberatum, ex ſe talem obligationem non inducit. Maſtrius *diſp. 4. Theolog. Moral. num. 26* cum aliis. Hinc promiſſio Deo facta de bono meliori coincidit cum Voto: & poteſt fieri non ſolùm oretenus, ſed etiam per ſolum actum locutionis interioris, dummodo fiat deliberatè, & cum animo ſeſe obligandi.

3. Nec obſtat, quòd in promiſſione homini facta ſecùs fiat, neque ſufficiat ſola interior pro-

missio, nisi hæc verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter manifestetur, atque à Promissario acceptetur. Resp. enim disparitatem esse: quia, ut dicitur *1. Reg. 16. Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Unde promissio Deo facta, licèt animo tantùm interno, mox à DEO cordium nostrorum inspectore videtur, & acceptatur; sicque illicò obligat, dummodo sit deliberatè concepta. Secùs fit in promissione homini facta: nam hæc neque cognosci potest ab homine, cui fit, neque ab ipso acceptari, quousque verbis vel aliis signis exterioribus sufficienter exprimatur.

4. Dicitur II. In allata definitione Voti, *deliberatè.* Quia promissio subita & inconsiderata, non sufficit ad rationem Voti: siquidem Votum est lex aliqua privata, quâ quis Deo se obligat; nemo autem se obligare verè censetur, nisi plenam habeat deliberationem ejus, quod facit. Unde Vota infantium ob defectum sufficientis usus rationis non tenent, neque etiam obligat Votum per semiplenam duntaxat deliberationem editum; imò tanta & talis requiritur deliberatio ad validitatem Voti, quanta requiritur ad peccatum mortale committendum. Herincx *disp. 4. de Voto. quæst. 1. num. 1.* & alii passim.

5. Dicitur III. *Deo facta.* Quia, cùm Votum propriè sit actus Religionis & Latriæ, soli Deo fieri debet. Quare, dum aliquid vovemus Sanctis, sensus est, illud voveri Deo Sanctis nostri emissi Voti futuris testibus, vel id DEO

vove-

voveri in honorem Sanctorum: quo modo etiam templa & Altaria ædificamus DEO in honorem Sanctorum, nam in Sanctis ipsum Deum coli, ac venerari, fatentur omnes Catholici. Circa quod D. Thomas 2. 2. *qu. 88. art. 5. ad 3.* observat, quòd Votum soli Deo fiat, sed promissio possit fieri homini: qualis promissio de re bona homini facta, puta, Sanctis in cœlo, Prælatis Ordinum &c. potest cadere sub Voto, in quantum homo vovet Deo, se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.

6. Dicitur IV. *De meliori bono.* Quia ad Votum duæ ulterius requiruntur conditiones: una est, ut illud, quod vovemus, sit opus bonum moraliter, simulque possibile, sive deinde jam aliunde sit præceptum, sive non: altera, ut bonum illud melius sit, quam ejus oppositum, id est, ut non sit privativum, aut ex se impeditivum alterius operis excellentioris, & perfectioris possessi.

7. Hinc Matrimonium, regulariter loquendo, non est apta materia Voti: quia melior est virginitas matrimonio; unde ipsa semper potest eligi, ac licitè conservari, non obstante Voto de ineundo matrimonio. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam matrimonium etiam potest cadere sub Voto, quando per Matrimonium ob speciales circumstantias potest procurari majus bonum, prout fieret, si vovens frequenti periculo peccati carnis obnoxius, voveat matrimonialem statum, tanquam remedium suæ incontinentiæ, citiùs assumere. *Melius est enim*

nube-

nubere, quam uri, ùt inquit Apostolus *1. Corinth. 7.*

Additio.

* Quodsi indages, an validum sit votum non committendi toto tempore vitæ ullum peccatum etiam veniale, quale Votum pro zelo suo solent subinde emittere nonnullæ devotulæ? Resp. Ordinariè dictum Votum juxta communiorem D. D. contra nonnullos pronuntiari invalidum; quia bonum illud non est tale, quod foret moraliter possibile spectata fragilitate hominis post lapsum, consequenter non censeretur prudenter emissum: cùm vovens moraliter certò transgrederetur illud, sicque tantummodo propter Votum tale præberetur occasio duplicandi peccatum moraliter certò faciendum, quale Votum in similibus circumstantiis planè non videtur acceptum Deo. Ita Sporer *tr. 3. in Decal. c. 2. sect. 2. n. 37.* qui *n. 38.* ob eandem rationem simili modo discurrit, si tale Votum non quidem ad perpetuum, sed tamen ad longum tempus v. g. ad integrum annum fuisset emissum.

Econtra validum erit Votum vitandi omnia peccata mortalia, vel certa venialia in specie, v. g. nunquam deliberatè mentiendi, sive etiam vitandi in genere illa peccata venialia, quæ non solùm semiplenè, sed plenè deliberato animo committuntur. Ratio horum omnium est, quia similia etiam cùm ordinario auxilio Divino moraliter vitari possunt. Sporer *loc. cit. n. 39.*

Qui-

Quinimo, si adsit internus specialissimus stimulus cum extraordinariis auxiliis Divinis, neque auderem declarare tamquam invalidum Votum absolutum non committendi quodcumque veniale. Certe S. Theresia vovit efficere semper, quidquid perfectius esse cognosceret. *

CONCL. II. Plures sunt divisiones Voti; ex quibus tamen præcipua est illa, qua Votum dividitur in simplex, & solemne. Ita communis; & patebit explicando singulas divisiones ejus. Igitur, quantum attinet ad præmissam divisionem, *Votum simplex* consistit in nuda & simplici promissione Deo facta sine alia solemnitate. *Votum solemne* dicitur illud, quod solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis aut per Professionem Religionis ab Ecclesia approbatæ; ut dicitur *cap. un. de Voto in 6.* Et tale Votum solemne, est Votum perpetuæ Castitatis Ordinibus sacris annexum: quo pariter spectant tria Vota substantialia Religionum, nimirum Obedientiæ, Paupertatis, ac perpetuæ Castitatis, & si quæ alia sunt Vota Religionum approbatarum.

9. Unde non ex eo Votum solemne differt à Voto simplici, quòd hoc sit factum privatim illud publicè; cumècontra possit accidere: sed ex eo, quòd Votum solemne solemnizetur per susceptionem Ordinis sacri, vel Professionem Religiosam, ratione cujus aliquis magis se ponit in potestate Ecclesiæ quantum ad materiam Voti. Hoc quippe non fit in Voto simplici, cùm ob id Ecclesia non accipiat majorem pote-

ſtatem in ſic voventem, ſicuti vi Voti ſolemnis accipit in Clericos in ſacris conſtitutos, ac in Religioſos ſolemniter profeſſos: qua de cauſa hos ad Matrimonium ex poſt facto contrahendum illegitimavit Eccleſia, non autem contrahentes cum ſimplici Voto Caſtitatis, ſed iſtos reliquit Divino judicio. Scotus *4. diſt. 38. q. un.* & alii.

10. Votum ulterius dividitur in perſonale, & reale. *Perſonale* eſt, quo DEO promittitur aliqua actio ipſius perſonæ voventis: ut cum quis vovet peregrinationem, jejunium, orationem, aut hujusmodi. *Votum reale* eſt, quo res aliqua DEO promittitur; utputa largitio eleemoſynæ, aut alia res externa pretio æſtimabilis. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Votum mixtum*, éſtque illud, quod ex utroque participat, ut, ſi quis voveat peregrinationem ad D. Virginem Lauretanam, ibique elargiri certam eleemoſynam ad Eccleſiæ illius utilitatem, vel hujusmodi.

11. Votum dividitur rurſus, in abſolutum, & conditionatum. *Abſolutum* eſt, quod independenter ab omni conditione emittitur. *Conditionatum* verò, quod fit ſub conditione, ac proinde non impleta conditione illa nullam obligationem inducit: ut ſi quis voveat peregrinationem ſi à tali morbo convaleſcat, ſi ſuus filius ſit ſanitatem recuperaturus; nam non ſecuta convaleſcentia, aut ſanitate filii, ad implendum Votum non tenetur. Et idem dicendum de ſimilibus.

QUÆSTIO II.

Quæ sit Obligatio Voti?

SUMMARIUM.

12. *Transgressio Voti est mortalis ex genere.*
13. *Per accidens potest esse venialis.*
14. *In Juramento falso non excusat levitas materiæ, secus in violato, cur?*
    (*b*) Juxta dicta dist. præc. n. 27. & 29.
    * *Ex quo cognosci possit, num hæc vel illa materia sit levis? Additio I. & II.*
15. *Dubius de emissione Voti, non tenetur.*
16. *Solvitur instantia.*
    (*c*) Tract. 1. dist. 3. n. 30. & 35.
17. *Certus de Voto, sed dubitans de intentione se obligandi, tenetur.*
18. *Votum sine temporis determinatione quando obliget?*
    * *Quanta debeat esse dilatio Voti, ut sit peccatum mortale? Addit. I. & II.*
19. *Voti obligatio est personalis.*
20. *Dummodo excipiantur Vota realia.*
21. *Quid de Votis Communitatum?*
22. *Factum alienum si voveatur, quomodo explicandum?*
23. *Vovens tenetur implere Votum per seipsum.*
24. *Et impeditus non tenetur substituere alium.*
    * *Duo Corollaria. Addit. I. & II.*

12. CONCL. I. Transgressio Voti ex genere suo est peccatum mortale. Ita commu-

 nis.

nis. Ratio est: quia Votum tendit ad Fidelitatem DEO ex virtute Religionis præstandam. Unde dicitur *Eccl. cap. 5. Si quid vovisti DEO, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcumque voveris, redde: multoque melius est non vovere, quàm post Votum promissa non reddere.*

13. CONCL. II. Nihilominus ob levitatem materiæ transgressio Voti efficitur venialis. Idem dic, si quis etiam in gravi materia voluisset expressè se tantùm obligare sub levi. Ita pariter communis, & ratio est: quia Votum est quasi privata lex, quam sibi quis imponit; atqui in legibus excusare parvitatem materiæ à culpa mortali, uti etiam intentionem Legislatoris tantum sub levi obligare volentis, aliunde liquet. Sic qui singulis diebus vovit dicere tria *Pater & Ave*, & postmodum quandoque, seclusо contemptu, omittit recitare, non peccat mortaliter ob levitatem materiæ. Similiter, si quis vovit recitare Rosarium in honorem B. MARIÆ Virginis, & postmodum omittit dicere pauca aliquot *Ave*, pari ratione non peccat mortaliter. Idem dicendum de similibus.

14. Nec dicas. Jurans falsum, etiamsi res sit parva, peccat mortaliter; ergo. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia in omni perjurio, etiam circa rem levem deliberatè commisso, intervenit tota malitia perjurii, dum DEUS adducitur in testem fasitatis. (*b*) Secùs est in Voto circa materiam levem violato,

lato, ubi proinde excuſat levitas materiæ non minus, ac in furto. Accedit, quod, quamvis in Juramento aſſertorio levitas materiæ non excuſet à peccato mortali, ſi quis deliberatè falſum juret, ob rationem præmiſſam, nihilominus violatio Juramenti promiſſorii, ſi materia ſub Juramento promiſſa ſit levis, à pluribus Doctoribus excuſatur à culpa mortali, prout dictum *Diſtinct. præc. num. 32.*

Additio I.

* Poſito autem, quòd libenter ſcire cuperes aliquam regulam, ex qua menſurari queat, num hæc vel illa materia Voti Intermiſſa cenſeri debeat gravis vel levis? Reſp. ex communi DD. illam materiam eſſe gravem reſpectu Voti, quæ ſpectatis omnibus circumſtantiis cenſeretur gravis, ſi de ea ferretur Lex, ſeu Eccleſiaſticum quodpiam præceptum ſub mortali obligans: nam Votum obligat inſtar præcepti; cum ſit quædam privata lex, quam quis ſibimet imponit. Sic juxta Sanchez, Ledeſman, & Dianam apud la Croix *lib. 3. part. 1. num. 448.* & apud Sporer *tract 3. in Decal. cap. 2. ſect. 3. num. 85.* Confeſſio mortalium, & communio, auditio Miſſæ, recitatio Breviarii &c. ſi voveantur, reputantur materia gravis, quia ſolent aliàs præcipi ſub mortali, & in Voto cenſentur ſimilia, eadem integritate atque iisdem modis aſſumpta, ac in præcepto. Unde ſimile Votum intermittens peccaret graviter, niſi vovens expreſſè tantùm voluiſſet ſe obligare ad ſimilia

ſub levi, quod tamen in materia gravi ordinariè non præſumitur, niſi aliunde clarè conſtet. Sic ponamus in exemplo, quòd aliquis jejunium voverit, talis ſub gravi tenetur jejunare, & quidem obligatur ad abſtinentiam tam à carne, quàm à duplici refectione, niſi expreſſè aliter vovens voluerit. Ratio eſt: quia pari modo obligat Eccleſiæ Præceptum de Jejunio. Item, ſi vovit certas preces, tenetur recitare cum intentione, & aliquali attentione ſaltem illa, quæ requiritur ad ſubſtantiam Orationis, uti dicitur quoad Horas Canonicas.

Additio II

* Aſt hoc reſponſione necdum perfectè quiatatus, indagabis ulterius. Utrum, ſi quis materiam parvam e. g. trium *Pater* & *Ave* quotidie vi voti explendam non ſolùm una alterâve vice, ſed frequenter infra annum intermittat, illæ materiæ parvæ ſæpius intermiſſæ ad invicem uniantur moraliter, ſicuti uniuntur plura parva furta commiſſa, ſicque conſtituant unam materiam gravem, vi cujus propter frequentes tales omiſſiones peccatur graviter? Ad hoc dubium optimè reſpondet la Croix *tom. 2. lib. 3. part. 1. n. 450.* quòd equidem aliqui apud Dianam *part. 3. tract. 5. Reſp. 24.* abſolutè dicant, materias illas non uniri, nec umquam peccari mortaliter quantumcumque hæ parvæ materiæ ſæpe omittantur: alii verò abſolutè teneant uniri, & peccari mortaliter, quando tam ſæpe omittuntur, ut ſimul unitæ facerent aliquam mate-

materiam gravem. Azorius autem, Granado, Vaſquez, Sanchez communiter probabilius diſtinguunt, & dicunt, ſi Votum erat affixum diei, materias illas parvas non uniri, ſed obligationem extingui cum die; ſi autem tale Votum non erat affixum diei, materias has uniri, & obligationem ſupplendi tranſire ad ſequentes dies, ideoque poſſe tandem perveniri ad materiam gravem. In dubio, an à vovente res promiſſa fuerit affixa diei, necne? Sotus, Ledeſma, Suarez, Layman, Caſtropalao & Tannerus cum Diana *part. 5. T. 5. R. 52.* dant hanc regulam, ut ſi Vota ſint perſonalia, id eſt, de actione tantùm præſtanda à vovente v. g. de Orationibus, præſumatur obligatio eſſe affixa diei, & ſic deſinere cum die: ſi autem Vota ſint realia, id eſt, de aliqua alia re præſtanda v. g. de eleemoſyna, præſumatur eleemoſyna non deſinere cum die, adeoque fore mortale, ſi tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis. Ratio eſt: quia utraque Vota communiter fiunt cum tali intentione; ergo in dubio præſumuntur ſic facta, quia ex communiter contingentibus eſt prudens præſumptio &c. atque hæc regula placet etiam Patri Sporer *loc. cit. num. 105.* Item P. Gobat *T. 11. num. 85.* ait, in ſimilibus abſolutè eſſe recurrendum ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die recompenſare, ſi uno die rem Deo promiſſam negligeret: in dubio autem præſumendum erit, quod noluerit obligationem unius diei copulare cum obligatione alterius diei, ideoque peccari tantùm venialiter; quia ubi poſitivè non conſtat aliunde, quòd quis vo-

luerit esse adstrictus sub gravi, obligationes potius sunt restringendæ, quàm ampliandæ, quoniam præsumitur actus ita confectus, ut sit minus, quàm fieri potest, onerosus. Menoch. *lib. 6. præsumpt. 9.* nam *Quidquid adstringendæ obligationis est, id, nisi palàm verbis exprimitur, omissum intelligendum est. L. Quidquid 99. ff. de verb. Obligat.* *

15. CONCL. III. Qui dubitat, num Votum emiserit, nec ne? non obligatur Voto: & idem dicendum, si dubitet, fueritne Votum, vel dumtaxat propositum? præsumitur enim non fuisse Votum. Ita Engel *tit. de Voto. num. 2.* Reginaldus *lib. 18. num. 276.* & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia *in dubio melior est conditio possidentis*, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* Talis autem dubitans est in possessione suæ libertatis.

16. Nec obstat illa communis regula, quòd *In dubiis tutior pars sit tenenda. c. Juvenis, de Sponsalibus*, cum concordantiis. Resp. enim, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, non de præcepto: vel quando est de præcepto, loquitur præcipuè de dubio practico, ad cujus depositionem quis se reflectere non potest; quia stante dubio practico, non licet contra conscientiam practicè dubiam operari, ut jam suo loco (*c*) dictum.

17. CONCL. IV. Econtra si quis ex tenore verborum veram promissionem indicantium certus sit de Voto, dubitet autem, an habuerit intentionem se obligandi, aut sufficientem deliberationem? tenetur Voto. Ita Sanchez *lib.*

lib. 1. *de Matrim. disp.* 9. Sannig *dist.* 4. *de Relig. q.* 2. *n.* 6. & alii. Ratio est: quia tunc Votum stat in possessione, ac proinde obligat: præsumitur enim, Votum esse editum juxta naturam Voti, id est, cum animo obligandi se, ac sufficienti deliberatione, quandoquidem de opposito post sufficientem disquisitionem constare nequeat. Excipe, si Votum fuerit emissum ante Septennium: tunc enim in dubio præsumitur usus rationis completus necdum adfuisse: quinimo teste Gobat apud la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *num.* 387. in his partibus septemtrionalibus non debet facilè censeri usus rationis perfectus ante novem annos advenisse.

18. CONCL. V. Votum sine temporis determinatione editum executioni mandari debet, cum primùm commodè potest. Ita communis. Et desumitur ex *cap.* 23. *Deuter.* ibi: *Cum Votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris; reputabitur tibi in peccatum.*

Additio I.

* Quodsi quæras ulterius, quousque simile Votum differri possit absque mortali? Respondet denuo fundatè cum Patre Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 115. Pater la Croix *loc. cit. num.* 446. esse difficile id definire: interea tamen posse universaliter dici: quod Vota, quæ durant usque ad mortem, uti sunt Votum Religionis, Votum suscipiendi sacros Ordi-

nes &c. minori tempore ſint differenda, quam alia Vota e. g. peregrinationis, vel eleemoſynæ, quæ non ſic durant. Ratio eſt: quia hæc poſtrema Vota dilatione non minuuntur, ſed quocumque tempore fiant, integrè præſtantur: èccontra priora Vota dilatione minuuntur, quia, cum vi Voti v. g. Religionis obligeris Deo ſervire usque ad mortem, quantùm differs Votum, tantùm detrahis de tempore ſerviendi ſpecialiter Deo, & conſequenter de Voto &c. Tamburinus cum S. Antonio apud Sanchez hic *cap. 14. num. 21.* exiſtimat, quoad Vota indeterminato tempore emiſſa; quæ præterea non durant usque ad mortem, & reſpectu quorum ipſa dilatio nec quidpiam imminuit de fine Voti, nec grave habet periculum adjunctum propter oblivionem, aut aliud intercedens impedimentum omninò intermittendi, quod foret tantùm peccatum veniale quantumcumque diu ſimilia Vota differantur: quæ regula etiam plurimum placet Patri Sporer *loc. cit. n. 116.* atque ab eodem in praxi tuta pronuntiatur. Econtra vero Ferdinandus Caſtropalao hic *n. 7.* judicat ſatis rigoroſè; nimirum quoad Votum Religionis fore mortale, ſi ſine omni prorſus rationabili cauſa differatur ultra ſex menſes: quoad reliqua Vota autem ſaltem non à mortali excuſat, ſi ſine cauſa differantur ad duos, treſve annos, quamvis hac dilatione non minuantur. Ratio ipſius eſt; quia ſuo judicio in hoc videtur gravis deordinatio, ſicuti ſi rem homini debitam tamdiu differres dare ſine aliqua cauſa rationabili *

Additio II.

* Cæterum hoc quoque ex Doctoribus teſte Buſenbaum hic poterit eſſe conſolationi, quod minor cauſa requiratur ad differendum, quam ad omittendum ex integro Votum. Pater Sporer more ſuo practicè & valde utiliter *loc. cit. num. 112. & ſeqq.* ponit aliquas cauſas & caſus licite differendi executionem alicujus Voti per duas ſequentes Reſolutiones. I. Sufficiens cauſa differendi Votum ſine determinato tempore emiſſum cenſetur eſſe, ſi ſpes ſit, quod Votum poſtea commodius, utilius, & cum majori devotione ſit executioni mandandum: id enim cedit ad majorem DEI gloriam & honorem, v. g. qui vovit peregrinationem ad aliquam ædem ſacram, exſpectare poteſt usque ad certum Feſtum, in quo ibidem magna celebratur ſolennitas. II. Adoleſcens, qui vovit ingredi Religionem, poteſt exſpectare ad tempus magis aptum, donec ætate & viribus convaleſcat ad perferendum magis rigorem Ordinis, vel donec neceſſariis ſcientiis plus imbuatur, ſi futurus ſit Clericus, ſive donec utilem Monaſterio artem perfectius addiſcit, ſi recipiendus eſſet pro Laico. Certè noſter doctiſſimus Corduba Juvenem duodecim annos natum, ac noſtram Seraphicam Religionem voventem ſentit, poſſe differre ingreſſum usque ad 17. vel 18. ætatis annum, ut interim ſufficiens robur ad ſupportanda Ordinis onera acquirat.

19. CONCL. VI. Obligatio Voti eſt perſonalis, ita ut ſolùm voventem, & non aliam

per

personam obliget, dummodo excipiantur Vota realia. Ita Layman *lib. 4. tract. 4. cap. 3. num. 6. & 10.* cùm communi. Ratio desumitur ex illo *Psalm. 65. Reddam tibi Vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Accedit ratio: quia obligatio Voti ex propriæ voluntatis consensu nasci debet, cùm sit quasi privata quædam Lex; ergo non alium, quam ipsum voventem aut consentientem obligat. Additur hic notanter, *aut consentientem:* quia, si quis in se sponte suscipiat obligationem exequendi alterius Votum, tenetur; nam tunc non ex aliena, sed ex propria voluntate obligatur, quia obligationem alterius in se sponte suscipit.

20. Dicitur in Conclusione, *dummodo excipiantur Vota realia:* siquidem horum Votorum obligatio transit ad hæredes *arg. c. Ex parte de Censibus.* & fatentur passim Doctores. Ratio est: quia Vota realia obligant voventem, non quomodocumque, sed quatenus est dominus rei promissæ; ergo sicut dominium rei illius, ita & obligatio vi emissi Voti realis eidem annexa transit ad hæredem, supposito, quòd deductis debitis, & expensis funeris adhuc aliquid de bonis defuncti supersit: nam hoc ipso, quòd quis hæreditatem adit, censetur contractum inivisse ad solvenda omnia defuncti debita, & Vota realia. Hinc Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 15. num. 25.* ait, hæredem obligari ad solvenda defuncti Vota realia, non vi Voti (nam & hoc solùm voventem afficere potest) sed vi contractus memorati.

21. Ex

21. Ex data Conclusione, ac præsertim priori parte ipsius Infertur I. cum Layman *lib. 4. tract. 4. cap. 3. num. 6.* citante Suarezium, Vasquez & Sanchez: quodsi Communitas aliqua certum Votum ediderit, quotannis v. g. peregrinationem instituendi, Posteri eorum non obligentur ex virtute Religionis, seu vi Voti, in quod ipsi non consenserunt: quamvis interdum ratione pacti, vel statuti, aut longæ consuetudinis ab Ordinario Loci tacitè vel expressè approbatæ subsit obligatio ejusmodi Votum observandi, prout ampliùs explicat Sanchez *cit. c. 15. num. 16. & seqq.*

22. Infertur II. Quod factum alienum voveri non possit, v. g. alium jejunaturum, Religionem ingressurum &c. Ne autem irrita omninò sit ejusmodi Voti promissio, non rarò usurpata, ita explicari debet, quòd animus voventis fuerit obligare se ad curandum, quantum in ipso est, ut alter promissum adimpleat: sic enim non alienum, sed potius proprium factum promittitur. Unde liberi non obligantur Voto parentum offerentium eos Religioni, nisi ex debito quodam honestatis, aut nisi intelligentes consentiant, vel postea ratificent: alioquin jure contradicere possent, eóquod Religionis ingressus liber esse debeat. *c. Præsens. 20. quæst. 3.*

23. Infertur III. Quòd vovens teneatur Votum personale per seipsum implere, & non liberetur, si per alium impleat, v. g. qui vovit, se jejunaturum, vel peregrinaturum &c. non satisfacit, si alium roget, ut loco sui jejunet, pe-

re-

regrinetur &c. Ratio est: quia vovens factum proprium promisit; ergo ad illud ipsemet obligatur. Ex quo

24. Infertur ulterius, quòd, si quis Votum suum personale ipsemet implere non possit, non teneatur alium rogare, vel substituere, qui impleat. Ratio est: quia actus se non extendit ultra intentionem agentis *arg. cap. ult. de Præbendis*, cum concordantiis: atqui intentio voventis fuit (uti supponitur) se facturum, v. g. se oraturum, jejunaturum, peregrinaturum &c. ergo ipse solus obligatur, & consequenter, si id præstare non possit, cessat obligatio Voti, nec tenetur illud per alium implere, nisi etiam ad hoc sese obligare intenderit. Quamquam substituere alium in casu justi impedimenti procul dubio sit laudabile; & in eo casu substitutus, si in se hoc onus suscipere promiserit, etiam exequi tenebitur, *cap. Licet. de Voto &c.*

Additio I.

* Quæres I. An, si quidam copulativè, seu insimul conjunctim vovit peregrinari v. g. Oettingam, & ibidem simul offerre Calicem in honorem B. Virginis: postea autem ante Voti executionem moriatur, an, inquam, hæredes defuncti teneantur aliquid præstare, & quid? Ante responsionem suppono I. Simile Votum esse mixtum, id est partim personale, partim reale, uti consideranti patet. Supp. II. Posse unum alteri annecti vel tamquam præcisè accessorium, vel etiam ut æque principale. Si annecti-

nectitur tamquam acceſſorium, tunc qui liberatur à principali, ordinariè etiam liberatur ab acceſſorio: nam acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. *Reg. 42. Juris in 6.* Econtra verò ſi alterum connexum foret æque principale, poteſt quis liberari ab uno, quin eximatur ab altero, uti patebit ex proximè dicendis. H. S.

Reſp. I. Niſi ante mortem alter expreſſè obligâſſet hæredes ſub excluſione aliàs ab hæreditate, hi non tenerentur loco defuncti peregrinationem inſtituere, nec etiam illas expenſas, quas alter ſub itinere aliàs facere debuiſſet, illuc mittere, ut ponantur in cippo. Ratio primi eſt; quia Votum peregrinandi eſt perſonale, quod juxta jam dicta non tranſit ad hæredes. Ratio ſecundi eſt, quia expenſæ ſub itinere peregrinationis faciendæ ſunt reſpectu peregrinationis præciſè quid acceſſorium, adeóque extincta obligatione quoad principale etiam extinguetur quoad acceſſorium. Profectò ob eamdem rationem ipſemet vovens, ſi necdum mortuus, bene tamen infirmus lecto fuiſſet affixus, neutiquam fuiſſet obligatus pecunias ſub itinere aliàs conſumendas mittere ad locum peregrinationis. Reſp. II. Tenentur tamen hæredes ad locum peregrinationis mittere Calicem ſaltem in æquivalenti. Ratio eſt: quia quoad hoc erat Votum reale, & æque principaliter annexum, uti præſumitur in rebus tanti pretii, niſi expreſſè aliter conſtet de mente voventis, adeóque tranſit ad hæredes. Sporer *loc. cit. n. 136.* & alii. Quódſi res ſimili cum peregrinatione promiſſa

foret

foret exigui pretii e. g. si quis vovisset simul cum peregrinatione ponere in cippum quosdam crucigeros &c. crederem illam rem promissam esse merum quodpiam accessorium, quod extinguitur cum suo principali: interea tamen pro majori securitate suaderem, ut illi crucigeri offerantur in alia simili Ecclesia. *

Additio II.

* Quæres II. De qua substantia, & quanti pretii debeat esse Calix Voto promissus & mittendus ab hæredibus ad locum peregrinationis? Respondeo cum Sanchez, Sporer, Suarez & aliis, nec requiri, ut dictus Calix conficiatur ex auro, nec sufficere, ut sit ex cupro, vel stanno. Quare debet esse argenteus: ex tali enim materia communiter solent confici Calices *arg. c. Ut Calix. 45. de Consecrat. dist. 1.* pretium autem Calicis non debet quidem esse adeo magnum; ast tamen competens, prout ibidem communiter ad Missæ Sacrificium adhiberi solet, consideratis simul circumstantiis ipsius status personæ voventis, & aliis. Sic etiam, quando quis vovisset in perpetuum certæ Ecclesiæ providere de vino quoad celebrationem Missarum, tam ipse, quam, eo mortuo, Successores tenerentur dare vinum non quidem adeò generosum, nec tamen etiam sufficeret infimæ sortis: sed obligarentur in dubio dare mediocre, prout communiter solet applicari in illa vicinia. Cæterùm generaliùs loquendo, quando attentis omnibus circumstantiis quis in dubio

dubio se resolvere nequit circa quantitatem, vel qualitatem, aut numerum, seu pondus & mensuram ipsius rei promissæ, consolationi esse, & pro resolutione deservire poterit textus Juris Canonici *cap. Ex parte. 18. de Censibus.* ubi dum dubitabatur, in quanam mensura res promissa solvi debeat, Pontifex respondit sequentibus notabilibus formalibus: *Cùm non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta Vota persolverint, credimus distinguendum, utrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuò persolverunt, ad unam eamdémque mensuram hujusmodi vota persolverint, an ad varias & diversas? In primo enim casu ad eamdem & illi solvere sunt cogendi. In secundo volentes solvere ad minorem, non sunt cogendi, ut ad majorem persolvant:* NB. *quoniam, cùm hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs sunt à viris Ecclesiasticis exigenda, ne tamquam Exactores videantur lucris temporalibus inhiare.* *

QUÆSTIO III.

De Cessatione, Commutatione, & Irritatione Votorum.

SUMMARIUM.

25. *Obligatio Voti quatuor modis desinere potest.*
26. *Cessante causa finali cessat Votum.*
27. *Cessat etiam Votum ob mutationem materiæ.*
28. *Clausula in omni Voto subintellecta.*

(d) Dist. præc. n. 23.

29. *Votum conditionale cessat non impleta conditione.*
30. *Quid de Votis temporalibus? Vel affixis certo tempori?*
* *Ex quo cognoscatur, Votum esse certo tempori affixum?*
31. *Votorum Commutatio propria auctoritate potest fieri in melius.*
32. *Limitatur hoc.*
33. *In Professionem Religiosam omnia Vota commutantur.*
34. *Quid de Commutatione Voti in opus æquale?*
* *Qualis tunc requiratur causa?*
35. *Vota à quibus irritari possint?*
36. *Corollaria.*
(*e*) Dist. præc. n. 23.
37. *Limitatio circa potestatem irritandi Vota.*
38. *Impuberum Vota omnia possunt irritari à Parentibus. Pubertas quando incipiat?*
39. *Prælati an, & quæ Vota Religiosorum irritare possint?*
40. *Quid de Votis liberorum puberum, & servorum?*
41. *Et quid de Votis Conjugum?*
Ratio generalis dictorum.

25. ADVERTENDUM cum Doctoribus communiter, quatuor potissimùm modìs obligationem Voti desinere posse. I. Per Cessationem; cùm nempe Votum ex se ipso cessat obligare absque alia commutatione, irritatione, vel dispensatione, quod variis ex causis contingere potest, uti mox dicetur. II. Per Commutationem. III. Per irritationem Voti, auctori-

ctoritate Superioris factam. IV. Per legitimam Diſpenſationem, quæ contingit tunc, quando legitima Superioris auctoritate ex cauſa rationabili cum vovente ſuper Voto diſpenſatur. De quibus tribus prioribus per ſequentes Concluſiones plura, de Diſpenſatione verò in ſubſequenti quæſtione.

26. CONCL. I. Quantum inprìmis attinet ad Ceſſationem Votorum, ceſſante cauſa finali ac principali Voti ceſſat quoque obligatio ejus: v. g. ſi voviſti, te peregrinaturum pro impetranda valetudine filii, is verò ante peractam peregrinationem moriatur, liberatus es à Voto. Item, ſi miſericordia motus erga alium, quem in lacero habitu videbas, voviſti ei dare eleemoſynam: ſi is pauper non eſt, non teneris; quia cauſa finalis hujus largitionis erat ſublevatio pauperis. Ita Suarez *lib. 4. de Voto cap. 18.* & alii.

27. CONCL. II. Ceſſat inſuper obligatio Voti ob mutationem materiæ, ſi videlicet ea fiat impoſſibilis, illicita, indifferens, aut majoris boni impeditiva. Ratio eſt: quia in ejusmodi caſu neque Votum incipere potuiſſet, cùm hoc debeat eſſe de re poſſibili, licita, bona, & majoris boni non impeditiva. Idem dicendum in caſu, ſi poſteà tam notabilis rerum mutatio accidat, vel ſpecialis & inopinatus caſus occurrat, ut rationabiliter præſumi poſſit, voventis intentionem ad ejusmodi eventum, aut caſum ſpecialem ſe non extendiſſe. Ratio eſt: quia actus non ſe extendit ultra inten-

tionem agentis. Accedit, quòd lex positiva in ejusmodi casibus per epichejam soleat admittere benignam interpretationem; ergo idem dicendum de Voto, utpote quæ est lex quædam privata, quam ipsemet vovens sibi imposuit.

28. Quinimò in omni Voto tacitè subintelligitur isthæc conditio: *Si res in eodem statu permanserit;* prout à pari supra (*d*) de Juramento dictum est. Sic qui vovit peregrinationem longam, vel magnam eleemosynam, superveniente gravi morbo, aut inopinata depauperatione non tenetur voto. Similiter sicut ægritudo v. g. excusat à præcepto jejunii Ecclesiastici, ita etiam sufficit ad excusandum ab observatione jejunii Voto promissi: & idem de similibus.

29. CONCL. III. Votum conditionatum cessat obligare, si non impleatur conditio apposita: sic qui vovit peregrinationem, si sanitatem filio, vel aliud beneficium obtineat, hoc non obtento ad Votum non tenetur. Ratio est: quia generaliter conditio apposita suspendit actum, eáque non eveniente nihil debetur; cùm non fuerit animus sese obligandi, nisi in eventum ipsius conditionis.

30. CONCL. IV. Qui Votum temporale emisit, v. g. Votum Castitatis ad biennium, elapsô biennio liber est à Voto. Idem est de Voto affixo certo tempori, puta jejunandi diebûs Sabbatinis in honorem B. MARIÆ Virginis: nam, si intermisit eo die jejunium, sive culpabiliter, sive sine culpa, ampliùs alio die non tenetur jejunium illud peragere. Ita Do-

ctores

ctores communiter, ac præſertim Herincx *part. 3. Theologiæ. diſp. 4. de Voto. quæſt. 4.* neque enim vovens voluit ſe obligare, niſi pro tali determinato tempore.

Additio.

* Cæteroquin ſpeciale ſignum eſt, quòd quis rem promiſſam voluerit affigere certo tempori, ſi ob particularem devotionem talis temporis vel aliam ſpecialem connexionem cum tali tempore Votum illud fuiſſet emiſſum, utì cum communi notat Sanchez *lib. 4. Moralium. cap. 14. n. 25. & ſeqq.* e. g. voviſti audire Sacrum die Veneris ob ſpecialem devotionem Paſſionis Domini, vel jejunium die Sabbati in honorem B. Virginis, ſive ex eadem ratione ſingulìs diebus Sabbatinis totius anni, aut in aliquo profeſto ſpecialis tui Patroni, ſi tali die omittas culpabiliter, vel inculpabiliter, non teneris ſupplere altero die. Idem dic, ſi voviſſes peregrinari Romam annô ſanctô, nam & hoc Votum ceſſat annô ſanctô transactô. Sporer *tract. 3. in Decal. cap. 2. ſect. 3. num. 101.* *

31. CONCL. V. Quantùm attinet ad Votorum Commutationem, vovens propriô arbitrio poteſt Votum ſuum commutare in id, quod ſpectatìs omnibus manifeſtè meliùs, ſeu præſtantiùs eſt. Ita communior Doctorum apud Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 49.* & Layman. *cit. tract. 4. cap. 8. n. 19.* & deſumitur ex Jure Canonico. *c. Pervenit. 3. de Jurejurando.* ibi: *Non enim propo-*

 ſitum

situm aut promissum infringit, qui in melius illud commutat.

32. Hoc autem intelligendum, si opus sit manifestè meliùs: nam in dubio stat possessio pro obligatione Voti ad rem promissam, quæ proinde mutari non potest sine Superioris auctoritate. Excipi etiam debent Vota Summo Pontifici reservata: qualia sunt quinque, videlicet Votum perpetuæ Castitatis, Religionis, Peregrinationis Romanæ, seu ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Siquidem horum commutationem ipsemet Papa sibi propriam reservavit, ac proinde in alia, etiam manifestè præstantiora opera (sola Professione Religiosa excepta) sine Summi Pontificis auctoritate commutari nequeunt.

33. Dicitur, *sola Professione Religiosa excepta*: nam in Votum Religiosæ Professionis possunt commutari omnia Vota antecedentia tam realia, quàm personalia, etiam Summo Pontifici reservata; prout habetur *c. Scripturæ. de Voto.* ubi dicitur: *Reus fracti Voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.*

Supra quod Capitulum Juris Canonici S. Thomas 2. 2. *q. 88. art. 12. ad 1.* doctissimè ita discurrit: *Omnia alia Vota sunt particularium operum: sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat; particulare autem in universali includitur, & ideo Decretalis in c. Scripturæ, de Voto, dicit, quòd reus fracti Voti non habeatur, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis*

gionis observantiam commutat. Hinc Religionem ingrediens non tenetur implere Vota vel Jejuniorum, vel Orationum, vel aliorum hujusmodi, quæ existens in sæculo fecit: quia Religionem ingrediens moritur priori vitæ. Et etiam singulares observantiæ Religioni non competunt, & Religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat. Ita ille.

34. CONCL. VI. Commutatio Voti in aliud opus æquale, proprio voventis arbitrio fieri non potest, sed opus est auctoritate Prælati puta Papæ, vel Episcopi, aut ejus, qui ab his habet commissionem seu potestatem delegatam. Ita Sanchez *lib. 4. Decal. cap. 49. n. 13.* Layman *n. 19.* Sannig. *dist. 4. de Voto. quæst. 4. n. 3.* & communior contra quosdam alios, qui putant, per quemlibet Confessarium posse Votum commutari in opus æquale. Ratio Conclusionis est: quia cummutatio Voti est actus jurisdictionis. *arg. cap. 1. de Voto.* ergo ea non competit Confessario, nisi habeat potestatem delegatam, sed solis Prælatis. Nec obstat, quod quilibet possit Votum suum commutare in id, quod est manifestè meliùs, absque alia jurisdictione. Resp. enim, id fieri ex eo, partim quia promissio rei minoris abunde solvitur in præstatione rei majoris: partim quia is, cui fit Votum (nempe Deus) consentit in solutionem melioris. *arg. cit. c. Scripturæ. de Voto.*

Additio.

* Porro ut commutatio ab habente potesta-

tem fiat debitò modo in aliud opus æquale, requiritur aliqua causa, sufficit tamen quævis rationabilis e. g. specialis utilitas vel consolatio &c. ipsius voventis. Quinimò in Jubilæo, ajunt Suarez, Gobat, Sanchez & alii apud la Croix *loc. cit. n. 525.* sufficere generalem causam boni communis, ob quod datum est Jubilæum. Quando autem contingeret ista Voti commutatio ab aliquo habente potestatem dispensandi in aliud opus minus, quoniam tunc esset simul partialis dispensatio, requireretur major causa, non tamen tanta, quanta desideratur ad dispensandum ex integro. Videantur causæ pro legitima dispensatione *num. 50.* allegandæ, quæ certò pugnant à fortiori, si saltem aliqualis interveniat commutatio: quinimò pro tunc non requiritur in tanto gradu, eo ipso, quoniam simul aliquid aliud, quamvis minus materiæ promissæ subrogatur. Cæterùm facta semel per legitimam Jurisdictionem commutatione prius Votum omninò cessat, nisi aliter expressè disposuerit commutans, hincque, si subrogatum successu temporis evaderet inutile vel moraliter impossibile, non teneretur quis locò subrogati redire ad prius Votum. La Croix, *lib. 3. part. 1. n. 516.* *

35. CONCL. VII. Quantùm attinet ad Irritationem Votorum, Vota facta de re in alterius potestate constituta irritantur, si hic contradicat, & opus promissum absolutè nolit fieri. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 88. art. 8.* & Doctores communiter. Idque intellige, quòd ad hujusmodi irritationis validitatem nulla alia re-

quiratur causa, præter ipsam Superioris voluntatem. Ratio est: quia, ut Votum obliget, præter alia requiritur, quòd persona vovens sit sui juris quoad illud quod Voto promittitur: neque enim potest quis per promissionem sese firmiter obligare ad id, quod non est in sua potestate, sed in potestate alterius.

36. Hinc *Numer. cap. 30.* mandatur, quòd si mulier quæ vel est in domo patris atque in ætate adhuc puellari, vel maritum habuerit, quidpiam voverit, & sic se Juramento adstrinxerit, si patet aut maritus ejus contradixerit, tam Vota quam Juramenta ejus irrita sint, nec eam obligent, eò quòd pater, aut maritus contradixerit. Et hoc idem dicendum est de aliis hujusmodi personis, quæ non sunt omnimodè in sua potestate, sed sub potestate alterius, atque adeò non habent liberam facultatem vovendi, ùt sunt Religiosi, servi, filiifamilias &c. Hi tamen vovendo non peccant, quia in eorum Votis subintelligitur tacita conditio: *Si placuerit Superioribus meis, voveo, hoc vel illud me facturum*, ùt dictum superiùs. (*e*)

37. CONCL. VIII. Nihilominus allata doctrina seu Conclusio proxima, intelligenda est de iis dumtaxat Votorum materiis, in quibus præfatæ personæ voventes non sunt sui juris, sed subjectæ potestati alterius; nam Vota quoad alias materias facta, in quibus dictæ personæ non subjiciuntur alterius potestati, valida sunt, neque irritari possunt. Est satis communis inter Doctores: quia tunc cessat ratio in priori Conclusione allata, nempe subjectio respectu

 alte-

alterius, ob quam dumtaxat datur poteſtas irritandi Vota. Res tota magis patebit exemplis, atque inductione: itaque

38. I. Conveniunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q. 88. art. 9.* omnia Vota impuberum ſive perſonalia, ſive realia, irritari poſſe à Patre, Tutore, aut aliis perſonis, quarum poteſtati ſubſunt: idque accidit tum ob defectum rationis, quem impuberes patiuntur, tum quia ſunt naturaliter ſub cura Parentum, vel Tutorum, qui eis loco Parentum ſunt. Porrò in maſculis ad pubertatem requiruntur quatuordecim anni completi, in fæminis verò duodecim anni completi; antea verò cenſentur impuberes. Nec obſtat, quòd quandoque ante dictam ætatem cuipiam adveniat judicii maturitas, aut quis etiam Votum ingrediendæ Religionis emiſerit. Adhuc enim irritari poſſunt talia Vota ab impubere edita, ùt docet Sanchez *lib. 4. Decal. cap. 35. n. 11.* Layman. *loc. cit. cap. 7. n. 10.* & alii, eò quòd Jura quoad hoc non diſtinguant.

39. II. Conveniunt Doctores, id, quod proximè dictum eſt de impubere, videlicet omnia Vota ejus irritari poſſe à Patre, pariter intelligendum eſſe de Religioſis profeſſis; utpote qui per Votum obedientiæ penitùs abnegârunt propriam voluntatem, neque ampliùs habent velle & nolle. Excipe tamen Votum Religionis arctioris ingrediendæ; utpotè ad quam tranſitus eiſdem Religioſis à Jure conceditur, *c. Licet de Regularibus*, ſimúlque ea Vota, quæ ipſamet

met Ordinis constitutio efflagitat; nam talia non posse à Prælatis irritari, palam est.

40. III. Loquendô de Votis liberorum puberum adhuc in patria potestate existentium, quidquid pauci contradicant, satis etiam inter Doctores convenit, quòd Pater non possit omnia Vota liberorum puberum irritare, sed ea tantùm, quæ patriæ potestati præjudicium afferunt; puta, quæ liberam & expeditam familiæ gubernationem impediunt, vel filium aut filiam nimis abstrahunt ab obedientia & cura paterna, & hujusmodi; nam in his solùm filius puber est subjectus Patri. Et eadem ratione Vota servorum, sive manciporum, illa tantùm à Dominis irritari possunt, quæ, & quatenus servitutis obligationi officiunt.

41. IV. Conveniunt passim Doctores, quòd maritus non possit omnia Vota uxoris irritare, sed ea tantùm, quæ, & quatenus juri suo, quod habet ad conjugii usum, & familiæ gubernationem, præjudicium afferre possunt. Prout vicissim etiam uxor ea solummodò Vota mariti rescindere, atque irritare potest, quæ derogant juri suo, quod habet in corpus mariti, v. g. ne abstinentia immoderata affligatur, & hujusmodi. Ratio horum omnium generalis est ea, quæ affertur in utraque præmissa conclusione: quia Vota possunt irritari à Superiore in his tantùm, in quibus alter ipsi subjicitur: atqui filiifamilias, servi, uxor &c. non subjiciuntur parentibus, dominis, marito &c. quoad omnia, sed tantùm quoad aliqua, ipsorum statum con-

cer-

cernentia, de quibus passim, & fusiùs Auctores; ergo.

QUÆSTIO IV.

De Potestate dispensandi in Votis.

SUMMARIUM.

42. *Datur in Ecclesia Dei potestas dispensandi in Votis.*
43. *Hæc potestas residet generaliter pro toto Orbe in Papa.*
    Quibus aliis ea competat? remissivè.
44. *Quam potestatem dispensandi in Votis habeant Confessarii Ordinum Mendicantium.*
45. *Vota Summo Pontifici reservata, quæ?*
46. *Ea sunt strictè interpretanda.*
    Quid de Voto Castitatis non perpetuæ, vel non integræ?
    Item de Voto conditionato?
    Ac pœnali?
47. *Limitatio quoad Confessarios Mendicantium.*
* *Ulterior Doctrina quoad Confessarios Mendicantium.*
48. *Possunt Mendicantes dispensare ad petendum debitum cum conjugibus incestuosis, & contrahentibus cum Voto Castitatis, & qui?*
* *Quómodo possint cum similibus dispensare?*
49. *Dispensatio in Votis, ut sit valida, requirit causam.*
50. *Causæ justæ dispensandi in Votis, quæ?*

(f) Juxta

(f) Juxta dicta n. 4.
(g) Ut dictum n. 27. & seqq.

42. CONCL. I. Certum est inter Catholicos, dari potestatem in Ecclesia Dei dispensandi super Votis, ipsi à Christo concessam. Patet hoc tum ex perpetua praxi, & traditione Ecclesiæ, tum ex illa generali potestate, D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus à Christo concessa *Matth. 16. & 18. Tibi dabo claves Regni cœlorum* &c. *Et quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Nam ly *quodcumque solveris*, etiam Dispensationem, seu solutionem à Voto, & Juramento, complectitur. Quómodo autem Dispensatio in Votis, & Juramentis fieri possit, non obstante, quòd eorum obligatio sit Jure Divino, dictum est supra *Tract. 2. dist. 4. n. 25. & 26.*

43. CONCL. II. Ejusmodi potestas dispensandi in Votis, primariò, ac generaliter pro toto Orbe, ex Jure Divino residet in Summo Pontifice, tamquam legitimo Petri Successore, Christíque in terris Vicario: ùt patet ex citato S. Scripturæ textu, specialiter de D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus loquente. Quibus aliis autem, sive Jure ordinario, sive ex dele-

gata potestate, aut privilegiis à Summo Pontifice sibi concessis id competat, quilibet in particulari, considerato suo statu, meliùs dignoscere poterit. Nihilominùs loquendô de Seraphici Ordinis privilegiis, sit

44. CONCL. III. Confessarii Ordinum Mendicantium, & qui participant in eorum privilegiis, habent potestatem delegatam dispensandi in omnibus Votis (simúlque commutandi omnia Vota etiam jurata, ex extensione Gregorii Papæ XIII.) in quibus de jure ordinario dispensare possunt Episcopi. Ita Herincx *dist. 4. de Voto. q. 6. num. 66.* id ex plurium Summorum Pontificum concessionibus copiosè demonstrans. Quamvis enim Innocentius VIII. hinc exceperit vota peregrinationis ultra duas dietas; tamen ex concessione aliorum Pontificum, ac nominatim Eugenii IV. Pauli III. & Gregorii XIII. dicta restrictio est sublata; ùt patet ex Compendio Privilegiorum Mendicantium ✠. *Votum. in Capucini Annotatione.* & Emman. Roderico. *Tom. 1. Quæst. Regul. quæst. 63. art. 3. & 4.*

45. Dicitur notanter, *in quibus de Jure ordinario dispensare possunt Episcopi.* Siquidem Episcopi, etsi jure ordinario possint dispensare in omnibus aliis Votis, non tamen in iis (extra casum necessitatis, & impedimenti recursus ad Summum Pontificem) quæ sunt Papæ specialiter reservata. Et quidem ejusmodi Vota Summo Pontifici reservata regulariter sunt quinque, scilicet Votum Castitatis perpetuæ (subintellige,

ge, & integræ) Votum Religionis ab Eccleſia approbatæ, Votum peregrinationis Romam ad limina Apoſtolorum, peregrinationis ad S. Jacobum in Compoſtella, & peregrinationis in Terram Sanctam. Unde in his neque Confeſſarii Ordinum Mendicantium diſpenſare poſſunt, utpote quæ Summo Pontifici ſpecialiter reſervantur, & in Regularium privilegiis communiter excipiuntur.

46. Porrò hæ exceptiones, cum juri ordinario Epiſcoporum præjudicent, ceu odioſæ ſunt ſtrictæ interpretationis ac proinde in propria verborum ſignificatione accipiendæ. Unde Epiſcopi jure ordinario (conſequenter Confeſſarii Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum ritè approbati, ex delegata poteſtate ſibi à Summis Pontificibus conceſſa) poſſunt diſpenſare in Voto Caſtitatis non perpetuæ, ſed ad certum dumtaxat tempus promiſſæ v. g. ad annum, vel decennium. Item in Voto Caſtitatis non integræ v. g. non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, ſervandi virginitatem dumtaxat, quæ per unicum lapſum carnis irrecuperabiliter amittitur, fitque poſtmodùm obſervatu impoſſibilis: ſecùs, ſi vovens virginitatem intendiſſet per talia verba ſeſe obligare ad Caſtitatem abſolutam: nam Deus intuetur cor, ſicque Votum hoc, utpote Caſtitatis abſolutæ ac perpetuæ, foret indiſpenſabile per Papâ inferiorem. Item poſſunt ſupra dicti diſpenſare in Voto conditionato ante conditionem impletam; ùt, ſi voveat quis Religionem, aut Caſtitatem perpetuam, ſi ex mor-

morbo convalescat, poterunt dispensare in Voto, antequam hæc conditio impleatur: secùs, si Votum impleta conditione omninò purificetur, ùt habet Herincx *cit. disp. quæst. 6. num. 62.* éstque probabilior, quamvis Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 10. num. 13.* & Diana *part. 3. tr. 5. resol. 25.* cum aliis non improbabiliter afferant, etiam post impletam conditionem posse Episcopum dispensare. Item possunt prædicti dispensari à supra dictis in Voto pœnali v. g. si fornicatus fuero, voveo me ingressurum Religionem, sive ante (ut est communior sententia) sive post eventum peccati, atque incursam pœnam; prout sentit cit. Sanchez *num. 7. & 8.* citans non paucos alios Auctores.

47. Notanter autem hactenus dictum, *in quibus de jure ordinario possunt Episcopi dispensare:* ut excipiantur illi casus, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi etiam in Votis Papæ reservatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum adeundi Summum Pontificem. In istis enim casibus, ùt docet Layman *cap. 8. n. 16.* citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis eorumdem dispensare, sed opus est recursu ad Episcopum; quamvis nonnullis, ab Herincx relatis *loc. cit. n. 69.* prædicta limitatio non placeat.

Additio.

* Licèt autem quoad quinque Vota reservata, quando eadem fuerunt certa, & non solum

lùm dubia, ac præterea absoluta, & determinata, Confessarii Ordinum Mendicantium nequeant dispensare quoad substantiam, poterunt tamen cum gravi causa quoad indeterminata, seu alternativa e. g. *voveo ire Romam, vel per mensem jejunare;* item etiam in Votis determinatis quoad circumstantias accidentales talibus Votis additas. Ità communis teste Sporer *tract. 3. in II. Præcept. Decal. c. 3. sect. 3. n. 67.* Ratio horum est: quia reservatio est odiosa, sicque restringenda. Hinc, prout cum aliis notat la Croix hìc *n. 544.* si vovisti ire Romam ad limina Apostolorum pedester, vel hôc anno, aut sub habitu cujusdam Eremitæ, seu semper per viam mendicandô &c. possunt hæ circumstantiæ ex gravi ratione tolli, vel adhuc meliùs commutari, ut e. g. per currum, alio tempore commodiori, vel in vestibus ac expensis tuis illuc te conferre queas. Item supposito, quod Votum illud absolutum jam fuerit aliquando à Summo Pontifice commutatum in aliam materiam, prædicti Confessarii sunt præditi potestate cum valdè gravi ratione circa illam alteram materiam dispensandi, vel magis denuò in aliud distinctum opus commutandi. Ità Sanchez *l. 8. de Matrim. dist. 9. n. 20.* & Card. Lugo *lib. 6. Resp. Moral. dub. 1.*

48. CONCL. IV. Insuper ex speciali concessione S. Pii V. vivæ vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationi S. Benedicti tum Cassinensi, tum Vallisoletanæ facta, nec non facultate Julii II. eidem Congregationi Vallisoletanæ impertita

(ac referuntur sigillatim à Petro de Murga *Tom. 2. Disquisit. Moral. disquis. 1. dub. 13. §. 6. n. 121. & seqq.* & Ant. Quintanadvenas *tr. 9. Singular. 2. 3. & 4*) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis conjugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simplici Castitatis antea emisso: item & cum incestuosis conjugibus, qui contracto jam Matrimonio cum alterius conjugis consanguinea intra secundùm gradum adulterium perpetrârunt: si tamen tales Confessarii sint viri docti atque ad hoc à suo Provinciali deputentur. Et hæc quidem deputatio est necessaria juxta tenorem concessionis, & praxin, prout notat Herincx *cit. disp. 4. n. 68.* & Portel. *in Dubiis Regularium* ℣. *Confess. num. 22.* ubi bene addit, quòd ejusmodi licentia cuipiam Confessario ab uno Provinciali facta, non exspiret amotô Provinciali ab officio; eò quòd illa facultas non detur à Provinciali, sed ad commissionem sive deputationem ipsius à Papa, cujus gratia jam facta non exspirat morte concedentis. Sunt quidem nonnulli Auctores, qui præmissam Provincialis deputationem non requiri asserunt, quos refert, ac sequitur Antonius à Spiritu S. Carmelita *in Directorio Regularium part. 1. tract. 2. disp. 1. sect. 2. §. 3. n. 112.* & Diana *part. 3. tract. 2. resol. 14. & part. 5. tract. 13. resol. 46.* ubi hoc ipsum non improbabile censet, licèt in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verùm tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus *Tom. 1. qq. Regul. quæst. 63. art. 1. & 2.* expressè requirit,

rit, quòd ejusmodi diſpenſatio in Foro conſcientiæ ad petendum debitum fiat *ex commiſſione Provincialis*.

Additio.

*Illud adhuc notanter ſubjungendum eſt, quòd, etſi Confeſſarii privilegiati cum aliquo habente Votum perpetuæ Caſtitatis, & nihilominùs absque relatione ipſius Voti peccaminoſè Matrimonium contrahente diſpenſent quoad petendum debitum conjugale, hæc tamen diſpenſatio ſe non extendat ad alia. Hinc, ſi talis extra Matrimonium committeret peccatum carnis, cenſeretur adhuc transgredi Votum. Item mortua ſua conjuge non poſſet talis tranſire ad ſecundas nuptias, niſi impetret diſpenſationem in ipſo Voto Caſtitatis: etenim antea præciſè fuit diſpenſatus quoad petendum debitum quoad Matrimonium præcedens actualiter jam contractum. Ita Card. de Lugo *lib. 6 Reſp. Moral. dub. 1.* & Leſſius *in Auctuario ✝. Votum. caſu. 1.**

49. CONCL. V. Diſpenſatio in Votis, ut ſit valida, requirit cauſam juſtam diſpenſandi. Ratio eſt: quia poteſtas diſpenſandi in jure Superioris, nempe ipſius Dei, Prælatis Eccleſiæ data eſt *in ædificationem, & non in deſtructionem*: ùt dicit Apoſtolus *2. Corinth. 13. v. 10.* Id autem non eſſet, ſi poſſent diſpenſare abſolutè absque ulla cauſa.

50. Porrò cauſæ iuſtæ diſpenſandi in Votis oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione

actûs, si absque prudente & perfecta deliberatione, in ira, metu, mœrore, vel tenera ætate &c. Votum factum sit *arg. c. 2. de Voto.* quamvis ob imperfectionem actûs, & defectum sufficientis deliberationis quandoque Votum penitùs non obliget. (*f*) II. Ex materia Voti, si nimirùm voventi, spectata corporis constitutione, naturæ fragilitate &c. Votum ipsum majoris ruinæ periculum pariturum videatur; adeóque spectatîs omnibus dispensatio ad spiritualem ejus utilitatem (quæ præcipuè hìc considerandа est) cessura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea supervenientem, vel ante non prævisam; quamvis interdum, si hæc gravis & manifesta sit, obligatio Voti per se sine dispensatione cesset (*g*). IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicæ, aut familiæ, ùt, si quis longas peregrinationes vovisset; cùm præstaret, ipsum familiæ, vel Reipublicæ regendæ interesse, aut hujusmodi. Unde bene Innocentius III. relatus *cap. Magna. de Voto.* ait: quòd in materia dispensationis Votorum hæc tria semper consideranda sint, videlicet, *quid liceat secundùm æquitatem, quid deceat secundùm honestatem, & quid expediat secundùm utilitatem.*

51. Quæres, num prædicta etiam locum habeant in Votis in favorem tertii emissis, utputa in Voto dandi eleemosynam certæ personæ indigenti, aut certæ Ecclesiæ; ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari, vel dispensari ab habentibus facultatem commutandi, vel dispen-

diſpenſandi Vota? Reſp. eſſe diſtinguendum. Nam ſi ejusmodi perſonæ pauperi, vel Eccleſiæ per acceptationem ab ipſo, vel RectoreEccleſiæ, alióve adminiſtratore factam jus acquiſitum jam fuit, tunc ampliùs absque ejusdem conſenſu commutationi, vel diſpenſationi locus non eſt; quia privilegia commutandi, vel diſpenſandi in Votis intelliguntur eſſe conceſſa ſine præjudicio atque injuria tertii. Secùs dicendum de ejusmodi Votis ſpectatis ante factam illam acceptationem: quia enim tertio tunc necdum aliquod jus, actio, aut petitio competit, Vota in alicujus tertiæ perſonæ pauperis, aut Eccleſiæ commodum & favorem edita per diſpenſationem vel commutationem tolli poſſe, communior eſt ſententia. Ita Lud. Miranda *Tom. 1. Manual. Prælat. qu. 48 art. 4.* Layman *tract. 4. de Voto c. 8. num. 21.* Sylveſter & alii.

52. Tandem pro fine hujus materiæ, & conformiter dictis ſupra (*b*) notandum, quòd, qui habet poteſtatem diſpenſandi, ſeu commutandi Vota, cenſeatur ſimiliter habere facultatem diſpenſandi, ſeu commutandi Juramenta. Ratio deſumitur ex dictis ibidem: quia Votum & Juramentum promiſſorium DEO factum æquiparantur quoad vinculum; ideóque diſpoſitum de uno cenſeri etiam debet diſpoſitum de altero. Et quidem inter omnes convenit, eos qui ratione muneris ſui ordinariam habent poteſtatem commutandi, vel diſpenſandi Vota (ùt ſunt Epiſcopi, cæteríque quaſi Epiſcopalem juriſdictionem ordinariam habentes) poſſe eadem

quoque auctoritate respectu sibi subjectorum Vota jurejurando confirmata commutare, vel dispensare.

53. Ast loquendo de Regularibus Mendicantibus, & Communicantibus in eorum privilegiis, qui quoad sæculares pœnitentes habent potestatem solùm delegatam dispensandi, vel commutandi Vota (exceptîs quinque Votis Sedi Apostolicæ specialiter reservatis) variant Doctores, an dicti Religiosi similiter habeant potestatem dispensandi, vel commutandi Juramenta. Siquidem Azorius *part. 1. lib. 11. c. 10. quæst. 2.* cum quibusdam aliis sententiam negativam tenet. Nihilominùs partem affirmativam, videlicet Religiosos Mendicantes posse dispensare, vel commutare etiam Juramenta, tenent plures alii Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 2. n. 18.* Sannig *dist. 6. de Juuram. q. 3. uum. 8.* Lessius *lib. 2. de Just. & Jure. c. 42. n. 59.* & alii: nam militat æquè pro illis superiùs allata ratio. Accedit extensio Gregorii XIII. juxta quam possunt Regulares Mendicantes commutare Vota etiam jurata, dummodò commutatio non fiat in præjudicium tertii, prout habetur in Compendio Privilegiorum. *V. Votum in Capucini Annotatione.*

Additio.

* Cæterùm hìc est finitus Tractatus VI. quoad doctrinam Anacleti Reiffenstuel; quia tamen in quarta Editione sub iisdem numeris continua-

nuatis subjunxi pro praxi aliquam quæstionem, volui eam etiam de novo hoc eodem modo, ne in Indice aliqua confusio contingat, apponere, aliquibûs tamen adhuc additis per modum Appendicis.

APPENDIX.

Quómodo practicè impetrari possit Dispensatio in Voto.

SUMMARIUM.

54. *Ponitur casus conformis materiæ.*
55. *Indaget Confessarius I. An puella verè Votum emiserit?*
56. *Indaget II. An fuerit votum perpetuæ Castitatis?*
57. *III. An fuerit absolutum, vel conditionatum?*
58. *IV. In qua ætate fuerit emissum?*
59. *V. Indaget, an quoad dispensationem non sit periculum in mora?*
60. *Norma Supplicationis faciendæ.*
61. *Norma Responsionis ad Supplicam.*
62. *Quidnam debeat notare Executor Dispensationis circa Confessionem Menstruam injungendam?*
63. *Quidnam observandum circa alia pietatis opera injungenda?*
64. *Qualis adhuc Instructio danda ab Executore tali dispensato?*
65. *Qualiter Dispensatus sit absolvendus?*

54. PONAMUS Casum in Voto Castitatis; nimirùm, quòd quædam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modò autem suîs orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiæ; quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quæritur, quomodo practicè res instituenda?

55. Respondeo, Confessarium prudenter & rectè agere quoad praxin, si indaget I. Num talis puella verè emiserit Votum, intendendô se obligare sub culpa, vel solummodò firmum elicuerit Propositum quoddam servandi Castitatem, eo fermè modo, quo homines in Confessionali sibi sæpiùs firmissimè proponunt vitare deinceps peccata confessa, non tamen exinde vovent? Quódsi puella dicat, se tantùm fecisse Propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit Propositum, vel verum Votum? neutiquam obligabitur; quoniam libertas est in possessione. Quando verò judicat, se voluisse pro tunc obstringere Voto, ulteriùs

56. Indaget II. Quómodo ergò voverit? nimirùm an hoc votum fuerit perpetuæ & integræ Castitatis; nam (uti jam dictum *præced. quæst. n. 44. & seqq.*) in Votis *non nubendi*, *ser-*

servandæ Virginitatis, aut *Castitatis perfectæ* quidem, sed non *perpetuæ* poterunt denuò dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen in similibus semper notent præfati, ne hoc faciant sine causa, aliàs enim erit invalida dispensatio. Item ne facilè dispensent ex integro, sed subjungant e. g. Confessionem singulis mensibus bienniô faciendam &c. Item addant in Votis perpetuis, etsi non perfectis e. g. in voto non nubendi &c. opus saltem leve perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster*, & *Ave Maria*, vide Sporer *part. 3. Theolog. Moral. cap. 3. sect. 4. n. 128.* Quòdsi verò talis emiserit Votum integræ & perpetuæ Castitatis,

57. Indaget III. An hoc Votum fuerit absolutum, vel conditionatum? etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis; quin etiam teste Sporer *Tract. 3. in Decalog. c. 3. sect. 3. n. 63.* & *n. 66.* valde probabiliter etiam conditione jam impleta, præsertim si Vota fuerint pœnalia, de quo pariter jam facta est mentio superiùs *n. 56.* Quando verò foret absolutum,

58. Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc votum? etenim ante annos pubertatis (NB. masculini dicuntur impuberes, usquedum annum decimum quartum, femellæ verò, usquedum duodecimum compleverunt) emissa Vota, & postmodùm in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore pupilli, & quidem ordinariè sine ulla causâ gravi, cùm voluntas horum in voluntate Patris

 aut

aut sui Tutoris existat. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. tit. 34. n. 12. & 15.* & infrà *tract. 12 | D. 3. de Jubilæo. q. 10.* Si autem promisisset, aut de novo ratificâsset adeptâ jam pubertate,

59. Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simúlque periculum in mora, puta; si ex dilatione usque ad responsum Pontificis ex parte voventis, seu inter contracturos urgeat periculum incontinentiæ, scandali, vel alterius gravis mali? Si matrimonium differri nequeat sine gravi dedecore sponsi aut sponsæ, vel familiæ, aut sine infamia ob imprægnationem sponsæ, sive quia aliàs proles maneret illegitima; quoniam e. g. Cajus contracturus morti est vicinus: in quibus, & similibus casibus posset dispensare juxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; aliàs verò erit scribendum Romam ad Sacram Pœnitentiariam, illas Litteras vel per tertium, puta, per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediatè per postam ordinariam dirigendô Romam ad majorem Pœnitentiariam cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario &c.*

60. Porrò in dicta Epistola veridicè quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari; solet autem S. Pœnitentiaria commutandô Votum Castitatis ad effectum contrahendi matrimonium dispensare ob sequentes causas: nimirùm ob stimulos carnis,

nis, quando scilicet vovens, sive sit vir, sive mulier, ita iis stimulis agitatur, ut continenter vivere non possit, similiter ad conservandam nobilem Familiam. Item quoad mulieres etiam, si non patiantur stimulos, maneant tamen in aliquo periculo amittendi pudicitiam; utpote quia puella pauper, & pulchra, vel orbata parentibus existit, vel ob alias causas, uti testatur Tiburtius Navar. *part. 1. Manuduct. cap. 5.* In nostro casu posset Supplica sic formari.

N. Puella soluta emisit Votum Castitatis perpetuæ; sed cùm adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ (si alia foret causa petendi dispensationem, eadem inferatur) *humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi, quam gratiam studebit pro possibili precibus suis demereri. Dignetur autem Eminentia Vestra rescribere ad NN. in Diœcesi N. Oppido N.* Hic ponatur unà cum expressione Diœcesis & Oppidi nomen & cognomen illius, ad quem Litteræ dispensatoriæ debent dirigi e. g. ad Confessarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta in præsenti casu illius puellæ solutæ: nam in Pœnitentiaria similia omittuntur.

61. Ad factam Supplicationem solet ordinariè accommodando ad præsentem casum responderi in forma sequenti:

SI PERICULUM.

SAcra Pœnitentiaria tibi Confessario à Latrice præsentium electo concedit facultatem, ipsi Latrici præfatum Votum ad effectum nubendi tantùm, Auctoritate Apostolica dispensando, commutandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera per te injungenda, inter quæ sint etiam aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplens memor sit semper obligationis, qua emisso Voto adstringebatur, prout secundùm Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris, in Foro conscientiæ, & Sacramentali Confessione tantùm. Imò, quódsi viro, cui conjungetur, supervixerit, castitatem servet, ùt priùs obligata, &, si unquam extra matrimonium fornicata fuerit, aut mortuô viro alteri nupserit absque nova dispensatione, sciat se contra Votum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita eam moneas &c.

62. Circa præsentem ordinariam formulam Dispensationis Executor per has Litteras deputatus notet I. sequentem clausulam: *Dispensandô commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & alia Pœnitentiæ opera præfatæ injungenda &c. inter quæ sint etiam alia pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere dispensandô injungi. 1. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, vel si ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non posset, etiam licitum foret (quiquid demum nonnulli contradicant) eandem ad bimestro,

mestre, vel trimestere extendere, saltem si clausula sic habeat: *Singulis mensibus, vel quoties tibi videbitur:* aut saltem si ad finem hujus specificationis addat; *prout secundùm Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris &c.*

63. Cæterùm ista Confessio menstrua probabiliùs ac tutiùs juxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentium &c. debet esse 1. supererogatoria, sicque aliundè e. g. ob Pœnitentiam medicinalem à Confessario sibi injunctam &c. non debita, 2. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium Rosarium inter octiduum semel recitandum &c. vel respectu divitum opus misericordiæ qualibet septimana semel &c. vel lectio spiritualis, aut aliqualis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis præsertim quoad pauperes, quæ apud eosdem locò eleemosynæ corporalis poterit succedere &c. prout secundùm Deum & animæ salutem, statum, sexum, & ætatem pœnitentis expedire videbitur &c. 3. Debent prætereà adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, singulis diebus de manè & de nocte unum *Ave Maria* &c.

64. Notet Executor hujus Dispensationis II. quòd prætereà Pœnitentem oporteat instruere in sequentibus. Primò. Quòd hæc opera pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. 2. Quòd commutatio, quæ datur ad posse contrahere matrimonium, ad nihil inserviat, quousque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talem contractum, contra votum delinqueret: Unde nec tenetur implere pœni-

pœnitentias impoſitas, niſi à die contracti & conſummati matrimonii. 3. Quòd commutatio, quæ datur, non ſolùm valeat ad poſſe contrahere matrimonium, ſed etiam ad poſſe reddere & exigere debitum conjugale. 4. Quòd hæc commutatio valeat ſolùm ad contrahendum & conſummandum ſemel matrimonium, undè mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non poteſt ſine nova diſpenſatione; cùm ſtatim obligatio voti reviviſcat, ſicut erat à principio, ob conditionem in formula diſpenſationis expreſſè adjungi ſolitam: ubi tamen redeunte obligatione voti probabiliùs teſte la Croix *lib. 1. n. 518.* ceſſat iterùm obligatio perſolvendi opera alia pia ſubrogata. 5. Quòd, ſi durante matrimonio extra illius uſum ſibi licitum, alium actum carnis peccaminoſum fecerit, contra votum peccet, & teneatur hanc circumſtantiam aperire in Confeſſione.

65. Notet III. Quòd poſt hanc inſtructionem talis pœnitens impoſitâ priùs pœnitentiâ pro peccatis etiam aliis in Confeſſione detectis, abſolvatur in forma Eccleſiæ conſueta à cenſuris & peccatis per iſta verba: *Dominus noſter JESUS Chriſtus te abſolvat. &c.* Deinde *ego te abſolvo à peccatis tuis &c.* quibus ſubjungat: *Item Auctoritate Apoſtolica ſpecialiter mihi delegata tibi Votum Caſtitatis, quod emiſiſti ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licitè valeas, in opera tibi præſcripta diſpenſando commuto in Nomine Patris &c. Paſſio Domini Noſtri &c.* Et licèt iſta for-

formula expreſſa non ſit omninò de eſſentia diſpenſationis, attamen ſaltem eſt valdè congrua.

66. Quæres, quomodò practicè procedendum, ut diſpenſetur cum aliquo in voto Religionis? Exempli gratiâ formemus hunc caſum, quòd quis voverit ingredi certam Religionem, poſteà tamen ſeductus, in juventute nomen dederit militiæ; modò autem exauctoratus, ac ſtimulis carnis agitatus cupiat nubere, quomodò ergo inſtruenda Supplica?

67. Reſpondeo, præmiſſis, & cum grano ſalis applicatis prioribûs indagationibus de voto ſimplici Caſtitatis, adhuc prætereà ante inſtructionem cujusdam formulæ ſpecialiter notandum venit Confeſſario ex Leſſio *lib. 2. cap. 41. dub. 5.* multipliciter quempiam poſſe vovere ingreſſum in aliquam Religionem. *Primò* generatim non ſpecificando aliquam certam. *Secundò*, ſpecificandô apud ſe aliquam certam Religionem, puta S. Dominici, S. Franciſci &c. *Tertiò*, determinandô etiam particularem locum ob ſpecialem ad hunc affectum, e. g. hoc numero Monaſterium S. Bernardi, S. Auguſtini &c.

Qui *primô modo* vovit, ſi non admittitur, in uno Ordine, debet tentare alium, ídque ad tres, vel quatuor. Ita Sylveſter *V. Religio 2. quæſt. 16.* Non tamen tenetur ad alias Religiones diſſitas, aut ubi notabiliter eſt aliud clima & modus vivendi, pergere pro petenda ſuſceptione. Item, ſi non recipitur in alia Religione moderata etiam ſuæ Regionis, non obligatur

ad

ad strictissimam, nisi similia expressè voverit, aut ex circumstantiis idem clarè deducatur. Quinimò, si etiam, voluisset sub voto comprehendere Religionem strictiorem, posset ex gravi causa Confessarius privilegiatus commutare in mitiorem; cùm non dispensaret in voti substantia, sed tantùm in accidentalibus, prout præter alios observant la Croix *lib. 3. part. 1. num. 550.* & Sporer *Tract. 3. in Decal. cap. 3. num. 67.*

Qui vovit *secundò modo*, vel est talis Ordo, ubi Superiores cujuslibet Monasterii in specie Candidatos recipiunt, & tunc non receptus in uno obligatur tentare adhuc duo vel tria alia loca ejusdem Ordinis, nisi aliud ex ipsa voventis intentione, aut circumstantiis clarè colligatur. Quódsi verò foret Ordo, in quo potestas recipiendi resideret penes ipsum Provincialem respectu omnium Monasteriorum suæ Provinciæ, puto, talem ob paritatem rationis satisfacturum voto, si ter in Capitulo compareat, & non suscipiatur, neque Promissum futuræ susceptionis acquirat. Imò, si statim ab initio nulla spes prudens futuræ susceptionis esset (puta, si Provincialis, ac vocales candidè dicerent, prout, si tales resciunt, sæpiùs solent rectè dicere, nullam spem futuræ susceptionis adesse, non obligatur vovens ampliùs secunda vice susceptionem tentare.

Qui *tertio modo* Votum emisit determinando locum particularem, si ibidem seriò, & non solùm causâ magis probandi spiritum, patiatur repulsam, neutiquam tenetur alia loca tentare.

Porrò

Porrò si similes aliquando fuerint recepti, & demum posteà intra annum probationis non ex dolo priùs intento, sed ex alia causa egrediuntur, omninò à Voto absolvuntur; utpote cùm voverint quidem ingressum, sed non Professionem; prout in dubio non debet fieri extensio ad Votum ipsiusmet Professionis faciendæ, quoniam odia non sunt extendenda. His ergo præsuppositis ac præviè consideratis, si Confessarius adhuc invenerit necessarium scribere Romam, Supplicam instruere poterit, ùt sequitur.

NN. Miles pro nunc exauctoratus, antea Studiosus fecit Votum in humanioribus scholis ut Juvenis annorum (hìc specificentur anni) *quòd ingredi velit aliquam Religionem assumendo ibidem statum Clericalem: quia tamen defactò tum ob stimulos carnis, quibùs multùm agitatur, tum ob mores militares depravatos se minùs capacem judicat ad servitia talis Religionis, præsertim etiam, quia species illæ ad studia ùt plurimùm evanuerunt; hinc humillimè supplicat pro commutatione hujus Voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad DEUM pro sua Sanctitate intercessor.*

68. Ad hanc Supplicam Rescriptum Romanum similis erit plerúmque Formulæ.

Pro parte Latoris nobis oblata petitio continebat, quòd ipse ùt Juvenis annorum &c. ingressum in certam Religionem simpliciter voverit, as-

sumendi ibidem Statum Clericalem: cùm autem, sicut eadem petitio subjungebat, tum ob stimulos carnis, quibûs multùm agitatur, tum ob depravatos mores militares se minùs capacem judicet ad servitia Religionis, hinc pro conscientiæ suæ quiete cupit Votum hujusmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentiæ & pietatis opera per Sedem Apostolicam commutari. Quare supplicari fecit humiliter, sibi super id de opportuno remedio misericorditer provideri. Nos igitur, qui Pœnitentiariæ D. Papæ curam gerimus, ejusmodi Supplicationibus inclinati Auctoritate Apostolica specialiter nobis commissa discretioni tuæ committimus, quatenus si ita esse per diligentem Oratoris examinationem, ac post monita & consilia opportuna illi præstita inveneris, eundem a mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta, injunctâ ei pœnitentia salutari, sibique Votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitimè contrahere possit, in frequentiam Sacramentalis Confessionis peccatorum suorum singulis scilicet mensibus semel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ sint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, qua hujusmodi Voto adstringebatur, prout ipsius animæ saluti expedire judicaveris, dispensando commutes in foro Conscientiæ & Sacramentali Confessione tantùm. Datum Romæ &c.

69. Circa Executionem hujus dispensationis Confessarius deputatus Executor quatuor notet.

I. Quòd

I. Quòd in hoc Rescripto dispensationis non soleat, utì si dispensatur in Voto simplici Castitatis, apponi illa clausula: *Si alteri, cui conjungetur, supervixerit, Castitatem servet, ut priùs &c.* Unde Votum Religionis absolutè per commutationem in alia opera tollitur; ideóque monendus est pœnitens, quòd ad hoc Votum (nisi expressè aliter fuisset in Rescripto positum) numquam ampliùs adstringatur, & ideo, si uxori supervixerit possit aliud matrimonium contrahere, positô, quòd ad effectum matrimonii sit tale Votum commutatum. Ita rectè noster Tiburtius Navar. Pœnitentiarius Apostolicus Lateranens. *in Manuduct. ad praxin. part. 1. de Formulis Votorum. cap. 4.*

II. Notet Confessarius sequentem clausulam in tali Rescripto ordinariè reperibilem: *Eundem à mutatione propositi absolvas.* Ubi per *mutationem propositi* intelligitur illud peccatum, quo quis hoc Votum forsan est transgressus; puta ex luriditate nimium differendo Votum; à quo peccato conceditur Confessario Executori potestas absolvendi. Quódsi ex me quæras, quid prosit illa concessio, cùm aliàs Confessarii jam habeant potestatem absolvendi à simili peccato? Respondeo nihilominùs apponi dictam clausulam pro majori securitate, ùt, si forsan aliunde illud peccatum numeraretur inter casus reservatos, pro hac vice ille Confessarius, Executor potestatem haberet obsolvendi, etsi eidem aliàs non competeret.

III. Notet aliam clausulam: *Commutes in Confessionem Sacramentalem &c.* de qua clausula cum grano salis discurrendum, sicut superiùs de Voto simplici Castitatis discurrebamus. Poterit autem pro illis operibus perpetuis ibidem præceptis, quæ non sunt quotidiana, injungi e. g. Visitatio Ecclesiæ Ordinis, quem voverat, semel per hebdomadem, aut Communio in festis præcipuis dicti Ordinis. Idem quoad opera quotidiana ibidem contenta poterit imponi gestatio Chordæ, Corrigiæ, vel Scapularis Ordinis, & simul recitatio unius *Pater & Ave* &c. in honorem Fundatoris Ordinis.

IV. Notet Confessarius, quòd, si non adsit ex parte dispensandi verum periculum incontinentiæ, sed petatur dispensatio ob alias causas, v. g. ratione profectæ ætatis, quæ videtur oneribus Religionis sufferendis impar, vel quia v. g. aliquis existens in Ordinibus sacris puta Sacerdos sæcularis cupit ab hoc Voto Religionis emisso esse liber &c. in simili casu non soleat addi clausula ad effectum nubendi, sed potiùs alia: *Dummodo cælibem vitam ducat*, vel: *ad effectum remanendi in sæculo in vita cælibe &c.* Ubi haud dubiè nequit vî talis dispensationis contrahi matrimonium.

Plura adhuc de ista materia, si dicta tibi non sufficiant, videre poteris in Jure Canonico Patris Reiffenstuel *lib. 3. Decret. Tit. 34.* *

TRA-

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE JUSTITIA ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

1 POST explicatas Virtutes Theologicas, atque Religionem utpote inter Virtutes Morales præstantissimam, ipsa materiarum connexio subministrat Tractatum de Virtutibus Cardinalibus, ac præsertim de Justitia & Jure, utpote de qua occurrunt difficultates specialiores, atque ob earum præstantiam scitu admodùm necessariæ: adeò, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non solùm in Theologia Morali, verùm & Speculativa fusiùs atque ex professo tractari consueverit. Nec immeritò: siquidem & Spiritus Sanctus, tantæ virtutis necessitatem generi humano inculca-

 turus

turus, per os Sapientis ipso exordio Libri Sapientiæ exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui judicatis terram.* De qua proinde, unica distinctione de cæteris Virtutibus Cardinalibus præmissa, præsens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejúsque partibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis, ac præstantia hujus Tractatus.*
2. *Virtutes Cardinales, quot?*
   Et cur sic dictæ?
3. *Prudentiæ encomia.*
4. *Prudentia, quid?*
5. *An sit unicus habitus?*
6. *Partes subjectivæ, potentiales, & integrales Prudentiæ, Justitiæ &c. quid?*
7. *Partes subjectivæ Prudentiæ sunt quinque; nimirum Monastica,*
8. *Oeconomica, Politica, seu Civilis, Legislativa, & Militaris.*

9. *Par-*

9. *Partes potentiales Prudentiæ tres.*
Eubulia, Synesis, & Gnome.
Epicheja, quid?
(*a*) Ut dictum Tract. 2. Dist. 4. n. 9. & seq.

10. *Partes integrales Prudentiæ sunt octo? quæ?*

2. CONVENIUNT Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem, de quibus legitur *Sapient. cap. 8. Sobrietatem enim & Prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*, uti per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæ quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tamquam aliarum Virtutum fontes & cardines: nam quemadmodum ostium in cardine; sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

3. Inter has autem primum locum sibi vendicat Prudentia, quæ licèt secundùm essentiam suam sit Virtus intellectualis, adhuc tamen inter Morales meritò connumeratur, eò quòd actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomiis cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, à S. P. N. Francisco (teste S. Bonaventura *cap. 5. Legendæ*) rectè vocatur *Auriga virtutum:* ipsa siquidem est lux agendorum, ars rectè vivendi,

voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ùt inquit S. Bernardus *Serm. 49 super Cantica*: *Tolle discretionem* (Prudentiam) *& virtus vitium erit.* Unde & in Jure Canonico *c. Præsentium 1. quæst. 5.* & *c. Custos, de Offic. Custod.* legitur, quod Prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum.*

4. CONCL. I. Prudentia est recta agendorum ratio, sive est virtus, quæ secundùm honesti rationem quid agendum, quidve fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis, nam inquit S. Basilius *Serm. in Princip. Proverb. Prudentia est recta eorum, quæ agenda & non agenda sunt, cognitio.*

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per prudentiam in particulari dijudicanda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiæ specie distincti, quot sunt virtutes specie diversæ in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quæ à Prudentia in particulari dijudicanda, & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituant unum totalem habitum Prudentiæ in viro prudente; unum, inquam, non specie, sed genere: prout cum Doctore Subtili 3. *dist. 36. quæst. un. §. De alia.* notant Scotistæ communiter contra nonnullos alios.

6. Pro intelligentia sequentium est præmittendum, quod partes Prudentiæ (idem est de Justitia

Juſtitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliæ dicantur ſubjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales. *Partes ſubjectivæ* ſunt ſpecies, ſeu inferiora, in quas ejusmodi virtus ſubdividitur. Nomine *Partium potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiæ v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ ſuæ cognationis reducuntur, eíque annecti ſolent. *Partes integrales* tandem vocantur eæ, quæ ad perfectum actum Prudentiæ concurrere debent; unde hæ non ex eo dicuntur integrantes, quaſi virtutem ipſam integrent & componant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; ſed quòd ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ùt dictum.

7. CONCL. II. Partes ſubjectivæ, ſeu ſpecies ſub Prudentia tamquam ſub genere contentæ, ſunt quinque, videlicèt Monaſtica, Oeconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 2. *quæſt. 47.* & alii. Ratio eſt; quia *Prudentia* generatim alia eſt *Monaſtica* (quam & *Perſonalem* appellant) éſtque ea, quâ quisque ſibi & propriæ ſuæ directioni proſpicit; & alia *Gubernativa*, quæ aliorum proſpicit directioni; atqui Gubernativa ulteriùs aptè ſubdividitur in quatuor enumeratas poſteriores ſpecies; quælibet enim earùm proſpicit directioni aliorum, ſed diverſimodè; ergo in omnibus erunt quinque.

8. Cæterùm *Prudentia œconomica* eſt, quæ totius familiæ honeſtam inſtitutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum dumtaxat attendens.

Prudentia politica, *seu civilis* est, quâ quis rectè novit administrare rempublicam, legúmque observantiam procurare: hæc enim spectat bonum commune Civitatis, seu reipublicæ, sicut œconomica familiæ. *Prudentia Legislativa* est, quâ quis novit idoneas leges condere: & hæc vel maximè necessaria est Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, quâ rectè administratur militia: & hæc requiritur in militibus, & ampliùs in belli Ducibus, ùt militiâ rectè administrata bonum commune strenuè defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc. cit. quæst.* 51. videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latinè bona consultatio) est habitus rectè inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latinè est, sensatè discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, ídque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus rectè judicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per Epichejam, quæ est benigna legis interpretatio secundùm æquum & justum, quaque nonnunquam determinantur, seu practicanda judicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eóquod ejusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (*a*) Notat tamen Herincx *disp.* 1. *de Pru-*

den-

dentia. quæſt. 1. *n.* 15. quòd Syneſis & Gnome revera ſint ipſamet Prudentia, eámque integrent, utì diverſi habitus circa diverſas concluſiones integrant unam ſcientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, ſive integrales Prudentiæ, à S. Thoma *loc. cit. quæſt.* 48. & aliis, octo numerantur. I. *Memoria præteritorum*; nam hæc magnam opem affert ad rectè formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem aſſumendis; quia ex ea naſcitur experientia, optima rerum magiſtra. II. *Intellectio*; id eſt, cognitio primorum principiorum practicorum. III. *Docilitas*: quâ quis facilitatur ad promptè acquieſcendum monitis prudentium, quibûs rectè inſtruitur. IV. *Solertia*: quâ operans diſponitur ad facilem, & ſubitam mediorum excogitationem. V. *Ratio*; quâ quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio ſimili, atque applicandum principia generalia ad particulares concluſiones. VI. *Circumſpectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad rectè expendendas omnes circumſtantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua rectè expenduntur futura agibilia moralia, velùti jam connexa cum præſentibus. VIII. *Cautio*; qua inſtruitur operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne ſub ſpecie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quòd prædictæ octo non eodem modo cenſeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenùs dicuntur tales, in quantum prærequiruntur ùt conditiones præviæ ad actum,

ctum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sint aliqui actus Prudentiæ, ùt notat Sannig *dist. 2. de Prud. quæst. 1. n. 11.*

QUÆSTIO II.

De Vitiis Prudentiæ oppositis.

SUMMARIUM.

11. *Prudentiæ quæ vitia opponantur?*
12. *Per defectum contra Prudentiam peccatur Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantiâ, & Negligentiâ.*
13. *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*
14. *Prudentia carnis, quæ?*
15. *Astutia, quid?*
16. *Dolus, &*
17. *Fraus, quid?*
18. *Solicitudo temporalium, quæ?*
19. *Non prohibetur moderata solicitudo temporalium.*
20. *Solicitudo futurorum, quæ?*

11. CONCL. I. Licèt omne peccatum opponatur Prudentiæ, eóquod sit contra rectum ejus dictamen: magis tamen directè, ac generatim loquendo, opponitur Prudentiæ hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis. & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minùs, ac aliæ Virtutes

tes morales, ergo poteſt contra eam peccari non ſolùm per defectum, ſed etiam per exceſſum, ſeu quaſi exceſſum. Unde inquit Apoſtolus *Rom.* 12. *Non plùs ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.*

12. CONCL. II. Per defectum; ſive Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconſideratione, Inconſtantia, & Negligentia. Et quidem *Præcipitatione* peccatur contra Prudentiam, dum quis propoſito aliquo fine ſtatim opus aggreditur, non præmiſſa ſufficienti deliberatione de totius negotii qualitate, de mediis illud exequendi, déque cavendis impedimentis. *Inconſideratione* peccatur contra ipſam, dum temerè judicatur, & concluditur de ipſo opere exequendo, non præmiſſa diligenti rerum ac circumſtantiarum inſpectione. *Inconſtantiâ* verò contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam ſemel deliberatis, ac rectè judicatis, ſine ulla, vel certè ſine ſufficienti cauſa mutat judicium ſuum. Et tandem contra eamdem prudentiam peccatur *Negligentiâ*, quæ eſt omiſſio diligentiæ requiſitæ in actu intellectûs ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendum eſſe, judicatum eſt.

13. CONCL. III. Per exceſſum; aut quaſi exceſſum, ſeu potiùs quadam falſa ſeu fucata ſpecie Prudentiæ, peccatur contra eam ſex modîs, videlicet Prudentiâ carnis, Aſtutiâ, Do-

lô, Fraude, Solicitudine temporalium, & Solicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia sunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cætera hujusmodi, quæ recenset Apostolus *Galat.* 5. Et hæc Prudentia carnis, qua quis vivit secundùm carnem, id est, secundùm instinctus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ spiritûs, quæ novit excogitare idonea media ad opera spiritus seu virtutum perficienda. De qua utraque legitur *Rom. cap.* 8. *Prudentia carnis, mors est; Prudentia autem spiritus, vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo.*

15. *Astutia* sumitur hìc in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem simulandi, & dissimulandi éstque species quædam Prudentiæ Carnis: illi etenim maximè videntur esse prudentes secundùm carnem, qui modos nôrunt occultos fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porrò Astutiæ vitium alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*: de qua *Ecclesiastici.* 2. dicitur: *Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.*

16. *Dolus* est actus externus, seu executio ipsius Astutiæ, & habet præcipuè locum in materia

teria Juſtitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quòd ſit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, ſeu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem eſt, quod dolus: differt tamen ex eo à dolo, quòd Fraus fiat per facta; ùt, cùm menſura eſt minor juſtô, vel cum moneta eſt adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus eſt quid minùs commune, quàm Dolus.

18. *Solicitudo temporalium* eſt nimia mentis occupatio in conquirendis, & conſervandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in iis conquirendis vel conſervandis, ſimúlque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hanc inordinatam temporalium Solicitudinem, veluti valdè pernicioſam animæ, paſſim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maximè Chriſtus Dominus *Matth.* 6. dicens: *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini.* Et alibi.

19. Cæterùm prædictis verbis prohibetur ſolùm inordinata temporalium Solicitudo; id eſt, ea, quæ eſt conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiáque mentis occupatione, & anxietate in iis corradendis, & conſervandis. Siqui-

Siquidem moderata solicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordísque anxietate, non solùm non est prohibita, sed etiam commendatur *Proverb.* 6. ibi: *Vade ad formicam, o piger.* Et *Proverb.* 10. *Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.* Huc facit illa generalis maledictio toti humano generi data *Gen.* 3. *In sudore vultus tui vescêris pane.*

20. Tandem *Solicitudo futurorum* est species quædam Solicitudinis temporalium, & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maximè, ut vitæ necessaria habeantur, quæ est conjuncta cum cordis anxietate, & parva fiducia Divinæ Providentiæ: ùt, cùm quis plus justô solicitus est de victu, vestitu, aliísque rebus necessariis in futurum annum, mensem, vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

21. *De his remissivè.*

21. MATERIA præsentis quæstionis commodiùs examinabitur inferiùs *Distinctione sequenti. Quæst.* 1. & 2.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.
De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22. *Temperantia quid?*
Sumitur etiam largè.
23. *Ejus partes subjectivæ sunt tres.*
Abstinentia,
(b) Tract. 3. Dist. 3. Quæst. 6.
Sobrietas, &
(c) Cit. quæst. 6. n. 45. & seqq.
24. *Castitas*
(d) Tract. 9. Dist. 4. quæst. 1. & seqq.
Pudicitia, & Continentia reducuntur ad Ca- Castitatem.
25. *Partes potentiales Temperantiæ, quæ?*
26. *Mansuetudo,*
27. *Clementia,*
28. *Studiositas,*
29. *Humilitas, &*
(e) Tract. 3. Dist. 3. quæst. 1.
30. *Modestia, quid, & quæ vitia ei opponantur?*
31. *Eutrapelia, quid?*
32. *Temperantiæ partes integrantes sunt Verecundia, & Honestas.*

22. CONCL. I. *Temperantia* est Virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, præsertim circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præsertim circa gustum & tactum*: quia Temperantia propriè dicta proximè versatur in moderandis voluptatibus gustûs & tactûs, quæ so-

 lent

lent oriri ex esculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo propriè judicatur intemperans, qui immodicè delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut cantibus cæteroquin honestis, vel in odoriferis, & hujusmodi: sed talis propriè dicitur curiosus ambitiosus, vel alio ejusmodi nomine notatur. Verùm hoc intelligendum de Temperantia propriè dicta: nam si ea sumatur generaliter & largè, sic *Temperantia* est virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipsum quomodocunque contra præscriptum rationis alliciunt.

23. CONCL. II. Temperantiæ propriè acceptæ tres potissimùm sunt partes subjectivæ, seu species videlicet Abstinentia, Sobrietas, & Castitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. *Abstinentia* est virtus, quæ secundùm rectam rationem moderatur appetitum, usúmque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus, vel usus ciborum voluptatis causâ: sed de hac jam alibi. (b) *Sobrietas* est virtus, quæ secundùm rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usúmque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur *Ebrietas*, quæ est excessus in potu inebriante voluptatis causâ factus, donec usus rationis sopiatur, de qua pariter jam dictum. (c)

24. *Castitas* tandem est virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, usúmque venereorum; & hæc triplex est, nempe Virginalis, Vidualis, & Conjugalis, de qua, sicut & de op-

oppoſitis vitiis, ex profeſſo alibi. (*a*) *Pudicitia* eſt moderantia circa oſcula illicita, tactúsque impudicos, & ſimiles laſcivias; aſpectúsque venereos: & dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in uſu illorum intervenire ſolet, conformis exiſtit: quia tamen cenſetur una eadémque virtus circa prævia, & circa principale, hinc pudicitia commodè reducitur ad Caſtitatem. Idem dicendum de *Continentia*, quæ eſt Virtus refrænans motus concupiſcentiæ carnalis contra rectam rationem inſurgentes: quinimò hæc in re eſt ipſa Caſtitas.

25. CONCL. III. Ad Temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipſius appellantur ratione magnæ ſuæ affinitatis, quam cum Temperantia habent; videlicet Manſuetudo, Clementia, Studioſitas, Humilitas, Modeſtia, Eutrapelia.

26. *Manſuetudo* eſt virtus temperans irrationabiles paſſiones iræ, juxta menſuram rectæ rationis. Et dicitur, *juxta menſuram rectæ rationis*: nam contra eam poteſt peccari tum ſecundùm exceſſum per peccatum iracundiæ, tum ſecundùm defectum per iræ vacuitatem, ſcilicet non increpando, caſtigando, & vindicando malum, ubi & ſicut oportet.

27. *Clementia*, magnam cum Manſuetudine gerit affinitatem, nec aliud eſt, quàm levitas Superioris adverſùs inferiorem in conſtituendis pœnis. Huic per exceſſum adverſatur *Crudelitas*: per defectum verò *nimia*, ſeu indiſcreta *Lenitas*.

28. *Studiſiotas* eſt virtus, inordinatam ſciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo,

naturaliter scire desiderat. Eidem secundùm excessum opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, aut discendi cura, quámque prohibitam legimus *Ecclesiastici*, *cap. 3.* *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, & in pluribus operibus ejus* (Dei) *ne fueris curiosus.* Secundùm defectum adversatur eidem *Negligentia*, quæ est voluntaria omissio eorum addiscendorum, quorum cognitio ad cujusque statum vel officium spectat.

29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excelsa. Sive, ùt eam S. Bernardus *tract. de 12. gradibus Humilitatis*, definit: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.* Huic secundùm excessum contrariatur *Superbia*, de qua jam alibi, (e) & secundùm defectum *nimia Abjectio sui.*

30. *Modestia* est virtus moderans exteriores corporis actiones juxta præscriptum rectæ rationis: éstque alia Modestia, quæ servatur *in* verbis, alia, quæ in factis: & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, conviviorum, atque supplectilis, juxta proprii cujusque statûs mensuram observatur. Modestiæ secundùm excessum opponitur *Petulantia*, & *Insolentia*, secundùm defectum verò *morum Ruditas.*

31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen servans: nam excessus in eisdem, sicut & nimius defectus in vitio sunt.

32. CON-

32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ sunt Verecundia, & Honestas. *Verecundia* quandóque accipitur pro passione, sícque importat dolorem, vel timorem, consurgentem ex consideratione alicujus facti inferentis dedecus; sed accepta pro habitu vel actu virtuoso, *Verecundia* est virtus, à turpibus & inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* vicissim est virtus, inclinans ad decorem in abstinentia inhonestarum voluptatum resplendentem.

QUÆSTIO V.

De Fortitudine, ejúsque partibus & oppositis vitiis.

SUMMARIUM.

33. *Ratio ordinis.*
 Fortitudo largè, quid?
34. *Fortitudo propriè, quid?*
 Vir fortis, quis?
35. *Fortitudinis partes potentiales, quæ?*
36. *Magnanimitas, Confidentia, Patientia, & Perseverantia, quid?*
37. *Fortitudini opponitur Timiditas, Stupiditas animi.*
38. *Audacia, & Ignavia animi.*

33. POSTQUAM de Temperantia, quæ turpia refugit, & abstinet ab illicitis voluptatibus, dictum est, restat agendum de Fortitudine, quæ honesta aggreditur, & animi dolo-

rem fortiter sustinet: eò præsertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis præsertim, quæ pertinent ad fugam corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cujuslibet virtutis actione reperitur, verùm in hac acceptatione ea non est virtus à cæteris distincta, sed potiùs conditio ad omnem virtutem requisita. Propriè igitur loquendo de Fortitudine, sit

34. CONCL. I. *Fortitudo* est virtus, quæ voluntatem inclinat ad labores perferendos, & justa pericula aggrediendа. Ità in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, juxtà illud Aristotelis 3. *Eth. c. 6.* dicentis: quòd ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam*, nam Fortitudinis virtus consistit in perpessione justorum laborum, quos fugit Timiditas, & in aggressione justorum periculorum, ubi Audacia in quælibet pericula proruit, sive justa sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis* est, qui honestatis causâ nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dictat, nunc verò ingruentia mala timet, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur *Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. Partes Fortitudinis potentiales (nam subjectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valdè specialem,

quæ

quæ plures virtutum ſpecies conſtituere nequit) ſunt præſertim Magnanimitas, Confidentia, ſive Securitas, Patientia, & Perſeverantia: quæ, quia ſunt multùm affines ipſi Fortitudini, rectè partes potentiales ipſius dicuntur.

36. *Magnanimitas* eſt virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. *Confidentia* (quam alii *Securitatem* appellant, eſt quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua quis rationabiliter confidit, ſe malum imminens ſuperaturum. *Patientia* eſt virtus, quæ in adverſis rebus animi mœrorem temperat, ac mala præſentia æquanimiter tolerat. Et tandem *Perſeverantia* eſt virtus; conſiſtens in eo, quòd quis in bene cœptis pergat, eáque usque ad finem continuet; juxtà quod *Matth. cap.* 10. Salvator ait: *Qui autem perſeveraverit usque ad finem, hic ſalvus erit.*

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam, ſive audaciam moderatur, per exceſſum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. Inprimis enim per exceſſum timoris opponitur ipſi *Timiditas*, quà fit, ut mala imminentia nimiùm formidentur, & non aggrediantur, etiam dum recta ratio dictat aggreſſionem eorum. Per defectum verò timoris opponitur eidem *Stupiditas animi*, qua quis ob animi ſtuporem nulla mala ſeu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere ſecundùm rectam rationem deberet.

38. Deinde per excessum fiduciæ opponitur Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quómodo, vel ubi non oportet. Per defectum verò fiduciæ opponitur Fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando & quómodo aggredi, vel sustinere oporteret.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium?

SUMMARIUM.

39. *Martyrium excellentissimus actus Fortitudinis.*
40. *Martyrium, quid?*
41. *Ad illud in adultis quæ requirantur?*
42. *Quid sufficiat in parvulis?*
43. *Hæretici propter sectam suam occisi, non sunt Martyres.*
44. *Ad Martyrium in adultis requiritur ejus acceptatio.*
45. *Quid, si dormiens occidatur in odium Fidei?*
46. *Milites pugnantes contra Infideles, an sint Martyres?*
47. *Quid, si pugnent intentione defendendi Fidem?*
48. *Exercent actum valdè meritorirm, Sententiæ notabiles circa hoc.*

(f) Vide dicenda in simili. n. 55. & 57.

49. *Morientes pro defensione cujuslibet virtutis supernaturalis, sunt verè Martyres.*
50. *Exempla hujus.*

51. Quid

39. FORTITUDINIS virtus vel maximè elucescit occurrentibùs malis seu periculis repentinis, iísque maximis, utputa, quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium esse excellentissimumFortitudinis actum; nam Martyres propter testimonium Christi, servandúmque bonum veritatis Fidei ipsam vitam profundere non perhorrescunt. *Martyr* enim græcè, latinè *Testis* est: unde *Martyres Christi* dicuntur quasi testes ipsius, sive veritatis, quæ per Christum nobis innotescit. Agendo igitur de Martyrio, sit

40. CONCL. I. *Martyrium* est tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alte-

rius Virtutis Christianæ inflictæ. Patebit hoc ampliùs ex declaratione conditionum ad Martyrium requisitarum: unde fit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium tam quam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectûs vera Fides, ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in adultis*; nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propriæ voluntatis, quando occiduntur odiô Fidei: ùt patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi ritè ab Ecclesia coluntur tanquam Martyres. Ratio est: quia licèt nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem, adhuc tamen re ipsa propter Fidem perdunt animam suam; ergò eam rursus in cœlis invenient, juxta illam generalem promissionem Christi *Matth. 10. Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Quinimò ex speciali privilegio Christi occisio propter causam Fidei est parvulis instar Baptismi: unde salvantur, etiamsi in utero materno occidantur propter Christum, utpote proprio sanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectûs vera Fides:* quia, ùt dicitur *Hebr. cap. 11. Sine Fide impossibile est placere Deo.* Unde hæretici, si occidantur propter sectam suam hæreticam, quam profitentur, Martyres non

non sunt? nam, ùt S. Augustinus *in Psalm 34.* ait: *Martyrem non pœna sed causa facit;* pœna enim communis est latroni & Martyri, hæretico & Catholico, sed causa dispar.

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi.* Siquidem ad Martyrium in adultis omninò requiritur, ut mors voluntariè acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis requiritur consensus, sive prævia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adultus in odium Fidei Christianæ dormiens occidatur, cùm anteà de morte propter Fidem inferenda nihil omninò cogitâsset, atque eam nullatenus acceptaverit, non est propriè censendus Martyr, prout notat Lessius *lib. 3. de Just. & Jure. cap. 1. n. 24.* & Layman *lib. 3. sect. 3. n. 4.* citans Suarezium. Secùs foret, si quis ob Fidem in vincula conjectus statuisset secum mori potiùs, quàm Fidem negare: nam si talis posteà in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cùm in simili etiam ille Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui illud anteà desideraverat.

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, sint Martyres? Resp. I. Certum est, si eiusmodi milites intentionem suam non referant ad causam Fidei, vel aliud motivum supernaturale; sed ad alium finem, utputa honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum Reipublicæ, eos occumbendo

in

in tali bello neutiquam effici Martyres, cùm non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus virtutis supernaturalis à Deo revelatæ, sed ob finem merè humanum.

47. Resp. II. Supposita pia intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsóque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valdè meritorium; si tamen pugnando occidantur, propriè Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes non voluntate, sed potiùs necessitate mortem sustinent; quinimò hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præseferunt mansuetudinem Christi, cujus passio est exemplar veri Martyrii, quíque, *cum pateretur, non comminabatur*, *1. Petri 2.* Lessius *loc. cit. n. 36.* Layman, & alii. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna nunquam consuevit colere pro Martyribus.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi, cæteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujúsque augmentum atque propagationem totîs viribûs promovere satagunt, atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirectè acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Leonis Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes], & consolatoria morientium in hac piissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore 23.*

q. 8.

q. 8. ibi: *Omni timore, ac terrore depoſito contra inimicos ſanctæ Fidei, & adverſarios omnium Religionum agere viriliter ſtudete. Novit enim Omnipotens, ſi quilibet veſtrum morietur, quòd pro veritate Fidei, & ſalvatione patriæ, ac defenſione Chriſtianorum mortuus eſt: & ideò ab eo præmium cœleſte conſequetur.* Idipſum S. Joannes à Capiſtrano ſuis Cruce ſignatis contra Turcas, infenſiſſimos Chriſtiani Nominis hoſtes, propè Belgradum fortiter pugnaturis, affectuosè proponebat, illìs (apud Waddingum ad Annum 1456.) verbis; *O quàm felices, qui in hac pugna Chriſti moriuntur; quia ſtatim ab Angelis cum ſanctis Martyribus, qui pro Fide mortui ſunt, coronabuntur.* (f)

49. Dicitur IV. *Vel pro defenſione alicujus veræ Virtutis ſupernaturalis:* nam non ſolùm, qui propter Confeſſionem Fidei, ſed etiam, qui pro defenſione aliarum virtutum ſupernaturalium moriuntur, Martyrii palmam conſequuntur. Generaliter enim loquendo omnia virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, ſunt quædam Fidei proteſtationes: quia, dum quis potiùs vult mori, quàm Deum peccato quopiam offendere, ipſo facto proteſtatur, Deum eſſe Summum Bonum, ac omnibus aliis bonis creatis præferendum; quod eſt articulus Fidei Chriſtianæ.

50. Infertur proinde, quòd omnium Virtutum ſupernaturalium opera poſſint eſſe cauſa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptiſta eſt Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam liberè ac impavidè prædicabat, fuit occiſus.

Simi-

Similiter multæ Sanctæ Virgines sunt Martyres, eò quòd fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic etiam S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr; quia pro Catholica Ecclesia, ejúsque immunitate defendenda mortuus est: idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quòd si quis ob prædictas causas occidatur, verè sit Martyr, licèt Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Mosaycæ, & quòd se Regem fecisset, Christum Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit, imò Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non rarò occidebantur Martyres, verè quidem in odium Fidei, sed sub prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodùm plurimis aliis SS. Martyribus falsò imposita fuerunt.

52. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quòd mors inferatur, ità, ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrii) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitùs impediatur. Ita communis, & sequitur Herincx *disp. 8. de Baptismo quæst. 1.* Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eò quòd missus fuerit in ferventis olei dolium, & eâdem ratione tres Pueri in fornacem Babylonicam missi Martyres censentur; quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum (etsi postea divinitus impeditum) fornacis ardentis subire non exhorruerunt.

53. In-

53. Infertur proinde I. Quòd propriè & perfectè Martyres non ſint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibûs bonîs ſuîs ſpoliati multa pro Fide Chriſti patiuntur, niſi fortè ſecundùm quod ex his mors ſequatur, prout notat D. Thomas 2. 2. *q. 125. art. 2.* nam talia de ſe non ſunt illativa mortis: quinimò conſueverunt homines omnia hujusmodi ſubire, & graviſſimos etiam corporis dolores ſuſtinere, ut vitam conſervent. Quódſi verò ex præmiſſis ipſa mors ſequatur, Martyrium perficitur, ùt patet exemplô SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Sylverii, Martini, & Pontiani, quos in carcerem, vel exilium miſſos, atque ibi ærummîs confectos Eccleſia pro Martyribus veneratur.

54. Infertur II. Quòd Martyres ſolô deſiderio non ſint propriè Martyres, non obſtante, quòd amoroſiſſimo ejusmodi deſiderio maximum in cœlis cumulum meritorum conſequantur, ac, etiamſi affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominùs ipſa ſola eorum voluntas *Deo Judice coronetur, c. Numquid Cain. de Pœnit. diſt. 1.* quia videlicet re ipſa non ſuſtinent mortem propter Confeſſionem veræ Fidei, neque cauſam proximam illius.

55. Nec obſtat id, quod de S. Martino Turonenſi Epiſcopo canit Eccleſia: *O ſanctiſſima anima, quam etſi gladius perſecutoris non abſtulit, palmam tamen Martyrii non amiſit.* Quo faciunt plures aliæ SS. Patrum ſententiæ: ùt illa S. Hieronymi in Epitaphio Paulæ circa finem: *Non ſolùm effuſio ſanguinis in Confeſſione repu-*

reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum est martyrium. Accedit D. Augustinus *Serm. 250. de Tempore.* ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim Castitas, & Veritas, & Justitia Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur, persecutor est. Qui in aliis defendere, & in se custodire voluerit, Martyr erit.* Item S. Bernardus *in Sentent. brevior. Parcitas in ubertate, Largitas in paupertate, Castitas in juventute, Martyrium est sine sanguine.* Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi auctoritates loqui de Martyrio non propriè, sed per quandam similitudinem; ùt explicat D. Thomas 2. 2. *qu. 125. art. 4. ad 1.* Unde idem D. Augustinus *lib. de sancta Virginitate.* præfert Martyrium perpetuæ virginitati. Martyrium enim inter omnes actus virtuosos maximè demonstrat perfectionem Charitatis juxta illud Salvatoris *Joan. 15. Majorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

56. Infertur III. Quòd morientes in causa pia v. g. vitam prostituentes ob amorem Dei in servitio pestiferorum propriè non sint Martyres, eò quòd mors eisdem non inferatur odiô Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonum externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quòd quis mortem pro ea voluntariè subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis au-

fe-

ferat. In quo ſenſu loquitur ille vulgatus Martyrum patientiam commendans verſiculus: *Actio diſplicuit, Paſſio grata fuit:* per actionem denotans crudelitatem Tyrannorum mortem inferentium, per paſſionem verò patientiam SS. Martyrum.

57. Fatendùm tamen, quòd olim eos, *qui, cùm peſtis ſæviſſima graſſaretur Alexandriæ, morbo laborantibus miniſtrantes libentiſſimè mortem appetière, velut Martyres religioſa fidelium fides venerari conſuevit:* ùt legitur in Martyrologio Romano *ad diem 28. Februarii.* Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeò heroici, atque eximiæ Charitatis, Chriſto in ſuis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ. Quamvis ſimul notanter ibidem addatur ly *velut Martyres;* ad inſinuandum, quòd propriè loquendo, & in toto rigore tales non ſint Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuipiam proſit ad ſalutem, requiritur inſuper ſtatus gratiæ, vel ſaltem legitima diſpoſitio ad gratiam, juxta illud Apoſtoli *1. Corinth. 13. Et ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Quibûs verbis excluduntur illi, qui nec Charitatem habent, nec ad eam ſunt diſpoſiti, ùt ſunt Schismatici, Hæretici, aut alii peccatis mortiferis affectu inhærentes: prout inter alios obſervat Herincx *diſp. 8. de Baptiſmo. qu. 3. n. 24.*

59. Porrò diſpoſitio debita ad Martyrium in peccatoribus non ſolùm eſt contritio perfecta, ſed etiam attritio, ùt innuit D. Thomas *part. 3.*

 qu. 78.

qu. 78. art. 1. dicens: *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi*: ad hujus enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordat Scotus 4. *dist.* 14. *qu.* 1. §. *Ex his.* ac sequuntur Lessius, Mastrius, Herincx, & alii.

60. Atque de hujusmodi Martyribus verificatur illud D. Augustini *Serm.* 17. *de Verbis Apostoli.* & refertur *cap. Cùm Marthæ.* §. *Tertio loco. de Celebrat. Missar. Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum perpesso legitimè constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem connexæ?

SUMMARIUM.

1. *Justitiæ variæ acceptiones.*
2. *Ejus acceptio magis propria.*
3. *Justitia propriè sumpta, quid?*
4. *Reddit alteri jus, & quale?*
5. *Debitum legale, & Debitum morale, quid?*
6. *Virtutes Justitiæ annexæ, quæ?*

(a) Tract. 5. Dist. 1. per totum.

7. *Pie-*

7. *Pietas variè accipitur.*
8. *Observantia, quid?*
9. *Justitia propriè dicta, an detur inter patrem & filium, dominum & servum?*
10. *Gratitudo, quid?*
   Ejus officia quinque.
11. *Veritas, quid?*
   Mendacium triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum.
12. *Amicitia, & Affabilitas, quid?*
   Et quómodo differant?
   Adulatio, & Morositas, quid?

1. JUSTITIÆ nomen variè sumitur: & inprimìs Justitia communissimè, ac secundùm rationem suam generalissimam aliud non est, quàm *rectitudo voluntatis propter se servata*, ùt post D. Anselmum *de Veritate. cap. 12.* loquitur Scotus 4. *dist. 46. quæst. 1.* Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes omnes, atque in S. Scriptura non raro sic accipitur; ùt *Matth. 5. Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam.* & alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actûs, in quo sensu bona opera exercentes dicuntur operari justitiam, juxta illud *ad Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam.* Sed de Justitia taliter accepta hìc non est sermo.

2. Ulteriùs igitur, & magìs ad propositum Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecumque illud sit: juxta quod loquitur Apostolus *ad Rom. 13. Reddite ergo om-*

nibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Unde Justitia sic accepta comprehendit sub se omnes eas virtutes, quæ respiciunt alterum in ordine ad reddendum ipsi quoddam debitum; cujusmodi Virtutes recensentur *n. 6. & seqq.* Ultimò tandem Justitia sumitur strictè & propriè, quómodo respicit debitum legale, ac jus propriè dictum, reddendum alteri. Et in hac ultima acceptione loquendo de Justitia, sit

3. CONCL. I. *Justitia* strictè & propriè sumpta bene definitur cum Ulpiano *l. Justitia. ff. de Justitia & Jure.* taliter: *Justitia est constans, & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens.* Quæ definitio communiter est recepta, & sensum facit: Justitia est virtus, inclinans, & firmans voluntatem ad perpetuò tribuendum jus suum unicuique. Dicitur, *constans & perpetua voluntas*: quæ particula stat locò generis; commune est enim omni virtuti, quòd sit constans & perpetua voluntas, id est, firmus habitus voluntatis, inclinans ipsam non ad unam dumtaxat diem, vel annum, sed quantum est ex natura talis habitus, perpetuò circa proprium objectum rectè operandi.

4. Et additur, *jus suum unicuique tribuens*; sive, ut alii legunt, *jus suum cuique tribuendi*: quæ particula stat locò differentiæ, per quam Justitia differt à cæteris Virtutibus tamquam per proprium objectum, quod est jus suum cuique tribuere. Dum autem dicitur, *jus suum*, id in-

intelligendum eſt de Jure propriè dicto, ſeu debito legali, non autem de jure largè ſumpto, ac debito morali tantùm. Et per hoc differt Juſtitia propriè dicta, & hic definita ab Obſervantia, Pietate, & aliis hujusmodi Virtutibus, quæ licèt alterum reſpiciant, non tamen reddunt ipſi debitum aliquod legale, ſeu jus propriè dictum, ſed morale ſolùm, ac proinde non ſunt Juſtitia propriè dicta.

5. Porrò *Debitum legale* (quod eſt debitum ſtrictè, & propriè dictum) illud eſt, ad quod reddendum, & quidem quoad æqualitatem quis lege adſtringitur. Et additur, *quoad æqualitatem:* quia, dum redditur, ſeu ſolvitur debitum legale, ſervatur Juſtitia propriè dicta, ad quam inter alia requiritur æqualitas dati & accepti, ita ſcilicet, ut ſi debeam centum, reddam centum, vel quid æquivalens: & ſi non poſſet fieri talis æqualitas, hoc ipſo jam non poſſet eſſe lex de debito illo totaliter reddendo, utpote cui numquam poſſet ſatisfieri, ſicque non interveniret debitum legale. *Debitum morale* econtrà dicitur illud, ad quod alteri reddendum obligatur quis ſolùm moraliter, ac ex honeſtate virtutis, id eſt, quod vel eſt altioris ordinis, & ita magnum, ut non poſſit ei reddi ad æqualitatem, ac proinde ſolùm obligat ad ſatisfaciendum ipſi pro viribus, ſeu quantum eſt moraliter poſſibile; vel ita parvum, ut non inducat obligationem legalem & ſtrictam, ſed moralem dumtaxat, quæ ex quadam honeſtate virtutis procedit; prout fit in Virtutibus Juſtitiæ annexis, de quibus ſit

6. CONCL. II. Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes ejus potentiales dicuntur omnes illæ, in quibus intervenit quidem aliquod debitum ad alterum, illud tamen non est legale, sed duntaxat morale: eò quòd sit (utì proximè explicatum) adeò magnum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem, aut ita parvum, ut non inducat veram obligationem legalem & strictam, sed dumtaxat ex quadam honestate virtutis procedentem. Prioris generis sunt Religio, Pietas, Observantia, & Obedientia, quæ est pars Observantiæ. Posterioris generis est Gratitudo, Veritas, Amicitia, Affabilitas, & si quæ sunt aliæ hujusmodi Virtutes, in quibus est solùm debitum morale ad alterum. Ita communis post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 10. Nam solùm ista virtus, quæ respicit debitum legale, ac jus propriè dictum, alteri reddendum censetur justitia propriè dicta; cæteræ verò, quæ respiciunt quidem debitum alteri reddendum, sed duntaxat morale, hoc ipso deviant à ratione perfectæ Justitiæ, tamen, quia respiciunt aliquod debitum erga proximum, censentur Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes illius potentiales, utì sunt enumeratæ. Et quidem de *Religione* jam dictum est suo loco. (a)

7. *Pietas* quandóque sumitur pro studio internæ devotionis, & sinceri affectus erga Deum & proximum, in quo sensu 1. *Timoth.* 4. dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem.* Et infra: *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* & alibi. Quandóque Pietas accipitur pro misericordia, seu beni-

benigno affectu erga alios, præsertim filios nostra ope indigentes, qua ratione Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur, ùt *Ecclesiastici.* 2. *Quoniam pius, & misericors est Deus.* & alibi. In proposito tamen Pietas sumitur pro speciali virtute, qua debitum cultum exhibemus parentibus, tamquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctoribus.

8. *Observantia* est virtus, quà debitus cultus defertur Superioribus, tanquam gubernationis nostræ auctoribus. Sicuti enim pietas colit parentes, eò quòd sint nobis post Deum auctores vitæ, atque educationis nostræ; ita Observantia defert cultum Superioribus, quia sunt auctores nostræ gubernationis. Ad hanc reducitur *Obedientia*, quæ quatenùs est specialis virtus, ideò aliquid facit, quia præceptum est. Et prædictæ tres virtutes, nempe Religio, Pietas, & Observantia respiciunt debitum adeò magnum ad alterum, ut non possit eidem satisfieri ad æqualitatem, unde versiculi illi:

Dignas Cœlitibus, Genitoribus, atque Magistris,
Pro merito grates reddere nemo potest.

9. Sed occasione dictorum, quæres incidentaliter, an inter patrem & filium, dominum & servum (id est, mancipium) possit intercedere Justitia propriè dicta? Resp. negativè, loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos quà tales. Ita Aristoteles 5. *Ethic. cap.* 6. Scotus *cit. dist.* 46. *quæst.* 1. & alii. Ratio

tio est, quia ad Justitiam propriè dictam requiritur jurium alteritas, id est, jurium distinctio: atqui hæc non habetur inter patrem & filium, inter dominum & servum quà tales, cùm filius & servus non sint sui juris respectu patris, ac domini; ergo. Additur tamen: *loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos quà tales.* Quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege Pietatis, non Justitiæ. Si verò ipsi spectentur, ùt sunt distincti homines, atque in multis rebus sui juris, ac diversa jura habentes, sic inter eos potest esse Justitia, & injuria: ùt, si filius sit emancipatus, vel habeat bona castrensia, aut quasi castrensia, & hæc ipsi à patre contra fas auferantur: item si dominus servum occidat, vel mutilet; nam in vita, membrísque conservandis, servus non subest domino, sed est sui juris.

10. Quantùm attinet ad Virtutes posterioris generis, itidem Justitiæ annexas, *Gratitudo* est virtus, quà iis, qui de nobis bene meriti sunt, non solùm gratias agimus, sed etiam, cùm possumus, referimus. Ejus officia sunt quinque, videlicet beneficii accepti æstimatio, ejus benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, & tandem repensio.

11. *Veritas*, sive *Veracitas* est virtus qua nos proximis tales dictis & factis exhibemus, quales re ipsa sumus. Huic opponitur *Mendacium*, éstque locutio contra mentem, cùm scilicet aliud loquimur exteriùs, aliud interiùs sentimus. Et dividitur communiter ratione finîs, & effectûs in jocosum, officiosum, & pernicio-

niciosum. *Mendacium jocosum* est, quod fit causâ voluptatis absque alterius nocumento. *Officiosum*, quod fit causâ utilitatis, simúlque nemini nocet; & horum utrumque est peccatum ex genere veniale. *Perniciosum* est, quo alicui injustè nocetur, sive alteri prosit, sive non. Et hoc ex genere suo est peccatum mortale, atque gravissimè passim in S. Scriptura perstringitur, quamvis per accidens, atque ob levitatem materiæ, seu nocumenti illati possit esse veniale.

12. *Amicitia* est virtus, qua aliqui mutuam apertámque inter se benevolentiam gerunt, séque invicem bonîs affici volunt honestatis gratiâ, & non solùm jucunditatis. *Affabilitas* est virtus, quæ procurat, ut conversatio nostra in communi hominum consuetudine sit grata, & talis, qualem esse decet spectata conditione nostra, & eorum, quibúscum agimus, aliísque circumstantiis. Differt ab Amicitia, quòd hæc inter notos duntaxat, Affabilitas verò inter quosvis, etiam ignotos locum habeat: item, quòd Affabilitas in sermone, & vitæ consuetudine versetur, Amicitia potissimùm in affectu. Contra Affabilitatem delinquitur tum per excessum seu nimiô placendi studio, dum quis in omnibus se accommodat aliis, omnia probat, omnia laudat: & hoc si fiat propriæ utilitatis causâ, erit *Adulatio*; si solùm, ut quis placeat, is *Blandus* appellatur. Tum per defectum, éstque *Morositas*, qua quis proximo in congressibus nonnullam molestiam ac tædium affert, dum

parùm curat, sese accommodare, sed asper est, & pronus ad contradicendum.

QUÆSTIO II.

De divisione Justitiæ in Commutativam, & Distributivam.

SUMMARIUM.

13. *Justitia dividitur in Commutativam & Distributivam.*
14. *Justitia Commutativa, quæ?*
15. *Qualem servet æqualitatem?*
16. *Justitia Distributiva, quæ?*
17. *Hæc servat proportionem Geometricam, illa Arithmeticam.*
18. *Proportio Arithmetica, & Geometrica, quæ?*
19. *Utraque Justitia dividitur in præmiativam, & punitivam.*
20. *Justitiæ objectum, quale?*

13. CELEBRIS est hæc divisio Justitiæ in commutativam, & distributivam ab Aristotele *5. Ethic. cap. 2.* assignata, & communiter recepta. Earumutraque est Justitia propriè dicta, observans debitum legale, & reddens alteri, quod suum est, ad æqualitatem, sed cum discrimine: nam una servat æqualitatem Arithmeticam, altera tantùm Geometricam, prout ampliùs declarabitur.

14. CON-

14. CONCL. I. *Juſtitia commutativa* dicitur illa, quæ verſatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc obſervatur, quando fit commutatio rerum ſecundùm æqualitatem dati & accepti: id eſt, conſiderando ſolùm valorem rerum ſine ullo reſpectu ad perſonas, ut videlicet tanti valeat, moraliter ſaltem, res reddenda, quanti valet accepta, qualescúnque tandem ſint perſonæ, ſive nobiles, ſive ignobiles. Sic fit, quando quis debet alteri centum, & ipſi reddit centum, vel aliquid illis centum æquivalens. Idem accidit in rerum venditionibus, ſi tanti res vendatur, quanti moraliter ſaltem, & juxta communem hominum æſtimationem hìc & nunc valet.

15. Et additur, *moraliter ſaltem.* Nam dicta æqualitas non ſemper debet eſſe omninò exacta & metaphyſica, ſed ſufficit moralis, quæ habetur juxta prudentem hominum æſtimationem, prout inter alios notat Maſtrius 3. *Sentent. diſp. 3. num. 150.* Patet hoc manifeſtè in rerum emptionibus & venditionibus, in quibus exacta & metaphyſica illa æqualitas attingi ſemper non poteſt, ſed ſolùm moralis: ſic enim equus, aut quodcunque aliud animal vivens æſtimatô pretio juſtè venditur, & emitur, non obſtante, quòd aurum totius mundi non æquivaleat entitati unius equi, cùm omne vivens ſimpliciter nobilius ſit non vivente; quia in tali venditione & emptione ſaltem intervenit æqualitas moralis, taxanda juxta prudentem æſtimationum hominum, atque exigentiam & utilita-

tem

tem humani convictûs, propter quem hæc utiliora, ac proinde magìs cara, illa verò minùs utilia, sicque minùs cara esse censentur.

16. CONCL. II. *Justitia distributiva* econtrà illa est, quæ commoda & onera communia, utpute officia, beneficia, communes exactiones, tributa &c. distribuit inter partes Communitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel statûs conditionem. Ita in re communis. Talis Justitia distributiva debet observari, quando honores vel præmia distribuuntur juxta cujuslibet meritum, & proportionem statûs, dando scilicet majora magìs de Republica meritis, aut in majore dignitate constitutis; & minora alii juxta cujúsque meritum, statúsque conditionem. Idem fit in impositione communium onerum: nam plura (cæterìs paribus) debet contribuere ad communes Reipublicæ necessitates, qui majora habet bona seu prædia possidet.

17. CONCL. III. Justitia commutativa & distributiva variè differunt, præcipuè verò in hoc, quòd Justitia distributiva servet proportionem sive æqualitatem Geometricam, commutativa Arithmeticam. Ita Scotus 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. dicens, quòd in *distributiva requiratur æqualitas proportionis, non quantitatis; in commutativa secundùm aliquos æqualitas quantitatis, non tamen proportionis.* Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n.* 1. & alii. Ratio est: quia finis intrinsecus Justitiæ commutativæ est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum, v. g. centum reddendo pro centum: Justitiæ verò

verò diſtributivæ finis intrinſecus eſt, conſtituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis ſit proportio inter res & onera, quæ diſtribuuntur, qualis eſt proportio inter conditiones perſonarum, quibus fit diſtributio.

18. Porrò per *æqualitatem*, ſeu *proportionem Arithmeticam*, intelligitur vera æqualitas rei ad rem, utputa centum ad centum, aut alterius juſti pretii ad rem emptam, ſine ullo habito reſpectu ad perſonas. Per *proportionem Geometricam* verò intelligitur ea, qua ſingulis tribuitur id, quod debent habere, cum inæqualitate tamen, juxta ſcilicet inæqualitatem ipſarum perſonarum, & cum proportione ad ſtatum atque conditionem ſingulorum. Unde ſequitur & alia differentia: nam in Juſtitia diſtributiva, atque proportione Geometrica, habetur reſpectus ad perſonas, earúmque qualitates; prout patet in exemplis *n. 16.* adductis: ſecùs fit in Juſtitia commutativa, & proportione Arithmetica, ubi ſine ullo perſonarum reſpectu res ipſæ (id eſt, data & recepta) inter ſe comparantur.

19. CONCL. IV. Utraque hæc Juſtitia, ſcilicet tam commutativa, quàm diſtributiva, dividitur ulteriùs in præmiativam, quæ pro meritis reddit præmia, & in punitivam, ſeu vindicativam, quæ pro delictis reddit ſupplicia. Ita Doctores communiter, & probatur inductione. Quia inprimìs Juſtitia diſtributiva tunc eſt præmiativa, quando honores, officia, & hujusmodi, in præmium præſtitorum beneficio-

rum

rum distribuit, inæqualiter tamen juxta inæqualitatem ac proportionem statûs & conditionis singulorum, dando scilicet plus personis in majore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis; prout communiter fieri solet. Tunc verò Justitia distributiva est punitiva, quando nocentes, ùt par est, suppliciis afficit, habita tamen ratione dignitatis, seu statûs personarum; sic adulterium v. g. in privatis personis alicubi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico despectu ante fores Ecclesiæ, in personis autem dignioribus mulcta pecuniaria. Et simile quid in multis aliis pœnis infligendis observari solet. Deinde, quòd dicta divisio conveniat Justitiæ commutativæ, patet ex eo: quia hæc tunc censetur esse præmiativa, quando distribuuntur æqualiter præmia juxta æqualitatem meritorum, nulla habita ratione conditionis, dignitatis & statûs personarum, quibus fit illa distributio. Est etiam punitiva, quando æqualia pro delictis supplicia inferuntur: sic enim commutando, pro meritis redduntur præmia æqualia, pro delictis verò supplicia. Mastrius *in 3. disp. 7. num. 177.* post Scotum *4. dist. 46. quæst. un. §. Hic primo.* & alios.

20. Quæres, quodnam sit objectum Justitiæ propriè dictæ? Resp. cum communi, objectum ejus esse jus propriè dictum, seu jus alteri obstrictum. Ratio est: quia illud est objectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur; atqui Justitia propriè dicta principaliter ordinatur ad hoc jus constituendum,

alte-

alterique reddendum, ùt patet ex ejus definitione *num. 3.* data: ergo. Restat proinde de hoc jure agendum.

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21. *Juris variæ acceptiones.*
   (c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. num. 3. & seqq.
22. *Jus, ùt est objectum Justitiæ, quid?*
23. *Dividitur in Jus ad rem, &*
24. *Jus in re, quid?*
25. *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
26. *Actio, quid?*
   (d) De hac infrà Tract. 9. Dist. 5. n. 117. & 118.
27. *Dividitur in Actionem realem, & personalem.*
28. *Realis, seu Actio in rem, &*
29. *Personalis, seu Actio in personam, quid?*
   * *Actio realis quotuplex?*

21. ADVERTENDUM, quòd Jus varias habeat acceptiones. Quandoque enim Jus accipitur pro facultate aliquid agendi legitimè, & inculpatè: quómodo dici solet, aliquem uti jure suo, dum id agit, quod licitè agere potest.

test. Interdum pro sententia Judicis, ut *cap. ult. de Constitut. in 6.* ibi: *Extra territorium Jus dicenti impunè non paretur.* Aliquando pro ipsa Juris, seu Legum scientia: quo modo Studiosi, qui Jus Civile aut Canonicum audiunt, dicuntur Juri operam dare. Sumitur præterea nomen Juris, ùt idem est ac Lex: quo pacto illud dividi solet in Jus naturale & positivum, in Jus Divinum & humanum, & hoc rursum in Jus Canonicum & Civile. (c) Tandem, & quantum ad propositum, Jus accipitur, prout est objectum Justitiæ, de quo loquendo, sit

22. CONCL. I. *Jus* est facultas seu potestas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita, ut ab illius rei obtentione, seu retentione: vel ab illa actione facienda licitè impediri non possit. Ita Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 2.* Sive, ùt alii breviùs loquuntur, *Jus* est facultas utendi re pro libitu citra injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum præcipuè dividitur in Jus ad rem, & Jus in re. Ita communis; & habetur *cap. ult. de Concess. Præbend. in 6.* ibi: *In quibus Beneficiis jus non esset quæsitum in re, licèt ad rem.* Porrò *Jus ad rem* dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata, sed habetur tantùm Jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam hæc actu possideatur. Sive, ùt alii loquuntur, *Jus ad rem* (quod etiam *Jus personale* vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantùm in per-

perſonam, ſe ab illius rei conſecutione impedientem. Et tale Jus eſt, quod alicui competit per donationem, & emptionem, aliósque hujusmodi contractus erga rem ſibi donatam, venditam &c. antequam illius rei traditio ſibi fiat: ſi enim res illa alteri vendatur, ac re ipſa tradatur, manebit ipſi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repetere; quia res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, ſed tantùm habes actionem perſonalem in eum, qui te fraudavit. Tale etiam Jus ad rem eſt illud, quod quis conſequitur per electionem, aut præſentationem ad Beneficium Eccleſiaſticum; item per inſtitutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re* econtrà dicitur illud, quod rem ipſam ſibi devinctam, & obligatam habet: ſive, quod habetur in re aliqua, cujus poſſeſſio, & dominium actu jam cuipiam eſt comparatum. Aut magìs juridicè loquendo, Jus in re dicitur id, quod tribuit actionem in rem ipſam, ſeu actionem realem, quæ dicitur *Rei vendicatio*, ſive (ùt alii loquuntur) *Rei vindicatio*, de qua mox plura. Et tale Jus in re e. g. eſt illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus ſecuta rei traditione: item quod acquiritur in Beneficio Eccleſiaſtico per actualem ejus collationem, ſive inveſtituram, & hujusmodi.

25. Eſt autem notabile diſcrimen inter Jus in re, & Jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit rem propriam illius, qui habet tale Jus re-

spectu ipsius rei, ut in quocunque loco hæc sit, & ad cujuscúnque manus deveniat, is habeat facultatem, ubicunque eam repererit, recipiendi, & à quocunque repetendi, & quisquis eam receperit, ex Justitia teneatur ipsam restituere. Sic v. g. si equus Petri fuit furto ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubicunque invenerit, non obstante, quòd alius equum bona fide emerit: quia talis equus est Petro obstrictus, & ipse respectu hujus equi habet Jus in re; omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Cæterùm Jus ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum duntaxat justum, & Jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quòd, si quis impediatur à consecutione talis rei, respectu cujus sibi competit Jus ad rem, non possit rem ipsam vindicare, atque in judicio repetere, sed duntaxat actionem personalem instituere adversùs eum, qui ipsum injustè impedit, vel impedivit ab illius rei consecutione. Hoc ut meliùs intelligatur,

26. Quæres I. Quid sit Actio generatim, simúlque Actio realis, & personalis? Respond. I. *Actio* generatim aliud non est, quàm *Jus persequendi in judicio, quod sibi debetur.* Ita habetur *§. 1. Institut. de Actionibus*, éstque communis. Dicitur, *in judicio*: quia nemo sibi ipsi Jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare auctoritate, cùm idcircò constituti sint Magistratus: dummodò excipiatur casus, in quo locus est occultæ compensationi (*d*) aut quando est periculum in mora, prout à ju-

à jure in furto deprehenſo quilibet repetere poteſt rem furtivam.

27. Reſp. II. Actio ùt ſic rectè dividitur in Actionem realem, & perſonalem. Ita communis; & habetur clarè *§. Omnium. Inſtit. de Action.* ibi: *Omnium autem actionum ſumma diviſio in duo genera deducitur: aut enim in rem ſunt, aut in perſonam. Nam agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus eſt, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo caſu proditæ ſunt actiones in perſonam, per quas intendit adverſarium ei dare, aut facere oportere, & aliîs quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus eſt, movet tamen ei de aliqua re controverſiam: quo caſu proditæ actiones in rem ſunt; veluti ſi rem corporalem poſſideat quis, quam Titius ſuam eſſe affirmet, poſſeſſor autem dominum ejus ſe eſſe dicat; nam ſi Titius ſuam eſſe intendat, in rem actio eſt.* Hæc ibi. Et ſciendum, quòd Actiones in rem, alio nomine in Jure appellentur *Vendicationes*; & Actiones in perſonam, dicantur *Conditiones*, ùt habetur §. *Apellamus inſtit. de Actionibus.*

28. Reſp. III. *Actio realis* (quæ & *Actio in rem* appellatur) ea eſt, quæ adhæret rei, ipſámque inſequitur; adeò, ut in cujuscunque poſſeſſionem res nobis obligata devenerit, ab eodem repoſci, & vendicari poſſit; & ſi probaverimus, rem eſſe noſtram, etiam in Judicio neceſſè habeat poſſeſſor eam nobis reſtituere. Ita habetur tum *cit. §. Omnium. Inſtit. de Action.* tum *l. Officium. ff. de Rei vendicatione*, éſtque communis.

29. *Actio personalis*, seu *Actio in personam*, est illa, quæ proximè tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, *personalis*: quia quamvis hæc actio sit in ordine ad aliquid recuperandum ab adversario, quod tibi fieri vel dari ab eo petis, nihilominùs Actio illa ita cohæret personæ, ut ipsa contra alium, qui rem illam fortè detinet, institui non possit. Sic v. g. si mutuò dedisti Cajo centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc casu Actio duntaxat personalis contra Cajum, nulla verò contra Titium tibi competit.

Additio.

* Quæres II. Quotuplex sit Actio realis? Resp. quotuplex est *Jus in Re*, totuplex est Actio realis, si quis in tali Jure reali læditur. *Jus autem in re* in quatuor species subdividitur, nimirùm in *Dominium*, *Possessionem*, *Servitutem*, & *Pignus*; nam res illa ipsamet, quæ nobis aliquo saltem modo *immediatè* subjecta est, vel respicitur ùt *nostra*, vel ùt *aliena*. Si ut *nostra*, tunc vel est *verè nostra*, vel tantùm *putativè*, ac *præsumptivè*? si *prius* consurgit *Dominium*, & actio realis competens Domino, vocatur in Jure *Rei vendicatio* propriè & speciali nomine talis. Si *posterius*, puta si quis ab altero, quem bonâ fide putavit Dominum (etsi à parte rei talis non fuerit) accepit rem sibi extraditam, resultat *Possessio*, vî cujus competit actio realis *Publiciana*, sic dicta à Prætore

tore Publio Auctore, contra quemcunque alterum extraneum, ad quem talis res poſſeſſa deveniret. Quódſi illa res, quæ nobis immediatè ſuo modo ſubjecta eſt, reſpicitur non ùt *propria*, ſed ùt *aliena*, refert perpendere, an ea nobis ſubjiciatur in *utilitatem*, vel tantùm in *ſecuritatem*? Quódſi in *utilitatem*, appellatur *Servitus*, utpote cum juxta dicenda Servitus ſit *Jus quodpiam in re alterius conſtitutum, in utilitatem noſtram*, atque exinde competit Actio realis *Confeſſoria* (ſic nimirum à Juriſtis appellata) contra quemcunque, qui nos hoc Jure reali impedire, vel privare contendit. Quando autem res aliena præcisè conſtituta fuit in *ſecuritatem* noſtram, appellatur *Pignus*, & ſi res illa à Debitore transferretur in aliquem Tertium, Creditor contra quemcunque talem haberet Actionem realem *Hypothecariam*, ſeu utì vocant Civiliſtæ) *quaſi Servianam*.

DISTINCTIO III.

De ſpeciebus Juris in re.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Dominium?

SUMMARIUM.

1. *Juris in re ſpecies, quæ?*
2. *Dominium communiſſimè, quid?*
   Dominium Divinum, & humanum.

3. *Dominium humanum aliud jurisdictionis,*
Aliud proprietatis.
* *Notabile Corollarium circa operas à Domino habente simul in subditos jurisdictionem prætensas.*
4. *Dominium proprietatis perfectum, &*
5. *Imperfectum.*
Hoc subdividitur in Dominium directum, & Dominium utile.
6. *Alia de Dominio remissivè.*

1. JUris in re variæ sunt species, quarum aliquæ rem ipsam, aliæ usum rei respiciunt. Et quidem prioris generis est *Dominium*, quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. & si impediatur, potest in Judicio experiri, prout *n. 4.* declarabitur. Accedit *Possessio*, quæ (si est justa, simúlque pacifica) Dominio addit, quod in tali jure non impediatur. Et tandem *Proprietas*, quæ insuper dicit, quòd quis in tali jure parem non habeat. Posterioris generis, sive Juris in usu rei, duæ sunt species, videlicet *Ususfructus* & *Ususjuris:* de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur à Dominio, ejusque divisionibus, sit

2. CONCL. I. *Dominium* communissimè sumptum aliud non est, quàm facultas disponendi de re tanquam sibi subjecta. Sic quippe juxta communem apprehensionem Dominium habere censetur, qui aliquid habet, de quo jure proprio, seu circa alterius ordinationem, disponere pro nutu possit; quod idcircò dicitur esse suum

ſuum. Atque in hac tam generali acceptione illud cumprimis ſubdividitur in *Dominium Divinum*, quale competit Deo per eſſentiam in omnes creaturas, & in *Dominium humanum*, quod convenit homini per participationem, ſeu poteſtatem ſibi à Deo collatam in alias creaturas; juxta illud *Gen.* 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus Cœli, & univerſis animantibus quæ moventur ſuper terram.* Et de hoc Dominio humano, quod & *Politicum*, agitur in propoſito.

3. CONCL. II. Dominium humanum ſeu politicum, aliud eſt Dominium Jurisdictionis, & aliud Dominium proprietatis, quorum quodlibet denuò ſubdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem *Dominium Jurisdictionis*, eſt poteſtas gubernandi ſuos ſubditos, id eſt, illis aliquid præcipiendi, vel prohibendi, ac illos judicandi, puniendi, vel præmiandi: hi quinque enim ſunt actus gubernandi. Porrò Dominium jurisdictionis ſubdividitur in ſæculare, quale eſt in Imperatoribus, Regibus, Ducibus &c. reſpectu populorum ſibi ſubditorum in negotiis ſæcularibus: & in Eccleeſiaſticum, quale eſt in Summo Poutifice, Epiſcopis, aliíſque Prælatis Eccleſiaſticis, qui habent ſubditos in ſpiritualibus. *Dominium proprietatis*, econtrà eſt Jus diſponendi de re ſua pro libitu, niſi lege prohibeatur; de quo potiſſimùm loquemur.

Additio.

*Ante ulteriorem tamen hujus *Dominii proprietatis* declarationem, & divisionem adhuc prænotatum velim circa *Dominium jurisdictionis temporalis*, quòd eodem gaudentes inter alia à subditis etiam prætendant certa servitia, seu operas rusticas, vulgò in nostra Patria Scharwerk vocatas, de quibus fusissimè per plures articulos Illustriss. D. Schmid in *Comment. ad Statuta Bavarica Tit. 22.* tractat sapienter advertendo, quòd sæpiùs contra justitiam in iisdem contingant abusus e. g. dum prætendunt à subditis tales operas ad quæstus, & magna exinde captanda lucra; cùm tamen intuitu jurisdictionis Bassæ præcisè debeantur ad necessitatem corporalem, & domesticam Dominorum jurisdictionalium sublevandam: item dum Domini jurisdictionales operâ hac Rusticorum non indigentes extorquent ab invitis per varias fraudes, vel metu injustè incusso multas locò earum pecunias, cùm tamen operæ sint in obligatione, non ipsa pecunia; aliud autem pro alio, debitore invito, peti nequit *l. 2. C. Si cert. pet.* Item dum prædictas operas subditorum, quibûs ipsimet Domini jurisdictionales revera non indigent, aliis Dominis pro pecunia concedunt; cùm tamen ordinariè sint servitia obsequialia, & personalia, quæ aliis locari, aut delegari, nequeunt. *l. 26. §. 12. ff. De conditione indebiti.* Unde pro praxi, si similia proponunt tales Domini in Confessionali consilii causâ, tu mi Confessarie bene observa, ne decipiaris admittendo in præjudicium subditorum, quæ à par-

te

te rei non sunt licita. Potiùs, nisi in Jure etiam patrio sis versatus, mitte similes ad jurisperitos doctos, & conscientiosos, qui præter Jura simul attendentes ad conventiones, & pacta Dominos inter & subditos inita, meliùs eosdem instruere poterunt, quænam operæ, ac qualiter subditis à Dominis Jurisdictionalibus imponi citra peccatum injustitiæ valeant. Nunc pergendo ad alterum Dominium, nimirum proprietatis, sit *

4. CONCL. III. Dominium proprietatis aliud est perfectum, aliud imperfectum. Ita rursùm communis. *Dominium proprietatis perfectum* (quod & *plenum* dicitur) communiter solet definiri, dicendo: *Dominium est jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur:* Dicitur, *jus:* quæ particula stat locò generis. Dicitur, *perfectè disponendi de re;* quæ particula stat locò differentiæ, simúlque denotat, hìc definiri Dominium perfectum disponere de re sua, eáque uti pro suo arbitratu, ipsam vel servando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam destruendo, *nisi lege prohibeatur.* Et hoc ultimum idcircò additur, quia licèt Dominium ex natura sua tale sit, ut tribuat potestatem disponendi de re sua pro libitu, tamen interdum lege prohibente fit, ut hæc potestas non possit exire in actum. Sic pupillus prohibetur alienare rem suam, cùm tamen sit verus dominus: similiter quandóque lege prohibente non licet vendere res suas externis Nationibus, eò quòd sit prohibita talium mercium extractio è Provincia; quibus similia contingunt passim in aliis casibus.

5. *Dominium proprietatis imperfectum* (cui pariter convenit proximè data Dominii definitio, dummodò in ea omittatur ly perfectè) vel habet tantùm proprietatem rei absque emolumentis seu fructibus, vel econtrà emolumentum absque proprietate; & juxta hoc subdividitur in directum, ac utile. *Dominium directum* continet solam rei proprietatem: unde habens hujusmodi Dominium dici solet *Proprietarius*, id est, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet Princeps in Feudis, Dominus in prædio ad Emphyteusin dato, & omnis ille, qui dicitur dominus cujuspiam rei, cujus Usfusfrructus alteri concessus est. *Dominium utile* duntaxat continet solam rei utilitatem, seu emolumentum: & tale est: quod habet Feudatarius, Emphyteuta &c. respectu illius rei, quam ab alio accepit in Feudum, Emphytheusin &c.

6. Cæterùm de Dominio hactenus explicato, & quibus competat, quibúsque modis acquiratur, plures occurrunt difficultates, de quibus in sequentibus Distinctionibus dicetur, postquam in præsenti cæterarum specierum Juris natura fuerit explicata.

QUÆSTIO II.
Quid sit Usufructus.

SUMMARIUM.

7. *Usufructus, quid?*
Jus utendi, & Jus fruendi, quómodo differant?

8. *Fru-*

8. *Fructus rei, quid?*
9. *Usufructuarius, quid?*
10. *Usufructuarius ad quid teneatur;*
11. *Tenetur rectè colere rem Usufructariam.*
Et in ea modicas expensas facere.
* *Usufructus quómodo distinguatur ab Emphyteusi, & Feudo?*

7. CONCL. 7. *Usufructus* rectè definitur, dicendo: *Usufructus est Jus alienis rebus utendi, fruendi, salvâ rerum substantiâ.* Ita habetur *l. 1. ff. de Usufructu & c.* ac *§. 1. Instit. eod.* éstque communis. Et quidem in hac definitione ly *Jus*, stat locò generis, reliqua ponuntur locò differentiæ. Dicitur deinde, *utendi*; & mox additur ly *fruendi*, id est, percipiendi fructus rei: tum ut indicetur effectus illius juris, quod tribuitur cuipiam per Usumfructum, qui est legitima potestas utendi & fruendi re aliena, salvâ tamen ejus substantiâ: tum quia *Jus utendi*, & *Jus fruendi* re aliena, valdè differunt: nam is, qui habet solùm Jus utendi re aliqua, gaudet nudo duntaxat usu illius, ita ut, quamvis possit re illa uti pro suis necessitatibus, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet Jus utendi equâ alterius, potest quidem eâ uti ad suas necessitates; fructus tamen ejus, id est, equæ partus non erit suus, sed domini proprietarii equæ. Econtrà Jus fruendi tribuit cuipiam hujusmodi jus, seu potestatem percipiendi fructus rei alienæ; quale Jus utendi & fruendi simul, importat Ususfructus, ùt ex ipso nomine patet: ac proinde Ususfructus est pinguior usu juris.

8. Por-

8. Porrò *Fructus rei* dicitur, quidquid salvâ rei substantia ex re illa est perceptile. Sic censetur esse fructus in grege ovium aliorúmque animalium; lac, lana; fœtus; in fundo fænum, segetes, fructus arborum, virgulta, arborésque cæduæ, ita, ut succidi possint (non verò fructiferæ) lapides in lapidicinis, in domo locatio, & his similia: prout habetur *l. 10. & seq. ff. de Usufructu.*

9. Dicitur ulteriùs in definitione Ususfructûs, *re aliena*, ut excludatur jus utendi & fruendi, quod quisque habet in re sua, cujus plenum obtinet Dominium; quia talis non dicitur Usufructuarius, non obstante, quòd utatur re illa, ejúsque fructus percipiat; sed dicitur Dominus illius rei, quod est quid majus. Tandem additur *salvâ rei substantia:* quia Usufructuarius (id est, ille, qui habet Usumfructum rei alienæ) tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario servare.

10. Quæres I. Ad quid teneatur Usufructuarius? Resp. Usufructuario inprimìs incumbit solvere impensas, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Tenetur insuper Usufructuarius ad præstandas collectas, tributa, & similes præstationes reales, quæ pro re fructuaria debentur, prout habetur decisum *l. 7. §. Hactenus ff. de Usufructu &c.* Nam *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtrà*, juxta *Regulam 55. juris in 6.*

11. Tenetur rursum Usufructuarius rem illam, cujus habet Usumfructum rectè colere,

eâque

eâque quaſi bonus paterfamilias uti; prout liquet ex ipſa definitione Uſusfructûs, dum dicitur eſſe jus utendi & fruendi *ſalvâ rei ſubſtantia.* Hinc inferunt Doctores, ídque deſumunt ex *cit. l. 7. §. Hactenus*, quòd, qui habet Uſumfructum fundi, teneatur in locum arborum demortuarum novas ſubſerere, juxta arbitrium boni viri, & qui habet Uſumfructum ædium, teneatur ſaltem modicas expenſas facere ad ſarta tecta conſervanda. Dicitur, *modicas expenſas*, nam ad magnas non tenetur ipſemet Uſufructuarius, ſed proprietarius rei, niſi forſan aliter inter eos conventum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Uſufructuarii, ipſúmque Uſumfructum concernentia, cùm ſit materia magìs Juridica, & plurimùm pendeat ex particularibus pactibus, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

Additio

* Quæres II. An, & quòmodo *Uſusfructus* diſtinguatur ab *Emphyteuſi*, & *Feudo*? Ratio dubitandi eſt, quia non ſolùm *Uſufructuarius*, verùm etiam *Emphyteuta*, ac *Feudatarius* ſeu *Vaſallus*, uti, ac frui poſſunt re in *Emphytheuſin* vel *Feudum* conceſſâ. Ante Reſponſionem nota, tum ex dicendis infra *Diſt. 6. poſt numer. 30. in Appendice Addit. II.* (tum fuſiùs ex Jure Canonico Auctoris *Lib. 3. Decret. Tit. 18. & Tit. 20.* quòd Emphytheuſis ſit *ille Contractus, quo res immobilis cum translatione Dominii utilis, retentô Dominio directo, alteri fruenda & colen-*

lenda conceditur sub onere Laudemii (vulgò Anfall) *semper pro investitura seu admissione novi coloni, & insuper certæ annuæ pensionis, tum in recognitionem Dominii directi, tum in recompensationem fructuum persolvendæ.* Contra verò Feudum propriè formaliter & essentialiter spectatum est *ille Contractus, quo alicui conceditur res immobilis, aut immobili æquivalens cum translatione Dominii utilis sub onere fidelitatis seu obsequii specialis.* H. N.

Resp. *Ususfructus* formaliter spectatus præprimis differt *à Feudo* & *Emphyteusi*; quia Emphyteuta, & Vasallus in re emphyteutica, ac feudali habent *Dominium utile*, & loquendo de actione *utilem rei vendicationem*; econtrà verò Usufructuarius equidem habet *Jus in re* ad dies vitæ suæ, non verò aliquod *Dominium* propriè tale, hincque eidem equidem *actio confessoria*, non autem *utilis rei vendicatio* competit, uti rectè advertit Chlingensperger *lib. 2. Instit. Tit. 4. Concl. 3* & satis clarè exprimitur *Leg. 1. ff. Si ager vectigal.* ac *l. 25. ff. de Verb. significat.* Dein quando cum Emphyteuta contingit mutatio, ita, ut novus colonus investiatur, præstatur saltem unum *Laudemium* Domino directo, & insuper singulis annis præter *canonem annuum* leve quid in recognitionem Dominii directi, quæ duplex pensio annua præsertim in his terris practicatur. Vasallus autem propriè talis vi infeudationis non ad similia, sed potiùs ad *Fidelitatem*, ut nimirum damna Domino directo, vel personis ei pro-

ximè

ximè conjunctis impendentia avertat, ſpecialiter obligatur. Quæ omnia hæc ſpecialia non requiruntur apud Uſufructuarium. Plura ſi cupis de *Emphytheuſi* & *Feudo* reſcire, reperies in Jure Canonico *locis ſuperiùs citatis*. In præſenti ſufficit, adduxiſſe differentiam inter Emphyteuſin, Feudum, & Uſumfructum. *

QUÆSTIO III.

De Uſu Juris, & variis ipſum concernentibus.

SUMMARIUM.

12. *Uſus facti, & Uſus juris.*
13. *Uſus juris, quid?*
14. *Et quómodo differat ab Uſufructu?*
15. *Uſuario, quæ jura competant, nec ne?*
16. *Habenti Uſum domûs, quid liceat?*
17. *Minus juris eſt in Uſu, quàm Uſufructu.*

12. ADVERTENDUM, quòd Uſus dupliciter ſumi poſſit. I. Pro ipſo actu utendi re alterius, ſive pro actuali uſu licito rei alienæ, & dici ſolet *Uſus facti*, ſeu *nudus Uſus rei*: qualis eſt actualis equitatio ex permiſſione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatio domûs alienæ, & hujusmodi. II. Accipitur Uſus pro ipſomet jure utendi re aliena, v. g. pro jure illo, quod quis ratione præviæ ſolutionis habet equitandi talî equo, vel inhabitandi domum alienam, & vocari ſolet *Uſus juris*: de quo loquendo, ſit

13. CONCL. I. *Usus juris* rectè solet definiri, dicendo: Usus est Jus utendi tantùm re aliena, salvâ ejus substantia. Ita Doctores communiter. Dicitur *jus utendi:* quia hìc definitur Usus juris, non autem Usus facti tantùm, de hoc enim, cùm nihil juris præbeat utentibus, minùs soliciti fuerunt Doctores. Ejus tamen mentio fit *c. Exiit.* §. *Nec quisquam de Verb. Signif. in 6.* ubi Pontifex ita loquitur: *Qui, inquam, usus non juris, sed facti tantummodò nomen habens, quod facti est tantùm, in utendo præbet utentibus, nihil juris.*

14. Dicitur ulteriùs, *utendi tantùm*, per quam particulam Usus juris differt ab Usufructu, cum quo in cæteris particulis omninò convenit: siquidem minus juris est in Usu, quàm in Usufructu, & cui Usus alicujus rei competit, vel in testamento relictus est, uti quidem ea re potest, frui verò non potest.

15. Infertur proinde, quod Usuarius, id est, is, cui Usus alienæ rei v. g. horti est concessus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac poma, olera & reliqua, quæ ibi nascuntur, ad suum, suæque familiæ, & hospitum victum accipere *l. Plenum ff. De usu & habitatione.* non possit tamen omnes fructus recipere, eósque suo arbitratu vendere, seu alienare, sicuti posset, si haberet Usumfructum horti. Item, si cui in testamento legetur Usus jumentorum, vel gregis ovium ac vaccarum, non potest percipere pecorum fœtus, vel lanam (hæc enim in

in fructu magis, quàm in Uſu numerantur) neque lac, niſi in modica quantitate, & quatenus ad victum quotidianum opus eſt: poteſt autem bobûs, vel jumentis uti ad arandum, ad agrum ſtercorandum, & ad omne aliud miniſterium, ad quod boves apti ſunt; prout expreſſè habetur deciſum *cit. l. Plenum. ff. De uſu & habitat.* & §. 1. *Inſtit. Eod.* cum concordantiis.

16. Similiter, cui Uſus domûs, ſeu inhabitatio ejus relicta fuit in teſtamento aut aliunde competit de jure, poteſt quidem non ſolùm in propria perſona, ſed etiam cum ſua familia in ipſa habitare, imò & inquilinum ſecum recipere, aut aliquos hoſpites: non tamen poteſt domum alteri locare, neque inhabitationem ejus alicui concedere ſine ſe, neque Uſum hujusmodi vendere; prout ſimiliter deciſum habetur *l. Cui Uſus.* & *ſeqq. ff. De uſu & habitatione.*

17. Ex quibus patet, minus eſſe juris in Uſu, quàm in Uſufructu: nam prædicta omnia (dempta venditione Uſusfructûs) competunt Uſufructuario, non autem Uſuario tantùm. Cæterùm illis ipſis modîs, quibus Uſusfructus conſtituitur, vel finitur, etiam nudus Uſus conſtitui, atque deſinere ſolet. *cit.* §. 1. *Inſtit. de uſu & habitatione.* De quibus plura Juris Conſulti.

QUÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quæ ejus privilegia?

SUMMARIUM.

18. *Possessio, unde sic dicta?*
Variè accipitur.
19. *Ejus divisio.*
20. *Possessio facti, seu naturalis tantùm, & Possessor bonæ & malæ fidei.*
21. *Possessio juris & facti simul, & quid?*
22. *Possessionis definitio explicatur.*
Res incorporales propriè non possidentur.
Res corporales, & incorporales, quæ?
23. *Depositarius non possidet, cur?*
24. *Possessionis privilegia plura.*
25. *Enumerantur præcipua.*
(a) Dist. 6. n. 5. & seqq.
26. *Possessor, si spolietur, ante omnia restitui debet.*
Possessor invasus potest vim vi repellere.

18. POssessio sic dicitur à pedibus, & sonat idem quasi *pedum positio*, prout notatur *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* nam per pedum positionem super bona immobilia, utputa, super agrum, vel domum, solet acquiri Possessio. Tribuitur autem hoc nomen interdum ipsis rebus possessis; ut *Psalm. 77. Tradidit possessionem eorum igni Matth. 19. Erat enim habens multas possessiones.* & alibi. Verùm hôc locô Possessio accipitur pro actu, vel jure possidendi, à quo

à quo denominatur quis possessor. Et notanter sub disjunctione dictum est, *pro actu vel jure possidendi:* hæc enim duo non sunt idem, & quamvis possint insimul conjungi (uti fit in possessione juris & facti simul) adhuc tamen ab invicem separari valent, prout accidit in Possessione facti tantùm. Hinc fit

19. CONCL. I. Possessio ùt sic dividitur in Possessionem juris tantùm, facti tantùm, & in Possessionem juris & facti simul. Ita in re communis, & patet inductione. Siquidem *Possessio juris tantùm* (quæ alio nomine appellatur *Possessio civilis*) est ipsummet jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur, quando quis rem suam ipso facto non ampliùs possidet, nihilominùs de jure, sed solo animo ejus possessionem retinet, & continuat. Hôc modo civiliter, seu de jure possidet, qui abest quidem à rebus suis, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eò quòd non discesserit inde animo relinquendæ possessionis, sed postea reversurus.

20. *Possessio facti tantùm* (quam & *naturalem tantùm* appellant) est solus actus possidendi sine jure: & talem duntaxat possessionem habet possessor rei alienæ, eò quòd jure possidendi sit destitutus. Ubi simul advertendum, quòd, si possessor rei alienæ possideat eam ùt suam bonâ fide (id est, si ipse habeatur pro domino, ac ipsemet bonâ fide credat, se esse dominum hujus rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertineat rei illius dominium) tunc dicatur is *Possessor bonæ fidei*, atque ejusmodi

rem bonâ fide possidere. Si quis verò rem alienam malâ fide possideat, bene sciens, eam rem non esse suam, prout fur possidet rem furtivam, dicitur is *Possessor malæ fidei*.

21. Tandem *Possessio juris & facti simul* (quæ etiam *civilis & naturalis simul* est) vocatur ea, quæ includit simul utrumque, id est, tam jus, quàm actum possidendi. Et talis Possessio competit cuilibet domino, rêm suam per corporalem insistentiam possidenti, id est, qui in re, quam de jure possidet, vel in aliqua parte ejus præsens existit, aut saltem res possessa est in conspectu ejus, ùt ipsam videat, vel partem ejus; nam quodlibet horum sufficit ad possessionem facti, seu naturalem continuandam, sive dein tale quid fiat per se, sive per alium suo nomine. Et de hac loquendo, ulteriùs fit.

22. CONCL. II. *Possessio* est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & juris adminiculô. Ita Glossa communiter recepta *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* Dicitur *detentio rei*: quia ad hoc, ut quis rem actu possideat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se vel per alium, qui suo nomine eam detinet: hoc enim essentialiter requiritur ad possessionem juris & facti simul, de qua procedit data definitio. Et additur, *rei corporalis*: nam res incorporales propriè non possidentur, sed dicuntur quasi possideri. *arg. c. cum Ecclesia, de Causa Possess.* ubi Pontifex possessionem juris spiritualis eligendi appellat *quasi possessionem*, juncta *l. Sequitur §. Si viam ff. de Usurp. & Usucap.* Porrò *Res corpo-*

corporales sunt eæ, quæ ex sui natura tangi possunt; veluti ager, vestis, equus, aurum, & hujusmodi. *Res incorporales* verò, quæ tangi non possunt: ut sunt ea, quæ consistunt, in jure v. g. jus eligendi, jus patronatûs, jus ad hæreditatem, Ususfructus, & alia hujusmodi jura.

23. Dicitur ulteriùs, *corporis & animi adminiculô:* quia ad possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporaliter apprehendat, seu detineat, simúlque ut eam detineat tanquam suam, sicque animô possidendi, & non solùm nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est, ille, qui rem alterius apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animô possidendi, ac retinendi sibi. Additur verò, *& juris adminiculô:* quæ particula sonat idem, ac *jure non refragante*, sive, ut habeatur possessio illa non contra jus & fas: nam data definitio convenit Possessioni juris & facti simul. Et per hoc excluditur Possessio manifestè injusta, qua v. g. fur, aut alius rei alienæ invasor possidet rem alienam: siquidem talis non habet possessionem juris & facti simul, quia non detinet rem illam juris adminiculô, sed contra jus & fas; quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

24. Quæres, quidnam privilegii conferat Possessio? Resp. plura sanè privilegia, & commoda afferre Possessionem: adeò quidem, ut, quando à duabus partibus litigantibus de proprietate alicujus rei controversia coràm Judice

agitatur, plerúmque, & ferme semper existat ingens contentio de ipsa Possessione; uti notatur §. *Retinendæ Instit. de Interdictis.*

25. Et primò quidem in tali casu, si videlicet oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, sive dominio, & adhibita diligenti inquisitione maneat adhuc dubium, cujusnam res illa sit, tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa juxta *Reg. 65. Juris in 6. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* Deinde Possessio parit in judicio præsumptionem dominii: unde in prædicto casu Possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit, & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiamsi revera res ejus non sit; prout expressè habetur *cit. §. Retinendæ Instit. de Interdict.* Ulteriùs Possessio, si sit bonæ fidei, suo tempore parit præscriptionem; id est, facit, ut res, quæ priùs revera non erat tua, elapso tempore à Jure definito fiat tua, ita ut non ampliùs tenearis eam Domino, posteà primùm ipsam repetenti, restituere; de quo plura inferiùs (a) agendo de Præscriptione.

26. His accedit, quod si Possessor privatâ alicujus violentiâ de possessione rerum suarum exturbetur, aut eâ clam spolietur, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quòd occupator alleget titulum, velítque probare, rem illam esse suam: generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet *c. In litteris. & seqq. de restit. spoliat.* Nec potest

cogi

cogi ſpoliatus (dummodò probaverit, ſe per adverſarium violenter, aut clàm poſſeſſione rei ſuæ ſpoliatum fuiſſe) ad alios cauſæ articulos reſpondere, donec ſibi reſtitutio ſpolii facta ſit: & tunc primùm pars adverſa, ſi quidpiam proponere voluerit, audiri debet *arg. c. 1. & c. Conquerente. Eod.* cum concordantiis. Tandem Poſſeſſor ab altero invaſus poteſt vim vi repellere, rémque ſuam defendere, etiam armîs, ſi ita opus fuerit: aut jam expulſus poſſeſſionem ſuam repetere, dummodò id ſtatim, ſive in continenti fiat. *c. Olim. de Reſtit. ſpoliatorum, & l. Quod eſt §. 9. ff. de Vi, & vi armata.*

DISTINCTIO IV.

De Objecto, & Subjecto capaci Dominii.

QUÆSTIO I.

Quænam cadant ſub objectum Dominii?

SUMMARIUM.

1. *De cujus Dominio hic agatur?*
2. *Sub Dominium hominis cadunt res inferiores corporeæ.*
   Et quid de ſuperioribus?

 3. *Unus*

3. *Unus homo potest cadere sub Dominium alterius, quomodo?*
4. *Homo non habet Dominium vitæ suæ.*
5. *Solvitur instantia.*
(b) De hoc ampliùs Tract. 9. Dist. 3. n. 10. & seqq.
6. *Dans nomen militiæ non vendit vitam suam.*
7. *Homo est Dominus propriæ famæ.*
8. *Non tamen sine causa potest tantum bonum prodigere.*

1. NON est sermo in proposito de Dominio DEI, quod esse supremum atque perfectissimum in omnes creaturas, de fide est. Neque agitur hîc de Dominio Angelorum, sed duntaxat de Dominio hominis, investigando, quænam cadant sub perfectum Dominium hominis, id est, quænam sint illæ res, in quas homo potest habere Dominium perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporeæ inferiores, utputa, agri, montes, flumina, plantæ, bestiæ, metalla &c. cadunt sub Dominium hominis. Ita communis; & patet ex illo *Gen. cap. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* & alibi. Dicitur notanter, *res corporeæ inferiores &c.* siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli, & corpora cœlestia, homo non dicitur propriè habere Dominium, bene tamen quorumdam effectuum ab ipsis profectorum, ùt luminis, caloris &c. nam hinc certa jura proveniunt, utputa

puta jus prospectûs, & hujusmodi, quæ alio nomine appellantur *Servitutes*, de quibus Jurisperiti.

3 CONCL II. Potest unus homo cadere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solùm Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in servos, Rex aut Impetator in subditos suos habet Dominium jurisdictionis. Altera pars, quòd etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in mancipiis, seu servis propriè dictis, quorum olim frequens erat usus, & poterant à dominis ad libitum vendi. Additur tamen, *aliquo modo:* quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium propriè dictum, ut possit ipsum pro libitu & absque ulla causa occidere, sicut potest jumentum suum interficere: nam hoc est contra illud Præceptum Decalogi, lumine naturæ notum, *Non occides.*

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vitæ suæ, sed istud penes solum Deum remanet, unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usuarius vitæ suæ, non autem dominus. Patet hoc ex illo *Sapientiæ 16. Tu es Dominus, qui vitæ & mortis habes potestatem.* Accedit ratio: quia alioquin, si homo esset Dominus vitæ suæ, posset licitè se privare vitâ, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum & contra citatum illud, *Non occides;* ergo. Cæterùm licet homo non sit dominus vitæ suæ,

 est

est tamen ejusdem procurator, & custos, atque usuarius, ita, ut habeat jus eâ fruendi, eámque defendendi contra injustos invasores, ac vim vî repellendi, atque idcircò, qui privata auctoritate, ac sine justa causa aufert vitam proximo, vel eam aliqua ratione violat & diminuit, facit ipsi injuriam.

5. Si dicas. Potest homo licitè uti vitâ sua cum periculo mortis, v. g. assistendo pestiferis cum periculo contagionis, vel occurrendo hostibus primo loco in acie belli; ergo habet Dominium vitæ suæ. Resp. negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita suâ cum probabili periculo mortis, non tamen habet potestatem, ut vitam directè ac per se possit destruere, sed solùm per accidens & indirectè, quatenus justa de causa potest quidpiam agere, cui videt annexum esse periculum vitæ suæ. (*b*) Dominium autem includit facultatem utendi re quapiam pro libitu, per se quoque ac directè ejus substantiam destruendo, si placuerit.

6. Quòd si urgeas. Potest homo vitam suam alteri vendere, prout fit, dum quis dat nomen militiæ; ergo. Resp. negando assumptum; falsissimum quippe est, eos, qui dant nomen militiæ, vendere vitam suam pro pretio ipsis tunc soluto, cùm solummodò vendant ministerium, seipsos paratos offerendo ad sustinendos quoscunque labores atque onera militiæ, etiam cum vitæ periculo, imò, si opus fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

7. CONCL. IV. Homo verè quidem est dominus propriæ famæ, & honoris, adhuc tamen sine causa tantum bonum prodigere, & licitè negligere non potest. Ita D. Thom. 2. 2. *q. 73. art. 4.* ubi docet, in cujusque arbitrio esse, pati detrimentum suæ famæ, nisi vergat hoc in periculum aliorum; Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. num. 34* Lessius, & alii. Ratio est: quia homo post vitam à DEO acceptam comparat sibi primùm bonam famam; ergo non est ratio, cur non sit dominus ejus, sicut est aliarum rerum, quas proprio labore acquirit. Et hinc multi Sancti propriam famam, & honorem positivè spreverunt, ut per virtutem Humilitatis vitam æternam tutiùs consequerentur. Sic D. Augustinus scripsit Libros Confessionum, & S. P. N. Franciscus è publico loco suos defectus denuntiavit: quod idem in simili factum est ab aliis pluribus Sanctis.

8. Cæterùm non esse licitum, sine causa tantum bonum propriæ famæ & honoris prodigere, patet ex illo *Ecclesiastici 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magìs permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.* Unde D. Augustinus *lib. De bono viduitatis c. 22.* & refertur *c. Non sunt audiendi 11. q. 3.* sic inquit: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et idem *in Serm. de Communi vita Clericorum* relatus *c. Nolo. 12. q. 1.* ait: *Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De Peculio Filiifamilias, necnon & Bonis Uxoris.

SUMMARIUM.

9. *Peculium, unde sic dictum?*
10. *Peculium Filiifamilias castrense,*
11. *Quasi castrense,*
12. *Profectitium, &*
13. *Adventitium, quid?*
* *Ac quotuplex?*
* *Item quandonam in Filiosfamilias hæc ipsa patria potestas finiatur?*
14. *Bona dotalia, & paraphernalia uxoris quæ?*
15. *Dotis proprietas manet penes uxorem.*
16. *Exceptô uno, vel altero casu.*
17. *Quid de Bonis paraphernalibus uxoris?*
18. *Corollaria.*
19. *Quómodo peccet uxor, accipiens ex bonis mariti?*
* *Num Acquæstus numerentur inter bona uxoris? Addit. I. & II.*
(c) Tract. 9. Dist. 5. n. 28. & seqq.

9. PEculium, ùt habetur *l. Depositi. ff. de Peculio. dictum est, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum.* Et quantùm attinet ad primam partem Quæstionis, Peculium Filiifamilias, id est talis, qui necdum emancipatus, sed patriæ potestati adhuc subjectus existit, communiter quadruplex assignatur, videlicet

licet caſtrenſe, quaſi caſtrenſe, profectitium, & adventitium.

10. *Peculium Caſtrenſe* dicitur illud, quod Filiusfamilias acquirit in caſtris, non acquiſiturus aliunde: & hujusmodi Bona, quæ ipſe acquirit, dum militat in caſtris, dicuntur *Bona caſtrenſia.*

11. *Peculium quaſi caſtrenſe* eſt, quod Filiifamilias, qui ſunt Magiſtri artium liberalium, Medici, Clerici ex Beneficio, ſeu Officio Eccleſiaſtico, vel Advocati, de publico acquirunt: & ſi quis Filiusfamilias habeat talia Bona, dicitur is habere *Bona quaſi caſtrenſia*, ſeu *Peculium quaſi caſtrenſe.* Porrò Bona hujusmodi ſive caſtrenſia ſive quaſi caſtrenſia pleno jure tam quoad proprietatem, quam quoad uſumfructum ſemper ad filios pertinebant, & adhuc pertinent; prout fatentur Juriſtæ, & Theologi unanimiter, ac videri ulteriùs poterit *Tract.8. Diſt.1. Concl.2.*

12. *Peculium profectitium* dicitur, quod de rebus paternis proficiſcitur, & filius in ipſis negotiando lucratur. Et hoc totum, tam quoad proprietatem, quàm quoad uſumfructum, Patri acquiritur; ùt habet communis Doctorum.

13. Tandem *Peculium Adventitium* dicitur omne illud, quod Filiofamilias advenit ex alia cauſa, quàm ex enumeratis; utputa, quod advenit, ſeu acquiritur ipſi per teſtamentum ab avo, vel avia, vel aliquo alio factum, aut ex artificio, ſive ex proſpera fortuna, vel hujusmodi. Et horum Bonorum adventitiorum, ſi fuerint

rint adventitia ordinaria, usumfructum habet pater, quamdiu filius est sub sua potestate: dominium autem eorum remanet filio.

Additio I.

* Dixi notanter, *si fuerint adventitia;* nam aliter sentiendum de adventitiis extraordinariis: ubi bene nota distinctionem inter Bona adventitia ordinaria, & extraordinaria seu irregularia, quorum priora sunt, de quibus Paterfamilias usumfructum habet: posteriora verò, quorum usufructu is non gaudet: qualia enumerantur sequentia quinque I. Quæ donantur Filiofamilias à Principe, vel Augusta. *L. Cum multa. 7. C. de Bonis, quæ Liberis.* II. Bona, quæ Filiofamilias relinquuntur conditione hac expressè adjecta, ne ad Patrem perveniat usufructus. *Authent. Excipitur C. Eodem.* III. Illa, quæ dissentiente Patre consequitur ex successione vel alio justo titulo. *L. ult. C. Eodem* IV. Ea, quæ Filiusfamilias adipiscitur succedendo unà cum Patre vel Matre in Bona defuncti fratris, aut sororis. *Authent. Item C. Eodem.* V. Si Pater sponte renuntiet usufructui sibi à lege permisso. *Authent. Idem est* §. 2. *C. de Bonis, quæ Liberis, &c.* *

Additio II.

* Cæterùm hæc ipsa Patris potestas in Filiosfamilias tollitur I. Morte ipsius Patris non solùm naturali, sed etiam civili, puta, si Pater propter

pter grave delictum deportetur, ſeu in perpetuum mittatur exilium &c. II. Per adeptam à filio aliquam Dignitatem: ſic apud Romanos Jure Novellarum *Novell. 81.* à poteſtate Patria fuerunt liberati filii Conſules facti, vel ſaltem Conſulares, Præfecti prætorii, Magiſtri militum &c. quinimo teſte Illuſtriſſ. Cancellario intimò de Schmid *in Comment. ad Jus Bavaricum Tit. 3. art. 2. n. 37.* hodierno tempore plerique indulgent Conſiliariis Principum hoc privilegium exemptionis à Patria poteſtate. III. Per Emancipationem, ſi nimirum Pater filium coram publico judicio claris, & expreſſis verbis ex ſua Patria poteſtate dimittit, ac liberum facit. IV. Juſtis nuptiis, idque de conſuetudine (non autem de jure poſitivo) in omnibus ferme Europæ partibus, maximè ſi matrimonio juncti non ampliùs habitant in domo paterna. V. Profeſſione Religioſa, qua ex altiori motivo Profeſſi per vota ſe potiùs conjiciunt in poteſtatem ſui Superioris. VI. Per ſuſceptionem Ordinum, quoad hoc, ut bona poſt Clericatum acquiſita pleno jure habeant, nec Patri ampliùs uſusfructus quæratur. VII Saltem in Patria noſtra vi Juris Bavarici eximuntur à Patria poteſtate liberi, qui etiam necdum nupti propriam tamen œconomiam, & focum tenent, certas proprias negotiationes, aut opificia inſtituunt &c. dummodò id fiat cum præſcitu, & conſenſu Patris, quem conſenſum Pater absque valde gravibus cauſis denegare non debet, ſi Proles jam vigeſimum quintum annum compleverit. Videatur Illuſtriſſ. Schmid *l. c. art. 1. & 2.* *

14. Quantum attinet ad alteram quæstionis partem, seu ad Bona Uxoris, est notandum, alia esse Bona Uxoris dotalia, alia paraphernalia. *Bona dotalia* aliud non sunt, quàm dos, quæ ab uxore, vel ab alio ejus nomine datur marito ad onera Matrimonii sustinenda, nimirum ad alendam uxorem, liberos, familiam &c. hæc enim cura præcipuè incumbit marito. *Bona paraphernalia* Uxoris econtrà dicuntur res illæ, quas Uxor præter dotem, quam marito pro oneribus Matrimonii dedit, simul attulit, sibíque reservavit: prout etiam inter paraphernalia computantur, quæ Uxor ex successione parentum, vel fratrum acquirit. Hôc prænotato, sit

15. CONCL. I. Quamvis Uxori remaneat proprietas dotis marito allatæ (exceptô uno, vel altero casu) nihilominùs plena Bonorum dotalium administratio, & ususfructus ad maritum attinet, ídque tum ad alendam Uxorem atque familiam, utpote quæ cura specialiter incumbit marito, tum ad alia onera matrimonii subeunda. Ita communis, éstque clarè decisum *l. 2. & l. Dotis fructum. ff. de jure dotium.* cum concordantiis. Imò dotis proprietas ita remanet penes Uxorem, ut pro ea sint ipsi tacitè hypothecata omnia bona mariti, donec sibi dos restituatur *text. clar. l. In rebus. C. de Jure dotium.* Quare solutô matrimonio per mortem viri præfertur Uxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus, etiam tempore prioribus, & hypothecam non habentibus. Quin etiam durante matrimonio, si ma-

ſi maritus ad inopiam vergit, ita ut periculum ſit, ne dotem aggrediatur, & abſumat, fas eſt Uxori eam repetere. *arg. cit. l. In rebus C. Eod.* & ampliùs declarat Layman *l. 3. tract. 4. cap. 13. num. 7.*

16. Dicitur notanter in Concluſione, *exceptô uno, vel altero caſu:* nam duo præcipuè dantur caſus, in quibus Dominium dotis plenè ad maritum tranſit, ſed cum obligatione tantundem ſoluto matrimonio reſtituendi. Primus eſt, ſi dos conſiſtat in numerata pecunia, vel aliis rebus uſu conſumptibilibus *arg. l. Res in dotem ff. de Jure dotium.* Secundus eſt, ſi res dotales uſu non conſumptibiles, utputa fundus, domus &c. æſtimatæ dentur, non quidem eo ſolo animo, ut ſciatur earum valor, ſi fortè deperditæ vel diminutæ fuerint culpâ mariti, ſed ita æſtimatæ, ut æſtimatio faciat venditionem & emptionem: nam tunc maritus acquirit Dominium ipſarum, & ſummæ pecuniariæ taxatæ velut pretii debitor efficitur, ac (niſi ſecùs conventum fuerit) ſolutô matrimonio poteſt retinere rem, & offerre pecuniam taxatam *text. clar. l. Quoties C. de Jure dotium.* Eſt autem inter dotem, quæ tranſit in Dominium mariti, & quæ non tranſit, hoc notabile diſcrimen, quòd in caſu, quo dos tranſit in Dominium mariti, rerum dotalium periculum ad maritum ſpectet *arg. cit. l. Res in dotem ff. Eod.* quod alioquin ad Uxorem, tanquam Dominam earum rerum, pertineret: quia quælibet res domino ſuo ſtat, aut cadit, meliora-

tur vel perit. Verùm de dote plura Jurisperiti.

17. CONCL. II. Quantum est de Jure Cæsareo, & nisi erecta aliqua pacta dotalia, aliter disponant, Uxor in Bona paraphernalia non solùm proprietatem, sed etiam plenum dominium atque administrationem habet, ita, ut maritus ea nolente nequaquam hujusmodi Bonis sese immiscere possit, quamvis bonum atque consultum sit mulieri, quæ seipsam committit marito, res etiam suas parî arbitrio gubernari. Ita habetur expressè in Jure Civili *l. Hac lege, C. de Pactis conventis*, éstque commûnis. Additur tamen, *quantum est de Jure Cæsareo :* quia in aliquibus locis, præsertim extra Romanum Imperium existentibus, servantur aliæ Leges, non verò Jus commune Cæsâreum, prout nominatim de Belgio testatur Herincx *disp. 1. de Contractibus num. 55.*

Additio.

* Quinimò Juris Civilis Interpretes apud Chlingensperger *l. 2. Instit. Imp. Tit. 8. q. 1. & 2.* scribentes, etiam in Romano Imperio quoad certos casus concedunt in paraphernalia Uxoris marito non quidem Dominium, bene tamen legitimam administrationem, ita, ut, quamvis fructus non lucretur, possit tamen eos in suam, & Uxoris utilitatem (non verò in dispendium) impendere *Leg. fin. de Pactis conventis*, ubi notabilem distinctionem faciunt inter *paraphernalia & receptitia* Bona Uxoris :

priora

priora dicunt, quæ Uxor jam dotata præter dotem habet, aut acquirit ex ſucceſſione Parentum, Fratrum &c. aut aliunde ex proſpera fortuna: *poſteriora* verò, ſeu receptitia eſſe dicunt, quæ Uxor, dum dotem ſibi conſtituit, ad liberum uſum expreſſè ſibi reſervavit, nec in mariti poteſtate eſſe voluit; & quoad hæc ultima ne quidem adminiſtrationem concedunt marito, quamvis eadem facilè poſſit præfato expreſſè, vel tacitè concedi quoad priora.*

18. Ex dictis infertur, virum graviter peccare, conſumendo, ac dilapidando Bona paraphernalia Uxoris ſine ejus licentia, utpote cum rem alienam abſumat. Quinimò etiamſi marito committatur Bonorum paraphernalium adminiſtratio, adhuc tamen is gravem admittit injuſtitiam, ſi prædicta Bona in potationes, venerem, aliáſque prodigas aut turpes alienationes expendit. Gobat *tract. 5. Quinarii. c. 24. n. 4. & ſeq.*

19. Infertur ulteriùs, etiam Uxorem graviter peccare, & quidem mortaliter, ſi ſummam notabilem ex bonis mariti, vel quorum adminiſtratio ad ipſum pertinet, eo rationabiliter invito, accipiat: quia accipit illud, cujus dominium, vel certè adminiſtratio ad ipſam non pertinet, ſed ad maritum, qui exinde tenetur providere familiæ. Additur notanter, *ſummam notabilem:* quia non peccat mortiferè, ſi quantitas judició prudentis, ſpectato ſtatu, opibus, aliíſque circumſtantiis non ſit notabilis; imò in hujuſmodi furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quàm in aliis. Verùm de

 hoc

hoc, & quando uxor peccet, surripiendo ex bonis communibus, plura inferiùs (c) agendo de furto.

Additio I.

*Quær. An etiam Acquæstus numerentur inter Bona uxoris: ante Resp. notandum, Acquæstus vocari illa lucra, quæ constante matrimonio operâ & industria æquali utriusque conjugis acquiruntur; hincque, si maritus penicillo, & uxor acu phrygia pingendo lucrum capiant, tale cujuslibet lucrum particulare non computatur inter Acquæstus; quoniam non contingit communî industria: adeóque respectu cujuslibet potiùs numeratur inter sua paraphernalia H. N.

Resp. Acquæstus quoad medietatem meritò inter Bona uxoris numerantur, hincque uxori post mortem mariti illa medietas restituenda est, nisi aliter quoad pacta dotalia fuerit conventum, aut particularia adsint statuta, vel consuetudines. Ita Barbosa in *c.* 2. *de Donat. inter virum & uxorem n.* 6. Gonzalez *ibidem num.* 5. & Gutierrez *lib.* 2. *Pract. Quæst.* 118. *num.* 4. ac probatur ex ipso *cap. de Donat. inter virum & uxorem*, ubi solutô matrimonio cogitur vir restituere dotem, & dividere Bona NB. quæ communiter eis obvenerunt; adeóque signum est, quòd medietas Acquæstuum meritò inter Bona uxoris numeretur. Præsumuntur autem esse Acquæstus illa lucra tempore matrimonii acquisita, quæ conjugibus ex communi nego-

tia-

tiatione, mercatura, aut cauponaria eveniunt, vel etiam, quæ ex talibus opificiis, aut actibus obtinentur, quorum lucra ex emptione & venditione rerum à potiori cauſantur; ubi uxores æquè ac mariti pecuniam recipiunt, atque exinde communem quærunt ſuſtentationem, e. g. talia lucra ſunt, quæ obtingunt vî ſuæ artis vel opificii Piſtoribus, Cereviſiariis, Lanionibus, Librariis, placentarum Coctoribns, Unguentariis, Saponariis, &c.

Additio II.

* Dixi notanter: *niſi particularia adſint Statuta*, quæ nimirum aliter diſponunt circa Acquæſtus, prout in Jure Bavarico *Tit. 1. art. 1.* ſtatuitur, quòd equidem Uxor deficientibûs Libris accipiat dimidietatem Acquæſtuum; aſt hîs extantibus ſive ex iſto, ſive ex præcedenti matrimonio, tantùm partem filialem. Hoc tamen Statutum Illuſtriſſ. Commentator de Schmid *ibidem. n. 40. ac ſeqq.* intelligit de illis præciſè mulieribus, quæ non exercent cum marito communem cauponariam, negotiationem, aut nundinationem: duriſſimum enim videtur, quòd aliqua Materfamilias, concurrentibus v. g. Liberis alterius matrimonii debeat eſſe contenta unica tantùm portione filiali, ita, ut notabilem adhuc partem de dimidio laboris, ac ſudoris ſui cogatur relinquere privignis ſuis, qui tamen plerumque ingrati ſunt, & honeſtiſſimis etiam Novercis ſua invident. Videatur in emergentia caſûs allegatus Illuſtriſſ. Commentator in *Tit. 1. art. 1. & art. 10.* *

QUÆSTIO III.

De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum.

SUMMARIUM.

32. *Rationes oſtendentes obligationem erogandi ſuperflua in pias cauſas.*
33. *Quo jure Beneficiarii teneantur ſuperflua in pias cauſas erogare?*
Referuntur diverſæ ſententiæ.
(*a*) Tract. 4. Diſt. 6. quæſt. 4.
34. *Sententia probabilior.*
35. *Dicta obligatio eſt perſonalis Clericorum.*
36. *Corollarium.*
37. *Solvitur inſtantia.*
(*b*) Diſt. 3. n. 4.
38. *Quantitas ſufficiens ad peccatum mortale ratione bonorum Eccleſiaſticorum malè expenſorum, quæ?*
39. *Et quómodo computanda?*
40. *Objectiones notabiles ſolvuntur.*
41. *Bona Eccleſiaſtica, quómodo dicantur res* Dei?
42. *Item res ſeu patrimonia pauperum?*
43. *Clerici, in quo ſenſu dicantur* Diſpenſatores *&c. Bonorum Eccleſiæ?*
44. *An Clerici teſtari poſſint.*

20. CELEBRIS eſt hæc Quæſtio, tractans de Dominio Clericorum Beneficiariorum, id eſt eorum, qui habent Beneficium Eccleſiaſticum, ſive curatum, ſive non curatum. Pro cujus reſolutione notandum, quòd Bona Clericorum quadruplicia diſtingui ſoleant: videlicet Bona patrimonialia, quaſi patrimonialia, ſeu induſtrialia, merè Eccleſiaſtica, & tandem parſimonialia.

21. *Bona patrimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericis obveniunt hæreditate, donatione, arte, aliave profana causa, qua solent & Laici acquirere.

22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia* sunt, quæ à Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive ex extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio; veluti celebratione Missarum votivarum, Concionibus, Confessionibus audiendis, Cantu Ecclesiastico, agendo Capellanum, ac hujusmodi. Et rectè cum Navarro *Tract. de Redditibus Ecclesiastic. monit. 19.* Bona quasi patrimonialia Clericorum dicuntur ea omnia, *quæ sunt quæsita ratione Clericalis Ordinis, vel officii, alia ratione, quam Juris recipiendi fructus beneficiales.*

Additio.

* Atque hinc etiam redditus Stolæ, id est, illa bona, quæ Parochis ex Benedictione Nuptiarum, administratione Sacramentorum, ac Sepulturis &c. obveniunt, communior Doctorum modernorum inter Bona industrialia seu quasi patrimonialia numerat; quia Clericis curatis non intuitu Beneficii, sed præcisè intuitu laboris spiritualis per modum stipendii dantur. Quod idem Covarruvias, Pirhing, Engel, & Thuscus sentiunt ob paritatem rationis (uti credunt) de distributionibus quotidianis, seu illis fructibus, qui dantur Canonicis intuitu cujusdam laboris, nimirum si præsentes in Choro existant. Nihilominus, quoniam distributiones

nes illæ quotidianæ ex ipſis bonis merè Eccleſiaſticis communiter deſumuntur, easdem adhuc naturam Bonorum Eccleſiaſticorum retinere, alii exiſtimant, quod ſaltem intellige, ſi alii fructus groſſi præter diſtributiones quotidianas non adſint. De quo vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 25. §. 1. n. 9.* & Vincentium Petra apud Schmalzgruber. *lib. 3. Tit. 4. §. 4. n. 77. & 78.**

23. *Bona merè Eccleſiaſtica* ſunt illa, quæ à Clericis acquiruntur ratione alicujus Beneficii Eccleſiaſtici, quod habent: qualia bona ſunt ea, quæ acquiruntur intuitu Epiſcopatûs, Canonicatûs, Parochiæ, aut alterius Beneficii Eccleſiaſtici; utì ſunt ordinarii redditus eorum, decimæ, fundationes, fructus agrorum, aliarúmque rerum ad Beneficium ipſum ſeu Eccleſiam pertinentium.

24. *Bona* tandem *parſimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus aliquis ex redditibus Eccleſiaſticis de congrua ſuſtentatione parciùs, quàm conformiter ſtatui honeſtè potuiſſet, vivendo ſibi ſubtraxit. Hîs prænotatis, ſit

25. CONCL. I. Clerici ſæculares Beneficiarii habent plenum dominium Bonorum ſuorum patrimonialium, unde de iſtis liberè donare, aut alio modo diſponere poſſunt, imò etiam teſtari, ſeu teſtamentum facere. Ita communis, & habetur clariſſimè *cap. Quia nos. & c. Relatum. 12. de Teſtament.* ibi: *Cæterùm quæ Clericis ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, diſtribuuntur pro arbitrio decedentis.*

Accedit ratio: quia Clerici sæculares nullo modo abdicàrunt dominium Bonorum suorum, sicuti abdicare solent Religiosi.

26. CONCL. II. Etiam de Bonis quasi patrimonialibus seu industrialibus Clerici sæculares liberè disponere possunt, imò etiam testari. Ita Lessius *lib. 2. cap. 4. n. 37.* Navarrus, Covarruvias, & alii communiter, paucîs exceptîs. Ratio est: quia ejusmodi Bona præstantur à Fidelibus absque ullo onere expresso, vel tacito, dandi superflua pauperibus (quale tamen onus Bona Beneficiorum habent annexum) sed dantur eis veluti stipendium suæ sustentationis, & tanquam merces laborum suorum, atque operum personalium spiritualium sibi præstitorum. Unde talia non immeritò æquiparantur Bonis Clericorum patrimonialibus; nam *dignus est operarius mercede sua. Luc. c. 10.*

27. Ex dictis infertur cum cit. Lessio, & aliis, quòd Clerici non magìs ex Bonis quasi patrimonialibus teneantur in pios usus expendere, quàm ex Bonis patrimonialibus; nam amborum Bonorum habent plenum dominium, ac liberam administrationem. Infertur ulteriùs, quòd, si Clerici de his vivant, vel expendant in pias causas, tantumdem accipere possint de Bonis Ecclesiasticis, & de eis disponere ad libitum, sicut de Bonis patrimonialibus: quia, cum habeant jus vivendi ex Beneficio Ecclesiastico, non tenentur vivere ex aliis suis bonis; unde, si de his vivant, possunt uti compensatione.

28. CONCL. III. Insuper de Bonis parsimonialibus, quæ Clerici de congrua sustentatione par-

parciùs vivendo ſibi ex redditibus, ſive Bonis Eccleſiaſticis ſubtraxerunt, poſſunt iidem Clerici pro libitu diſponere. Ita Covarruvias *c. 7. de Teſtam. num. 9.* Leſſius *n. 39.* Engel *Tit. de Teſtam. n. 7.* & alii ſatìs communiter contra Abbatem, & nonnullos alios. Ratio eſt: quia hujusmodi pars fructuum Eccleſiaſticorum eſt juſta merces eorum, qui Eccleſiæ ſerviunt; hinc redeunt fundamenta prioris Concluſionis. Major difficultas eſt de cæteris Bonis ſeu redditibus merè Eccleſiaſticis, quæ congruæ ſuſtentationi ſuperfluunt, de quibus loquendo, ſit

29. CONCL. IV. Clerici Beneficiarii acquirunt defactò verum Dominium hujusmodi Bonorum Eccleſiaſticorum, id tamen habent cum onere, ſuperflua in pauperes, aliásque pias cauſas erogandi. Ita quoad primam partem probabilior, ſimúlque communior Doctorum, præſertim modernorum, quamvis ſit contra Navarrum *tr. de Redditibus. quæſt. 1. monit. 21. & ſeqq.* Sannig. *diſtinct. 5. de Juſtit. & Jure. quæſt. 4.* & multos alios tum Theologos, tum Canoniſtas, præcipuè antiquiores, quos refert Leſſius *l. 2. c. 4. n. 41.* quíque volunt, Clericos non eſſe Dominos illius portionis ſuperfluæ, ſed ſolùm Oeconomos, & Diſpenſatores, adeò, ut ex juſtitia teneantur eam erogare in pias cauſas, & ſi ſecùs egerint, teneantur ad reſtitutionem Eccleſiæ, pauperibus, vel aliis piis cauſis faciendam ex aliis Bonis, quæ pleno jure obtinent, puta ex patrimonialibus, induſtrialibus, vel parſimonialibus. Et hæc quidem ſen-

ten-

tentia non caret sua probabilitate, simúlque veluti tutior in praxi meritò tenenda.

30. Nihilominus data Conclusio est probabilior, & inter modernos communior, quæ tamen solùm procedit *defactò*, hoc est, pro tempore post divisionem Bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam circa annum Domini 470. factam. Siquidem tunc crescente multitudine Clericorum, variísque subortîs incommodîs dictus Pontifex Bona Ecclesiastica in quatuor partes divisit, quarum prima tribuebatur Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Ecclesiasticis: fuítque isthæc divisio per Gelasium Papam confirmata, ùt habetur *c. de Redditibus. c. Concesso.* & *c. Quatuor. 12. q. 1.* Porrò ante factam ejusmodi divisionem Bonorum Ecclesiasticorum (quorum altera parte Clericis attributa simul fuerunt erecta Beneficia Ecclesiastica) omnes oblationes atque redditus erant bona communia singulis, prout quisque opus habebat, distribuenda, & vivebant Clerici in communi, sicut modò Religiosi.

31. Probatur nunc prima pars Conclusionis taliter explicata ex Jure canonico: nam *cap. un. de Clericis non resident. in 6.* dicitur, quòd Clerici, qui extra casus à Jure concessos non intersunt Divinis Officiis, *si de distributionibus ipsis quidquam receperint, rerum sic receptarum Dominium non acquirant:* ergo supponitur, quòd alii Clerici Beneficiarii, qui intersunt Divinis Officiis, acquirant Dominium suorum redditu um Ecclesiasticorum, atque distributio-

num

num quotidianarum; alioquin frustra privarentur non interessentes talì Dominiô. Deinde Concilium Lateranense sub Leone X. & S. Pius V. in sua Constitutione, quæ incipit *Ex proximo*. (& habetur *Tom. 2. Bullarii Romani. Constitut. 135. dicti Pontificis*) statuunt, atque declarant, quòd Clerici Beneficiarii pro rata omissionis Horarum Canonicarum *fructus non faciant suos*; ergo cæteri recitantes censentur fructus facere suos: nam argumentum à sensu contrario in Jure reputatur fortissimum. Et hoc ipsum clariùs ostendit Concilium Trid. *Sess. 24. cap. 12. de Reformat.* ubi vult, quòd Clericus, in casu ibidem expresso delinquens, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos.* Ubi ponderandum ly *quos ratione præbendæ, ac residentiæ fecit suos.* Accedit ratio: quia Clerici sæculares Beneficiarii defactò capaces sunt Dominii, ergo, cùm tot Jura illud ipsis concedere videantur super redditus Ecclesiasticos, non est hoc eisdem denegandum.

32. Altera pars Conclusionis, quòd Clerici tale Dominium habeant cum onere, superflua in pauperes aliásque pias causas erogandi, est communis Doctorum sententia, de qua testantur Lessius *loc. cit. n. 47.* Herincx *disp. 4. de Just. & Jure. n. 130.* asserens, apud Doctores communiter esse indubitatum, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas, Lugo *disp. 4. de just. & jure. sect. 2. n. 1.* dicens, quòd communis est omnium Doctorum sententia, adesse talem obligationem,

ac

ac alii. Et hoc desumitur inprimìs ex *can. 39. & 75. Apostolorum*, atque ex pluribus textibus Juris Canonici: ùt ex *c. Quia tua. 12. q. 1.* ibi: *omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est &c.* & *c. Res Ecclesiæ. 12. q. 1.* & alibi. Hinc S. Urbanus Papa (atque refertur in Breviario Romano die Festo ipsius, 25. Maji) de Bonis Ecclesiæ attributis scripsit hìs verbis; *Ipsæ res fidelium, quæ Domino offeruntur, non debent in alios usus, quàm Ecclesiasticos, & Christianorum fratrum, vel indigentium converti: quia vota sunt Fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum.* Concordat. Concilium Trid. *Sess. 25. c. 1. de Reform.* ubi *Omninò eis* (Episcopis aliísque Beneficia habentibus) *interdicit, ne ex redditibus Ecclesiasticis consanguineos familiarésve suos augere studeant: cùm & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.* Ita Trid.

33. Quo autem Jure hujusmodi obligatio erogandi superflua in pias causas incumbat Beneficiariis, variant Doctores. Et quidem, quotquot cum Navarro negant, Clericos acquirere Dominium talium Bonorum merè Ecclesiasticorum superfluorum, consequenter inferre solent, eos jure naturali, ac Divino ex motivo virtutis Justitiæ teneri talia in pias causas expendere; ne alioquin alienum rapere, aut malè expendere convincantur. Alii verò qui tale Dominium Clericis admittunt, iterùm in

in diversas abeunt sententias; inprimis enim nonnulli volunt cum Layman *l. 4. tract. 2. c. 3. n. 3.* eos nihilominùs ex virtute Justitiæ obligari. Aliqui cum Lessio *lib. 2. cap. 4. num. 47.* & Soto arbitrantur, eam obligationem procedere solùm ex præcepto positivo Ecclesiæ, passim in SS. Canonibus inculcato: cui sententiæ favet Herincx *loc. cit. n. 135.* Quidnam cum Fagnano *in c. Si quis sanè, n. 1. & seqq. de Peculio Clericor.* asserunt, Beneficiarios teneri ex lege Charitatis redditus superfluos in pauperes erogare. Sed hanc sententiam reliqui admittunt duntaxat in casu, quo adsunt pauperes in extrema, vel gravi necessitate constituti: nam tunc equidem tenentur Clerici (imò & Sæculares) eisdem de superfluis subvenire ex præcepto Charitatis, non verò extra talem casum necessitatis, ùt alibi (*a*) dictum.

34. Alii tandem, & quidem probabiliùs asserunt cum cit. Lugone *n. 16. & seqq.* dictam obligationem oriri ex virtute Religionis, & quantitate ipsorum Bonorum, quæ sunt Res Dei, atque ex primæva Fundatorum intentione, per Ecclesiam ipsúmque Beneficiarium in institutione, vel receptione Beneficii Ecclesiasticici acceptata, & cultui Divino specialiter deputata, ut proinde non nisi piè & religiosè expendi debeant. Ratio est: quia hujusmodi Bona sunt specialiter oblata, & destinata ad cultum Divinum, unde & dicuntur *Res DEI*, *Vota Fidelium* &c. eáque Bona recipiunt Clerici Beneficiarii ab Ecclesia sub ista obligatione (hoc est, tanquam *Vota Fidelium*, *&* *Res DEI* &c.)

per

per textus proximè allegatos: ergo hoc ipso tenentur Clerici ex motivo Religionis ab Ecclesia & Fundatoribus intento superflua in cultum Divinum, piásque causas expendere, atque aliter expendendo peccabunt contra virtutem Religionis, non minùs ac hæres non adimplens vota realia defuncti. Nam & hujusmodi vota, suppositâ tamen defuncti voluntate, atque aditâ hæreditate, obligant hæredem ex virtute Religionis, cujusmodi obligatio est de jure naturali & Divino.

35. Notant tamen Doctores cum Lessio *lib. 2. c. 19. n. 48.* quòd hujusmodi obligátio sit personalis Clericorum: hinc alii ab his accipientes non ampliùs hoc jure tenentur; nam quamvis Beneficiarius ille res merè Ecclesiasticas superfluas malè in causas profanas expenderit, nec non peccaverit, valida tamen fuit dispositio ejus, cùm habuerit Dominium illorum Bonorum licèt cum onere personali superflua in pias causas expendendi.

36. Ex dictis infertur cum D. Thoma *Quodlibeto 6. art. 12.* quòd Clerici talia Bona, seu redditus merèEcclesiasticos superfluos in causas profanas impendentes obligentur quidem ad agendam pœnitentiam, non verò ad faciendam restitutionem. Ratio est: quia, cùm peccent, si malè expendant Bona merè Ecclesiastica in res profanas, hinc tenentur agere pœnitentiam de hoc suo peccato; restituere verò nihil tenentur, cùm habuerint Dominium talium Bonorum.

37. Nec

37. Nec dicas. Si Clerici Beneficiarii habent Dominium talium Bonorum, ergo hoc ipso liberè de eis disponunt, sicque non peccant illa expendendo etiam in causas profanas. Resp. enim negando consequentiam; quia, ùt jam suprà (b) dictum, *Dominium est Jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur:* in proposito autem Clericis Beneficiariis prohibitum est, tales redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendere, & quidem non solùm Jure Canonico pluribus in locis, verùm etiam Jure naturali & Divino, dum ex motivo virtutis Religionis jubentur Bona Divino cultui specialiter destinata, Deóque oblata non nisi ad dictum finem causásque pias expendere.

38. Verumtamen circa hoc advertendum, quòd notabilis summa, sufficiens ad constituendum peccatum mortale ratione superfluorum Bonorum Ecclesiasticorum in causas profanas expensorum, vocetur ea, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ censeri potest pars aliquo modo notabilis respectu ipsorum reddituum superfluorum Beneficiarii; prout observat Lugo *loc. cit. n. 42.* Herincx *num. 134.* Molina, Coninch, & alii. Ratio diversitatis est: quia Clerici habent Dominium illorum Bonorum, non sic fur in re furtiva. Deinde hìc non versamur in materia Justitiæ, sicuti accidit in furto; cùm obligatio dandi superflua in pias causas oriatur ex motivo duntaxat Religionis, sicque satìs sit ad vitandam gravem culpam, eadem taliter expendere, ut, si non mathematicè, saltem moraliter quis ipsa

piè & Religiosè expendisse dici possit: quod salvatur, quamdiu notabilis dictorum redditüum pars malè non impenditur.

39. Insuper præter detracta bona matrimonialia, industrialia, & parsimonialia hìc habenda est ratio personæ Clerici, & aliarum circumstantiarum; nam, quæ respectu inferioris Beneficiarii possent censeri superflua, non sunt talia respectu alterius in altiori gradu constituti; & quæ cæteroquin malè impensa dici possent, concurrentibûs certis circumstantiis talia non sunt, unde hæc prudenti, simúlque pro judicio discernenda veniunt.

40. Objicies majoris claritatis gratiâ cum Navarro, & aliis contra primam partem datæ Conclusionis. In c. *Quia juxta. 16. q. 1.* dicitur: *Juxta Sanctorum Patrum traditionem novimus, res Ecclesiæ vota esse Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum.* Insuper D. Augustinus, relatus c. *Si privatim. 12. q. 1.* & rursus c. *Quod autem. 23. q. 7.* loquens de bonis Ecclesiæ, inquit: *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodò gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus.* cum pluribus concordantiis: ergo si Bona Ecclesiæ sunt res Dei, & patrimonia pauperum, & ipsi Clerici duntaxat eorum Dispensatores, & quodammodò Procuratores, non Proprietarii, hoc ipso non habent Dominium ipsorum. Resp. negando consequentiam, & explicando dictas, atque alias consimiles auctoritates.

41. In-

41. Inprimis enim Bona Eccleſiaſtica dicuntur *Res Dei*, quatenus cultui Divino ſpecialiter ſunt dedicata, & oblata à Fidelibus: non autem, quaſi Dominium eorum præciſè maneat penes Deum, cùm certum ſit, eorum Dominium tranſire in Eccleſiam, juxta illud *c. Nulli. q. 2. Omne, quod Domino conſecratur, Sanctum Sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum.*

42. Deinde hujusmodi Bona dicuntur *Res, ſeu patrimonia pauperum*: tum ex eo, quia collata fuerunt ad honeſtam ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ, qui ante erectionem Beneficiorum & diviſionem bonorum Eccleſiaſticorum (de qua *n. 30.*) verè pauperes erant, & nihil proprii in particulari habebant: tum etiam ea dicuntur Bona ſive patrimonia pauperum, non propriè & quoad Dominium ſeu proprietatem, ſed quoad debitum ſeu obligationem erogandi eadem pauperibus, in quantum neceſſariam & decentem ſuſtentationem excedunt, prout explicat Fagnanus *cap. Si quis ſanè. num. 4. & 5. de Peculio Clericorum.* Et quidem ejusmodi obligatio etiamnum habetur, non quidem ex debito Juſtitiæ, ſed Religionis.

43. Tandem Clerici dicuntur Diſpenſatores, & quodammodò Procuratores Bonorum Eccleſiæ, alludendo ad tempora primitivæ Eccleſiæ, atque ante erectionem Beneficiorum, & diviſionem Bonorum Eccleſiaſticorum, per Simplicium Papam primùm factam: nam antea Clerici erant pauperes, nihílque in particulari poſſidebant, ſed eis per Epiſcopos Bona Eccleſiæ, aliá-

que à Fidelibus oblata opportunè dividebantur, prout habetur *c. Episcopus.* & *c. Præcipimus 12. q. 1.* & alibi. Quòdsi nonnullæ auctoritates reperiantur, quæ videntur loqui de tempore post factam prædictam divisionem, eæ intelligendæ sunt de Bonis ipsi duntaxat Ecclesiæ addictis, utputa agris, vineis, aliísque possessionibus (nam horum Clerici Beneficiarii etiam defactò sunt solùm Administratores) non verò loquuntur de ipsorum redditibus: imò horum Dominium acquirunt Clerici, sed cum onere superflua in pauperes erogandi, ùt suprà ostensum.

44. Num autem Clerici de Bonis suis testari valeant, commodiùs dicetur *Tract. seq. Dist. 3.* agendo de Testamentis. *Quæst. 5.* ubi præsens materia ampliùs declaratur.

QUÆSTIO IV.

De Dominio Religiosorum.

SUMMARIUM.

45. *Religiosi solemniter professi sunt incapaces Dominii rerum temporalium.*
46. *Quid de Novitiis, ac emittentibus Vota simplicia in Societate JESU?*
47. *Habent Religiosi quasi Dominium Bonorum spiritualium.*
48. *Qui Religiosi habeant Dominium rerum temporalium in communi?*

49. *Dominium istud non est omninò liberum.*

(c) Tract. 8. Dist. 3. Quæst. 4. n. 38. & seqq.

45. CONCL. I. Religiosi solemniter professi sunt in particulari penitus incapaces omnis Dominii, ac juris rerum temporalium, ita, ut nemo eorum quidquam suo nomine, seu tamquam proprium possit tenere. Ita certa, & communis omnium. Patet hoc inprimis ex c. *Cùm ad Monasterium, de Statu Monachorum.* ibi: *Nec æstimet Abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia Castitatis, adeò est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* & alibi. Concordat Concilium Trident. *Sess.* 25. c. 2. *de Regularibus.* plura circa hoc statuens.

46. Dicitur, *Religiosi solemniter professi:* quia Novitii retinent Dominium bonorum suorum. Quinimò etiam illi, qui in Societate JESU finitô biennio probationis emittunt tria vota substantialia, sed simplicia solùm, Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ, adhuc retinent Dominium bonorum suorum per aliquod tempus à Superioribus præscribendum, quo faciant abdicationem bonorum suorum; quamvìs interim eo Dominio licitè uti non possint sine consensu Superiorum propter Votum simplex Paupertatis: prout patet ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino* 1584. edita, habetúrque

Tom. 2. Bullarii Romani. Constitut. 89. dicti Pontificis.

47. Additur etiam in Conclusione, *bonorum temporalium:* quia jurium, & Bonorum spiritualium possunt Religiosi habere Dominium, vel quasi Dominium; unde simplex Religiosus retinet jus honoris, ac famæ suæ juxta D. Thomam 2.2. *q. 186. art. 7. ad 4.* item jus eligendi, præsentandi, confirmandi, absolvendi, suscipiendi alimenta de bonis communibus Monasterii, ac hujusmodi, adeò, ut etiam possit agere nomine proprio super hujusmodi juribus in ordine ad spiritualia bona sibi competentibus, casu quo negarentur: nam per Votum Paupertatis Religiosi non renuntiant bonis spiritualibus nec juribus prædictis, sed tantùm temporalibus, sive bonis exterioribus. Miranda *tom. 1. Manualis Prælat. Quæst. 28. art. 1. in fine.* & alii.

48. CONCL. II. Religiosi professi cujuscunque Ordinis (excepto Ordine FF. Minorum de Observantia, & Capucinorum) possunt in communi habere Dominium bonorum temporalium, ita, ut hæ eorumdem Congregationes, Monasteria seu Domus vero Dominiô possideant. Ita rursum certa, & communis, atque habetur expressum, & novissimè concessum in Concilio Trid. *Sess. 25. cap. 3. de Regularibus.*

49. CONCL. III. Nihilominùs Dominium istud Religiosorum in communi, atque Monasteriorum non est omninò liberum & independens, sicuti est Dominium Sæcularium. Ita certa, & communis. Ratio est: quia Sæculares possunt liberè disponere de rebus suis; Dominium

nium verò Religioſorum in communi habet annexum onus, ut non poſſit Monaſterium alienare bona immobilia, vel etiam mobilia pretioſa, niſi ex juſta cauſa, & ſervatis debitis Juris ſolemnitatibus, atque aſſenſu Summi Pontificis (quamvis in Germania, & quibusdam locis remotis de conſuetudine, atque ob locorum diſtantiam, & difficultatem adeundi Summum Pontificem ſufficiat aſſenſus Epiſcopi, ùt notat Ludov. Engel *Tit. De rebus Eccleſiæ non alienandis n. 15.*) Quòdſi ſecùs fiat, alienatio illa eſt irrita, atque non ſolùm alienans Bona Eccleſiaſtica, ſed etiam ſic alienata ſuſcipiens incurrit pœnam excommunicationis, juxta *Extravag. Ambitioſæ tit. De Rebus Eccleſiæ non alienandis.* Cæterùm, an Religioſi poſſint condere Teſtamentum, vel facere donationem mortis cauſâ, dicetur infrà (c) ſuo loco: alia verò meliùs ex ſpecialibus ſingulorum Ordinum Regulis, & Conſtitutionibus patebunt.

DISTINCTIO V.

De Acquiſitione Dominii.

QUÆSTIO I.

De modis generatim acquirendi rerum Dominium, Boniſque incertis, ac Theſauris inventis.

SUMMARIUM.

1. *Res corporales aliæ, quæ carent Domino.*

 2. *Aliæ*

2. *Aliæ, quæ habent Dominum certum vel incertum.*

3. *Quibus modis generatim acquiratur rerum Dominum?*

(a) De hoc Dist. seq. per totum.

(b) De hoc agetur Tract. 8. per totum.

4. *Quid de modo acquirendi rerum Dominium Jure belli?*

(c) Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 4.

5. *Res, quæ nullius sunt, Jure naturæ fiunt primò occupantis. Limitatur hoc.*

* *Quid sentiendum de Bonis Peregrinorum?*

6. *Bona incerta, quæ? & ad quid teneatur eorum inventor?*

7. *An Dominus amittat rerum deperditarum Possessionem:*

Ac Dominium?

8. *An ab inventore retineri possint post diligentem inquisitionem Domini?*

Refertur aliorum sententia.

9. *Thesaurus, quid?*

* *Corollarium.*

10. *Thesaurus inventus cujus sit?*

11. *Quid dicendum spectato Jure civili?*

* *Quid, si inveniatur fortuitò in alieno fundo?*

12. *Quid, si Thesaurus inveniatur in alieno fundo, vel datâ opera arte magica?*

13. *An licitum sit emere fundum, in quo scitur latere Thesaurum?*

* *Num Thesaurus spectet ad Emphyteutam?*

1. AD-

1. ADVERTENDUM, quòd res corporales, quæ ſub Dominio proprietatis cadere poſſunt, generatim ſint duplicis generis. Quædam enim etiamnum nullius ſunt, ſed carent proprio Domino, ùt ſunt gemmæ in litore maris, piſces maris, volucres cœli, & alia hujusmodi, quæ necdum in Dominium cujuspiam devenerunt. Et horum Dominium potiſſimùm acquiritur Occupatione, id eſt, talia fiunt regulariter primò occupantis.

2. Aliæ verò res corporeæ ſunt, quæ habent Dominum. Et hæ rurſum diſtinguuntur in eas, quæ habent certum Dominum; utì ſunt Bona Petri, Bona Pauli, &c. & in eas, quæ habent Dominum incertum, id eſt talem, de quo ignoratur, quis ille ſit; ùt, ſi invenio rem perditam ab altero, & neſcio, quis ille ſit. Et hæc alio nomine ſolent dici *Bona incerta*.

3. CONCL. I. Tribûs præſertim modîs generatim rerum corporalium Dominium acquiri ſolet. I. Jure naturali, ſeu Gentium: & hoc fit multipliciter, nimirùm Occupatione, Nativitate, Alluvione, Specificatione, Acceſſione, Confuſione, Commixtione, Ædificatione, Plantatione, Fructuum perceptione, & Traditione, de quibus plura in progreſſu. II. Solet acquiri rerum Dominium Jure Civili, atque Canonico; ídque contingit potiſſimùm mediante Præſcriptione, atque Uſucapione, utpote quæ ad magìs conſervandam pacificam hominum converſationem, præcludendáſque infinitas lites per

 leges

leges tum Civiles, tum Ecclesiasticas fuit introducta & constituta. (*a*) III. Acquiritur rerum Dominium privata hominum voluntate, dum per varias conventiones, pacta & contractus, homines Dominium rerum sibi antea propriarum in alios transferunt. (*b*)

4. His addi posset modus acquirendi rerum Dominium Jure belli (intellige) justi. Verùm modus iste potest comprehendi sub primo, quo acquiritur rerum Dominium Jure Gentium, & commodè reducitur ad Occupationem: quamvìs enim hæc potissimùm habeat locum in iis rebus, quæ antea nullius sunt, ac proinde Jure Gentium fiunt primò occupantis, tanquam potioris, tamen ad Occupationem etiam reduci possunt capta ab hostibus, eò quòd & hæc, si sint mobilia, regulariter fiant primò occupantis, ùt alibi dictum. (*c*)

5. CONCL. II. Res illæ, quæ nullius sunt, Jure naturæ ac Gentium fiunt primò occupantis, nisi lege aliqua humana earum Dominium cuípiam alteri applicetur. Ita communis, habetur expressum §. *Feræ inst. de rerum divisione* ibi: *Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ marî, cœlô, & terrâ nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Jure Gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.* Quod idem ibid. §. *Lapilli*. 18. statuitur de gemmis in litore maris repertis.

Addi-

Additur notanter in Concluſione, *niſi lege aliqua humana earum Dominium cuipiam cæteri applicetur;* nam tunc eſſet ſtandum diſpoſitioni talis legis communis, utpote juſtæ, atque auctoritate publica in Bonum Communitatis latæ: prout fit in Bonis vacantibus, id eſt, in Bonis morientium ſine hærede, & absque facta aliqua diſpoſitione; hujusmodi enim Bona, quamvìs Dominum ampliùs non habeant, non fiunt primò occupantis, ſed ex diſpoſitione Juris applicantur Fiſco *L. 1, 4, & 5, C, De bonis vacantibus.*

Additio.

* Quódſi illi, qui ab inteſtato moriuntur, fuerint Peregrini, eorum Bona pariter non fiunt primò occupantis, ſed ex Juris ordinatione applicantur per Epiſcopum cauſis piis, ſi Hæredes extantes non ſciantur, vel ea Bona hiſce e. g. ob nimiam diſtantiam ex una, & rerum relictarum minorem æſtimationem ex altera parte extradi nequeant. *Authent. Omnes Peregrini. C. Communia de Succeſſionibus.* Crederem optimum fore, ſi præter expenſas funerales reſiduum in ſimili emergentia daretur ad legendas Miſſas pro defuncto Peregrino. *

6. CONCL. III. Bona incerta (id eſt, ea, quæ quidem Dominum habent, ſed ignoratur quis ille ſit; utì ſunt Bona caſu amiſſa, & ab altero inventa, aut quæ in periculo naufragii projecta fuerunt in mare, & poſtmodùm ad litus evaſerunt) hujusmodi, inquam, Bona incer-

ta

ta quisquis repererit, obligatur ea restituere veris Dominis, si eos dignoscere possit, tenetúrque ad Dominos illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere. Ita Doctores communiter post D. Augustinum *lib. 50. Homiliarum. Hom. 9.* & refertur *c. Si quid. 14. q. 5.* ibi: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti.* Ratio est: quia ille, qui ejusmodi res amisit, earum Dominus esse non desinit: atqui unaquæque res debet reddi Domino suo; ergo.

7. Nec obstat, quòd rerum mobilium deperditarum, ita, ut ignoremus, ubi sint, illicò amittamus possessionem *arg. l. Si id, quod ff. de Acquir. possess.* ibi: *Si id, quod possidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus, ubi sit, desinimus possidere.* Resp. enim primò, hoc non procedere, si adhuc adhibemus diligentem inquisitionem ad recuperandum ejusmodi rem amissam: nam quamdiu intendimus, quærimus, & solicitamus, ut inveniatur, necdum penitùs perdita est possessio ipsius, sed retinetur adhuc civilis possessio cum spe recuperandi etiam naturalem, utì notavit Zasius *ad cit. l. Si id, quod num. 5. & 8.*

Resp. secundò, quamvìs rerum deperditarum, ita ut post frustra adhibitam diligentem inquisitionem ignoremus, ubi sint, amittamus possessionem, non tamen idcircò perdimus ipsarum Dominium, siquidem faciliùs amittitur rerum possessio, quam Dominium *l. Si quis vi, ff. de acquir. possess.* cum similibus. Quia igitur Do-

Dominium rei deperditæ remanet adhuc penes priorem dominum, hinc oritur obligatio eandem reſtituendi vero Domino, ſi inveniatur: & quorumdam contraria perſuaſio meritò reprobatur à D. Hieronymo *in lib. Levit.* ac refertur *c. Multi 14. q. 5.* illis verbis: *Multi ſine peccato putant eſſe, ſi alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit: cui habeo reddere? Diſcant ergo peccatum hoc eſſe ſimile rapinæ, ſi quis inventa non reddat.*

8. CONCL. IV. Quódſi poſt diligentem inquiſitionem factam Dominus talium rerum incertarum v. g. amiſſarum, & ab alio inventarum, ampliùs dignoſci non poſſit, juxta communem magíſque piam ſententiam eæ erunt pauperibus erogandæ, aut in alios pios uſus inſumendæ; quamvìs non deſint Doctores, probabiliter aſſerentes, quòd res illæ inventæ licitè ab inventore retineri poſſint, ſi poſt diligentem inquiſitionem factam dominus illarum non compareat. Ratio primæ partis eſt: quia, ſi res ipſimet Domino ampliùs reſtitui non poſſunt, ſaltem reſtitui & applicari debent iis, quibus velle Dominus præſumitur, ut applicentur: atqui tales ſunt pauperes, & aliæ piæ cauſæ; nam quilibet rationabiliter velle præſumitur, res ſuas applicari pauperibus, aut aliis piis cauſis ad remedium animæ ſuæ, ſi eas alia ratione acquirere nequeat.

Altera nihilominùs pars Concluſionis probatur auctoritate Doctorum ſatìs gravium, qui eam probabilem cenſent, inter quos ſunt Leſſius

sius *lib. 2. cap. 14. n. 48.* Layman. *lib. 3. tract. 1. c. 5. n. 24.* Herincx. *disp. 4. de Just. & Jur. q. 8. n. 149.* Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 52.* Sotus, Petrus, Navarrus, Ledesma, Medina, & alii: siquidem nullo (inquiunt) claro Jure naturali, aut Ecclesiastico prohibetur inventor ejusmodi Bona inventa retinere. Quinimò videtur Communitas hominum in talem retentionem tacitè consentire: siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna, & qui hodie amisit, cras casualiter inveniendo rem alterius, cujus Dominus post adhibitam debitam diligentiam investigari nequit, rursus resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ.

9. CONCL. V. *Thesaurus est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita definitur Thesaurus *l. Numquam. ff. De acquirendo rerum dominio.* & sequuntur Doctores communiter. Dicitur, *depositio pecuniæ:* ubi sub nomine pecuniæ intelliguntur quævis opes mobiles, puta gemmæ, vasa, catenæ, nummi aurei & argentei. *L. un. C. De thesauris.* Et additur, *vetus:* quia, si non sit vetus, adeò, quòd ampliùs non extet memoria ejus, non censebitur Thesaurus propriè dictus.

Additio.

* Hinc, si e. g. inveniatur cista repleta nummis, ex quorum saltem nonnullorum incisis figuris v. g. moderni Imperatoris vel ex ipso anno, cusæ monetæ apposito eruitur, hanc

pecu-

pecuniam non ita pridem, puta tempore novissimi belli fuisse absconditam, talis cista inventa non poterit dici propriè Thesaurus, sed si resciatur, restituenda erit Domino: aliàs verò inter Bona incerta computabitur; sicque eodem modo, uti in præcedentibus de Bonis incertis ab alio inventis erit discurrendum.

10. CONCL. VI. Spectato Jure naturali, & Gentium, Thesaurus propriè dictus transit in Dominium inventoris, utpote primò occupantis; spectato tamen Jure communi Civili opus est distinctione. Ita Lessius *lib. 2. cap. 5. num. 5.* Layman *loc. cit. n. 23.* & alii. Ratio primæ partis est: quia, quæ nullius sunt, Jure naturali & Gentium fiunt primò occupantis: atqui Thesaurus propriè dictus nullius est, cùm jam Dominum non habeat; ergo. Nec obstat, quòd forsan ex signis possit cognosci, à quorum Majoribus fuerit reconditus. Resp. enim, hoc nihil referre; quia, quod desinit tanto tempore possideri, cessavit pariter esse in Dominio cujusquam. Et huic parti favet textus cit. *l. Numquam ff.* De *acquirendo rerum* Dominio. ubi post datam thesauri definitionem illicò subjungitur: *Sic enim fit ejus, qui invenerit, quòd non alterius sit.* Verùm Glossa ibidem hoc intelligit, quando quis in suo fundo Thesaurum invenit: aliàs verò dicendum censet, prout habetur *L. 1. C. De thesauris*, & §. *Thesaurus Instit. De rerum division.* quæ est altera pars nostræ Conclusionis. Pro cujus intelligentia, sit

11. CONCL. VII. Spectato Jure Civili, The-

Thesaurus in proprio fundo inventus totus est inventoris: si verò in alieno fundo, non datâ ad hoc operâ, sed fortuitò Thesaurum quis invenerit, utpote arando terram, vel alio quocunque casu, dimidium erit Dominii fundi, & dimidium inventoris. Ita expressè habetur in Jure Civili *cit. L. un. C. De thesauris*, *& §. Thesauros. 39. Instit.* De *rerum division.* Et quidem, cùm hæc constitutio pœnalis non sit, sed secundùm æquitatem naturalem lata, ac definitiva proprietatis rerum, videtur obligare in conscientia ante Judicis sententiam, prout notant Lessius, & Layman, *loc. cit.* post Covarruviam, Cajetanum, Navarrum, & alios, & concordant proximè dicta *n. 6.*

Additio.

* Si inquiras, an pariformiter Thesaurus casu fortuitò in alieno fundo repertus dividatur, posito, quòd inveniatur in loco spectante ad Fiscum, aut ad aliquam Communitatem, vel ad Ecclesiam, puta, si reperiatur in ipsa Ecclesia vel ejusdem Cæmeterio &c. Respondeo affirmativè. Ita enim deciditur *cit. §. Thesauros Instit. De rerum divis.* Nec dicas, juxta citatum textum Juris Thesaurum in loco sacro casu fortuito repertum pertinere ex toto ad inventorem. Resp. enim disting. anteced. Si ejusmodi locus sacer pariter ad inventorem quasi ad Dominum spectet; v. g. si reperiretur in propria sua privata domestica Capella, conceditur: si locus hic sacer spectat ad aliquam Ecclesiam, nega-

negatur: non enim Ecclesia debet esse deterioris conditionis, ac alii. Chlingensperg. *Lib.* 2. *institut. Tit.* 1. *q.* 35. & 36.

12. CONCL. VIII. Quódsi quis datâ operâ in alieno fundo Thesaurum scrutetur, atque inveniat sine consensu Domini, totum fundi Domino reddere compellendus est, atque ulteriùs puniendus: si autem Thesaurus arte magica, quamvìs in proprio fundo, repertus fuerit, tunc totus Fisco adjudicabitur per sententiam Judicis, ídque fit in pœnam criminis. Ita habetur *cit. L. un. C. de thesauris*, & sequuntur Doctores communiter. Quamvìs Herincx *loc. cit. n.* 148. rectè notet, quòd utraque hæc dispositio Juris, utpote pœnalis, non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

13. CONCL. IX. Qui scit alicubi Thesaurum latere, & emit locum, antequam effodiat, nullam facit venditori injuriam, & fit Dominus totius Thesauri postmodùm eruti. Ita desumitur ex *l. à Tutore* 67. *ff. de rei vendicat.* & tenent Lessius, Herincx *n.* 149. alíisque passim. Ratio est: quia eruit posteà Thesaurum ex proprio fundo, nec tenebatur priori Domino indicare ipsum, imò neque hic fuit in ejus Dominio. Huc quadrat Parabola à Christo allata de margarita pretiosa, inventa in agro, quem idcircò quis emisse legitur. *Matth. cap.* 13.

Additio I.

* Quæres an, si quis equidem non absolutè emat illum locum, in quo noscit latere Thesaurum, bene tamen dictum locum accipiat in Feudum, vel Emphyteusin, an, inquam, talis Emphyteuta vel Feudatarius fiat Dominus totius Thesauri ex illo loco à se eruti, vel num debeat potiùs medietatem Thesauri restituere Domino directo? Resp. Thesaurum talem ab Emphyteuta vel Feudatario ipsomet repertum spectare ex integro ad Emphyteutam, seu Feudatarium. Quinimò, si Thesaurus iste inveniretur casu fortuito ab alio tertio, adhuc saltem medietas Thesauri præfato Emphyteutæ &c. tribuenda esset pertinente altera medietate ad inventorem. Ratio est: quia Dominium utile non ad Dominum directum, sed ad Emphyteutam seu Fundatarium spectat, adeóque huic posteriori, non priori competit frui hac utilitate ex inventione Thesauri eveniente. Ita cum Haunoldo, Illsung & Card. de Lugo, la Croix *lib. 3. part. 2. n. 108.* Christ. Chlingensperg. *de Jure Feudali cap. 10. Q. 2.* qui tamen hìc, etiam *in Institut. lib. 2. tit. 1. q. 34.* addit, hodiernìs moribus ipsosmet Principes supremos jure Regalium Thesauros ubique in locis suorum subditorum inventos vel ex toto, vel pro parte sibi attribuere. Quod idem testatur la Croix *loc. cit. n.* 111. qui ultimus adhuc subjungit; quòd memorati supremi Principes plus tamen faveant, ac relinquant illis, qui venas metallorum, quàm qui latentem Thesaurum inveniunt, ut nimirum sic suos magìs ad in-

indagandas haſce metallorum venas, quæ aliàs pars fundi cenſerentur, incitent.*

Additio II.

*Noſter Pater Henno *Tom 2. Tract. 2. quæſt. 5. Concluſ. 5. Theologiæ &c.* ponit in formalibus ſequens quæſitum: *Petes, an Princeps ſtatuere poſſit, ut Theſaurus ubicunque repertus etiam in fundo proprio, totus ſibi reddatur, exceptâ quarta, aut quinta parte Inventori relicta? Reſp. affirmativè, quidquid contradicant aliqui, quorum ſententiam improbabilem vocat Clavis Regia. Ratio eſt, quia ſi, non obſtante jure Gentium totum Inventori adjudicante, potuerint Imperatores, ad ſervandam pacem mediam partem aſſignare Domino fundi, & alteram Inventori, quidni poſſet Princeps ſupremus, aut Reſpublica ferè totum ſibi aſſignare ad ſuſtinenda Regni, aut Communitatis onera.* Ita Auctor citatus.*

QUÆSTIO II.

De Venatione & Piſcatione, ac variis ipſam concernentibus.

SUMMARIUM.

14. *Poſſunt Principes venationem, & piſcationem interdicere.*

15. *Solvitur inſtantia.*

Jus Naturæ aliud præceptivum, aliud permiſſivum.

* *Corollarium ad Principes.*

16. *Qui contra justam prohibitionem venatur, peccat, tenetúrque damnum compensare.*

17. *Quando censeatur gravis obligatio damni compensandi?*

18. *Is tamen acquirit dominium Feræ captæ.*

19. *Solvitur instantia.*

Duplex jus in proposito considerari potest.

20. *Quid de animalibus domesticis, vel in certo loco conclusis?*

* *De feris in insula, & de piscibus in lacu inclusis?*

21. *An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis?*

* *De columbis & apibus avolantibus.*

14. CONCL. I. Non obstante, quòd feræ sylvestres sub nullius dominio existant, ac proinde spectato Jure Gentium fiant primò occupantis *arg. §. Feræ. Instit. de rerum divis.* adhuc tamen possunt Principes venationem, piscationem, & captionem hujusmodi animalium ex rationabili causa aliis interdicere. Ita Covarruvias *part. 2. in reg. Peccatum §. 8.* Lessius *cit. cap. 33. & seqq.* & alii satìs communiter, quamvìs non defuerint oppositum tenentes, quos referunt iidem Auctores, Conclusio desumitur inprimis ex receptissima praxi, qua in plerisque Regnis, ac Provinciis Principes talem faciunt prohibitionem. Accedit ratio; quia populus potest cedere juri suo; unde cum

cum Principibus convenientem ſuo faſtigio apparatum, atque honeſtas pro ſua Dignitate recreationes populus concedere teneatur, conſuetudine hoc jus Principibus conceſſum eſſe, dicendum eſt. Idipſum ſuadetur ex eo; quia quilibet poteſt alium prohibere, ne in ſuo fundo venationem, aucupium, vel piſcationem exerceat; ergo & Princeps pro ſuo territorio. Antecedens patet ex *l. Item, ſi fundi. ff. De uſufructu &c.* ubi dicitur: *Aucupiorum quoque & venationum redditum ad fructuarium pertinere.* Et *§. Feræ Inſtitut. de rer. diviſ. Planè, qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratiâ, poteſt à domino, ſi is præviderit, prohiberi, ne ingrediatur.*

15. Nec dicas: Jure Naturæ & Gentium licitum eſt, animalia libera capere: atqui Princeps non poteſt tollere Jus Naturæ; ergo. Reſp. enim, venationem eſſe Jure Naturæ licitam eatenus ſolùm, quatenus ipſa non eſt prohibita Jure Naturæ, ſicuti furtum; non autem ſic, quaſi ejus prohibitio ob rationabiles cauſas certis perſonis facta ſit contra Jus Naturæ. Hinc ſic explicatâ majorî diſtinguitur minor: Princeps non poteſt tollere Jus Naturæ præceptivum, id eſt, illud, quo quidpiam Jure Naturæ præcipitur, aut prohibetur, conceditur: non poteſt tollere Jus Naturæ negativum, ſeu permiſſivum tantùm, & quoad unum vel alterum objectum determinatum, præſertim accedentibûs juſtis cauſis, negatur minor, & conſequentia; quia multa ſunt Jure Naturæ permiſſa & licita, quæ tamen juſtis de cauſis Jure humano

postmodùm prohibentur; alioquin certè nec esus carnium posset certîs diebus ab Ecclesia interdici, cùm sit Jure Naturæ licitus, id est, non prohibitus hoc Jure.

Additio.

*Illud tamen rectè monet Principes Waizenegger *de Venat. lib. 4. n. 24. & seqq.* ut, dum aliis venationes prohibent, ipsimet eodem Jure venandi ita utantur, quatenus exinde subditi non graventur contra charitatis & justitiæ Leges, prout utique fieret, si per equos venatorios prata, & agri subditorum conculcentur, vel ex neglectu venationis feræ adeò multiplicentur, ut agris miserorum subditorum, qui venari prohibentur, valdè gravia ac sæpè majora, quàm per integram steuram (uti sæpiùs meîs auribus lamentantes audivi) inferant damna; ubi planè meô judicio ad restitutionem similium damnorum ex justitia obligantur; cùm sint efficax causa intermittentes tales venationes, & tamen rigidissimè insuper prohibentes, ne similes rustici, aliive subditi feras occidant, vel per explosionem sclopetorum, aliisve sufficientibus mediis à pratis, seu agris arceant, atque depellant. *

16. CONCL. II. Qui stante tali prohibitione in loco publico, seu per industriam humanam non concluso venatur, vel in publicis lacubus seu fluminibus piscatur, aut aucupiô volucres capit, peccat contra justam prohibitionem, atque virtutem Justitiæ, & obligatur ad compen-

ſationem damni illati; quamvis acquirat dominium feræ captæ, atque ad iſtius reſtitutionem non teneatur. Ita Sannig *diſt. 2. de Juſtitia. q. 2. n. 14.* Leſſius *loc. cit. num. 43.* Tannerus *tom. 3. diſp. 4. q. 6. n. 355* & alii. Ratio primæ partis deſumitur ex dictis *n. 14.* nam talis non ſolùm agit contra juſtam prohibitionem, ſicque ratione commiſſæ inobedientiæ puniri meretur, ſed etiam violat jus venandi, piſcandi, in tali loco alteri competens.

17. Num autem in particulari caſu iſthæc obligatio reſtituendi, ſive compenſandi damnum illatum ſit gravis, nec ne, dijudicandum erit ex qualitate injuriæ, vel læſionis juris venandi, piſcandi &c. Principi, vel reipublicæ competentis: item ex gravitate damni illati, utputa ſi animalia capta ſint magni pretii, & multa, adeò ut ſoboles ferina notabiliter extinguatur, vel ſi ob frequentiam venationis feræ ſint redditæ fugaces &c. de quibus plura citatus Leſſius, Tannerus, Lugo *diſp. 6. de Juſt. & Jur. ſect. 7.* & alii, arbitrantes: quòd unam alterámve feram capere non cenſeatur notabiliter damnoſum, ita, ut attingat culpam mortalem, niſi forſan quis ex officio & ob datum ſalarium adſtrictus eſſet, feras talis ſylvæ Domino ejusdem, vel habenti ibidem jus venationis reſtituere.

18. Altera pars Concluſionis ex eo probatur: quia talis fera ſylveſtris, vel avis, etiamnum gaudet naturali ſua libertate, ac proinde necdum eſt ſub dominio Principis, aut domini fundi, ſed eſt nullius; ergo tranſit in dominium

primò occupantis, qualis in proposito censetur is, qui cepit eam. Ex quo protinus sequitur, quòd is non teneatur restituere feram captam, utpote quæ antea nullius erat, & per capturam facta est sua.

19. Si dicas, hanc Conclusionem sibi ipsi contradicere, dum nunc admittit, feram sylvestrem transire in dominium capientis, veluti primò occupantis; & tamen in priori parte asserit, talem peccare contra virtutem Justitiæ, ac teneri ad restitutionem. Resp. negando illatum: nam quantum ad propositum, ac stante præfata prohibitione venandi, piscandi &c. duplex jus considerari potest. Primò quidem ipsum jus venandi, piscandi &c. in tali loco: hoc, stante ejusmodi justa prohibitione, competit Principi, vel Domino territoriali, læditúrque per venationem, vel piscationem ipso invito ab altero factam. Secundò jus in ipsam feram: & hoc non competit Principi, vel Domino territoriali, sícque per capturam feræ sylvestris, ceu gaudentis sua naturali libertate non læditur. Unde fit, quòd ratione prioris juris læsi teneatur is, qui venatur vel piscatur in loco publico prohibito, ad competentem restitutionem, seu recompensationem damni illati, ratione alterius verò, utpote reverà in feram non habiti, ad nihil teneatur.

20. Dicitur notanter in Conclusione: *in loco publico, seu non concluso;* nam præsens Conclusio solùm intelligenda est de iis animalibus, quæ necdum sunt mansuefacta, neque capta, atque in certo loco inclusa: secùs enim dicen-
dum

dum foret de animalibus natura manſuetis & domeſticis, utì ſunt gallinæ, anates domeſticæ, oves, boves, porci, & hujusmodi; quæ proinde, ſi poteſtatem Dominorum longiùs aberrando evaſerint, capere non licet, vel ſi ab aliquo capiantur, ſunt Dominis reſtituenda; alioquin furtum committeretur. §. *Gallinarum Inſtit. De rerum diviſ.* Similiter licitum non eſt capere feras naturâ ſylveſtres, ſed certo in loco jam concluſas, v. g. in hortis, vel in nemoribus murô circumdatis, aut piſces ex piſcinis &c. talia enim animalia jam non ampliùs gaudent ſua naturali libertate, ſed, cùm per induſtriam humanam contineantur ſub tali certa cuſtodia, exiſtunt ſub Dominio ejus, qui eſt Dominus illius horti, nemoris, piſcinæ &c.

Additio.

* Aſt ponamus, feras quasdam in Inſula valdè ſpatioſa, puta duarum vel trium leucarum, vel piſces in Lacubus ampliſſimis e. g. in Lacu Podamico vulgò Boden-See, Starnbergenſi &c. incluſos, exiſtúntne hæc animalia ſub dominio illius, ad quem ſpectat Inſula, ſeu Lacus, aut certum ejusdem ſpatium, vel fient capientis eo modo, quo in fluminibus? Ante reſolutionem notandum pro junioribus, *Lacus* dici illas aquas, in quibus piſces non habent æquè liberum in- & egreſſum, ac in fluminibus, qui Lacus ſi ſint majores, vocantur germanicè See, ſi minores; Weyher: diſcernuntur autem ambo à ſtagnis eoquòd propriè *Stagna* vulgò

Alt-Wasser, censeantur aquæ relictæ ex aliquo flumine suum alveum mutante, ubi sæpiùs copiosa pars piscium cum sua genitura remanet. Hôc notato, equidem de stagnis, & lacubus minoribus, atque etiam suô modo de majoribus, ubi tamen aquæ emitti, sicque pisces ad libitum facilè capi possunt, meô judicio non est difficultas, quòd memorati pisces spectent ad Dominum lacûs, seu stagni ob dicta præcedentia. Discurrendo autem de omninò majoribus, ubi nec aqua emitti, sicque nec pisces ad libitum capi possunt. Resp. non deesse graves Auctores, qui cum Cardinali de Lugo, Lessio, Haunoldo, Dicastillo, & aliis apud la Croix *Lib. 3. p. 2. n. 257.* existimant, eodem modo sentiendum hìc esse, sicutì priùs quoad animalia in liberis nemoribus, seu fluminibus existentia, eoquòd, etsi aliquo modo sint inclusa, videantur tamen in tantum adhuc sua gaudere libertate, ut vix non æquè difficulter in tanto districtu capi queant, ac in Sylvis, vel fluminibus, sicque eadem videatur ratio ac de prioribus. Atque de his ipsis loquitur noster P. Reginaldus Schöttl in suo Venatore scrupuloso, *Scrupulo 9.* Nec puto ejusdem doctrinam, qua ob rationem proximè allegatam sentit cum DD. citatis, continere (si in fonte legatur) ea paradoxa, quæ contra eum adducit Illustr. Cancellarius de Schmid in suis Commentariis ad Jus Bavaricum *Tit. 29. art. 4. n. 6. & seqq.* Profectò Magnif. D. Christophorus de Chlingensperg in Universitate Ingolstadiensi celebris per plures annos Jurium Professor *lib. 2.*

Inſtit. Tit. 1. Q. 22. tenet tanquam probabilius, tales piſces captos cedere occupanti; aſſignans diſparitatem inter piſcinas, & ſimilia ſtagna, ac lacus, ſimúlque addens, quòd auferentes non ſint fures, aliâ tamen extraordinaria pœna afficiendi, ſicuti (meô judicio) feripetæ in alterius Territorio, ſi deprehendantur, caſtigantur ſeveriſſimè, ex quo tamen non ſequitur, quòd fera capta non ſit capientis. Conferantur dicta ſuperiùs *n. 16. & ſeqq.*

21. Quæres I. Cui competat dominium feræ laqueo intricatæ, aut piſces naſſâ concluſi, ſi eximantur ab alio, quàm ponente laqueum, vel naſſam? Reſp. hìc variare Doctores: nam aliqui dominium adjudicant ejusmodi feras eximenti *arg. l. In laqueum ff. De acquir. rerum dominio.* ubi Summarium ſic habet: *Quod in laqueum meum incidit, non eſt meum, niſi manualiter capiatur*, nonnulli autem videntur tenere oppoſitum. Verùm rectiùs diſtinguitur cum Sannig. *cit. diſt. 6. quæſt. 2. num. 1. & 2.* Tannero *loc. cit. n. 356.* & aliis; quia vel fera, aut piſcis inextricabiliter concludebatur laqueô, ſive naſſâ, vel ità duntaxat, ut diu luctandô ſeſe adhuc expediret. Si primum, fit tendentis laqueum, vel ponentis naſſam: quia nihil intereſt, an manu, vel inſtrumento quis feram apprehendat. Si ſecundum, fit eximentis illam feram, utpote quæ adhuc, antequam eximeretur, cenſebatur habere naturalem libertatem. Et hoc totum videtur velle textus *l. In laqueum*, ſi bene perpendatur.

Additio.

* Quær. II. Cui competat dominium apum, aut columbarum ex tuo alveari, vel columbario avolantium? Resp. I. Examen apum tuarum avolans tamdiu spectat ad tuum dominium, quamdiu versatur in tuo conspectu, nec est difficilis ejusdem prosecutio: alioquin verò occupantis erit. Ita expressè deciditur in Jure §. 14. *Instit. De rer. divis.* Resp. II. Quoad columbas avolantes, & alia similia animalia, quæ abire & redire solent, juxta formalia Juris §. 14. *Institut. De rerum division.* hæc regula comprobata est, ut eòusque tua esse intelligantur, quousque animum revertendi habeant; hincque pro tunc licet aucupium harum tuarum domesticarum columbarum, si in agros avolant, nisi sciantur notabiliter destruere semina. Porrò animus revertendi videtur desinere tunc quando revertendi consuetudinem deseruerunt: utì in dubio, & nisi particulares circumstantiæ aliter suadeant, deseruisse eandem consuetudinem juxta multos præsumuntur; si, quamvìs in sua naturali libertate relictæ, bis térve tempore consueto non redîerint, vel jam duobûs, aut tribus diebus emanserint, sese v. g. associando columbis alterius columbarii &c. Ita Molina *tom. 1. tract. 2. disp. 48.* Attendantur pariter in simili casu particularia locorum statuta, & incolarum mores, ac praxis communis: sic enim noster Pater Franciscus Henno, Auctor aliàs satìs rigidus *tom. 2. tract. 2. disp. 4. quæst. 3. Conclus. 2.* testatur de sua patria ad evitan-

evitanda jurgia & diſcordias legitimam ibi conſuetudinem introductam eſſe, ut columbæ é columbario proprio ad alienum ultrò divertentes fiant poſterioris columbarii: quod meo judicio faciliùs adhuc admitti poterit, ſi tales columbæ, quamvìs naturali libertati relictæ duobûs vel tribus diebus permaneant in poſteriori columbario; aut ſi cum alienis columbis evolantes, cum ipſis iterum ſæpiùs, puta ter, quatérve redeant ad alienum poſterius columbarium, Item in Hiſpania teſte Lugone reperitur ſpecialis aliqua lex, quæ columbarum capturam, ſeu jaculationem permittit extra leucam à propriis columbariis exiſtentium: ídque ad declinandas varias lites. *

QUÆSTIO III.

De aliis modis acquirendi rerum Dominium jure Gentium.

SUMMARIUM.

22. *Inter modos acquirendi rerum Dominium eſt Nativitas.*
23. *Alluvio, & quando?*
    ** De nova Inſula, vel alvei mutatione.*
24. *Specificatio.*
    ** Quidnam dicendum, ſi ſpecies nova poſſit reduci ad priorem materiam?*
25. *Acceſſio,*
26. *Confuſio, & commixtio; & quómodo differant?*

27. Re-

22. SECUNDUS modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Nativitas*; per quam nostra fiunt, quæ ex animalibus nostro Dominio subjectis nascuntur, utì habetur §. *Item ea 16. Instit. de rer. divisione.* Unde cui competit Dominium, vel saltem ususfructus pecudum, utputa ovium, equorum, vaccarum, & hujusmodi, etiam agnorum, hinnulorum, & vitulorum ex ipsis notorum Dominium acquirit.

23. Tertius modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Alluvio.* Porrò *Alluvio* est incrementum latens, quo flumen tuo fundo paulatim aliquid adjicit, & adeò latenter, ut vix notari queat, quantum quovis momento accedat. Et quod per hujusmodi Alluvionem agro tuo flumen adjicit, Jure Gentium tibi acquiritur. Quódsi verò vis fluminis non

non latenter, ſed apertè partem de prædio tuo detraxerit, & vicini prædio appulerit, palàm eſt, eam tuam permanere; prout clariſſimè habetur §. *Præterea 20. Inſtit. Eod.*

Additio.

* Ad hunc tertium modum acquirendi Dominium per alluvionem etiam reducitur acquiſitio novæ terræ vel per exſurgentem aliquam novam in flumine inſulam, vel per alvei mutationem. Loquendo de nova aliqua inſula §. 22. *Inſtitution. de rerum diviſione.* leguntur ſequentia formalia: *Inſula, quæ in mari nata eſt (quod rarò accidit) occupantis fit; nullius enim eſſe creditur. At Inſula in flumine nata (quod frequenter accidit) ſiquidem mediam partem fluminis tenet, communis eſt eorum, qui ab utraque parte fluminis propè ripam prædia poſſident pro modo ſcilicet latitudinis cujusque fundi, quæ propè ripam ſit. Quódſi alteri parti proximior ſit, eorum eſt tantùm, qui ab ea parte propè ripam prædia poſſident.* Ita formalia textus, cui ex Chlingenſperg. *lib. 2. Inſtit. tit. 1. q. 46* propè finem ſubjungo, hodiernis moribus quandóque pro locorum diverſitate natas de novo Inſulas titulo Regalium ſibi applicare Principes & territorii Dominos; quemadmodum in Bavaria Inſulæ in Danubio ex inveterata conſuetudine ad Principem ſpectant, ſecùs in Oeno. Ita ille. Aliam diſtinctionem in Bavaria facit Illuſt. Baro de Schmid tribuens abſolutè Principibus Dominium quoad Inſulas in fluminibus navigabilibus

ex-

exortas, secùs si non fuerint navigabilia: videatur in Jure Bavarico Land-Recht *tit.25. art.8. n 10. & seqq.* Discurrendo autem de naturali alvei mutatione, cui pro tunc acquiratur prominentis terræ Dominium, denuò ex textu Juris *§.23. Inst. de rerum divisione*, desumitur ibi: *Quódsi* (flumen) *naturali alveo in universum derelictô ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alveus, vulgò* Rinn-Saall *eorum est, qui propè ripam ejus prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque agri, quæ propè ripam sit: novus autem alveus ejus Juris esse incipit, cujus & ipsum flumen est, id est publicus. Quódsi post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui propè ripam ejus prædia possident. Alia sanè causa est, si cujusdam totus ager inundatus fuerit; neque enim inundatio fundi speciem commutat, & ob id, si recesserit aqua, palàm est, eum fundum manere, cujus & fuit.* Hucúsque decisio juris, quæ, cùm clara sit, ulteriori explicatione non indiget. *

24. Quartus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Specificatio*, per quam intelligitur formatio, seu introductio formæ, vel quasi formæ in alienam materiam, vel partim alienam, partim propriam. Sic qui bona fide, & nomine proprio ex sua & aliena lana vestimentum confecit, hac ratione ejus dominus efficitur, quamvìs domino lanæ alienæ sit restituendus valor ipsius lanæ. Verùm hic modus acquirendi rerum Dominium nonnullas habet

bet limitationes, de quibus agitur *§. Cùm ex aliena. 25. Inſtit. De rerum diviſione.*

Additio.

* Porrò inter alias limitationes citato *§. Cùm ex aliena. 25. Inſtit. De rerum diviſion.* factas præcipua eſt, quòd ſpecificans etiam bona fide non fiat Dominus illius rei alienæ, in quam novam formam introduxit, ſi eadem ſpecies ad priorem rudem materiam reduci queat, utì contingit, ſi ex alieno argento fiat nova ſtatua; ubi potiùs in ſimili caſu remanet Dominium penes illum, qui anteà extiterat Dominus ipſius talis materiæ. Et hinc, ſi talis ſtatua ab aurifabro vendatur tertio, eadem poteſt rei vindicatione immediatè repeti à Domino materiæ, apud quemcunque illa ſtatua exiſtat. E contra verò, ſi pannifex ex empta alterius lana, quam ignoravit eſſe alienam, confeciſſet pannum, vel piſtor ex alieno frumento farinam, ſeu panem, vel lanio ex alienis ovibus mactatis præparâſſet carnes, ac poſteà vendidiſſet tertio pariter exiſtenti in bona fide, neutiquam poſſet per Dominum materiæ hujuſce exigi immediatè pannus, ſeu panis aut carnes ab illo tertio, cui talia juſto pretio vendebantur: neque etiam in conſcientia tertius obligaretur reſtituere, ſed potiùs, ſi ille, ad quem anteà materia ſpectabat, habeat prætenſionem, eandem vel contra auferentem, ſi reſciatur, vel contra pannificem, ſeu piſtorem, aut lanionem per actionem in factum (utì Juriſtæ ajunt) inſtituere deberet.

Ratio est: quia, cùm illa res nequeat utiliter redigi in priorem materiam, talis specificans, seu introducens inibi formam per ipsummet Jus factus est Dominus, quod dein Dominium transtulit per venditionem in tertium, & consequenter, cùm non ampliùs maneat talis rei Dominus ille, ad quem anteà spectabat materia, neque poterit eandem rem à tertio bonæ fidei possessore, qui exinde non est factus ditior, rei vindicatione exigere. Videatur desuper Chlingensperg. *lib. 2. Instit. tit. 1. q. 38. & quæst. 39.* poterítque id pro resolutione multorum casuum deservire. *

25. Quintus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Accessio;* cùm videlicet quid ornatûs causâ alteri rei accedit, seu adjicitur: tunc enim, licèt hoc pretiosius sit, quàm id, cui adjicitur, Accessionis jure acquiritur Domino rei illius, cui adjectio facta est. Sic, si vesti tuæ intexatur purpura aliena, purpura vesti cedit, prout dicitur *loc. cit. §. Si tamen 26.* Addunt autem circa hoc Doctores limitationem, nisi purpura facilè, atque sine læsione vestimenti posset eximi: tunc enim purpura illa esset separanda, suóque Domino in specie petenti reddenda; alioquin autem sufficit pretium ejus reddere.

26. Sextus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Confusio.* Cui accedit Septimus, qui est *Commixtio:* & hæc differt à Confusione penès hoc, quòd in Commixtione corpora separata inter se quoad substantiam remaneant, prout fit in commixtione duorum fru-

frumentorum inter ſe; in Confuſione verò corpora in unum coeant, prout fit in permixtione mei & tui vini per errorem, aut induſtriam in eodem dolio facta.

27. Porrò de his duobus modis in Jure *§. Si duorum 27. & §. Quòd ſi frumentum. 28. inſt. De rerum diviſ.* ſequentes regulæ ponuntur. Prima, loquens de Confuſione, talis eſt. Quando utriúsque voluntate confunduntur materiæ duorum Dominorum, veluti ſi vina ſua confuderint, aut ex vino & melle mulſum fecerint, totum corpus inde reſultans utriúsque commune eſt: idem dicendum, licèt non voluntate amborum Dominorum, ſed fortuitò illa confuſio facta fuerit.

28. Altera regula, loquens de Commixtione, ſic habet. Quando ſpecies duorum Dominorum, utputa frumenta, ex utriusque voluntate commiſcentur, efficiuntur communes: quia ex conſenſu utriúsque ſingula v. g. grana, quæ cujusque propria fuerant, mutuò communicantur. Quòd ſi caſu ea commixtio facta fuerit, aut unus miſcuerit ſine alterius conſenſu, non fit aliquid commune: quia ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant, ac proinde non magìs iſto caſu fit commune frumentum, quàm grex intelligitur eſſe communis, ſi pecora unius mixta fuerint pecoribus alterius. Unde tunc arbitriô judicis æſtimandum erit, quale cujusque frumentum fuerit; vel (juxta Gloſſam ibidem) ut cuilibet tantum frumentum reſtituatur, quantum fuit ſuum, quando non apparet, quodnam fuerit ſuum.

29. Speciale quid habetur in pecunia, sive nummis. *l. Si alieni 78. ff. De solutionibus.* ibi: *Si alieni nummi, insciò vel invitò Dominò, soluti sunt, manent ejus, cujus fuerunt* (& sic ante aliam mixtionem, postquam discerni nequeant, non fiunt accipientis) *Sed si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita, ut furti actio Domino cum eo, qui dedisset, competeret.* Et hoc est speciale in nummis, ut hi commixti propriis nummis, ita ut ampliùs discerni nequeant, transeant in Dominium accipientis, sive bona, sive mala fide v. g. à fure, emente à mercatore pannum, dati fuerint: sic tamen, quòd Domino competat actio furti contra dantem, puta contra furem, qui illam pecuniam abstulit, & mercatori debet. Quinimò & ipse fur, facta semel commixtione pecuniæ furtivæ cum propria, acquirit illius Dominium, sed duntaxat imperfectum, hoc est, cum obligatione tantundem restituendi, quantum furtô abstulit.

30. Porrò in assignanda disparitate inter commixtos nummos, & grana frumenti, & quòd illi transeant in Dominium accipientis post commixtionem, non grana sine mutua utriusque Domini voluntate commixta, laborant Doctores. Congruentia tamen esse potest: tum quia majus periculum est in nummis, utpote præ cæteris rebus furto expositis, ac ne eorum Dominium semper maneat incertum: tum quia nummi à publica æstimatione, suum habent valorem, atque statim, ut expenduntur & commis-

miſcentur, intelliguntur conſumpti, non ſic grana frumenti aliis permixta.

31. Octavus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Ædificatio*. De hac §. *Cùm in ſuo* 29. *Inſtit. De rerum diviſ.* ſtatuitur primò, quòd ſi quis in ſuo ſolo ſeu fundo domum ex aliena materia bona fide ædificaverit, ipſe fiat Dominus ædificii: quia omne, quod ſolo inædificatur, ſolo cedit. Verumtamen Dominus materiæ, quamvìs eam ſtante ædificio vendicare non poſſit, poteſt tamen petere ſatisfactionem pro materia; & ſi aliqua de cauſa dirutum ſit ædificium, atque ipſe materiæ æſtimationem necdum accepit, poteſt hanc vendicare in ſpecie. Deinde decernitur ibidem, quòd, ſi quis viciſſim in alieno ſolo ſcienter ex ſua materia domum ædificat, non ſolùm tunc ædificium ſolo cedat, atque illius fiat domus, cujus eſt ſolum, ſed inſuper ædificans amittat proprietatem materiæ, ita ut dirutô ædificiô eam vendicare non poſſit: quia ſic temerè ædificando ſua voluntate materia illa cenſetur eſſe alienata; videtur enim donâſſe: quod nullo jure urgente concedit. Verùm hoc iterum habet ſuas limitationes, de quibus Juriſconſulti.

32. Nonus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Plantatio*: de qua §. *Si Titius*, 31. *Inſtit. Eod.* habetur, quòd, ſi quis alienam plantam in ſuo ſolo poſuerit, ipſius erit; & è converſo, ſi quis ſuam plantam in alieno ſolo poſuerit v. g. in ſolo Titii, erit alteriùs, nempe Titii, dummodò radices egerit (nam antequam planta radices egit, ipſius permanet, cu-

jus fuerat anteà) quia ſicut ædificia, ita multò magìs plantæ & arbores ſolo cedunt, utpote cùm à terra ſuſtententur, capiántque inde alimentum, vitam & incrementum ſuum; atque hinc Jure Gentium fiunt illius, cujus eſt ſolum. Æſtimationem tamen plantæ, atque impenſi laboris mercedem repetere poteſt, qui in alieno ſolo plantas poſuit, vel frumenta conſevit, dummodo id bona fide factum ſit; prout ibidem §. *ſeq.* ſubjungitur, atque in ſimili dictum eſt *n. præced.* de ædificante in alieno fundo.

Additio.

* Dices. Si ædificium, & planta, vel arbor cedit ſolo, ita ut Dominus fundi quoque acquirat talium rerum Dominium, tunc parî modô ſcriptura cedit chartæ, & pictura tabulæ, in qua ſcribitur, vel pingitur; cùm pariter ſint baſis & ſubſtratum, in quo characteres & colores ponuntur: conſequens dici nequit ob clarum textum in contrarium §. *Si quis in aliena. 34. Inſt. De rerum diviſione.* ergo nec antecedens. Reſp. quoad ſcripturam in ordine ad Chartam papyraceam eodem modo eſſe ſentiendum, ſicut reſpectu ſoli quoad ædificium, & plantationem, utì expreſſè ob rationis paritatem deciditur *lib. 2. Inſtit. Tit. 1. §. 33.* ubi tamen de Jure Civili *loc. cit. §. 34.* pretioſa pictura expreſſè excipitur, ut ea quoad Dominium non cedat tabulæ; unde exceptio firmat regulam in contrarium in caſibus non exceptis. *

33. De-

33. Decimus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Fructuum perceptio.* Porrò de hoc modo ſic habetur §. *Si quis a non Domino. Inſtit. 35. De rerum diviſ. Si quis à non domino, quem dominum eſſe credebat, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliáve qualibet juſta cauſa æquè bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, ejus eſſe pro cultura & cura. Et ideò, ſi poſtea Dominus ſupervenerit, & fundum vendicet; de fructibus ab eo conſumptis agere non poteſt. Ei verò, qui alienum fundum ſciens poſſéderit, non idem conceſſum eſt: itaque cum fundo etiam fructus, licèt conſumpti ſint, cogitur reſtituere.* Hæc ibi. Ex quibus patet, quòd bonæ fidei poſſeſſor Jure Gentium fructus faciat ſuos, nec eos conſumptos teneatur reſtituere vero Domino, ſi is poſtmodum comparuerit, & fundum evicerit: etſi ſecùs ſit de malæ fidei poſſeſſore; nam is etiam fructus perceptos cogitur reſtituere.

34. Ultimus tandem modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Traditio*; de qua §. Per traditionem Inſt. eod. dicitur ſic: *Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur, nihil enim tam conveniens eſt naturali æquitati, quàm voluntatem domini, volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi: & ideò cujuscunque generis ſit corporalis res, tradi poteſt, & à domino tradita alienatur.* Hæc ibi.

35. Nec obſtat, quòd Traditio fiat privata voluntate hominum, rem ſuam in alios transferentium, ac proinde malè videri poſſit, quòd Traditio connumeretur inter modos acquiren-

di rerum Dominium Jure Gentium. Resp. enim negando sequelam: quia, quamvìs Traditio fiat privata voluntate hominis, rem suam alteri tradentis, huic tamen Traditioni Jure Gentium, atque naturali convenit potestas transferendi rerum Dominium in alios. Sicut à pari, quamvìs Occupatio rei sub nullius Dominio existentis fiat industriâ humanâ, atque voluntate privata cujuspiam rem illam suo labore occupare satagentis, jus tamen, seu potestas transferendi rerum Dominium in primò occupantem convenit Occupationi ex Jure naturæ, atque Gentium, & non solùm ex constitutione quadam humana (prout id convenit Præscriptioni, juxta dicenda *Distinct. sequenti*) atque ideò sicut Occupatio, ita & Traditio meritò connumeratur inter modos acquirendi rerum Dominium Jure Gentium.

DISTINCTIO VI.

De Præscriptione & Usucapione.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Præscriptio? Item cur Lex Præscriptionis seu Usucapionis sit introducta, & an valeat in Foro Conscientiæ?

SUMMARIUM.

1. *Præscriptio, quómodo sumatur?*
2. *Præscriptio, & Usucapio, quid?*

3. *An differant?*
4. *Jus Præscriptionis, quo Jure sit introdu-ctum?*
5. *Habet locum etiam in Foro Conscientiæ.*
6. *Id ampliùs ostenditur.*
7. *Nemo debet locupletari cum alterius jactura, quómodo?*
   * *Præscriptio alia dicitur privativa, alia verò positiva. Addit. I.*
   * *Alia ordinaria, alia extraordinaria. Additio II.*
   * *Contra quas personas valeat introduci? Additio III.*
   * *An per actus meræ facultatis? Addit. IV. & V.*

1. PRÆSCRIPTIO sumitur in proposito pro acquisitione dominii, atque elisione juris alterius, absque ejus consensu ex sola legis dispositione tempore legibus definito. Et de Præscriptione hoc modo sumpta meritò impræsentiarum agitur, ut intellectis hactenus diversis modis acquirendi rerum dominium Jure Gentium, etiam percipiatur modus acquirendi rerum Dominium Jure Civili, & Canonico.

2. CONCL. I. *Præscriptio* est acquisitio dominii rei alienæ per possessionem ejus certô temporis spatio legibus definito bona fide continuatam. Ita in re communis, & concordat hæc definitio cum illa, quæ *L. 3. ff. De usurpat. & usucap.* habetur, ibi: *Usucapio est acquisitio, vel adjectio dominii, per continuationem possessionis*

temporis lege definiti. Ubi tamen per ly *acquisitio dominii* etiam ſubintelligitur eliſio juris alterius, utpote per quam ſimiliter ſuo modo acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat: cæteræ autem particulæ patebunt ex decurſu.

3. Porrò, licèt inter Præſcriptionem & Uſucapionem nonnullas Doctores differentias aſſignare conentur, defacto tamen ex recepto modo loquendi plerumque inter ſe confunduntur: niſi quòd Uſucapio propriè tantùm rebus corporalibus conveniat, at verò Præſcriptio generaliorem habeat ſignificationem, & rebus tam corporalibus, quàm incorporalibus competat. Verum quidem eſt, quòd Præſcriptio triennalis (qualis datur inter res mobiles) frequentiori uſu in Jure dicatur uſucapio; ex quo proinde nonnulli cum Gloſſa *L. 3. ff. De uſurpat. & uſucap.* deducunt aliam differentiam inter Uſucapionem & Præſcriptionem, quòd nimirùm illa propriè ſit rerum mobilium, hæc immobilium: quam differentiam etiam Doctor Subtilis 4. *diſt. 15. Quæſt. 2. §. De Secundo.* ſupponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quòd Præſcriptio in immobilibus; & Uſucapio in mobilibus &c.* Sed hæc differentia non ſemper attenditur, nam in Jure Uſucapio quandoque etiam ad res immobiles refertur, & écontra Præſcriptio ad res mobiles; prout fit §. 1. *Inſt. de uſucap.* & alibi: unde parum, & fermè nihil ab invicem differunt, ratione cujus Doctores eodem modo de utriſque diſcurrunt.

4. CON-

4. CONCL. II. Jus Præscriptionis seu Usucapionis introductum est Jure humano positivo, tum Civili, tum Ecclesiastico, ob publicam utilitatem & quietem, ne incerta essent semper rerum dominia, & infinitæ orirentur lites circa earum proprietatem. Ita habetur *l. 1. ff. De usurpat.* éstque communis. Ratio est: quia non illicò sequitur, *rem istam emi, vel alter mihi donavit, legavit &c. ergo est mea;* nam si ille, qui mihi eam tradidit, Dominus non fuit, neque me Dominum facere potuit, juxta *Reg. 79. Juris in 6. Nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.* Proinde, nisi Lex ob diuturnam possessionem bona fide habitam, & justô titulo comparatam illius rei dominium expressè mihi attribueret, numquam de hoc securus forem: nam semper timere possem, ne quis superveniat, illius rei, tanquam ante plurimos annos sibi vel suis parentibus injustè ablatæ, dominium sibi vendicans.

5. CONCL. III. Translatio dominii facta auctoritate legis per Præscriptionem, atque Usucapionem justa est, simúlque per eam transfertur rerum dominium nedum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ, adeò quidem, ut, si Præscriptio cujusdam rei legitimè sit completa, postmodùm talis non ampliùs teneatur ad restitutionem rei jam præscriptæ, etiamsi postea certò cognoscat, rem fuisse alienam. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia justè potest transferri rerum dominium per Legem communem justam, & legitimè pro-

mul-

mulgatam; ergo idem dicendum de lege Præscriptionis.

6. Confirmatur. Quia Lex Præscriptionis ex una parte est plurimùm utilis ac proficua Reipublicæ, & quieti communi, imò etiam necessaria ad rescindendas infinitas lites; ex altera verò parte per eam nemini infertur injuria: nam sicut hodie à Sempronio præscribitur contra Titium, huícque rem suam certô temporis spatio repetere negligenti ejusdem dominium vî Præscriptionis adimitur, ita vî ejusdem Præscriptionis potest Titius alio tempore quidquam præscribere contra Sempronium, vel quemcunque alium, qui negligit rem suam debito tempore repetere. Adde, quòd talis sibi, ac propriæ negligentiæ, quam Jura ob bonum publicum meritò castigant, culpam imputare debeat, si tanto tempore negligat rem suam repetere, quantùm Jura requirunt ad Præscriptionem.

7. Dices. Juxta illud lumine naturæ notum *Nemo debet locupletari cum alterius jactura*: sed hoc fit in Præscriptione; ergo. Resp. majorem esse intelligendum de injusta locupletatione, qualis esset, si quis in emptione, aliísve contractibus proximum circumveniret, atque deciperet, sicque cum ejus jactura locupletaretur injustè: non autem dictum illud est intelligendum de Justa locupletatione, qualis est ea, quæ fit in bello justo, & in legitima Præscriptione per auctoritatem Legis, ex publica & justa

juſta cauſa transferentis dominium unius in alium, atque in ſimilibus aliis caſibus.

Additio I.

* CONCL. IV. Præſcriptio ùt ſic ab aliquibus *inprimis* dividi ſolet ratione effectûs in poſitivam & privativam. Hanc diviſionem faciunt P. Schmier *in Tract. de Præſcr. c. 1. ſect. 3.* & P. Pichler *lib 2. Decret. tit. 26. §. 1. num. 7.* Vî Præſcriptionis poſitivæ (inquiunt) novum aliquod jus à tertio acquiro; écontra verò vî Præſcriptionis privativæ ab onere aliquo liberor, e. g. ſi Titius præſcribit jus eundi per pratum Caji, vel illic currus ducendi &c. talis Præſcriptio diceretur poſitiva. Quódſi verò certo tempore à jure definito, puta decennio, Titius ſimiles actus non ampliùs exerceret in prato Caji, præfatum jus extingueretur, atque Cajus, cujus pratum ab hoc onere, ſeu obligatione liberatur, diceretur præſcribere Præſcriptione privativa, & hinc etiam ab aliquibus Præſcriptio ùt ſic definiri ſolet, quòd ſit *modus acquirendi à Jure approbatus, quo per poſſeſſionem debitô modo, & tempore continuatam obtinetur Jus, vel liberatio aliqua.* *

Additio II.

* Ulteriùs ratione temporis ſolet Præſcriptio dividi in ordinariam & extraordinariam. *Ordinaria* vocatur illa, quæ tempore ordinario, id eſt, juxta dicenda triennió in rebus mobilibus,

bus, & decennio vel vicennio (quale tempus etiam in Jure dicitur longum) in rebus immobilibus finitur. Extraordinaria dicitur, quæ *tempore longissimo* (quale tempus dicuntur triginta vel quadraginta anni) completur. Atque ad eandem spectat etiam Præscriptio sexaginta, octoginta, vel centum annorum: item Præscriptio immemorialis, quæ requirit tempus immemoriale, seu possessionem tam diuturnam, ut ejus initium excedat memoriam hominum defacto existentium, ad qualem Præscriptionem immemorialem probandam juxta Mascardum *de probat. volum. 2. conclus. 1042. num. 5. & 6.* sufficit, si testes quinquaginta quatuor annorum (alii putant sufficere quinquaginta duos, vel etiam quinquaginta & unum) testentur, se semper sic vidisse practicari, nec aliter audivisse ab aliis: quinimò communem esse opinionem, quòd per homines modò viventes non sciatur hujus initium, etsi fortassis ex documentis probari posset, ante ducentos v. g. vel trecentos annos contrariam fuisse praxin. De hoc ultimo adhuc fusiùs ad finem materiæ de Præscriptione. *

Additio III.

* Quæres I. Contra quas personas possit introduci Præscriptio? Resp. Contra omnes illas personas, quæ sunt capaces alicujus Juris realis, vel personalis, nec à Jure prohibentur agere, potest Præscriptio introduci. Ita cum communi Pichler *lib. 2. Decret. cit. 26. num. 77.*

&

& Schmier *Tom. 1. Jurisprudentiæ. lib. 1. tr. 2. cap. 3. ſect. 2. §. 1.* cum Rota Romana *in Rec. p. 4. tom. 1. deciſ. 316. num. 8.* Ratio eſt: quia tales poſſunt præſcribere contra alios, ergo meritò pati debent, ſi & Præſcriptio fiat contra ipſos. Cæterùm, quia Filiusfamilias, quamdiu eſt ſub patria poteſtate, nequit ſuo nomine agere quoad bona adventitia ordinaria, nec uxor conſtante matrimonio quoad dotalia, conſequenter meritò nec quoad iſta Bona contra eosdem ſub illo tempore Præſcriptio inchoari poteſt, prout ſtatuunt Jura *L. Super annali 1. §. 2. C. de Annal. Except. & L. In rebus dotal. 17. ff. De jur. dotium.* Vide de hoc plura apud Juriſtas. *

Additio IV.

* Quær. II. An contra perſonas & earum Jura per actus meræ facultatis introduci queat Præſcriptio? Antequam reſpondeam, ſuppono, quòd per actus meræ facultatis intelligantur illi, quos citra ullam obligationem aut conventionem ſolent elicere aut omittere homines, vel ex mero arbitrio, vel præciſè ex cauſa liberalitatis, hoſpitalitatis, vel familiaritatis, quales actus per ſe loquendo ex communi perſuaſione hominum ſunt, aliquem ad prandium invitare, ab hoc piſtore panes accipere, hoc molendinum pro conficienda farina accedere &c. N. H.

Reſp. Per actus meræ facultatis non introducitur contra alium Præſcriptio. Ita teſte P. Schmier

Schmier *loc. cit. cap. 4. sect. 1. §. 3. num. 71.* communissima DD. & patet ex *L. Viam publicam. 2. ff. De via publica & itinere.* Porrò in dubio sæpiùs emergente, num hi actus, aut omissiones in particulari sint meræ facultatis, nec ne? utiliter vide citatum Auctorem, simúlque adverte ex Chlingensperger *lib. 2. Instit. tit. 2. quæst. 20.* quòd, si per similes actus prætendens Præscriptionem, prohibeat, vel præcipiat, & alter acquiescat liberè, jam magnus exinde favor acquiratur præscribenti. *

Additio V.

* Dices. Si quis alicui Hospitali per triginta annos continuos elargitur quolibet anno triginta florennos, adstringitur etiam postea continuare, si Hospitale ulteriùs exigit, quamvìs dans reponat, se præcedenter ex mera liberalitate dedisse; ùt decidit Rota apud Schmier *loc. cit. num. 81.* ergo per actus etiam liberæ facultatis potest contra aliquem introduci Præscriptio. Resp. concessô antecedentî negando consequentiam: talis enim adstringitur continuare solutionem non ex eo, quasi verò contra eundem propter actus liberos etiam NB. cognitos ùt tales fuisset præscriptum, sed potiùs, quia hi actus tanto jam tempore uniformiter continuati præsumuntur in Jure processisse ex putativa dantis obligatione. Unde majoris claritatis gratiâ potuisset etiam distingui antecedens: talis adstringitur solutionem continuare, quatenus præsumitur præcedentes actus processisse

cessisse ex putativa obligatione, conc. antec. si agnoscerentur præcedentes actus tanquam ex mera liberalitate procedentes, neg. antec. & consequentiam. Unde quoad similes donationes seu largitiones, si longo tempore continuentur, cautè prænotandum, ut spontaneæ largitatis protestatio præmittatur, aliàs enim, si similes largitiones constanter, ac uniformiter uni certæ personæ, vel certo loco fiant tempore ad præscribendum sufficienti, nec aliunde clarè appareant processisse ex mera liberalitate, potiùs præsumuntur factæ ex putativa obligatione; sicque dans stante tali dubio condemnabitur ad continuationem: nam juxta claram Legem Civilem *L. 25. ff. de probat.* in dubio, num pecuniæ solutæ debitæ fuerint, vel indebitæ, *præsumptio pro eo est, qui accepit; qui enim solvit, nunquam ita resupinus est, ut facilè suas pecunias jactet.* *

QUÆSTIO II.

Quæ Conditiones requirantur ad Præscriptionem?

SUMMARIUM.

8. *Ad Præscriptionem quæ conditiones requirantur?*
9. *Ad eam requiritur Possessio.*
   * *Quotuplex sit Possessio, & qualis ad Præscriptiorem requiratur? Additio I. & II.*

10. *Bona fides.*
 * *Qualiter debeat esse constituta bona fides, & quando ea adesse præsumatur? Addit. I. & II.*
11. *Et an cum dubio possit Præscriptio inchoari?*
12. *Vel continuari?*
 Item an Successori noceat mala fides Antecessoris?
13. *Justus Titulus.*
14. *Tituli nomine quid intelligatur?*
 (a) Ut dictum n. 5. & seqq.
15. *Titulus, quando requiritur ad Præscriptionem?*
 * *Qualis Titulus ad Præscriptionem requiratur? Addit. I. & II.*
16. *Et quòd res sit apta præscribi.*
17. *Dupliciter dicuntur res non posse præscribi.*
18. *Vel quia ordinario tempore non usucapiuntur.*
19. *Vel quia nullò modo præscribi possunt.*

8. CONCL. I. Ad præscriptionem legitimam quatuor requiruntur Conditiones, I. Possessio rei legitimo tempore à Jure definito continuata. II. Bona fides. III. Justus Titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. Ita in re communis: & quamvis nonnulli enumerent quinque, tamen ipsi primam conditionem hìc assignatam dividunt in duas, easque omnes sequentibus versiculis comprehendunt.

Non

Non uſucapies, niſi ſint tibi talia quinque.
Sit res apta, fides bona, ſit titulus quoque juſtus.
Poſſideas juſtè, completo tempore legis.

9. Prima itaque conditio ad Præſcriptionem neceſſaria eſt *Poſſeſſio legitimo tempore à Jure definito continuata.* Siquidem, ùt habet *Reg. 3. Juris in 6. Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit:* quia Præſcriptio fundatur ſuper poſſeſſione; ubi autem fundamentum non eſt, ſuperædificari non poteſt. Porrò hujusmodi poſſeſſio debet tempore à Jure definito continuari; de quo tempore, & quantum illud ſit, dicetur *Quæſt. ſeq.*

Additio I.

* Eſt autem poſſeſſio quadruplex, alia naturalis, alia civilis, alia mixta ex utraque, & demum alia civiliſſima. *Poſſeſſio naturalis* dicitur detentio actualis rei nomine ſuo, & taliter poteſt etiam fur rem furtivam poſſidere. *Poſſeſſio civilis* eſt animus poſſidendi cum juris adminiculo, id eſt jure non refragante, & hanc poſſeſſionem civilem fur non habet ob defectum bonæ fidei. *Poſſeſſio mixta* eſt detentio actualis rei, Juris ac animi adminiculô; & talem poſſeſſionem exercet non ſolùm Dominus rei propriæ huic actualiter inſiſtens, ſed etiam poſſeſſor bonæ fidei rei privatæ alienæ, quam credit, ſeu exiſtimat citra peccatum injuſtitiæ, ac bona conſcientia eſſe ſuam, eámque ſic actu-

aliter detinet. *Possessio civilissima* dicitur, quæ ex mera dispositione legis, consuetudinis, aut statuti absque alio actu corporis nostri acquiritur, quatenus nimirum quis præcisè fictione juris reputatur rem aliquam non solùm mente, sed etiam actuali possessione detinere, etsi nullo modo eandem rem unquam adhuc reprehenderit actualiter: talem possessionem dicitur consecutus ille, cui extraditur actuale instrumentum super contractum e. g. emptionis cujusdam rei confectum atque erectum, etsi nondum illam rem ex ulla sui parte apprehenderit. *L. Emptionem* 1. *C. de Donat.**

Additio II.

* Cæterùm ad Præscriptionem neutiquam in jure censetur sufficiens possessio merè naturalis; cùm talem etiam fur respectu rei furtivæ exercere valeat, sed ad inchoandam eandem, si agitur de jure novo vi Præscriptionis obtinendo, requiritur vel possessio mixta, id est, ex naturali & civili conflata, vel saltem civilissima per fictionem Juris mixtæ in quibusdam à jure expressis casibus æquivalens. Ad continuandam autem Præscriptionem semel legitimè inchoatam sufficit possessio civilis tantùm, qualem habet, qui corpore quidem abiit à rebus semel legitimè apprehensis, inde tamen non discessit animo relinquendi possessionem, sed posteà reversurus. Ita expressè disponitur *L. Licèt C. De acquirenda possessione* ibi: *Licèt possessio* (& consequenter Præscriptio) *nudô animo* ac-

acquiri non possit; tamen solô animo retineri potest. *

10. Secunda Conditio ad Præscriptionem requisita est *bona fides:* quia, ùt inquit *Reg. 2. Juris. in 6. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, & alibi. Porrò *bona fides* in propositio aliud non est quàm *conscientia seu credulitas, qua quis prudenter sibi persuadet, rem esse suam*, seu (utì alii universaliùs definiunt, *qua quis prudenter judicat, se nil agere contra jus quodpiam alterius.* Dicitur, *prudenter:* quia, si ex ignorantia crassa, vel inordinata cupiditate illa persuasio procedat, non erit fides bona.

Additio I.

*Objicies: qui contra clara jura prohibentia etiam ex invincibili ignorantia aliquid facit, est in mala fide apud Juristas; atqui talis adhuc potest præscribere non quidem Præscriptione ordinaria, sed saltem extraordinaria, utì cum Haunoldo, & pluribus aliis tenet Schmier. *de præscript. c. 5. sect. 1,* §. 5. ergo etiam cum mala fide potest aliquis præscribere, & consequenter bona non est conditio ad Præscriptionem necessariò requisita. Major probatur ex *L. 7. C. De agricol. & cens.* & sic habetur: *Malæ fidei possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Et hinc absolutè loquendo ab ipsis Juristis à ratione malæ fidei soli illi excipiuntur, apud quos ignorantia, seu error Juris toleratur, qui exinde non

 solùm

solùm tempore longissimo, sed etiam, si habeant simul titulum, ordinario cum tali errore possunt præscribere; quales sunt Minorennes, ac Milites, & in quibusdam casibus Fæminæ, atque Rustici *L. 9. §. 1. ff. De juris & facti ignorantia. & l. ult. C. Eod.* Reliqui omnes excluduntur. Ad hanc objectionem Resp. I. Inprimis minorem non esse ita certam, quin aliqui Auctores contradicant, volentes, quòd nullo tempore, etiam extraordinario, cum fide solùm juridicè mala præscribatur, utì videndum apud Engel *Lib. 2. Decret. tit. 26. n. 15.* & apud Fachinæum *Lib. 8. c. 28.* Sed quidquid de hoc sit, Resp. II. dist. maj. talis est in mala fide juridica, conced. in mala fide Theologica, neg. maj. ac concessa minori similiter disting. consequens; potest etiam apud illos, respectu quorum ignorantia juris non toleratur, præscribi cum mala fide juridica saltem Præscriptione extraordinaria, transmitt. cum mala fide Theologica, neg. Utì enim juxta *dicenda tract. 8. dist. 2 quæst. 4. num. 34.* duplex est culpa Theologica & Juridica, ita & duplex mala fides.*

Additio II.

*Cæteroquin bona fides in præscribente regulariter præsumitur, nisi mala per graves rationes aliunde probetur *argument. L. Meritò autem ff. Pro socio.* Dixi *regulariter:* quoniam hæc regula suas quoque habet exceptiones, ubi potiùs creditur adesse mala fides, nisi con-

tra-

trarium aliunde ostendatur in sequentibus. I. Quando possessor talis rei fuit ab initio per personam fide dignam admonitus, ne hanc rem acceptet, eoquòd non spectet ad vendentem, si nihilominùs eandem absque ulteriori indagatione comparet. II. Si ante comparationem talis rei jam sit fama per viciniam, rem emendam non esse venditoris. III. Si filius familias sub patria potestate constitutus ferat res emendas tales, quæ prudenter nequeunt credi Bona Castrensia, vel quasi Castrensia, aut extraordinaria adventitia. IV. Si homo graviter suspectus de furto afferat has res emendas; quando verò hæc suspicio non niteretur gravi, sed tantùm levi fundamento, deberet talis venditor magìs censeri justus, quàm fur, *arg. cap. fin. de Præsumpt*, uti etiam cum aliis advertunt Engel *l. 2. Dec, tit. 26. n. 14.* Schmier *Tom. 1. Jurisprudentiæ. l. 1. Tr. 2. c. 5. §. n. 85. & seqq.* V. Ordinariè quoad illos, respectu quorum error juris non toleratur, saltem juridicè mala potiùs, quàm bona fides censeretur adesse, si contractus cum alio initus, vi cujus prætenderetur præscriptio aliqua longi temporis inchoâsse, foret à Jure claro reprobatus, e. g. si emeretur res Ecclesiæ pretiosa sine debitis solemnitatibus, nam *qui contra Jura mercatur, præsumitur bonam fidem non habere. Regul. 82. de Reg. Juris in 6.* de quo fusiùs in Jure Canonico *l. 2. Decret. tit. 26. §. 3. num. 67. & seqq.* VI. Et ultimò bona fides non adesse censetur, si præscriptionem alleganti fortiter ipsummet cum gravi præsumptione resistat, nec is valeat pro

se justum titulum specialem, quo rem debito tempore possidet, vel saltem absque titulo speciali tempus immemoriale allegare, atque probare. Talî modo Jus resistit Clerico extraneo, si contra Parochum suum in aliena Parochia vellet præscribere Decimas, prout totum desumitur clarè ex c. 1. *De Præscript. in 6.* Unde talis Clericus deberet, vel probare specialem aliquem titulum, quo Jus decimandi acquisivit, vel tempus immemoriale, quo possedit: aliàs non poterit decimas præscribere. *

11. Quæres I. An dubitans, utrum res sit sua vel aliena, censeatur habetur bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, ac proinde stante tali dubiô possit præscribere? Resp. I Si dubium adfuit ab initio, non potest ita dubitans inchoare Præscriptionem, quamdiu manet illa dubitatio. Ita communis. Ratio est; quia dubitans, an res sit sua vel alterius, injustè agit sibi eam arrogando; cùm non sit melior sua conditio, quàm alterius, de quo dubitatur, utrum forsan sit Dominus; ergo jam non censetur habere bonam fidem.

12. Resp. II. Quando dubium supervenit ei, qui bona fide cœpit possidere, non obstat illud Præscriptioni continuandæ, neque interrumpit possessionem, dummodò interim possessor moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei. Ita communior, & probabilior Doctorum, paucîs exceptis. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* ergo, si is, qui incipit dubitare, jam priùs bona fide possederit rem,

me-

melior est ejus conditio, quàm alterius non possidentis. Unde patet disparitas inter hunc & priorem casum: simúlque sequitur, quòd quidem stante tali dubio non possit quis inchoare possessionem rei (cùm non sit melior sua conditio, quàm alterius) bene tamen possessionem priùs jam bonâ fide cœptam continuare, non obstante dubiô postmodùm superveniente; dummodò non intermittat adhibere moralem diligentiam in investigenda veritate rei.

Additio.

* Quæres ulteriùs II. An Successor, qui ab altero etiam Theologicè malæ fidei possessore acquisivit aliquam rem, censeatur habere bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, si hanc malam fidem Antecessoris sui invincibiliter ignoravit? Ratio dubitandi est; quia mala fides Antecessoris saltem fictione juris transfunditur in Successorem immediatum tam universalem, quàm particularem. *L. Cùm Hæres. ff. De divers. temp. Præscript. & Authent. malæ fidei. C. De præscript. longi temp.* adeóque sicut illa mala fides Theologicè talis excludit Præscriptionem Antecessoris, ita pariter de Successore immediato videtur esse sentiendum; cùm valorem Præscriptionis potissimùm ex Jure, à quo dependet, desumere debeamus.

Ante Responſ. notandum, quòd Successor universalis ille dicatur, qui in Bona defuncti succedit tanquam Hæres sive ab intestato, sive ex testamento. Successor autem particularis

vocatur, qui succedit in aliqua re particulari ex titulo ad transferendum habili, puta donatione, permutatione, emptione &c. H. N.

Respondeo I. Etsi ex communi DD. Successori immediato non obsit quoad Præscriptionem fides mala Antecessoris; de Jure tamen communi mala fides Antecessoris obest Successori immediato tam universali, quàm particulari quoad Præscriptionem *ordinariam longi temporis*, puta decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes. Ita communis: & desumiter clarè ex Legibus, & rationibus in dubitatione allegatis; dummodo benè advertatur, quòd loquamur *de jure communi:* nam specialiter discurrendo de Jure Bavarico mala fides Antecessoris neutri ex Successoribus immediatis obest juxta *tit. 9. art. 7.* de quo videatur insignis Commentarista de Schmid ibidem.

Respondeo II. Loquendo de tempore longissimo triginta vel quadraginta annorum, præsens Auctor Pater Reiffenstuel *lib. 2. decret. tit. 26. n. 1 4. ac seq.* equidem cum pluribus putat, pariter Successori universali obesse malam fidem Antecessoris sui immediati; alii tamen cum Magnif. D. Chlingensperg *l. 2. instit. tit. 6. q. 12.* non improbabiliter existimant, eam malam fidem non obstare Successori etiam universali. Ratio (& quidem meô judiciô valde gravis) adducitur ista; quia fides mala tempore longissimo neque nocet *Jure Civili*, utpote, quòd tali tempore Præscriptionem concederet etiam ipsimet Antecessori habenti fidem malam non solùm per fictionem juris, sed etiam (utì po-

namus)

namus) Theologicè talem: neque *Jure Canonico*, quod tantùm reprobat malam fidem Theologicam, tanquam peccati nutritivam, qualis tamen in præsenti non reperitur apud similes Successores, invincibiliter, (utì supponitur in casu) Ignorantes Antecessoris malam fidem Theologicam, sícque suam possessionem absque peccato inchoantes. *

13. Tertia conditio ad Præscriptionem requisita est *justus Titulus*; non quidem verus, atque à parte rei subsistens (nam hìc unà cum traditione, atque possessione, rei dominium transfert, ut ampliùs præscriptione opus non sit) sed coloratus vel saltem rationabiliter ex facto alieno existimatus, id est, Titulus putativus, nimirum, qui justo errore putatur intervenisse, quamvìs revera non intervenerit.

14. Porrò *Tituli* nomine in proposito intelligitur causa ex se habilis ad transferendum Dominium, vel usucapiendi conditionem præbens: utì sunt donatio, emptio, transactio, hæreditas, legatum, & hujusmodi. Siquidem per tales modos, si tradens fuit Dominus rei alteri traditæ, transfertur dominium rei in ipsum; si verò non erat Dominus, ídque à recipiente ignoretur, saltem usucapiendi seu præscribendi conditionem præstat. Unde si talis postmodùm bonâ fide possessionem dictæ rei legitimo tempore continuet, sícque Præscriptionem illius compleat, non tenebitur ampliùs eam restituere vero Domino, etiamsi posteà error deprehendatur, ac manifestum fiat, rem illam à

prin-

principio fuisse alterius, neque potuisse sibi ab eo, à quo acceperat, tradi Titulô donationis, vel emptionis &c. (a)

15. Notandum verò circa hanc tertiam conditionem, quòd Titulus non necessariò requiratur in omni Præscriptione (contrarium enim patebit ex dicendis *n. 21. & 22.*) sed tunc præcipuè, quando jus commune contrarium est præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, prout notatur *c. de præscript. in 6.* Si enim tunc non possit allegari Titulus, censebitur quis rem possidere malâ fide, nisi allegetur Præscriptio temporis immemoralis, quæ est instar Tituli, imò quò non potest allegari melior Titulus de toto mundo, ùt loquitur Fagnanus *cap. Cum Apostolica. n. 6. De his, quæ fiunt à Prælatis.* Insuper requiritur Titulus ad hoc, ut Præscriptio positiva compleatur, seu absolvatur tempore breviori, atque ordinario, de quo ampliùs *cit. num. 21. & 22.*

Additio I.

* Dices: Si non adest justus Titulus, non acquiritur dominium: ergo, ut vì Præscriptionis acquiratur dominium, Titulus requiritur non solùm, utì proximè dictum est, quando jus præscribenti resistit, aut quando illa tempore ordinario absolvitur, sed ad omnem prorsus positivam etiam extraordinariam Præscriptionem. Antec. prob. *ex L. 24. C. de rei vindicat.* ibi: *Nullo justo Titulo præcedente ratio Juris quærere dominium prohibet.* ergo. Antequam respon-

ſpondeam, ex Patre Schmier hìc Notand. I. Alium eſſe Titulum generalem, alium ſpecialem. Prior dicitur ille, qui communis eſt pluribus ſpecialibus, uti eſſe poteſt Titulus *pro ſuo;* nam omnis, qui Emptione vel Donatione aut Hæreditate rem acquirit, *pro ſuo* poſſidet, atque hic Titulus, quatenus generalis juxta communem non ſufficit ad Præſcriptionem ordinariam. Poſterior (nimirum Titulus ſpecialis) vocatur, qui ad unam duntaxat ſpeciem reſtringitur e. g. Titulus *Emptionis*, *Donationis &c.* Notand II. Titulum adhuc aliter divìdi in verum, coloratum, exiſtimatum ſeu putativum, & præſumptum. *Verus* eſt cauſa ſpecialis, ex qua dominium defactò transfertur actualiter, ubi non eſt neceſſaria ulterior ullà Præſcriptio, e. g. ſi verus Dominus mihi donet ſuum equum. *Coloratus* eſt cauſa ſpecialis actualiter concurrens, ſuâpte naturâ ad trans ferendum Dominium idonea, eſto hìc & nunc illud ob defectum tenentem ſe ex parte tradentis non transferatur: ſic, ſi bonâ fide emi catenam auream à non Domino, habeo Titulum emptionis coloratum. *Titulus exiſtimatus* dicitur cauſa ſpecialis ad transferendum dominium habilis, quam ſubeſſe credimus, cùm tamen non ſubſit. Quod contingere poteſt dupliplicitur, nimirum vel errore facti proprii, vel ex errore facti alieni: ſic, ſi librum aliquem mihi crederem eſſe à Petro donatum, cùm tamen is præciſè mihi perſonaliter commodaverit, foret error facti proprii. Econtrà ſi ſervus meus librum à Petro talem commodatò accipiens

cipiens mihi perſuaderet, ab eodem fuiſſe donatum, eſſet error facti alieni, ſeu ex facto alieno proveniens. Demum *Titulus præſumptus* vocatur, qui non curatur, qualis ſit in ſpecie, ſed ob diurnitatem temporis præſumitur in genere aliquis adeſſe Titulus, quicunque demum ſit. H. N. *

Additio II.

* Reſpond. ad object. diſting. conſequens. Ad omnem Præſcriptionem poſitivam, etiam extraordinariam requiritur Titulus vel coloratus, vel præſumptus, conc. ſemper neceſſariò coloratus, negatur conſequentia. Quare finaliter ſciendum ex Jure, quòd ad Præſcriptionem ordinariam poſitivam Bonorum mobilium ac immobilium requiratur Titulus aliquis ſpecialis actualiter exiſtens coloratus vel ſaltem exiſtimatus ex errore facti alieni, qui non ſolùm debet dici, ſed de eodem quoque ſufficienter conſtare etiam in foro conſcientiæ, cùm leges per ordinariam Præſcriptionem non concedant translationem dominii, niſi dependenter à ſimili Titulo. Econtrà nullatenus ſufficit Titulus exiſtimatus ex errore facti proprii, multò minùs Titulus exiſtimatus ſeu generalis. Econtrà verò ad Præſcriptionem extraordinariam omninò ſufficiens eſt, præter bonam fidem Theologicam, Titulus præſumptus ob temporis diuturnitatem. Et quidem, ſi bona præſcribenda habent fortem contra ſe Juris reſiſtentiam, Titulus iſte præſumptus absque aliquo alio ſpeciali

ciali colorato ſolummodò admittitur, ſi ſimul concurrat tempus immemoriale: in aliis autem, ubi Jus ſpecialiter non reſiſtit, ſufficit tempus longiſſimum, triginta nimirum annorum in rebus profanis, & quadraginta in Juribus Eccleſiaſticis, ac in aliis Bonis ad Eccleſiam ſpectantibus, quale tempus, ſi adeſt, non ampliùs oportet eſſe ſolicitum de inquiſitione alicujus Tituli ſpecialis. Ita omnia ex variis legibus, quas brevitatis gratiâ hìc omitto, probat P. Schmier *Tom. 1. Jurisprud. lib. 1. tr. 2. c. 5. ſect. 2. §. 2. & 3.*

16. Quarta, & ultima conditio ad Præſcriptionem requiſita eſt, ut *res ſit apta præſcribi:* id eſt, ut ſit talis, in qua per legem, aut ſpecialem rationem non prohibetur fieri Præſcriptio, utpote quæ jure humano duntaxat eſt introducta, ne rerum dominia diutiùs eſſent in incerto.

17. Ubi tamen notandum cum Leſſio *l. 2. c. 6. dubit.* 15. quòd quædam in Jure dicantur non poſſe præſcribi, ſeu uſucapi, quia ordinario tempore non uſucapiuntur; quædam verò, quia nullô modô præſcribi poſſunt.

18. Prioris generis ſunt res furtivæ, ac res vî poſſeſſæ; de quibus §. *Furtivæ. inſtit. de uſucap.* dicitur: *Furtivæ res, & quæ vî poſſeſſæ ſunt, non poſſunt uſucapi.* Nam quamvis hæ ab ipſo fure, vel raptore nunquam poſſint præſcribi defectu bonæ fidei, ſimúlque etiam à tertio

ali-

aliquo, qui eas bona fide à fure accepit, non præscribantur tempore ordinario, eò quòd res furtivæ sint vitiosæ: nihilominùs ipsæ ab illo tertio bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos, prout Doctores communiter tenent, & probant ex *l. Sicut in rem. C. de præscript. 30 vel 40. annorum.* Similiter §. *Res fisci. instit. de usucap.* habetur, quòd *Res fisci usucapi non potest*, & tamen bona fisco jam incorporata præscribuntur annis quadraginta. *L. Omnes C. de præscript. 30. vel 40. annorum.*

19. Posterioris generis, quæ scilicet ex eo in jure dicuntur non posse præscribi, quia nullô modô, nullóque tempore præscribi possunt, sunt in primis res publicæ, id est, publicis usibus deputatæ; ùt forum, pons, portus, via publica, & alia hujusmodi. Item res sacræ, & Loca Religiosa, utì Calices, Ecclesiæ, Cœmeteria &c. Deinde homo liber nullo tempore præscribi potest. Insuper Laici non possunt præscribere Jura Spiritualia v. g. Jus decimarum Ecclesiasticarum, Jus conferendi Beneficia Ecclesiastica, & hujusmodi, cùm talia nec possidere possint *c. Causam. De præscript.* éstque communis Doctorum. Secùs est dicendum de Jure Patronatûs, nam hujus Laici non sunt incapaces, sed habilitati à Summo Pontifice. Plura adhuc de similibus, quæ præscribi nequeunt, videre poteris in Jure Canonico *lib. 2. decret. tit. 26. §. 2.*

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quantum temporis requiratur ad Usucapionem seu Præscriptionem complendam?

SUMMARIUM.

20. *Res mobiles, & immobiles, quæ?*
 * *Item quid sit Servitus, & quotuplex? Additio I. & II.*
21. *Res mobiles privatorum, quo tempore præscribantur?*
 (*a*) Juxta dicta n. 18.
22. *Et quo bona immobilia privatorum?*
 * *Item quo tempore Bona immobilia Communitatum, Civitatum, & Principum?*
23. *Præsentes, aut absentes, qui dicantur?*
24. *Quid de partim præsente, partim absente?*
 * *Quo tempore præscribantur Servitutes? Addit. I. & II. ac III.*
25. *Bona immobilia contra Ecclesiam &c. quo tempore præscribantur?*
 (*b*) Quæst. I. n. 4.
26. *Specialia quoad hoc privilegia quorundam Monasteriorum, & Ordinum.*
27. *Quo tempore res mobiles Ecclesiarum, vel Monasteriorum præscribantur?*
28. *Ad Præscriptionem requiritur etiam possessio continua.*

29. *Præscriptio interrumpitur tum naturaliter.*
30. *Tum civiliter.*
* *Item subinde dormit.*
* *Figurantur notabiles casus de Præscriptione.*

20. ADVERTENDUM, quòd, quantùm ad propositum, sit distinguendum inter res mobiles, & immobiles. *Mobiles* sunt, quæ locô moveri possunt: ùt pecunia, vestis, navis, animalia &c. *Immobiles* verò, quæ locô moveri non possunt: ùt prædia, domus, agri, & hujusmodi. Porrò nomine immobilium hìc etiam comprehenduntur jura, & actiones ad immobilia (notanter dicitur, *actiones ad immobilia*: nam actiones ad mobilia regulariter, v. g. actio ad debitum certæ pecuniæ, dicitur res mobilis, sicut ipsa pecunia) atque insuper nomine immobilium intelliguntur Beneficia, census, redditus, jus Patronatûs, ususfructus, servitutes prædiorum, & similia: hæc enim omnia fixa manent, & instar immobilium afferunt fructum suum & commoditatem.

Additio I.

* Advertendum ulteriùs, quòd Servitus vulgò, Grund-Dienstbarkeit, computata inter bona immobilia communiter describatur, *esse jus quodpiam in re alterius constitutum vel in utilitatem rei nostræ vel saltem in utilitatem personæ nostræ.* Quòdsi tale Jus fuerit principaliter

ter constitutum in utilitatem rei nostræ, dicitur *Servitus realis*, sicque Jus illud adhæret prædio nostro, & id transit etiam ad tertium, ad quem prædium nostrum pervenit. Econtra verò, si tale Jus ex re alterius constitutum foret principaliter in utilitatem personæ nostræ, vocaretur *Servitus personalis* (ab aliis *mixta*) atque cum persona nostra extingueretur: tales Servitutes personales in Jure reputantur usus, vel ususfructus, aut habitatio. Possunt autem tam personalis, quàm realis acquiri per pacta, vel per ultimam voluntatem, vel demum Præscriptione, de qua in præsenti. *

Additio II.

* Porrò Servitus realis dividitur in affirmativam & negativam: item in rusticam & urbanam. *Affirmativa* est jus aliquid faciendi in fundo alterius, v. g. Jus immittendi tignum in ejus parietem, Jus hauriendi aquam in alterius domo &c. *Negativa* est Jus, quo alterum possum prohibere, ne aliquid in fundo suo faciat, e. g. ne ædes suas altiùs tollat, vel ne fenestram faciat versùs meam domum &c. *Servitus rustica*, dicitur, quæ ex sua natura & origine debetur prædio rustico. *Urbana* verò quæ ex sua natura & origine debetur prædio Urbano. Appellatur autem vî Juris communis prædium Urbanum illud, quod vî suæ originis & naturæ principaliter factum est inhabitandi, negotiandi, recreandi causâ; Rusticum verò, quod principaliter constitutum fuit ad

 fru-

fructus colligendos seu conservandos, vel ad pecora recipienda &c. *Leg. 1. ff. commun. præd.* In Territorio Bavariæ specialiter juxta Jus ejusdem *Tit. 26. art. 2.* absolutè appellatur *Servitus Urbana* Jus quodpiam in alterius domum, horreum, vel alia æqualia ædificia acquisitum. Econtra verò *Servitus Rustica* Jus aliquod constitutum in alterius agrum, campum, sylvam, hortum, piscinam, seu stagnum & similia &c. Hîs notatis, sequitur. *

21. CONCL. I. Res mobilis privatorum cum titulo, & bona fide præscribuntur trienniô: sine titulo autem requiritur spatium triginta annorum. Ita communis. Et quidem prima pars expressè habetur *L. un. C. De usucapione transformanda*, & §. 1. *Instit. de usucap.* ubi præmissa mentione de titulo, & bona fide subjungitur: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur.* Verùm hinc excipiendæ sunt res furtivæ, & vî possessæ. (*a*) Altera pars, quæ itidem est communis, desumitur ex *l. Sicut in rem. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* Et disparitas est: quia spectata naturali æquitate, ipsáque legum dispositione minus tempus requiritur, & sufficit ad præscribendam rem cum titulo, quàm sine titulo, non obstante, quòd utrobique requiratur bona fides, sine qua nulla prorsus Præscriptio locum habet.

22. CONCL. II. Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, loquendo de Jure

Jure communi, requiritur ſpatium decem annorum inter præſentes, & viginti annorum inter abſentes: ſine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum; utì etiam ſimile ſpatium 30 annorum exigitur ad præſcribendas ordinariè actiones ſeu obligationes perſonales. Ita rurſum communis Doctorum. Et quidem prior pars habetur expreſſè *cit.* §. *Inſtit. de uſucap.* cum concordantiis. Altera verò deſumitur ex *cit. l. Sicut in rem. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.*

Additio.

* Dicitur notanter in concluſione, *ad præſcribenda Bona immobilia privatorum:* nam Bona immobilia Communitatum Sæcularium, ac Civitatum valde probabiliter etiam cum titulo non niſi annis 30. præſcribuntur, utì deduci videtur *ex Novella 111. cap. unico;* ubi quidem ad præſcribendum contra loca Religioſa anni 40. requiruntur; contra alias verò perſonas, ſeu cauſas (intellige privilegiatas) tricennalis, ſeu 30. annorum Præſcriptio tanquam ſufficiens inſinuatur; quamvìs jure antiquo *L. 23. C. de SS. Eccleſiis*, tam contra loca pia, quàm contra civitates, ut præſcriberetur, ſpatium centum annorum fuerit requiſitum. Item contra bona immobilia patrimonialia Principum præſcribenda (quod pariter Auctores ſentiunt de civitatibus Imperialibus, & Statibus liberis Imperii quaſi Principi æquiparatis) exiguntur 40. anni *Leg. fin. C. de fundis patrimonial.* jun-

ctîs Notis Gothofredi. Videatur Pichler *lib. 2. decret. tit. 26. num. 29. in Candid. Jurisp. abbrev.* & Schmier hìc *cap. 5. num. 553. ac seqq.* *

23. Cæterùm *Præsentes* in proposito dicuntur illi, qui in eadem Provincia commorantur: *Absentes*, qui in diversis Provinciis habitant, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi. Quinimò Lugo *disp. 7. de just. & jure num. 67.* post alios notat, illud, quod dictum est de diversis Provinciis, defacto habere locum in diversis Territoriis habentibus proprium suum Gubernatorem, qui soli Principi, vel Senatui subest. Juxta quam proinde sententiam illi dicuntur esse præsentes, qui in eodem Territorio habitant: absentes verò, qui in diversis Territoriis commorantur.

24. Addunt Jurisconsulti juxta *Authent. Quòd si quis. C. de præscript. longi temporis*, quòd, si quis partim absens sit, partim præsens, tempus absentiæ duplicari debeat, ita, ut suprà decennium tot anni adjiciantur, quot annis ex decennio fuit absens. Unde, si quis per octo annos præsens fuerit, deinde per duos absens, hi duo absentiæ anni erunt duplicandi, & adhuc duo addendi; atque ita hæc Præscriptio ante duodecim annos non complebitur.

Additio I.

* CONCL. III. Ad præscribendas servitutes personales illas, quæ ab aliis vocantur mixtæ:

tæ: item ad præſcribendas ſervitutes reales præſente ſimul titulo colorato cum bona fide ſimile tempus requiritur, quale ſuperiùs ad præſcribenda cum titulo bona privatorum immobilia deſideratur. Ita deſumitur ex *L. ult. C. de præſcript. longi temporis*, & videri poteſt ulterior probatio in Jure Canonico *l. 2. decr. tit. 26. §. 6. num. 156. & ſeqq.* Hoc ſolùm adverte; quòd ſervitus realis negativa tunc præſcribi incipiat, quando Dominus in re ſua aliquid facere vult, & alter præſcribens eundem bona fide prohibet, inhibendo e. g. ne domum altiùs tollat &c. *

Additio II.

* CONCL. IV. Quo tempore per præſcriptionem ſine titulo acquirantur ſervitutes reales in rebus alienis, faciendum eſt diſcrimen inter ſervitutes continuas & diſcontinuas: nam *continuæ* etiam ſine titulo cum ſola ſcientia & patientia illius, contra quem præſcribitur, acquiruntur decenniô inter præſentes & vicenniô inter abſentes *arg. L. 10. ff. Si ſervitus vindicetur*, & *L. 2. C. de ſervitutibus & aqua.* E-contra verò ad præſcribendas ſine titulo ſervitutes *diſcontinuas* juxta communiorem, ac præſertim in Bavaria requiritur tempus immemoriale *L. Servitutes 14. De ſervit.* & Jus Bavaricum *Tit. 26. art. 4. & 5.* Ubi nota, quòd ſervitus realis *continua* in Jure nominetur ea, quæ ad continuationem ſuam non indiget novô factô hominis; talis ſervitus eſt Jus tigni

 immit-

immittendi in domum alterius: quando enim semel tale tignum illic immissum est, ulteriorî hominis factô non indiget. Econtra servitus *discontinua* etiam quoad continuationem factô hominis opus habet, cùm exercitium usûs talis servitutis contingat per factum hominis: quales servitutes sunt jus eundi, vel plaustra ducendi per fundum alterius, quæ utique non dicuntur continuari sine novo facto hominis. *

Additio III.

* CONCL. V. Servitutes reales rusticæ, ac personales ususfructûs & usus semel præscriptæ iterum amittuntur, seu extinguuntur absque aliquo alio per solum non usum spatiô decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes; nec tenetur ille, cujus prædium erat obligatum, alterum monere, ut non negligat suum Jus ex Præscriptione antea acquisitum. Ita communis, & patet *ex L. Sicut usumfructum. C. De servitutibus & aqua.* Dixi notanter: *Servitutes rusticæ absque aliquo alio amittuntur solo non usu;* nam, ut pariter intra tale tempus extinguantur servitutes urbanæ, neutiquam sufficit solus non usus, sed & insuper exigitur, ut alter, cujus prædium servituti subjectum est, exerceat contra præscribentem bona fide oppositum aliquem actum positivum suæ libertatis possessorium: e. g. ut Jus immittendi tignum in alterius murum iterum deperdatur, non sufficit, ut ille, cui memoratum

Jus

Jus competit, eodem per decennium non utatur; ſed & inſuper alter, poſitô, quòd velit præſcribens tignum immittere in eum murum, debet bona fide reſiſtere, e. g. obſtruendo foramen, in quod tignum aliàs immitteretur; à quo tempore, ſi prior exinde quieſcit, incipit Præſcriptio, quod dein tempore ordinario decennii inter præſentes completur; utì paſſim notant utriusque Juris Doctores *in l. Hæc autem jura ff. De ſervitut. urban. præd.* *

25. CONCL. VI. Ad præſcribenda bona immobilia contra Eccleſiam, Monaſterium, vel Hoſpitale, aut contra alias pias cauſas requiruntur quadraginta anni: idem dic quoad jura talium, quæ habent circa res immobiles; item quoad jura eorum ſpiritualia: exceptâ tamen Eccleſia Romana, contra quam ac ejus jura currit ſola centenaria Præſcriptio, exceptîs etiam nonnullis Monaſteriis, ac Ordinibus Religioſis, qui ſpeciali privilegio ſunt muniti, ita, ut majori, quàm quadraginta annorum Præſcriptione gaudeant. Ita rurſum certa, & communis Doctorum; & clarè conſtat tum ex *auth. Quas actiones. C. De Sacroſanctis Eccleſiis*, tum ex *cap. De quarta. & c. Ad aures. & c. Ad audientiam. De præſcript.* & alibi ſæpè. Nec mirandum, quòd in allatis hactenus Concluſionibus præcipuè adducantur auctoritates Juris, non autem rationes: ſiquidem Præſcriptio fundatur in ſolo Jure humano, tum Civili, tum Canonico, ùt jam ſupra (c) dictum.

26. Porrò quod additum est in conclusione de nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, est notandum cum Lessio *lib. 2. c. 6. dubitat. 7.* Engel, Molina, & aliis, quòd Monasteria quædam, & Ordines specialiter sint privilegiati, ut majori, quàm quadraginta annorum Præscriptione gaudeant; ita videlicet, ut minoris temporis Præscriptio contra eos non valeat. Sic enim Eugenius IV. de plenitudine potestatis concessit Ordini S. Benedicti, ut res immobiles non nisi annis sexaginta possint contra ipsum præscribi: & idem concessit Julius. II. Congregationi S. Salvatoris. Quinimò Ordini Cistercienfium, necnon & Ordinibus Mendicantium, primùm in Hispania, & deinde per communicationem in Superiori Germania, à diversis Pontificibus concessam esse centenariam Præscriptionem, docet post Arnoldum Rath, & alios Ludovicus Engel in Collegio Juris Canonici *tit. de præscript. n. 33.*

27. Dicitur notanter in conclusione: *ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam &c.* Nam, utrùm res mobiles ad Ecclesiam, vel Monasteria pertinentes usucapiantur triennali possessione; prout *num. 21.* dictum est de rebus mobilibus privatorum, vel an gaudeant Præscriptione quadraginta annorum, variant Doctores. Et quidem res Ecclesiasticas mobiles triennali possessione usucapi, affirmant Lessius *loc. cit. n. 22.* Layman, Vallensis, Pirhing. aliíque plures, ídque probant ex *Auct. Quas actiones. C. De SS. Ecclesiis.* Econtra verò easdem pariter

gau-

gaudere præſcriptione quadraginta annorum, æquiùs eſſe putant Abbas Panormitanus, *c. 1. de in integrum reſtit.* & Hoſtienſis, eò quòd Jus Canonicum, concedens Eccleſiis aliisque piis locis Præſcriptionem quadraginta annorum, inter res mobiles & immobiles non diſtinguat, & proinde nec nos diſtinguere debeamus. Et hanc poſteriorem ſententiam, præſertim circa bona Eccleſiaſtica mobilia pretioſa absque debitis ſolemnitatibus alienata, recipiendam cenſet Engel *loc. cit. n. 28.*

28. CONCL. VII. Præter tempus prædictum requiritur inſuper ad Præſcriptionem, quòd poſſeſſio fuerit continua, & non interrupta. Ita communis. Nam Jura inter alias conditiones ad Præſcriptionem requirunt, quòd ejusmodi poſſeſſio fuerit continua, ùt patet ex definitione ipſius *n. 2.* allata: quando autem ipſa interrumpitur, hoc ipſo continua non eſt.

29. Duplex autem eſt interruptio Præſcriptionis, una naturalis, altera civilis, ùt notat Gloſſa communiter recepta in *c. illud De præſcript. Naturaliter interrumpitur præſcriptio*, quando aliquid incipit deficere ex his, quæ neceſſariò requiruntur ad Præſcriptionem: ut ſi ſucceſſu temporis ſuperveniat mala fides, ſeu certa notitia rei alienæ, aut, ſi quis amittat poſſeſſionem rei tam naturalem, quàm civilem, non obſtante, quòd id fiat per injuriam alterius.

30. Ci-

30. *Civiliter interrumpitur Præscriptio*, quando manentibus naturalibus Præscriptionis interpellatur possidens per actum aliquem juridicum, qui ex legum dispositione talem interruptionem inducit, utputa per contestationem litis, vel etiam per oblationem Libelli, ac citationem Rei, prout desumitur ex *l. 2. & 3. C. de annali exceptione.* Si tamen Actor succubuerit in lite, vel litem sponte deseruerit, aut si animô tantùm interrumpendi Præscriptionem litem moverit (quod ex circumstantiis juxta prudens arbitrium Judicis colligendum erit) non interrumpitur Præscriptio. Glossa *c. Placuit §. Potest 16. q. 3.* Pirhing. *tit. de Præscript. n. 134.* Lessius *n. 49.* & alii.

Additio.

* Quæres, an idem sit *interrumpi* Præscriptionem, & *dormire* eandem? Respondeo, neutiquam; nam quando interrumpitur Præscriptio, tempus præteritum non ampliùs valet, sed debet de novo inchoari. Econtra verò, quando præcisè dormit, equidem tempus illud intermedium dormitionis non numeratur; ast tamen remotô illo, ob quod Præscriptio dormiebat, impedimentô, tempus præteritum adhuc computatur, sic cum subsequenti connectitur. Taliter dormire dicitur Præscriptio in ætate pupillari; item tempore belli, aut pestis, si Jus tunc non dicatur; similiter Præscriptio contra Ecclesiam aliquam, si Prælatus ejusdem sit dilapidator, aut fuerit mortuus, usque ad

ad novum Rectorem &c. Vide Jus Can. *lib.* 2. *decret. tit.* 26. *§.* 7. *n.* 192. *& ſeqq.* *

APPENDIX.

Continens ſeptem Caſus de Præſcriptione.

* Ut praxis hujus materiæ magìs capiatur, & ſcioli illi, qui dum vel parùm de Præſcriptione in Theologia audiunt, illicò tanquam Juvenes Confeſſarii varios etiam difficiles deſuper ſibi propoſitos caſus reſolvunt absque maturo examine prævio, num verè adſint omnes conditiones ad legitimam Præſcriptionem requiſitæ &c. deinceps cautiores fiant, conſultum duxi per modum Additionum ſeptem ſubjungere caſus de Præſcriptionibus, quorum ſit *

Additio I.

* I. Petro nobili, ejúsque Anteceſſoribus per plures annos uniformiter factæ ſunt certæ præſtationes annuæ à quibusdam ſuorum ſubditorum; mòdò autem Petrus perluſtrando acta ſui archivii nihil invenit de hac obligatione, quinimò tales ſe produnt circumſtantiæ, quæ potiùs docent contrarium, nempe obligationem ad hanc ſolutionem non adfuiſſe unquam. Quærit itaque ex Confeſſario, an hoc non obſtante poſſit bona conſcientia deinceps titulo Præſcriptionis ſimiles præſtationes recipere? Reſpond. Si non conſtet poſitivè de mala fide

Theo-

Theologica ante completum tempus, & hæ præstationes triginta annis continuis processerint etiam ex titulo tantùm præsumpto, possunt eædem licitè continuari titulô Præscriptionis, dummodo non habeant conjunctam simul resistentiam Juris. Quòd si verò dicta Juris resistentia fuisset his exactionibus annexa, requireretur ad legitimam Præscriptionem absque titulo tempus immemoriale. Ita præter P. Franciscum Schmier, P. Pichler *lib. 2. tit. 26. n. 84.* Ratio patet ex jam dictis *hac tertia quæst.* quia nempe tales obligationes sunt personales: personales autem obligationes introducuntur, & extinguuntur annis 30. ordinariè *l. 3. c. de Præscript. 30. ann.* ubi autem Jus resistit, tempore immemoriali absque titulo *cap. 1. de præscript. in 6.* Illud adhuc superaddo notanter, quòd non tantùm debeat dici, adesse tempus immemoriale (prout sæpiùs aliqui sibi blandientes facilè id credunt in suum commodum absque ulteriori indagatione) sed & de eodem sufficienter constare. *

Additio II.

* II. Paulus pariter nobilis inhærens vestigiis Antecessorum suorum exigit bona fide à Colonis, si qui moriuntur, passim etiam ab habentibus emphyteusin hæreditariam duplex Laudemium, nimirum pro *discessu* & *accessu*, de qua tamen rusticorum obligatione duplicis Laudemii nihil positivè constat neque ex libris emphyteuticis, neque ex prævio aliquo legitimo pacto, specia-

speciali cum primo illo Domino directo, qui res illas in emphyteusin hæreditariam dabat, ac cum Colonis desuper inito. Et quia hîsce stantibus audit ab alio Docto, similem exactionem duplicis Laudemii esse in Jure prohibitam, quærit ex Confessario; an ergo graviter peccet hanc praxin tanto tempore jam continuatam prosequendo titulô Præscriptionis.

Ante responsionem nota hic breviter I. Quòd emphyteusis sit ille contractus, quo res aliqua immobilis cum translatione dominii utilis, retentô dominio directo, seu proprietate, alteri fruenda & colenda pro annua pensione, in recognitionem dominii directi præstanda, conceditur; ubi ille, qui concedit, dicitur in Jure Dominus directus: alter verò, cui fit concessio, vocatur Colonus seu emphyteuta. Nota II. Quòd emphyteuta quatuor habeat obligationes, nimirum *Primò*, ut servet pacta in hoc contractu inita. *Secundò*, ut colat, & conservet rem emphyteuticam. *Tertiò*, ut singulis annis solvat certam pensionem, quæ appellatur *Canon annuus*. *Quartò*, ut facta aliqua rei emphyteuticæ alienatione Domino directo det Laudemium. Nota III. Quod Laudemium de Jure communi sit quinquagesima, de Jure autem Bavarico juxta locorum observantiam ordinariè vigesima pars æstimationis rei emphyteuticæ. Dictum Laudemium de Jure communi citra specialia pacta unicum, & quidem juxta Jus commune in sola alienatione rei emphyteuticæ, de Jure autem Bavarico etiam in aliis mutationibus

nibus Domino directo à Colonis dandum conceditur *L. 3. prope finem. C. de jure emphyteutico.* Ubi plura desuper in emergentia casûs vide apud AA infra citandos; nos enim hìc immoramur in sola Præscriptione. H. N.

Respondeo, talem Nobilem non posse continuare bonâ conscientiâ quoad emphyteuses hæreditarias exactionem secundi Laudemii mortualis pro discessu, nisi ostendere queat, sic fuisse practicatum tempore immemoriali. Vide desuper Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *lib. 3. decr. tit. 18. num. 231.* August. Michel *Volum. 2. Theolog. Canonico-Moralis part. 1. tract. 2. §. 1. punct. 2. num. 13. & seqq.* Ratio est: quia tali Præscriptioni resistit Jus *L. 3. C. De Jure emphyteutico:* atqui juxta dicta ex *cap. 1. De Præscriptione in 6.* ubi resistit Jus sine specifico titulo requiritur ad Præscriptionem tempus immemoriale: ergo pariter hìc. Quod etiam de Jure Bavarico gratìs concedit Chlingensperg *lib. Feud. c. 8. q. 8. object. 3.* non solùm quoad feuda, sed etiam quoad emphyteuses, si loquamur de exactione secundi Laudemii mortualis, quod petitur ob discessum per mortem emphyteutæ: quamvìs clarissimus Commentarista in Jus Bavaricum Schmid *Tit. 21. art. 21. n. 3.* universaliter ad introducendam Præscriptionem hujus Laudemii per modum discessûs tantummodò exigat in Bavaria tempus 30. annorum ex eo valde gravi fundamento, quia nimirum Jus Bavaricum huic Laudemio per modum discessûs non resistit, sed gene-

generaliter, ac poſitivè, ubi eſt in *obſervantia*, ejus continuationem permittit. Idem dictus auctor repetit *ſemicent. 1. Controverſ. 31. n. 14. & ſeqq.* *

Additio III.

* III. Coloni aliqui cujusdam Nobilis obligantur præter triticum ſingulis annis dare quasdam præſtationes culinarias, puta anſeres, gallinas & pullos &c. quas tamen intermiſerunt ultra 30. annos. Dominus horum ſubditorum perluſtrans aliquando exactiùs libros ſuos emphyteuticos, invenit hanc ruſticorum obligationem, huícque conformiter petit has præſtationes culinarias deinceps quoque faciendas, ac inſuper reſarcitionem præcedentium hucusque omiſſarum. Ruſtici ſeſe excuſant ex eo, quòd ultra 30. annos nemo haſce unquam ab ipſis exegerit. Quæritur ergo, an exinde prætendere queant Præſcriptionem tam quoad præteritas omnes, quàm quoad præſtationes culinarias futuras? Ante Reſolutionem reflexio facienda eſt ad Quæſtionis I. Concluſionem quartam, in qua Præſcriptionem diviſimus in poſitivam & privativam, quarum ultima foret prætenſa à Ruſticis, eoquòd non exigant vi hujus ſibi quidpiam præſtari, ſed potiùs ſeſe à præſtatione liberari, ſicque Dominum ſuo jure per Præſcriptionem privari. H. N.

Respondeo, equidem DD. in hoc puncto non convenire: communior tamen, & meô judicio verior est sententia eximens rusticos titulô Præscriptionis privativæ, præstationibûs culinariis tam præteritis quàm futuris. Ita sentiunt Abbas Panormitanus, Paulus Castrensis, Alexander de Imola, Joannes Andreas, Bartolus, Baldus, Barbosa, Cardinalis Tuscus, & alii apud Franciscum Schmier hìc *c. 4. sect. 2. num. 199. & seqq.* Ratio est prima, quia juxta casum primum jus exigendi tales præstationes annuas Præscriptione 30. annorum acquiritur; ergo etiam à pari tali tempore extinguitur, præsertim cum *L. 3. ac 4. C. de præscript. 30. vel 40. annorum* omnis actio Præscriptione longissimi temporis extingui dicatur. Ratio secunda desumitur *ex leg. 26. C. de usuris*, ubi à pari etiam obligatio solvendi usuras, quæ aliàs foret annua, unica Præscriptione temporis longissimi tollitur. Ratio tertia eruitur ex Jure Canonico *c. 4. & 6. de Præscript.* ubi annua obligatio solvendi Decimas Episcopo vel Parocho Præscriptione tollitur, si eadem solutio non fuerit facta annîs quadraginta; ergo etiam obligatio solvendi annuas præstationes extinguetur, si ea non fuerit observata triginta annîs; nam cur in antecedenti requirantur plures (nimirum quadraginta anni) ratio est, quia ibidem præscribitur contra Jura Ecclesiastica, ubi juxta jam dicta desiderantur anni quadraginta; aliàs verò regulariter triginta. *L. 3. & 4. de Præscript. 30. vel 40. annorum.* *

Additio IV.

* IV. Jacobus Decanus cujusdam Ecclesiæ Collegiatæ, perlustrando Capituli Archivium, ex antiquis instrumentis deprehendit, aliquot Anniversaria non servari conformiter Fundationi, utpote, cùm ibidem semper Missæ aliquot privatæ simul cum solemni dicendæ fuerint injunctæ, quæ tamen non ampliùs per plurimos annos celebrantur. Quærit ergo is ex Confessario suo, an Missæ privatæ hucusque bona fide intermissæ non debeant resarciri; item num praxis illa celebrandi solum Officium solemne possit etiam deinceps continuari, cùm non constet positivè per gravia fundamenta de aliqua reductione Missarum auctoritate legitimè facta, prout supponitur.

Resp. Si praxis ista obtinuit tempore immemoriali, potest bona conscientia continuari, nec est ulla obligatio resarcitionis, cùm nihil possit assignari, quod obstaret tali Præscriptioni. Ita la Croix *lib. 4. Theol. moral. num. 852.* Háncque sententiam quoad potestatem præscribendi contra onera Missarum secuta est Rota, utì testantur Card. Tuscus *Litt. S. concl. 424. n. 9.* Corad. *lib. 1. cap. num. 324.* Quinimò apud la Croix *loc. cit.* non desunt citati etiam graves Auctores, qui idem defendunt de tempore longissimo; quod tamen ultimum mihi, nisi simul adsit, & ostendi possit specialis aliquis titulus, apparet difficilius; cùm videatur adesse resistentia Juris: quoniam Concilium Trid. *sess. 25. cap*

5. *de reformat.* prohibet specialiter derogari fundationibus, & Bulla Pii IV. confirmans continet decretum irritans, quidquid contra factum fuerit.

Additio V.

* V. Joannes Beneficiatus longissimo tempore legit singulis septimanis quinque Missas pro Fundatoribus, credens se taliter esse obligatum; modò autem acquirens antiquum fundationis instrumentum deprehendit in eodem tantummodò peti singulis hebdomatibus tria Sacra. Quærit itaque ex Confessario, an per illud longissimum tempus contra se ipsum sit exinde introducta Præscriptio, ut teneatur etiam deinceps hebdomatim continuare celebrationem quinque Missarum pro Fundatoribus, vel an possit bonâ conscientia unà cum suis Successoribus solùm legere tres in futurum? Respondeo, rem non carere sua difficultate, utì poterit videri apud P. Schmier; si enim potest aliquis præscribere contra Fundatores ad extinguendum numerum Missarum conformiter dictis præcedentibus, cur non poterit præscribi à Fundatoribus contra Beneficiatum ad illum numerum Missarum augendum? Hoc tamen non obstante cum eodem auctore sentio probabilius, quòd contra Joannem Beneficiatum non sit introducta Præscriptio, adeóque possit deinceps hebdomatim tantùm applicare tria Sacra pro Fundatoribus. Ratio est fundamentalis;

quia,

quia, ut contra ipsum procederet Præscriptio, Fundatores præscribentes jus illud, deberent habere voluntatem præscribendi contra dictum Beneficiatum, ut sic acquirant possessionem: sed non censentur habere eam voluntatem utilem ad possidendum & præscribendum: ergo. Min. probatur; vel enim tales Fundatores jam sunt mortui, prout plerumque contingit, & hi nil censentur de terrenis ampliùs possidere; vel adhuc vivunt, & isti utpote bene scientes ex instrumento à se erecto, non esse obligationem celebrandi plura, quàm tria Sacra, non præsumuntur de novo velle obligare ad quinque; nam aliàs, si scientes contrarium, vellent novum onus imponere, forent in mala fide: ergo. Ita P. Schmier approbante & confirmante Facultate Juridica Salisburgensi resolvit in sua Jurisprudentia *tom.* 1. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *sect.* 2. *§.* 1. *num.* 183. ubi etiam contrarias solvit objectiones. Idem tenent Tamburinus & Pasqualigus cum la Croix *lib.* 4. *n.* 853.*

Additio VI.

*VI. Ut Andreas obtineret Canonicatum, consanguineus ejusdem Turnario promisit, ac etiam dedit pingue honorarium insciô Andrea. Postquam jam integrô triennio Andreas pacificè Beneficium cum titulo colorato legitimæ institutionis possedit, devenit in notitiam hujus rei; hinc dubitans quærit ex Confessario, an teneatur Canonicatum dimittere, vel num possit titulô Præscriptionis ulteriùs re-

retinere? Ante Respons. Nota I. tanquam certum, quòd Simonia adhuc sit, si temporale propter Beneficium datur à tertio etiam ignorante illo, qui Beneficium acquirit. c. *Quicunque 1. q. 5.* quapropter si Andreas hunc simoniacum ingressum resciret ante triennium, teneretur aut Canonicatum dimittere, aut dispensationem impetrare. Nota II. quòd per Regulas Cancellariæ ille, qui Beneficium aliquod per triennium pacificè possedit, nullatenus desuper molestari queat: & si alius posteà obtineret contra hunc possessorem litteras ad dictum Beneficium, nullæ forent, ac irritæ. H. N.

Resp. Completo bonâ fide triennio potest Andreas Canonicatum titulô Præscriptionis tutâ conscientia retinere absque ulteriori aliqua dispensatione. Ità Navarrus *lib. 3. consil. 30. de Præbend.* Thomas Sanchez *in Decalog. lib. 7. cap. 29. n. 89.* Lessius *lib. 2. cap. 35. dub. 25. n. 140.* & alii contra Leurenium *part. 2. Fori Benef. quæsit. 827.* ac Covarruviam *Regul. poss. part. 2. §. 10. num. 10. conclus. 6. & 7.* Ratio est: quia tam fortes hìc in favorem triennali possessionis ponuntur clausulæ, quàm in alia Præscriptione: ergo pariformiter non solùm pro foro externo, sed etiam pro interno, sicut in aliis Præscriptionibus erant intelligendæ. *Nec dicas*, ab hac triennali possessione excipi ingressum simoniacum, qualis erat in præsenti. Resp. enim excipi ingressum simoniacum per Beneficiatum, vel saltem eo approbante factum,

non

non autem ipso ignorante per tertium commissum. Videatur Jus Canon. Reiffenst. *lib. 5. tit. 3. num. 278.* *

Additio VII.

* VII. Mathias Colonus Bavariæ prætendit, quòd habeat prædium suum jus cædendi ligna, & pascendi pecora in fundo Joannis, eòquòd id ipsum jam antecessores sui ante plurimos annos absque ulla contradictione exercuerint. Quærit ergo Joannes ex Confessario, an possit bonâ conscientia contra Mathiam litem movere, eòquòd nequeat ille aliquem hujus juris prætensi titulum specialem exhibere? Respond. cùm hæc sit servitus, vel quasi servitus discontinua, quæ juxta dicta, ac præsertim de Jure Bavarico absque titulo speciali non præscribitur, nisi tempore immemoriali, non tenetur ulteriùs Joannes tale præjudicium tolerare, sed potest causam suam in judicio prosequi, in quo etjam victoriam obtinebit, nisi Mathias probare queat tempus immemoriale: ubi nota, quòd ea, quæ sunt auditu perceptibilia, per auditum, & visibilia (utì in præsenti) per visum probentur.

Porrò per testes annorum quinquaginta quatuor, vel saltem quinquaginta unius probatur tempus immemoriale, si quilibet eorum deponat. I. Quòd ita viderit practicari per quadraginta annos, nec sciat tempore vitæ suæ aliter fuisse practicatum. II. Quòd neque alios noscat, qui vidissent, aut à videntibus ipsimet

audivissent initium talis usûs, seu, quòd tempore suæ vitæ practicatum fuisset contrarium. III Quòd insuper eorum, qui hujus praxis notitiam habere possunt, communis sit opinio, se pariter nec vidisse initium hujus usûs, nec ab ipsismet videntibus audivisse: prout talem opinionem seu famam communem exstare, per duos vel tres probari poterit. Ita deducitur ex *L. 28. ff. de probat.* ibi: *Si arbiter animadvertere debeat, an operis facti memoria exstet, hoc ei quærendum est, an aliquis meminerit, id opus factum esse &c. Cùm interim nemo sit eorum, qui id meminerit, quibûs Consulibus id viderit: sed cùm omnium hæc est opinio, NB. nec audisse, nec vidisse, cùm id opus fieret, neque ex eis audîsse, qui vidissent, aut audîssent &c.* *

TRACTATUS OCTAVUS.

DE CONTRACTIBUS.

1. INter alios modos acquirendi rerum Dominium rectè connumerantur Contractus, sic dicti, *quia* (ùt inquit Doctor Subtilis *4. dist. 15. qu. 2. §. De secundo*) *ibi simul trahuntur voluntates partium; trahitur enim iste ad transferendum in illum à commodo, quod expectat ab illo, vel quod expectat transferendum in se.* Et de Contractibus procedit illud vulgatum Doctorum: *Quod à principio est voluntatis, ex postfacto fit necessitatis*, id est, post Contractum semel ritè celebratum *arg. l. Sicut C. De obligat. & action.* Unde haud immeritò de Contractibus, utpote quorum obligatio non solùm pro Foro externo, verùm etiam in Foro conscientiæ atque interno locum habet, impræsentiarum agitur.

DISTINCTIO I.

De Contractibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Contractus?

SUMMARIUM.

1. *Contractus, unde sic dicti?*
2. *Contractus accipitur largè & strictè.*
3. *Contractus largè, seu pactum, quid?*
4. *Requirit necessariò plurium consensum in idem.*
5. *Et quidem reciprocum.*
6. *Promissio, antequam sit acceptata, non obligat.*
7. *Discrimen inter promissionem Deo, & homini factam.*
8. *Contractus propriè, quid?*
9. *Solvitur objectio.*
   ** Contractus quotuplex?*
10. *Contractus explicitus, & implicitus seu interpretativus, ac quasi Contractus, quid?*
11. *Contractus lucrativus seu gratuitus, & onerosus, quid?*
12. *Contractus absolutus, & conditionatus quid?*

(*a*) Tract. 6. Dist. 2. num. 24.

**Conditio adjecta potest esse honesta vel non. Et quid utrobique sentiendum? Additio I.*

** Qua-*

* *Qualis ſit differentia adjicere quidpiam Contractui tanquam conditionem, & adjicere tanquam modum? Addit. II.*
* *Solvitur objectio. Addit. III.*

2. CONTRACTUS dupliciter accipitur, largè & ſtrictè. *Contractus largè acceptus* coincidit cum Pacto generatim ſumpto; quo modo omnem prorſus Contractum, ſive gratuitum, ſive oneroſum ſub ſe comprehendit. *Contractus ſtrictè* acceptus ſub ſe complectitur ſolum Contractum onerosum, ſeu reciprocum, qui nempe ex utraque parte paciſcentium, ſeu contrahentium parit obligationem. Hoc ipſum ut unà cum annexis clariùs intelligatur, ſit

3. CONCL. I. *Contractus largè* acceptus, ſeu *Pactum* generatim ſumptum *eſt duorum, vel plurium in idem placitum, & conſenſus.* Ita *L. 1. ff. de pactis.* Scotus 4. *diſt. 46. q. 1. §. Ad ſolutionem*, & alii.

4. Dicitur: *duorum, vel plurium placitum, & conſenſus.* Nam, ùt rectè *cit. l. 1.* notatur, nullus eſt Contractus, nulláque obligatio, quæ non habeat duorum vel plurium conſenſum, ſeu conventionem in idem; id eſt, plurium in unum, unámque ſententiam conſenſum in ordine ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Unde, ſi unus quidpiam donavit, aut promiſit, alter verò id non acceptavit, aut recuſavit, jam non fuit Contractus, neque oritur inde aliqua obligatio.

5. Ne-

5. Necesse insuper est, ut talis duorum consensus sit reciprocus, id est, inter se mutuò factus: quia ad Contractum non sufficit, ut quovis modo duo in idem consentiant, sed requiritur, ut consensus suos in se mutuò dirigant. Hinc donatio & promissio, etiamsi à duobus communi consensu fiat respectu unius tertii, antequam sit acceptata ab illo tertio, ejúsque consensus reciprocus accedat, non habet rationem Contractûs seu Pacti, sed primùm post ejus acceptationem.

6. Quinimò ex hoc generatim infertur, quòd nulla promissio seu pollicitatio, antequam sit acceptata, pariat quamdam obligationem, ne quidem naturalem, aut in Foro conscientiæ. Unde si alteri promisisti, aut donâsti quidpiam interiùs solummodò, non obligaris. Idem dicendum, quando tu signô externo tuam promissionem vel donationem manifestâsti, alter verò eam necdum intellixit, aut non acceptavit: siquidem in neutro casu fuit Contractus ob defectum reciproci consensûs: & consequenter nulla obligatio inde subsecuta.

7. Et hinc discrimen est inter Votum seu Promissionem DEO factam, & Promissionem homini factam: illa quippe, licèt interno tantùm animo concepta sit, illicò à DEO cordium inspectore cognoscitur, & acceptatur: hæc verò nisi externô signo manifestata, & Promissario indicata fuerit, ab eo neque cognosci, neque acceptari potest; nam *homo videt ea, quæ parent,*

rent, Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16. Et hinc plures Doctores, de pacto inter homines exiſtente loquentes, aſſerunt, quòd pactum ſit *duorum reciprocus in idem conſenſus, ſignô ſenſibili expreſſus:* nam aliter homines nequeunt conſenſum alterius cognoſcere, & acceptare.

8. CONCL. II. *Contractus propriè*, ac in rigore accipitur pro pacto reciproco oneroſo, quod ex utraque parte paciſcentium ſeu contrahentium obligationem parit. Unde rectè definitur *L. Labeo 19. ff. De verb. ſignif.* dicendo: *Contractus eſt ultro citróque obligatio*, id eſt, duorum vel plurium in idem conſenſus, ultro citróque obligationem pariens: qualis eſt Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & hujusmodi, ubi venditor eſt obligatus ad dandam mercedem, emptor verò ad refundendum pretium &c.

9. Nec dicas. Inter Patrem & filium, ſubditum & Superiorem &c. datur mutua, ſive ultro citróque obligatio, non tamen Contractus; ergo data Contractûs definitio non eſt bona. Reſp. enim diſtinguendo antecedens: inter Patrem & filium, ſubditum & Superiorem &c. datur mutua obligatio, orta ex Juſtitia commutativa, negatur, orta ex aliis Virtutibus, utputa ex Pietate, Obſervantia, & hujusmodi, conceditur antecedens, ſed negatur conſequentia: nam Contractus eſt ultro citróque obligatio, quæ oritur ex motivo Juſtitiæ commutativæ poſt mutuum contrahentium conſenſum.

Addi-

Additio.

* Solet autem Contractus ùt sic proximè explicatus diversimodè à Juristis dividi: puta in Contractum seu *pactum nudum*, & in *vestitum* item in *nominatum* ac *innominatum*: prætereà in Contractum *bonæ fidei*, & *stricti Juris*. Ubi *Pactum nudum* dicitur illud, quod in sola conventione paciscentium consistit absque aliquo alio extrinseco, quo vestiatur: ídque habet quidem obligationem naturalem, non tamen civilem, id est, obligat quidem in conscientia, non tamen parit actionem de rigore Juris civilis, ne lites nimiùm multiplicentur. *Pactum vestitum* nominatur, cui præter conventionem partium aliquod aliud Juris adminiculum accedit, ratione cujus actio civilis in Foro externo oritur: puta si nomine specifico in Jure exornetur, utì Emptio, Venditio, Locatio, Conductio &c. vel si scripturâ, aut juramentô interveniente vestiatur &c. Contractus *nominatus* appellatur, qui proprium specificum in Jure nomen habet, e. g. Emptio, Venditio &c. híncque eo ipso etiam talis Contractus est pariter pactum vestitum: *Innominatus*, qui talì propriô specifico nomine est destitutus: cujus ultimi quatuor sunt modi. I. *Do*, *ut des*; e. g. do vinum, ut des triticum. II. *Do*, *ut facias*: e. g. do triticum, ut mihi excolas vineam meam. III. *Facio*, *ut des*: e. g. excolo tibi vineam, ut mihi des triticum. IV. *Facio*, *ut facias*: e. g. reficiam tibi domum tuam, ut tamen tu mihi excolas meum hortum. Demum Con-

Contractus *bonæ Fidei* est ille, in quo Judex potest multa decernere ex æquo & bono, etsi ea verbis expressa non fuerint: tales Contractus sunt Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & alii §. *Actionum. Inst. de action.* enumerati. *Contractus stricti Juris*, in quo Judex ad rigorem verborum præcisè attendit, *L. 99. ff. de verb. obligat.* prout similes censentur Mutuum, Census, Emphytheusis &c. sed de his omnibus plura Juristæ: in specie videatur Reiffenstuel *lib. 1. decret. tit. 35.* quæ autem magis concernunt Theologos sumendo Contractum in sensu aliquo largiori, prout nimirum est plurium consensus in idem, adhuc sit.*

10. CONCL. III. Contractûs variæ sunt divisiones. Et quidem is primò dividitur in explicitum & implicitum. *Contractus explicitus*, seu formalis est, qui fit expressâ partium conventione, & hic propriè dicitur *Contractus*. *Implicitus*, seu *interpretativus* est, qui fit implicitè solùm, & absque ulla expressa pactione: qualis est Tutela (id est, quando quis in se suscipit officium Tutoris) & quodvis aliud officium. Qui enim aliquod officium suscipit, eo ipso sese obligat erga alterum, & alter obligatur erga ipsum, juxta leges & consuetudines circa tale officium receptas, neque requiritur alia conventio expressa: & hic dicitur *quasi Contractus*.

11. Deinde Contractus in communi dividitur in lucrativum, & onerosum. *Contractus lucra-*

lucrativus quem & *gratuitum* appellant) est, in quo nihil rependitur: ùt Promissio, Donatio, Commodatum &c. Huc referri possunt Testamentum, & Legatum, quæ sunt donationes quædam in diem. *Contractus onerosus* est, in quo aliquid locò ejus, quod datur, reddi debet, vel præstari, ùt fit in Emptione, Locatione, & hujusmodi.

12. Tertiò Contractus dividitur in *absolutum & conditionatum*. Ille est, qui fit independenter à quacunque conditione: hic verò, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinseca; v. g. dono tibi meum equum, si eris promovendus ad tale officium. vel si navis ex Indiis advenerit. Porrò valor Contractûs conditionati pendet ab eventu, seu veritate conditionis adjectæ, eáque non existente, seu non impleta nullam inducit obligationem, ídque defectu consensûs, eóquod quis non aliter contrahere intenderit, nisi sub eventu talis conditionis extrinsecæ. Et additur *conditionis extrinsecæ:* nam conditiones, quæ tacitè de jure insunt, v. g. si potero, *si alter non resiliat à Contractu &c.* non reddunt Contractum conditionatum, prout in simili de Juramento superiùs (*a*) dictum est.

Additio.

* Porrò circa Contractum conditionatum illud adhuc restat notandum, quòd conditio adjecta possit esse vel honesta seu indifferens, vel inho-

inhoneſta. Quando conditio adjecta fuerit honeſta ſeu indifferens (prout exempla habes in ſuperiori numero) tunc equidem ante adventum conditionis nulla actualis oritur obligatio implendi Contractum; interea tamen tenetur ſic conditionatè promittens exſpectare eventum conditionis, ita ut interim nequeat pro libitu ſuam promiſſionem ab altero acceptatam revocare. Econtra verò, ſi illa conditio fuerit inhoneſta, e. g. ſi Titius ad Bertham dixiſſet, *dabo tibi decem florenos, ſi conceſſeris uſum corporis tui*, talis promittens haud dubiè non tenebitur exſpectare eventum tam turpis conditionis, ſed poterit promiſſionem hanc pro libitu ſuo illicò revocare. Quódſi tamen Titius eandem non revocâſſet, & Bertha ſub pacto e. g. recipiendi decem florenos uſum corporis actu conceſſiſſet, obligaretur Titius, ſaltem de Jure naturali loquendo, extradere decem florenos, utì Sporer *tract. 6. in Decalog. c. 2. ſect. 1. num. 18.* rectè advertit. *

Additio II.

* Quæres, an idem ſit adjicere quidpiam Contractui tanquam *conditionem*, & addere huic tanquam modum? Reſpondeo, iſta duo inter ſe eſſe diſtinctiſſima, utì patebit ex terminorum explicatione: nam ſi adjicitur velutì præciſè modus absque eo, quòd ſimul ſit cauſa motiva, tunc adjungitur incontinenti tanquam acceſſorium Contractui ſubſtantialiter in ſe jam

completo. Econtra verò, si additur tanquam conditio, tunc ingreditur substantiam Contractûs tanquam causa motiva, ita ut sine eadem Contractus substantialiter non diceretur completus. Atque hinc, quamdiu non adest conditio, tamdiu non adest obligatio promissi conditionati: econtra verò actualis obligatio promissi in propositione modali oritur illicò, quamprimùm talis promissio profertur, quamvìs ipse modus adjunctus necdum adsit: interea tamen alter, cui promissio fit, gravatur, ut in futurum adimplere modum studeat. Item exinde, si in propositione conditionata conditio adjuncta fuerit inhonesta, eâ non adimpletâ, ad nihil obligatur promittens. Econtra si in modali propositione modus additus fuerit inhonestus, aut impossibilis, talis modus habetur pro non adjecto, & promittens adhuc adstringitur ad servandum promissum, etsi ab altero non servetur modus: nam pereunte accessorio non sequitur, quòd etiam pereat principale. Ita accuratè notat Pater Sporer *loc. cit. num. 17. & seqq.* Cæterùm conditio ordinariè, & nisi ex circumstantiis aliter colligatur, denotatur per particulam *Si*, modus verò per particulam *Ut* e. g. talis propositio, *si fueris consecutus gradum Doctoratûs, promovebo te ad officium Præfecturæ*, foret conditionata; econtrà verò, quando diceretur: *Subministro tibi alimenta ad prosequenda tua studia, ut aliquando fias Clericus*, hæc propositio esset modalis, utì rectè Pichler *lib. 1. Decret. tit. 35. n. 5.* In dubio autem præsumendum erit, id, quod additur, magìs esse con-

conditionem, quàm modum. *L. 109. ff. de condit. & demonstr.*

Additio III.

* Dices: si Contractui matrimoniali, vel Testamento, aut Professioni Religiosæ adjiciatur conditio turpis, habetur pariter pro non adjecta, & Contractus adhuc obligat, prout ex Haunoldo, Sanchez, & Cardinali de Lugo ostendit la Croix *lib. 3. part. 2. num. 599.* ergo non est notabile discrimen, sive aliquid adjiciatur tanquam conditio, sive tanquam modus.

Resp. Neg. consequentiam. Etenim, quòd in dubio simile Matrimonium, Testamentum, aut Professio adhuc regulariter obligent, quamvìs conditio illa turpis vel impossibilis non adimpleatur, item quòd præfata conditio habeatur ibidem tanquam non adjecta, id provenit ob specialem favorem circa ista tria ex particulari dispositione juris positivi, & nullatenus exinde est facienda extensio ad alios Contractus conditionatos, respectu quorum adhuc verum manet, quòd talis conditio turpis reputetur tanquam adjecta, ita, ut eâ ex altera parte non adimpletâ, neque ille, qui hanc conditionem in Contractu posuit, obligetur adimplere Contractum ob defectum consensûs, quem expressè alligavit tali conditioni. Atque hoc bene notandum: deserviet enim suo tempore ad resolutionem variorum casuum. Videatur desuper la Croix *loc. cit.* *

QUÆSTIO II.

Qualis Consensus requiratur ad valorem Contractuum?

SUMMARIUM.

13. *Ad consensum pro valore Contractuum requiruntur quatuor conditiones.*
14. *Error circa substantiam reddit Contractum nullum.*
 * *Limitatio hujus doctrinæ.*
15. *Secùs, quando contingit solùm circa qualitatem.*
 * *Tria notabilia Corollaria.*
16. *Metus gravis ab intrinseco proveniens non invalidat Contractum.*
17. *Idem est de metu ab extrinseco, sed justè incusso.*
18. *Contractus ex metu gravi injustè incusso celebrati.*
19. *Aliqui sunt ipso jure invalidi, alii per sententiam Judicis rescindendi.*
 (*b*) Tract. 1. Dist. 1. n. 28 & 30.
20. *Contraria quorundam opinio.*
 (*c*) Tract. 1. Dist. 1. n. 31.

13. CONCL. I. Ad valorem Contractuum omninò requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium consensus, ùt patet ex ipsa definitione Contractûs *num. 8.* allata. Porrò ad talem consensum quatuor communiter requiruntur conditiones. I. Ut consensus sit plenè deliberatus, & liber: de quo plura in sequentibus Conclusionibus. II. Ut consensus sit serius, seu promissorius, id est, fiat cum vo-lun-

luntate seriò contrahendi, in qua jam involvitur animus se obligandi juxta naturam Contractûs celebrati. Ratio hujus conditionis est: quia consensus simulatus revera consensus non est, sed tantùm fingitur: sine consensu autem Contractus validus non est. Unde infertur, quòd fictè contrahens re ipsa ex tali Contractu non obligetur, utpote qui Jure naturæ irritus est, & nullus: peccat tamen juxta gravitatem materiæ, qui proximum sua fictione injustè decipit; unde & tenetur eidem ad recompensationem damni, si quod fortasse fuit subsecutum ob suam fictionem. III. Ut consensus internus aliquo signo externo sit expressus: alioquin enim alter contrahentium non posset cognoscere, neque acceptare consensum præstitum: sine tali autem acceptatione contractus non obligat. IV. Ut talis consensus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus, ob rationem paulò ante positam, de qua acceptatione vide plura inferiùs *dist. 2. q. 2. n. 18. & seqq.*

14. CONCL. II. Quando in altero contrahentium contingit error circa substantiam rei, Contractus Jure naturæ est irritus, v. g. dum emitur aurichalcum pro auro, vitrum pro gemma, & hujusmodi; aut dum econtra venditur, & donatur gemma pro vitro &c. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia tunc deest consensus substantialis: *cùm nullus sit errantis consensus*, ùt dicitur *l. Non idcirco. C. de juris & facti ignorantia*, & alibi; nam emens intendit emere aurum vel gemmam, non verò aurichalcum, vel vitrum: sine consensu autem contractus est nullus; ergo.

 Infer-

Infertur proinde, quòd, dum quis gemmam vendidit, existimans, esse crystalli fragmentum, emptor re comperta ad restitutionem gemmæ teneatur, aut ad justum ei pretium persolvendum, prout de novo inter ipsos conventum fuerit; quia prior emptio fuit nulla, & irrita. Lessius *l. 2. c. 17. n. 27.* cum communi.

Additio.

* Hanc doctrinam de nullitate contractûs, si erretur in substantia, limitant Sanchez *l. 2. de matrim.* & Lugo *de jure & just. disp. 26.* in casu, quo res, quæ pro alia substantialiter diversa traditur, æque bona est, utilis, atque conducens ad usum, ac finem comparantis eandem: tunc enim videtur adesse alterius consensus saltem interpretativus. Hinc valide & licitè (inquiunt) potest dari unum medicamentum à petito substantialiter diversum, quando certò constat, ad finem intentum æquè deservire. Ubi tamen cautè procedendum, atque ne forsan cupiditas lucri æqualitatem in pretio, aut similem bonitatem & utilitatem fingat, ubi tamen revera, & à parte rei sic non est: prout contingere potest apud Pharmacopolas, qui, dum certas species simplices vel compositas à Medico pro ægrotis præscriptas ad manus non habent, interea tamen erubescunt id manifestare, ne suæ officinæ exinde minoris æstimentur, alias substituunt, quas non certò sciunt, eundem effectum habituras, cum non levi nocumento ægroti, & prostitutione Medici. Vel, qui

qui loco vini Hiſpanici ad reſtaurandas reconvaleſcentis vires petiti aquam mellitam, neſcio quibûscum ingredientiis, componunt: ſimilis error in ſubſtantia certò facit contractum aliquem invalidum. *

15. Dicitur cæteroquin notanter in concluſione: *quando contingit error circa ſubſtantiam.* Nam ſi error contingit ſolùm circa qualitatem accidentalem, contractus eſt validus, modò error, vel dolus non dederit cauſam contractui, id eſt, modò non verè cauſa motiva principalis hujus contractûs extiterit, neque qualitas illa fuerit in pactum deducta per modum conditionis. Ratio eſt: quia talis verè conſenſit in emptionem iſtius rei, ſeu ſubſtantiæ ejus. Deinde error ille (prout ſupponitur) non dedit cauſam contractui, neque qualitas illa fuit deducta in pactum ùt conditio: nam alioquin hac deficiente corrueret contractus ob dicta *num.* 12. ſimúlque, quantum attinet ad prius, errantis nullus foret conſenſus.

Additio I.

* Infertur proinde, quòd invalidus ſit contractus, ſi res illa, quæ comparatur, eſt quoad ſubſtantiam phyſicam equidem eadem, ac illa, quæ petitur: interea tamen in ordine ad finem, ſeu motivum principale omninò inutilis, vel ſaltem tam parùm utilis, ut moraliter cenſeatur nullam omninò continere utilitatem quoad intentum. Ratio eſt: quia tunc deficiente cauſa motiva principali cenſetur pariter

deficere consensus in contractum, quamvis cæteroquin error iste tantùm circa aliquam qualitatem physicam versetur. E. g. ponamus, Petrus voluit emere vinum forte NB. ut exinde perduret usque ad nuptias post aliquot septimanas primùm instituendas; vinitor autem, ut faciliùs vina debilia distrahat majorî, & proportionatô respectivè pretiô, huic inscio dedit vinum debile ac non firmum, quod post septem vel octo dies corrumpitur; talis contractus ex defectu motivi est nullus, & tenetur vinitor in conscientia pretium ex integro refundere, quamvìs illud vinum in substantia physica non differret à vino forti, & cæteroquin pretium fuisset proportionatum pro vino debili.

Idem dic ob eandem rationem, si pharmaca evanida pro aptis ad medicinas conficiendas, vel semina corrupta pro idoneis ad seminandum venduntur: nam similia ad finem illum, in ordine ad quem principaliter petuntur, sunt ex toto, saltem moraliter loquendo, inutilia. Et hinc nullæ sunt, ac restitutioni obnoxiæ illæ venditiones, quas multi circumforanei practicant qui ab initio pretiosa unguenta vel pharmaca, queis promissi correspondent effectus, aliquibus paucis equidem validè vendunt, ex hoc tamen præcisè motivo, ut sic plures ad emendum alliciant, quos si præsentes viderint, in magna copia deprædicata unguenta seu pharmaca distrahunt, adeò tamen alterata, aliisque inutilibus rebus in tanta copia commixta, ut ad promissum finem, ob quem emuntur, moraliter prorsus fiant inepta, ac incapacia. Nec dicant,

dicant, ſe non poſſe aliàs ſine honeſto lucro tam vili pretio vendere: Reſpondeo enim, adeóque eosdem debere ſimiles praxes deceptorias omnino deinceps intermittere. *

Additio II.

* Infertur ulteriùs, quòd econtra validus ſit contractus, ſi emas vinum recens, quod credebas antiquum, ſive lymphatum, aut alio minùs generoſo compatibili mixtum, quod judicabas purum, ſeu ſtannum commune, quod exiſtimabas Anglicum, vel pannum in Germania confectum, quem putabas Hollandicum &c. nam in tali contractu ex una parte non datur alia ſubſtantia: ex altera autem qualitas iſta, reſpectu cujus error contingit, non fuit in Pactum deducta, ac præterea res iſta comparata adhuc moraliter ſaltem notabiliter, etſi fortaſſis non in tantum, deſervit ad finem ſeu motivum principale contractûs, prout ſupponitur. Nec refert, quòd fortaſſis habitualiter ita fueris diſpoſitus, ut, ſi hanc qualitatem abeſſe, & dictum errorem accidentalem interveniſſe ſciviſſes, non contraxiſſes: nam talis diſpoſitio habitualis non obeſt valori alicujus contractûs oneroſi ordinariè, dummodo qualitas iſta non fuerit actualiter per modum conditionis in Pactum deducta, nec error dederit cauſam motivam ac principalem contractui. Certè multi mariti crediderunt ante contractum matrimonialem ſponſas ſuas nobiles, divites, pulchras, morigeras &c. ac poſtea experiuntur contra-

rium: nec tamen exinde matrimonium censetur nullum, quamvìs probabilissimè non contraxissent, si similia ante matrimonium præscivissent. Vide de hoc la Croix *lib. 3. p. 2. n. 622.* ubi etiam duas objectiones notabiles solutas reperies. *

Additio III.

* Duo tamen debent tales distrahentes sibi bene notare. *Inprimis*, quòd, si substantia illa equidem ad finem à comparante intentum moraliter, & suô modo deserviat, ast tamen multò minùs, sic decipiendo in qualitate, vel quantitate, aut commixtione, adhuc peccent graviter. *Secundò*, quòd, si ob defectum similem res esset minoris æstimationis, & hi nihilominùs æquali pretio, ac si defectus iste non adesset, distraxissent, teneantur quoad excessum ad restitutionem, nisi læsio sit modica, prout dicetur *dist. 4. q. 8. n. 95. & seqq.* Idque bene observent laniones, qui majoris lucri gratiâ carnem vaccinam pro bovina, pistores, qui panem alteratum & siligine mixtum pro purè triticeo, rustici, qui frumentum aquâ humectatum, sicque intumefactum, atque quoad mensuram ampliatum pro sicco vendunt aliis non intelligentibus pretiô æquali. Idipsum altè sibi imprimant sartores, qui vetustas, & suô modo jam attritas vestes ita appositè purgare, reficere, atque apparenti quadam specie adornare sciunt, ut easdem pro novis, & integris vendant.

Item

Item sutores, qui madefactione, percussione, calefactione, aliisque modis corium jam absoletum adeò immutare noscunt, ut quasi novum appareat: cùm tamen exinde miseri emptores longè breviori tempore similibûs vestibus, aut calceamentis uti queant, ac si fuissent, prout jactabantur. Præsertim verò id advertant vinitores ac œnopolæ, qui vino debili addunt varias ingredientias ex sulphure & aliis materiis sanitati non adeò conducentibus, quæ quidem vinum reddunt gustui amœnum, ast stomacho, & capiti nocivum: si enim (inquit nonnemo) reliquiæ de tali vino in tabula remanentes lignum quasi corrodunt, quid causabit successu temporis notabilior hujus vini quantitas in stomacho? Sanè tales vinitores seu œnopolæ non solùm adstringuntur ad restitutionem pretii quoad excessum, sed etiam ad recompensandum damnum, si exinde causatus fuisset morbus, & propterea notabiles expensæ factæ in medicinas, de quo, uti & de pluribus aliis, quæ addi adhuc possunt, videatur Jus Canonicum *lib. 3. decret. titul. 17.* *

16. CONCL. III. Metus gravis ab intrinseco proveniens (hoc est, non incussus à causa libera, sed naturali, prout est metus mortis imminentis ob morbum, naufragium, bestias &c) non invalidat contractum. Ita rursum certa, & communis, atque desumitur ex *c. Sicut nobis, De Regularibus*, ubi Votum Religionis, emissum à constituto in lethali infirmitate, censetur validum; ergo si Vota, & hujusmodi, ex

metu

metu facta tempore naufragii, vel infirmitatis lethalis, valida funt, & obligant ad fui impletionem, ùt omnes fatentur, idem dicendum erit de contractibus.

17. CONCL. IV. Similiter metus ab extrinfeco proveniens, juftè tamen incuffus, contractum non invalidat. Ita pariter unanimis Doctorum. Ratio eft: quia talis metus juftè incuffus non infert cuipiam injuriam. Hinc validum eft matrimonium metu juftæ excommunicationis contractum. Similiter, qui promifit aliquid, ne accufetur de crimine, de quo jure poterat accufari, tenetur ftare promifsis, non obftante, quòd promiferit ob metum accufationis: idem dicendum de fimilibus.

18. CONCL. V. Loquendo tamen de metu gravi ab extrinfeco proveniente, fimúlque injuftè incuffo, omnes contractus ex hujusmodi gravi metu ad extorquendum confénfum injuftè incuffo celebrati, vel funt ipfo jure invalidi, vel faltem per fententiam Judicis refcindendi. Ita communis Doctorum, atque defumitur ex Jure Canonico c. *Abbas*, & c. *Ad audientiam. De his, quæ vi, metúsve causâ fiunt:* ubi generales hæ regulæ dantur: *Quæ metu, & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Item: *Quæ vi, metúsve causâ fiunt, carere debent robore firmitatis.*

19. Probatur eadem Conclufio, fimúlque fub disjunctione loquens declaratur per inductionem. Nam inprimis dantur aliqui contractus, qui,

qui, si ex hujusmodi metu celebrentur, ipso jure invalidi existunt, cùm in eis requiratur plena libertas. Sic quippe matrimonium, & sponsalia, item promissio dotis, veluti accessoriæ ad matrimonium, nec non & Professio Religiosa, & quædam his similia, quæ enumerat Glossa magna *c. 2. de his, quæ vi, metúsve causâ &c.* si fiant ex metu gravi, & injustè incusso, sunt ipso jure invalida. Alii verò contractus, quamvìs ob metum gravem ab extrinseco injustè illatum ordinariè non reddantur ipso jure invalidi (nam, ùt loquuntur Juristæ, *Coacta voluntas est voluntas*) nihilominùs suadente æquitate per sententiam Judicis rescindendi sunt, ùt jam superiùs (*b*) dictum.

20. Quinimo non desunt Doctores, quos refert Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 8. num. 2.* inter quos sunt Sotus & Molina, ac sequitur Mastrius *disp. 4. Theolog. mor. num. 23.* qui volunt, quoslibet contractus metu gravi initos ipso jure irritos & invalidos esse, aut saltem, ùt vult Herincx *disp. 1. De contractibus q. 3. num. 46.* esse irritabiles pro arbitrio metum passi, vel per Judicem pro Foro externo. Cæterùm hactenus dicta intelligenda solùm sunt de metu gravi, seu cadente in constantem virum, non autem de metu levi: prout habetur *c. Cùm dilectus. De his, quæ vi, metúsve causâ &c.* Quinam autem censeatur esse metus gravis, superiùs (*c*) dictum est.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quinam contrahere possint?

SUMMARIUM.

21. *Ætates hominis sunt infantia, Pueritia, Adolescentia, Juventus, vel virilis ætas, Senectus, & Decrepiditas.*
22. *Infans, Impubes, Pubes, Minor, seu Minorennis, Major, seu Majorennis.*
23. *Pupillus, quid?*
 Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, quis?
24. *Generatim, qui possint contrahere?*
25. *An & Religiosi?*
 * *An Filiifamilias? Item Uxores? Addit. I. & II.*
26. *Utrùm Pupillus, vel Minorennis?*
27. *Corollarium de Pupillo emente sine Tutoris consensu:*
28. *Vel ludendô perdente.*
29. *An Minorennis, vel Pupillus tunc obligetur naturaliter?*
30. *Quid de Pupillo infantiæ proximo?*
 * *Quid de Prodigo contrahente;*
31. *Quid, si contrahant Pupilli vel Minorennes cum consensu Tutoris, vel Curatoris?*
 * *Et an præter consensum Tutoris, vel Curatoris requiratur Decretum judicis?*
32. *Differentia inter Tutorem, & Curatorem.*
33. *Obligatio civilis & naturalis: ac obligati civiliter, & naturaliter, qui?*
34. *Obligationis naturalis effectus, qui?*

21. AD-

21. ADVERTENDUM, quòd, quamvìs Doctores variè distinguant ætates hominis, dum alii plures, alii pauciores assignant, prout refert Fagnanus c. *Cum sis.num.14. De Convers. conjungat.* communior tamen sit sententia Glossæ *in Procemio Libri sexti Decretalium Vers. Perfectus*, quæ sex tantùm ætates, seu status hominis assignat. Prima est *Infantia*, quæ durat usque ad septimum annum completum. Secunda est *Pueritia*, quæ in fæminis durat usque ad duodecimum, in masculis verò usque ad decimum quartum annum completum. Tertia est *Adolescentia*, durans usque ad vigesimum quintum completum. Quarta est *juventus* vel *virilis ætas* durans usque ad quinquagesimum annum; quamvìs alii juventutem, & ætatem virilem dividant, & hanc ab anno quadragesimo, vel saltem quinquagesimo, usque ad quinquagesimum nonum computent. Quinta est *Senectus*, quæ exinde usque ad annum septuagesimum protenditur. Sexta est *Senium*, seu *Decrepiditas*, quæ abinde continuatur usque ad mortem.

22. Advertendum ulteriùs, quòd juxta præmissas vitæ humanæ ætates varia nomina sortiatur homo. Atque, ut omittatur nomen Juvenis, Viri, Senis, & hujusmodi, quæ ad propositum minùs attinent, inprimis homo dicitur *Infans*, qui est minor septem annîs completis. Exinde verò, quia pubertas in masculis expleto decimo quarto anno, in fæminis autem expleto anno duodecimo mox incipit; hinc masculi ante expletum decimum

quar-

quartum annum dicuntur *Impuberes*, eóque expleto *Puberes*, fœminæ autem ante duodecimum expletum *Impuberes*, poſtea verò *Puberes*, & *Minorennes*. Porrò *Minor*, ſeu *Minorennis* dicitur pubes usque ad vigeſimum quintum annum expletum, & quidem expletum de momento in momentum: poſtquam verò impleverunt modô deſcripto annum vigeſimum quintum (de Jure Bavarico autem annum vigeſimum primum) vocantur Majores, ſeu Majorennes.

23. Rurſus *Pupillus* dicitur, qui, cùm adhuc impubes ſit, deſinit eſſe in poteſtate patris, vel per mortem ejus, vel per emancipationem: & hic vel eſt pubertati proximus, vel infantiæ proximus, prout magìs accedit ad pubertatem, vel infantiam. *Pupillus pubertati proximus*, ſi maſculus eſt, dicitur ille, qui habet ætatis decem annos cum dimidio; ſi fœmina, quæ habet novem annos cum dimidio: ante hoc autem tempus dicitur *Pupillus infantiæ proximus*, ſi eſt ſupra ſeptimum; vel Infans, ſi eſt infra ſeptimum. Hîſce terminis prænotatis, ſit

24. CONCL. I. Generatim loquendô omnes, & ſoli illi contrahere poſſunt, qui habent liberam bonorum adminiſtrationem. Ita omnes Doctores. Cæterùm inter eos, qui non habent liberam bonorum adminiſtrationem, inprimis ſunt infantes, amentes, aut aliàs uſu rationis carentes: tales enim, licèt ſint capaces dominii, non tamen uſûs vel liberæ admini-

niſtrationis ejus ob defectum rationis, unde nec contrahere poſſunt.

25. Similiter Religioſi ſolemniter profeſſi, cùm nullius rei dominium habeant ob votum paupertatis, conſequenter nequeunt legitimè diſponere de bonis Monaſtarii, neque contrahere ſine conſenſu Prælati. Prælati verò, & conſtituti ab eo Adminiſtratores bonorum communium poſſunt quidem contrahere, ſed in multis caſibus non, niſi dependenter à conſenſu Capituli ſeu Communitatis, & ad uſus determinatos duntaxat, prout ſenſus explicatur *lib. 3. decret. tit. 13* Reſtat nunc ulteriùs particulariter agendum de filiisfamilias ſub patria poteſtate conſtitutis, de uxoribus, atque de Pupillis, & Minorennibus, Patre mortuo, relictis, an & quando prædicti contrahere valeant? & licèt de Filiisfamilias, atque Uxoribus id erui jam poſſet ex dictis *Tract. 4. diſt. 4. q. 2* quo loco fuit indicatum, in quibus bonis Filiifamilias, & Uxores habeant Dominium &c. ut tamen de ſingulis clarè procedatur.

Additio I.

*CONCL. II. Filiifamilias *Impuberes* ne quidem conſentiente Patre poſſunt contrahendo ſe obligare in ſuum incommodum, uti clarè deciditur §. 10. *Inſtit. de inutilibus ſtipulationibus.* Quoad *Puberes* autem reflectendum eſt ex *Tr. 7. diſt. 4. q. 2.* ad Bona diverſa, utrùm nimirum ſint talia, reſpectu quorum habent Dominium ſimul, ac uſumfructum, & adminiſtrationem,

vel non? quoad priora liberè possunt contrahere juxta denuò Jus clarum *l. 4. §. 1. ff. De castrensi peculio*; quoad posteriora verò absque consensu Parentis nil agere possunt in ejusdem præjudicium juxta *Leg. ult. §. 5. C. De bonis, quæ liberis.* Videatur Franciscus Schmier *lib. 3. Jurisprudentiæ, Tract. 3. c. 1. §. 3.* *

Additio II.

* CONCL. III. Uxores viventibûs adhuc suis maritis quoad illa bona, respectu quorum nullo modo, neque quoad administrationem dependent à suis maritis, possunt liberè in vivis contrahere. Ita sub his terminis Communis, patétque ex paritate dictorum in conclusione præcedenti. Ratio principalis est; quia respectu talium Bonorum plenum habent Dominium; dummodò cæteroquin ex *Tract. 7. dist. 4. q. 2.* recolligatur, quotuplicia sint Bona uxorum, & simul reflectatur ad privilegium, quod in contrahendo habent mulieres vî Senatûsconsulti Vellejani, de quo infra hoc Tract. *dist. 4. q. 1. Additione post n. 9.* *

26. CONCL. IV. Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis potest quidem sine auctoritate Tutoris vel Curatoris contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum seu præjudicium, ita ut civiliter obligetur. Ita communis, & habetur expressum *Instit. de auctorit. tutor.* ibi: *Si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria Tutoris auctoritas; quódsi aliis promittant pupilli, necessaria est Tutoris auctori-*

tas.

tas. Nánque placuit, meliorem quidem ſuam conditionem licere eis facere etiam ſine Tutoris auctoritate, deteriorem verò non aliter, quàm cum Tutoris auctoritate. Unde, ùt ait Gloſſa ibidem, *Contractus claudicat quandoque.*

27. Infertur proinde, quòd celebratô emptionis contractu Pupillus, ſine Tutoris conſenſu emens, non poſſit actione civili compelli invitus ad ſtandum contractui, & ſolvendum pretium emptionis: ipſe tamen Pupillus, ſi contractui ſtare velit, poteſt actione civili cogere venditorem ad tradendam ſibi mercem pro conſtituto pretio. In quo proinde caſu claudicat Contractus, ùt dictum.

28. Inſuper infertur cum Laymano *lib. 3. tract. 4. c. 9. n. 10.* & aliis, quòd, ſi Pupillus, vel Minor habens Curatorem (secùs dicendum, ſi hic Curatorem non habeat) quidpiam ludendô perdidit, aut alio Contractu promiſit, id ſolvere non teneatur, ſed poſſit ſe exceptione Legis Civilis defendere, niſi Minor ſe ſoluturum juráſſet. Quódſi verò Pupillus, vel Minor ſolvit creditori, poteſt is tutâ conſcientia rem retinere, donec ab eo repetatur per beneficium Legis talem repetitionem concedentis; cùm hìc ſaltem obligatio naturalis interveniat, quæ ex Jure Gentium per conſenſum oritur.

29. Dicitur notanter: *cùm hìc ſaltem obligatio naturalis interveniat.* Nam etſi Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis non obligetur civiliter, ſi contrahat ſine Tutoris vel Curatoris auctoritate, nihilominùs obligatur natu-

raliter, ac in Foro conscientiæ: quamvìs hujusmodi obligatio naturalis sit aliquò modo inefficax. utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis non compellentis Pupillum ad solutionem, elidi potest, adeò, ut neque in Foro conscientiæ solvere teneatur, nisi quatenus locupletior factus est; prout observat Lessius *lib. 2. c. 17. n. 61.* Sanchez *l. 6. de matrim. disp. 38. n. 21.* Layman *n. 7.* Sannig *dist. 11. de Justitia qu. 3. n. 9.* Communior Doctorum, etsi nonnulli dissentiant. Ratio autem, cur oriatur obligatio naturalis, donec per exceptionem Legis elidatur, illa est: quia hìc verè intervenit consensus Pupilli, vel Minorennis; atqui ex consensu oritur obligatio naturalis *l. Stichum. 95. §. Naturalis ff. De Solution-* ergo.

30. Intellige dummodo Pupillus sit pubertati proximus: nam, cùm Pupillus infantiæ proximus vix ullum intellectum habeat, ideò Jura omnem ex parte ejus obligationem tollunt; de quo proin Pupillo intelligendus est textus *l. Pupillus 59. ff. de oblig. & action.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* cum concordantiis.

Additio.

* Idem ait cum Sanchez la Croix *l. 3. part. 2. n. 682.* tenendum esse de prodigo habente Curatorem, cui specialiter à Judice interdicta est administratio Bonorum: nam & talis absque Cu-

Curatoris auctoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium *L. Is cui bonis. 6. ff. de verb. oblig.* Hinc, qui cum tali prodigo contraxit, v. g. ludendô lucratus est ex ipsius pecuniis, tenetur in conscientia etiam ante sententiam Judicis restituere, quamvìs prodigus non repetat, neque poterit secum contrahentem cogere ad servandum contractum. Ita la Croix *loc. cit.* & ratio est; quia talis, cui administratio specialiter interdicta est, in odium prodigalitatis omninò inhabilitatur ad similia. *

31. CONCL. V. Pupillus, & multò magìs Minorennis cum consensu & auctoritate Tutoris, vel Curatoris potest validè contrahere, & sic contrahens obligatur tam civiliter, quàm naturaliter. Ita communis; & habetur *l. Impuberes ff. de auctoritate & consensu Tutorum.*

Additio.

* Ubi tamen, si agitur de eorum Bonis immobilibus, vel mobilibus pretiosis, præter auctoritatem Tutoris, vel Curatoris insuper intervenire necesse est aliquod decretum Judicis, ut exinde Pupilli vel Minores adhuc securiores existant, ne in bonis suis notabile damnum patiantur *L. 22. c. de administratione Tutorum, & Curatorum.* Quódsi tales (utì subjungit Pichler in Candidato jurisprudentiæ abbreviato *l. 1. tit. 35. n. 8.*) disponant per Testamentum, vel Professionem Religiosam, illud decretum Judicis non requiritur; quia pro tempore mortis

 vel

vel Religiosæ Professionis aliunde prædicti exuuntur quoad suam personam omnibûs Bonis temporalibus, sicque cessat apud eos finis Legis, ne nimirum cum damno priventur suîs Bonis *

32. Quæres, quæ sit differentia inter Tutorem & Curatorem? Resp. eos differre potissimùm in sequentibus. Siquidem Tutor datur usque ad tempus pubertatis ad tuendam præcipuè personam Pupilli, secundariò autem ad bona ejus administranda: secuta pubertate Tutela finitur: Curator autem pueris, & puellis puberibus datur usque ad vigesimum quintum annum potissimùm, ut bonis eorum præsit, seu administrator existat. Deinde Tutor impuberi, etiam invito, dandus est: sed Curator puberi non datur, si est invitus; & tunc pubes per seipsum validè contrahere potest, & contrahens obligatur tam civiliter, quàm naturaliter, nisi in casu, quo graviter læsus est, eidem subveniatur per beneficium restitutionis in integrum, juxta dicenda *qu. seq.*

33. Quæres ulteriùs, quid sit obligari civiliter, & naturaliter? Resp. *Obligatio civilis* dicitur ea, quæ aut legibûs constituta, aut certo Jure Civili comprobata est. *Obligatio naturalis* verò, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur. Hinc ille dicitur *obligari civiliter* qui in Foro externo, ac Civili conveniri potest. *Naturaliter* verò *obligatur*, qui ex Jure Gentium obligatus existit, ac proinde saltem in Foro conscientiæ tenetur, nisi beneficiô Legis Civilis.

lis, ſeu per reſciſſionem actûs ope Judicis factam à tali obligatione naturali liberetur.

34. Porrò obligationis naturalis plures ſunt effectus, quorum primus, ísque præcipuus eſt, quòd creditori jus tribuat accipiendi, ac retinendi, ſi, quod naturaliter ipſi debitum eſt, nullâ oppoſitâ exceptione ſolvatur: & hic eſt effectus principalis, & inſeperabilis ab obligatione naturali. Secundus obligationis naturalis effectus eſt, quòd impediat debiti ſoluti repetitionem. Tertius, quòd tribuat cuipiam jus exceptionis, & compenſationis. Et quartus, quòd in obligatione naturali poſſit accedere fidejuſſor. Verùm hi tres poſteriores effectus obligationis naturalis quandoque ex diſpoſitione juris communis ſeparantur, ac præſertim in Pupillis, & Minoribus, ſi ſine Tutoris vel Curatoris conſenſu ſeſe cuipiam obligent. Layman *lib. 3. tract. 4. c. 9. n. 9.* & alii.

QUÆSTIO IV.

De reſtitutione in integrum, & quibus competat?

SUMMARIUM.

35. *Reſtituere in integrum, quid?*
36. *Beneficium reſtitutionis, in quibus caſibus concedatur?*
37. *Conceditur omnibus ætate minoribus.*
38. *Excipiuntur aliqui caſus.*

39. *Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis &c.*
40. *Debet peti intra quadriennium.*
41. *Quadriennium hoc quando incipiat?*
42. *Præsertim si Prælatus Ecclesiæ malè alienans diutiùs vixit.*
43. *Beneficium restitutionis in integrum, quibus aliis competat?*

35. R*Estituere in integrum* idem est, ac reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem *arg. l. 1. c. de sententiam passis.* Nam ob æquitatem naturalem, ac Jure communi sic disponente Judex certis hominibus in contractu, vel alia actione graviter læsis, aut deceptis cognitâ causa subvenit restituendô eos in integrum: sic enim Minorennis, videns in aliquo contractu se graviter fuisse læsum, si petat intra debitum tempus, ut reponatur in eo statu, in quo fuit ante læsionem, Judex beneficiô restitutionis in integrum eidem subvenit, ipsúmque ponit in suo pristino statu.

36. Conceditur autem hoc beneficium restitutionis tunc solùm, quando læsio est notabilis: nam si læsio sit duntaxat modica, tunc extraordinarium hoc auxilium tribuere non convenit, ùt dicitur *l. Scio. ff. de in integrum restit.* & alibi. Siquidem juxta illud tritum axioma: *De minimis non curat Prætor,* vel ùt Glossa cit. *l. vers. Summam,* loquitur: *De minimis non curandum.* Insuper beneficium restitutionis in integrum, utpote quod est remedium extraordinarium, non conceditur, si aliud reme-

medium suppetat contractum revocandi, *text. clar. l. In causæ 16. ff. de Minoribus.* His prænotatis, sit

37. CONCL. I. Beneficium restitutionis in integrum conceditur omnibus ætate minoribus (id est, qui vigesimum quintum ætatis annum necdum compleverunt) si ex contractu, vel quasi contractu graviter prudentûm judiciô læsi sunt. Ita habetur *L. 1. & seqq. ff. de Minor. viginti quinque annis.* Ratio hujus constitutionis est: quia fragile est, & infirmum hujus ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorúmque insidiis expositum; unde istud extraordinarium auxilium eisdem Prætor pollicitus est, prout ibidem loquitur textus. Et quidem hæc conclusio intelligenda est, quamvìs ejusmodi contractus fuerit institutus cum Patris, vel Curatoris consensu, imò etiam Judicis decreto interveniente: adhuc enim beneficio restitutionis locus erit. *L. 2. c. Si Tutor vel Curator intervenerit*, cum concordantiis.

38. Excipiuntur tamen aliqui casus â data regula. I. Si talis post expletum vigesimum quintum ætatis annum factus major ratificet ea, quæ in minori ætate cum Tutoris, vel Curatoris consensu egit, tunc enim beneficium restitutionis petendæ perdit. *L. 1. & 2. C. Si major factus &c.* II. Si minor pubertate jam contractum à se initum juramentô spontè factô confirmavit, *l. Sacramenta puberum. C. Si adversùs venditionem.* Omittuntur nonnullæ aliæ limitationes minùs ad propositum attinentes.

 39. CON-

39. CONCL. II. Beneficium restitutionis in integrum competit insuper Ecclesiis, aliísque locis piis. Ita habetur clarè in Jure Canonico *tit. De in integrum restit.* per plura Capitula: siquidem Ecclesia fungitur jure minoris. Quódsi verò personæ Ecclesiasticæ in propriis juribus, aut bonis suis patrimonialibus, aliísve privatis lædantur, non competit eis beneficium restitutionis: quia cessat tunc communis favor Ecclesiæ.

40. CONCL. III. Ad petendam restitutionem in integrum ex quacunque causa hodie conceditur continuum quadriennium. Ita habetur expressè *L. ult. C. de temporibus in integrum restitutionis*, & tenent Doctores communiter.

41. Circa quod notandum, quòd quadriennium istud in restitutione Minorum inchoetur primùm ab ætate legitima, seu à primo die exacti vigesimi quinti anni, cessante tamen alio impedimento. In restitutione verò Ecclesiæ, aliorúmque piorum locorum incipit dictum quadriennium à tempore factæ læsionis; sicuti constat ex *c. Ecclesiæ. De restit. in integrum, in 6.*

42. Intellige: *Nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum*; prout limitatur *cit. c. Ecclesia.* Ubi proinde Glossa *℣. Causa*, & Fagnanus *c. Requisivit. n. 14. de Restitut. in integrum*, post Abbatem, & alios inferunt, posse concedi Ecclesiæ bene-

beneficium restitutionis etiam post quadriennium, si Prælatus malè alienans (hoc est, cum gravi damno Ecclesiæ) tanto tempore vixit: nam hoc quadriennium non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui malè alienavit, *arg. c. Si sacerdotes. 16. q. 3.* Ratio hujus esse videtur: quia Prælatus ille non facilè revocabit factum suum; & sic Ecclesia, quantùm ad propositum, tunc censetur carere legitimo defensore, ut proinde justa causa subsit eandem restituendi post quadriennium.

43. Pro complemento hujus Quæstionis sciendum, quòd Respublica quoque jure Minorum gaudeat, adeóque auxilium restitutionis implorare possit. *L. 4. C. Quibus ex causis majores &c.* ubi dicitur, quòd Respublica æquiparetur minori, & ideò habeat beneficium restitutionis in integrum. Idque extendunt Doctores primò ad Principem, tanquam caput Reipublicæ. Deinde ad Universitatem Studiosorum, cùm in ea non pauci, imò plerique minorennes reperiantur. Tertiò, ad Vicos communitatem habentes. Tandem idem beneficium quandoque conceditur rudibus, ùt rusticis, mulieribus &c. prout ampliùs declarant Canonistæ.

DISTINCTIO II.

De Contractibus Gratuitis.

QUÆSTIO I.

De Promissione ejúsque Obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*

2. *Pro-*

2. *Promiſſio, quid?*
3. *Quómodò differat à Propoſito.*
4. *Propoſitum non ſervare an ſit peccatum?*
5. *Promiſſionis quanta ſit obligatio?*
6. *Loquendo de Promiſſione propriè dicta.*
7. *Excuſantur multæ Promiſſiones à mortali, cur?*
   (a) Diſt. 1. n. 13.
   * *Notabile Corollarium.*
8. 9. 10. 11. 12. *Promiſſio variis modis obligare deſinit.*
   (b) Tract. 6. diſt. 2. n. 23.
   * *Specialia de triplici Promiſſione in particulari.*

1. PRÆMISSIS illis, quæ concernunt Contractus in genere, pergendum ad explicandos Contractus in ſpecie, ordiendo à Contractibus gratuitis ſeu lucrativis, qui ex una ſolùm parte obligationem inducunt, ſive, in quibus nihil rependitur: ùt eſt Promiſſio, Donatio, Commodatum, Precarium, & Depoſitum. Et quidem incipiendo à Promiſſione, ſit

2. CONCL. I. *Promiſſio* eſt ſpontanea & deliberata fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & poſſibili. Ita in re communis. Et hujusmodi Promiſſio tunc fit, quando quis ſponte, & liberaliter, atque animô ſeſe obligandi, & quidem deliberatè pollicetur alteri quidpiam dare,

re, vel facere, quod honeſtè poteſt. Dicitur primò, quòd promiſſio ſit *de re quapiam bona:* ſiquidem ut habet *Regula 69. Juris in 6. In malis promiſſis fidem non expedit obſervari:* idque intelligendum, etiamſi Promiſſio ſit juramentô firmata: nam *non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum. Reg. 58. Juris in 6.* Et additur, *& poſſibili:* quia *nemo poteſt ad impoſſibile obligari*, juxta *Reg. 6. Eod.*

3. Dicitur ulteriùs, *obligatio fidei*: per quod Promiſſio differt à Propoſito; nam Promiſſio eſt actus, quo quis ſe alteri obligat ad aliquid dandum, vel faciendum juxta proximè dicta, & explicatur per verbum, *promitto me facturum, aut daturum hoc, vel illud.* Econtra Propoſitum, licèt ſit firmum ac deliberatum, ex ſe nullam inducit obligationem: concipitur enim ſine actuali obligatione, ac explicatur per verbum, *faciam, dabo,* &c. ſed non intenditur obligatio.

4. Infertur proinde, quòd, ſi quis Propoſitum utcunque firmnm non ſervaverit, peccati propterea reus non ſit, cùm nulla ſe obligatione conſtrinxerit: utputa, ſi quis propoſuit jejunare, dare eleemoſynam, aut certas preces perſolvere. Intellige, niſi quis aliunde ſit obligatus ad tale quid faciendum, aut niſi id fiat ex inordinata paſſione, gravi ſocordia, vel negligentia. Quinimò Layman. *lib. 3. n. 16.* poſt Leſſium *lib. 3. cap. 2. n. 49.* in tali inordinata bonorum Propoſitorum mutatione agnoſcit peccatum inconſtantiæ, ex genere ſuo veniale, cùm ſit quædam

inor

inordinatio mentis, quod bene consultatum, judicatum & acceptatum est, leviter & sine ulla rationabili causa derelinquere.

5. CONCL. II. Promissio propriè dicta, si sit legitimè facta, & ab altero acceptata, ex genere suo obligat ex Justitia, & sub peccato mortali, nisi rei promissæ parvitas excuset. Ita Doctores communiter. Unde illud vulgatum dictum: *Omne promissum cadit in debitum, arg. c. Qualiter, de Pactis*, ibi: *Studiosè agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*, & alibi. Ratio est: quia promittere propriè loquendo non est utcunque verum dicere, sed simul astringere alteri fidem suam.

6. Dicitur, *Promissio propriè dicta*: siquidem præsens Conclusio solùm procedit, si quis verè promittat animô se obligandi: nam si absque animo obligandi se facta sit Promissio, non tenetur vî illius quis adimplere promissum, eò quòd revera non fuerit Promissio propriè dicta, cùm deficiat voluntas se obligandi.

7. Et hinc infert Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 5. n. 25.* quòd plurimæ Promissiones excusari possint à mortali: quia per eas non intendunt homines se obligare præcisè, sed ex quadam benevola honestate; vel ignorant tantam ex simplici Promissione consurgere obligationem, existimantes, solùm se obligari ad suum tuendum honorem. Unde in proverbium abiit, *Verba urbanitatis minimè obligare.* Hæc ille. Verumtamen hoc intelligendum, seclusô alio damno proximi; alioquin haberent locum dicta

ſta ſuperiùs (*a*) de cæteris fictè contrahentibus.

Additio.

* Notent ſibi ultima hujus numeri verba illi Pſeudoliberales promittentes, qui ad alterum honorandum e. g. ad Natalem ipſius neſcio quot Miſſas offerunt, internè tamen nil minùs, quàm promiſſum ſervare cogitant: ponamus enim, quòd alii, qui has obligationes acceptant, ſint ex voto, vel ex ſtipendio obligati ad aliquot Miſſas legendas, & hi propter tales oblationes onus celebrandi in iſtos promittentes transferant, certè exinde ſive propter oneris translationem, ſive ob damnum aliàs emergens tenentur in ſimili caſu ſub gravi peccato easdem celebrare, aut celebrari facere, quamvìs fictô animo vel præciſè ex quadam benovola honeſtate, aut ſolô titulo fidelitatis obtulerint. Nec eximit tales à gravi peccato doctrina Molinæ & Cardinalis de Lugo, qui cum Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 2. ſect. 2. n. 69.* ſentiunt, ſi promittens liberaliter voluerit ſe ſimpliciter obligare etiam in re notabili, non tamen cogitaverit, vel ſe determinaverit, ex qua virtute, aut an graviter, vel leviter? quod tunc ſtante talî dubio ſolùm venialiter ex virtute fidelitatis obligetur promittens, nam hæc doctrina ſaltem tunc non ſubſiſtit, quando alter, cui fit promiſſio, habet obligationem gravem, & eandem promittens externè in ſe ſuſcipit, cùm propter talem fictam oneris in ſe ſuſceptionem ſit cauſa nota-

notabilis damnificationis & omissionis rei graviter obligantis. *

8. CONCL. III. Promissio valida variis modis obligare desinit. Ita communis, idque patet inductione. Et I. Cessat Promissio obligare propter condonationem Promissarii, potentis condonare: nam quilibet suo juri renuntiare potest. II. Cessat obligare Promissio per mutationem objecti, si videlicet res promissa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damnosa vel inutilis Promissario, in cujus utilitatem, commodum & gratiam facta est Promissio.

9. III. Cessat obligare Promissio propter supervenientem sine sua culpa talem mutationem statûs rerum, ut judició prudentûm (quod ex qualitate rei promissæ, & ipsarum personarum formandum est) censeatur Promissor talem eventum non voluisse comprehendere: siquidem ultra ejus intentionem non obligat Promissio. Sic fieret, si quis pauperi promisit centum florenos, & postmodum ipsemet promittens in paupertatem incidat, adeóque iis ad honestè sustentandum se, suámque familiam indigeat. Item si quis puellæ promisit Matrimonium, quæ postmodum fit pauper, multùm deformis, aut ab alio corrumpitur, & hujusmodi; prout in simili superius (*b*) dictum est, agendo de Juramento.

10. IV. Cessat Promissio obligare propter ingratitudinem Promissarii (id est, illius, cui facta est Promissio) hæc enim non tantùm obligationem Promissionis tollit, sed insuper, si sit gravis

gravis, donationem facit revocabilem *cap. ult. De Donationibus.*

11. V. Cessat talis obligatio Promissionis per compensationem, dum videlicet duo sibi invicem quidpiam promiserunt, & alter non vult stare promissis: tunc enim neque prior manet obligatus ad standum suô Promissô.

12. VI. Cessat obligare Promissio ob non subsistentiam causæ principalis: ut si cuipiam intuitu paupertatis quidpiam promisisti, quem postea comperis revera non esse pauperem. Idem dicendum, si intuitu præstationis beneficii facta erat Promissio remuneratoria, & tamen illud beneficium præstitum non est, sed falsò ita existimatum.

Additio.

* Quæres, quid sentiendum sit de tribus sequentibus Promissionibus? *Inprimis.* Si maritus uxori, quam (cùm nullas habeat proles) instituit in testamento hæredem, promittat, quòd non velit testamentum hoc mutare. *Secundò.* Si is uxori ad mortem decumbenti promittat, quòd eâ mortuâ non velit ducere aliam. *Tertiò.* Si vivente adhuc sua uxore alicui alteri, absque tamen interventu copulæ carnalis, promittat matrimonium post mortem suæ conjugis ineundum? Respondeo ad I. Talem Promissionem non valere, saltem nisi pacta dotalia per dispositionem inter vivos uxori talem successionem prævië adpromiserint. Ita Lessius apud la Croix *lib. 6. part. 3. num. 56.* Ratio est:

quia de essentia testamenti censetur, ut voluntas testandi sit ambulatoria, relinquendô nimirum testatori jus testandi liberum; rerum autem essentia mutari nequit per pacta privata.

Respondeo ad II. Assecurationem hanc mulieri factam vel esse tantùm firmum propositum (nisi forsan fiat omnino animô fictô ob alios fines politicos) vel saltem non obligare ex justitia: imò invalidam censeri, si potiùs saluti expediat ducere de novo uxorem. Ita la Croix *loc. cit.* Vide & applica dicta *num. 6. & 7.*

Respondeo ad III. Promissionem istam esse graviter peccaminosam; cùm exinde præbeatur ansa captandæ mortis prioris conjugis. Ita clarè habetur *c. Si quis. De eo, qui duxit in matrimonium;* videtur tamen vî textûs citati, & juxta Aversam post mortem uxoris præcedentis dictam Promissionem non esse dirimendam, quin saltem adhuc se habeat per modum simplicis promissi, quidquid apud la Croix contradicant Abbas, Alexander & Anchoranus.

QUÆSTIO II.

De Donatione, & variis ipsam attinentibus.

SUMMARIUM.

13. *Donatio, quid?*
14. *Dividitur in merè gratuitam, & remuneratoriam.*
15. *Donatio mortis causâ, quæ?*

16. *Potest semper revocari, sicut & Testamentum.*
17. *Donatio inter vivos, quæ, & an revocari possit?*
18. *Hæc ante acceptationem non obligat.*
19. *Censetur acceptari à præsente, & tacente.*
20. *An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia?*
21. *Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re.*
22. *Donatio ultra 500. Solidos non valet quoad excessum.*
23. *Per Solidum intelligitur Aureus.*
24. *Declaratur Conclusio.*
25. *Excipitur Donatio ad pias causas.*
26. *Et nonnullæ aliæ Donationes.*

13. CONCL. I. *Donatio*, quæ juxta nominis etymologiam idem est ac *doni datio*, bene describitur cum Scoto 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. quòd sit datio rei merè liberalis. Sive, ùt alii loquuntur, *Donatio* est translatio dominii alicujus rei per actum merè liberalem in alium facta: & hæc propriè appellatur Donatio.

14. CONCL. II. Donatio dividitur multipliciter. Et inprimis dividitur ipsa in *Donationem merè gratuitam*, cui proximè data definitio convenit: & in *Donationem remuneratoriam*, quæ fit intuitu alicujus accepti beneficii. Deinde in *Donationem absolutam*, seu puram, & in eam, quæ fit sub conditione aliqua, v. g. dono tibi hunc agrum, si Romam perrexeris.

Præcipua tamen divifio eft illa, qua ipfa dividitur in Donationem inter vivos, & in Donationem mortis caufà.

15. *Donatio mortis caufâ* dicitur ea, quæ fit intuitu mortis, & facta mentione ejusdem: cùm nempe quis ita donat, ut, fi quid humanitùs ei contigiffet, haberet is, qui accepit; fin autem fupervixiffet, is, qui donavit, reciperet. Quod pofterius etiam dicendum, fi eum Donationis pœnituiffet, aut fi prior deceffiffet ille, cui caufà mortis donatum eft, prout habetur §. 1. *Inftit. de Donationibus.*

16. Infertur proinde, quòd hæc Donatio mortis caufâ, ficut & Teftamentum, ac quodlibet Legatum quocunque tempore revocari poffit usque ad mortem. Neque ad hanc revocationem requiritur alia caufa præter liberam voluntatem donantis, vel teftantis: fiquidem, cùm talis Donatio fiat caufà mortis, ac fub conditione, *fi moriar*, antea femper licet pœnitere. Unde eft illud vulgatum axioma inter Juriftas: *Ambulatoria eft voluntas defuncti usque ad vitæ fupremum exitum*, *l. Quòd fi. 4. ff. De adimendis legatis.* Sed de Donationibus mortis caufâ plura *Dift. feq. per totum.* agendô de Teftamentis.

17. *Donatio inter vivos* eft, quæ fit fine ulla mortis fufpicione ex mera liberalitate, & ea mente, ut res donata fiat ftatim accipientis *arg. L. 1. ff. de Donationibus.* Unde hujusmodi Donatio femel perfecta temerè revocari non poteft. Dicitur, *temerè revocari non poteft*: nam ob certas caufas, veluti ob ingratitudinem Donatarii

natarii (si nempe impias manus in Donatorem injecerit, aut ei graves injurias, seu grave rerum suarum damnum, aut vitæ periculum inferre præsumpserit) Donatio inter vivos per ipsum Donatorem revocari potest, non tamen per ejus hæredem, si ipse Donator tacuit; prout expressè habetur *cap. ult. de donationibus.* & alibi. Et de hac Donatione inter vivos ex professo hìc agitur.

18. CONCL. III. Donatio ante acceptationem non parit ullam obligationem, potéstque liberè revocari etiamsi quis absolutè se obligare voluerit. Patet hoc ex dictis *Dist. præc. num. 4. & 6.* nam nullus est contractus, nullúmque pactum, donec adsit consensus reciprocus duorum.

19. Notandum tamen cum Sanchez *lib. 1. de Matr. disp. 6. num. 11.* & communiori Doctorum, paucis exceptis, quòd Donatio præsenti & tacenti facta jam censeatur ab eo esse acceptata: quia in favorabilibus, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta *Regulam 43. Juris in 6.* Imò, si Donatio fiat ipsimet Deo, vel ad ejus honorem cuipiam Sancto, valet ea irrevocabiliter, nec opus est ulteriori acceptatione; cùm Deus illicò acceptet Donationem ad honorem suum factam.

20. Notandum ulteriùs, quamvìs pro alio Promissionem, aut Donationem nemo possit, regulariter loquendô, acceptare absque speciali ejus mandato, seu commissione, id tamen fallere in nonnullis casibus. Siquidem primò,

si Donatio fiat determinatæ Ecclesiæ, vel alicui alteri causæ piæ, potest ea à quolibet, etiam homine privato, acceptari, dummodo verba ad ipsum dirigantur. Et notanter hoc ultimum additur: quia, si verba nullo modo, neque expressè, neque implicitè ad ipsum diriguntur, is non poterit acceptare Promissionem, vel Donationem pro alio; prout ex communi docet Covarruvias *in c. Quamvìs, de pactis, in 6. part. 2. §. 4. num. 13.* & Lessius *lib. 2. cap. 18. num. 49.* Nam si verba ad eum nullatenus diriguntur, non intervenit reciprocus consensus, qualis tamen requiritur ad omne pactum, omnémque Promissionem, atque Donationem. Deinde in quibusdam casibus, dummodo verba dirigantur ad ipsum præsentem, potest Pater vel Mater Donationem acceptare pro Filio, Tutor pro Pupillo, Curator pro Minore, Filiusfamilias pro Patre, Servus pro Domino, Monachus pro Monasterio, & alii hujusmodi.

21. CONCL. IV. Donatio merè verbalis ante actualem rei traditionem non dat jus in re, sed ad rem duntaxat. Ita communis: quia, ùt dicitur *l. Traditionibûs. C. De pactis.* ibi: *Traditionibûs, & usucapionibûs dominia rerum, non nudîs pactîs transferuntur.* Unde licèt acceptes Donationem verbalem, qua tibi Cajus donat equum absentem, non per hoc acquiris jus in re, ac dominium equi ante traditionem: & hinc, si interea Cajus donet, aut vendat equum alteri, eíque tradat, is dominium equi acquirit; tu autem habes actionem personalem in

in Cajum pro injuria tibi facta ratione juris ad rem, quod vî Donationis habebas in equo.

22. CONCL. V. Donatio inter vivos ultra quingentos Solidos Jure communi Cæſareo eſt invalida, niſi accedat inſinuatio apud Judicem: ſed quoad exceſſum duntaxat ipſa non valet, ſimúlque certîs adhuc caſibûs exceptîs. Ita communis, & habetur expreſſè deciſum *l. penult. C. de donationibus*, & alibi. Et hoc quidem rationabiliter eſt conſtitutum, ut obvietur fraudibus nonnullorum, ſimúlque, ne cives cæteroquin locupletes per exceſſivas Donationes temerè factas ad paupertatem redigantur.

23. Porrò per quingentos Solidos hodie communiter intelliguntur quingenti Aurei, ſeu Ducati, qui faciunt mille Imperiales noſtrates: nam in Jure Aureus accipitur pro Solido, ita ut ſeptuaginta duo Solidi, ſeu Aurei faciant unam libram auri, prout ſentit Gloſſa §. *fin. Inſtit. De pœna temerè litigantium.* Ut ſi quis ultra quingentos tales ſolidos velit donare inter vivos, opus eſt, ut Actîs publicîs intervenientibûs talem Donationem inſinuet apud Magiſtratum, & judicis auctoritas accedat, alioquin ipſa quoad exceſſum non valebit.

24. Dicitur, *quoad exceſſum non valebit:* nempe quoad illam quantitatem ſummæ, quæ excedit quingentos Solidos. Siquidem quoad ſummam quingentorum Solidorum Donatio illa valebit. *l. Sancimus. C. De donationibus.* Accedit

dit ratio; quia, ùt habet *Regula 37. Juris in 6. utile non debet per inutile vitiari*, quod communiter intelligitur, quando utile ab inutili separari potest, prout fit in proposito.

25. Additur in Conclusione: *simùlque certìs adhuc casibùs exceptìs*. Nam sunt nonnulli casus, in quibus sustinetur Donatio ultra quingentos Solidos. Sic enim primò valet Donatio in quacunque quantitate, etiam sine insinuatione apud Judicem, si facta est Ecclesiæ, vel ad alias causas pias: quia Jus Civile pietatis opera impedire, vel restringere non potest; cùm Christi consilium sit *Matth. 19. Vade, vende, quæ habes, & da pauperibus*. Dummodo tamen Donatio non sit inofficiosa, id est, talis, quæ liberis legitimam Jure naturæ à parentibus debitam adimat, aut quæ vicissim à liberis indiscretè facta subtrahat parentibus media ad sustentationem necessaria: nam talem Donationem Christus quoque reprobat *Matth. cap. 15*.

26. Deinde valet Donatio etiam ultra quingentos Solidos facta à Principe, vel Principi à privato. Rursum valet ejusmodi Donatio, quæ fit militibus à belli Ducibus ex propriis bonis mobilibus, vel hostium spoliis. Insuper valet Donatio, quæ fit ob causam, utputa ad militiam, aut nuptias, ad redimendos captivos, ad ædium destructarum reparationem. Item valet Donatio remuneratoria beneficiorum, ac obsequiorum præstitorum, prout habetur *l. Sancimus* & *l. Si quis pro redemptione. C. De Donationibus* & alibi.

Addi-

Additio.

* Quinimò loquendo de Foro interno, & ante ſententiam Judicis, aut requiſitionem Donantis etiam reliquæ Donationes, quingentos Solidos excedentes, in tantum valent, ut eosdem ſponte donatos, & extraditos non teneatur Donatarius iterum reddere quoad illum exceſſum, niſi repetat Donator: repetenti tamen (inquit Chriſtoph. Chlingenſperg *lib. 3. Inſtit. Tit. 7. q. 16. object. 5.*) tenetur in conſcientia reſtituere, ſicut & ejus hæredibus: intellige, niſi adſit aliqua ex ſuperiùs allegatis exceptionibus. *

APPENDIX.

De variis Donationibus in ſpecie.

SUMMARIUM.

* *De Donationibus, quas Parentes faciunt ſuis liberis. Addit. I.*
* *An ſint computandæ in hæreditatem? Additio II.*
* *De Donationibus Sponſorum ad invicem. Additio III.*
* *De Donationibus, quas ad invicem faciunt Maritus, & Uxor. Additio IV.*
* *De Donationibus Epiſcoporum, Prælatorum &c. ex bonis Eccleſiaſticis. Additio V.*

Additio I.

* Quæres I. Quid sentiendum sit de Donationibus, quas parentes faciunt suis prolibus nondum emancipatis? Resp. I. Si hæ Donationes factæ fuerint à matre, avia vel avo materno, firmæ existunt, nec ad libitum revocari valent. Ita cum aliis Molina *Tom. 1. de Jur. & Just. disp. 191.* & Sporer *Tract. 6. in Decal. cap. 3. sect. 3. num. 42.* Ratio est: quia nullus textus Juris assignari potest, per quem similes Donationes infirmarentur. Resp. II. Si fiant à Patre tales Donationes, regulariter loquendô, non sunt firmæ, sed ab ipso pro libitu iterum revocari possunt, nisi juramento fuerint confirmatæ. Ita deducitur *ex L. 3. C. De inofficiosis donation.*

Dixi: *regulariter loquendô, hæ Donationes non sunt firmæ:* nam patitur hæc regula aliquas exceptiones, ubi similes Donationes firmantur: sic contingit I. Si res donata fuerit Proli à Patre tradita: & per mortem Patris, vel per emancipationem Prolis confirmata. II. Si fuerit Donatio remuneratoria, nimirum in recompensationem aliorum beneficiorum seu extraordinariorum laborum. III. Si fuerit facta ob certam causam, puta Filio ad Nuptias, Filiæ in dotem, vel ad ingressum Religionis; nam similes Donationes nequeunt ampliùs pro libitu revocari. Vide Sporer *loc. cit.*

Addi-

Additio II.

Quæres II. An Donationes alicui ex Prolibus factæ, postea Parente mortuo, conferendæ sint cum reliquis bonis relictis in divisionem Hæreditatis? Hæc controversia sæpiùs jam graves tricas inter Fratres & Sorores ad invicem, mortuis eorum Parentibus, excitavit, aliquibûs, qui minus in vivis receperunt, volentibûs, ut illi, qui plus acquisierunt, patiantur dictum excessum computari in divisionem Hæreditatis, aliis verò prætendentibûs, eum excessum esse gratis donatum à Parentibus adhuc vivis, sicque nec subjacere collationi Hæreditatis. Porrò ante resolutionem notandum, quòd non moveatur quæstio, si Parens ipsemet expressè se declaraverit: nam si is tempore Donationis voluerit tales res donatas conferri postea in Hæreditatem, haud dubiè sic debebunt conferri; sicuti econtra, si noluerit computari, neque computabuntur in divisionem Hæreditatis, modò aliis necessariis Hæredibus adhuc remaneat legitima. Dubium itaque solummodò remanet, quando Parens nihil in testamento, vel ab intestato desuper dispòsuit. H. N. Resp. I. Si similes Donationes factæ fuerint Filio propter nuptias, aut Filiæ in dotem, vel per modum dotis ob ingressum Religionis, dictæ Donationes mortuo Parente conferendæ sunt in divisionem Hæreditatis, si Parens in vivis aliter expressè non dispòsuerit. Ita eruitur *ex L. 17. C. De Collationibus.* Resp. II. Si extra specificatas aliæ Donationes, inter vivos factæ, fuerint validæ & fir-

firmæ, eæ tempore mortis Parentum non ſunt computandæ in diviſionem Hæreditatis. Ita intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in Commentariis *in Jus Bavaric. Tit. 36. art. 10. num. 16.* Ratio eſt, quia ſimiles res præſumuntur gratìs donatæ absque onere computationis in legitimam, prout rectè advertit Schmid *loc. cit.* Sunt autem in ſpecie loquendô tales. *Inprimis.* Donationes remuneratoriæ ob Beneficia præſtita, aut extraordinarios labores juxta communem Doctorum. *Secundò*, Equus & arma, quæ ſubminiſtrantur Filio eunti ad militiam *l. 4. C. Familiæ erciſcundæ.* Pariformiter ſentiendum de expenſis in ſtudia cujusdam Filiorum factis *l. 50. ff. Familiæ erciſcundæ*, quoniam armis & apparatui militari æquiparatur apparatus litterarius, hócque procedit ſaltem, ſi exceſſus expenſarum quoad ſtudia non ſit nimius reſpectu aliorum Liberorum. *Tertiò.* Pariter in diviſionem Hæreditatis non computantur quotidiana alimenta, & veſtimenta liberorum *L. un. §. 2. C. De Contract.* Ratio eſſe poteſt; quia hæc cauſa liberorum communis eſt, cùm omnes veſtimentîs indigeant, licèt forſan per accidens uni plus, quàm alteri obvenerit, quod ad evitandas lites non ſolet inter liberos attendi, niſi exceſſus patenter foret nimius. Quòd ſi plures ſimiles caſus occurrerent, eosdem videre poteris in Jure Bavarico, *Tit. 36. art. 10. ac 14.* & apud Schmid ſolidiſſimè in id gloſſantem, vel apud Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 3. ſect. 3. num. 43. & ſeqq.* *

Addi-

Additio III.

* Quæres III. Quid statuendum sit de illis Donationibus, quas Sponsi ad invicem faciunt; antequam actualiter Matrimonium contrahant? Resp. I. Si Matrimonium posteà contrahatur, ac consumetur, illa pars, cui res antea donatæ fuerunt, easdem pleno jure suas facit. Ita docet Sanchez *lib. 6. de Matrim. disp. 19.* ac probatur ex Jure *arg. L. Si mater.* & *Si à sponso. C. de donat. ante nupt.* Resp. II. Si illa pars, cui res à comparte donata est, ex sua culpa sponsalia non servet, tenetur rem donatam restituere: si verò ex culpa donantis non sequatur Matrimonium, nihil ampliùs obligatur Donatarius reddere. Ita habetur *textu claro L. Cùm veterum. C. de donation. ante nupt.* Resp. III. Si ex nulla culpa donantis, sed v. g. morte, aut professione Religiosa alterutrius sponsorum Matrimonium non fuerit secutum, pariter adstringitur illa pars quæ rem donatam accepit, iterum restituere *L. Si à sponso.* & *L. Cùm veterum. C. de donat. ante nupt.* ubi tamen excipitur Sponsa illa, quæ post Sponsalia accepit à Sponso osculum, vel cum eo exercuit copulam: hæc enim rei donatæ adhuc in simili casu poterit retinere medietatem. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quid dicendum sit de Donationibus, quas ad invicem instituunt Maritus & Uxor tempore actualis Matrimonii? Resp. Tales

Tales Donationes regulariter loquendô,non esse firmas, sed posse ad nutum donantis revocari. Ita deducitur *cap. fin. de donat. inter virum & uxorem.* Dixi: *regulariter loquendô;* nam dantur casus excepti, ubi tales Donationes etiam ante mortem donantis firmæ censentur, nec ad ejusdem libitum revocari possunt. I. Si fuerint factæ remunerationis causa ob alia obsequia à consorte præstita, dummodò inter obsequia & remunerationem sit aliqua proportio seu æqualitas. Ratio est: quia sic conjuges magìs stimulantur ad obsequia extraordinaria sibi invicem præstanda *arg. L.* 1. & *L.* 27. *ff. de donat.* II. Si factæ fuerint inter Principes & Comites Sacri Romani Imperii. Sanchez *lib.* 6. *de Matrim. disp.* 8. *num.* 1. III. Si inter alias personas conjugatas fuerint res donatæ exigui pretii. Barbosa *in cap. fin. de donat.* IV. Si fuerint Donationes mutuæ, saltem quando una non excedit notabiliter alteram. *L.* 7. §. 2. *ff. de donation.* V. Demum firmantur etiam aliæ Donationes per ipsam mortem donantis conjugis, si non excesserint 500. solidos. Quòd si verò dictam summam excessissent, per solam mortem non firmarentur, nisi tales Donationes iterum in Testamento vel Codicillo repetitæ fuissent. *L.* 25. *C. donat. inter vir. & uxor.* ac Chlingensperg. *lib.* 2. *Instit. Tit.* 7. *qu.* 13. Alias exceptiones vide in Jure Canonico *lib.* 4. *Decret. Tit.* 20, §. 1. hìc positæ sunt communiores. *

Addi-

Additio V.

* Quæres V. Quid reſolvendum ſit circa illas Donationes, quas ex Bonis Eccleſiaſticis faciunt Epiſcopi, aliíve Prælati Eccleſiarum, ſeu Monaſteriorum, & eorum Adminiſtratores? Ante Reſponſionem Not. I. Quòd hìc non ſit ſermo de Bonis Eccleſiaſticis Menſæ, vel honeſtæ ſuſtentationi Prælatorum (ſi quæ talia ſint) incorporatis; nam quòd de illis æquè ac alii poſſint liberè diſponere, inter DD. convenit, dummodò bene notetur, quòd teneantur ſuperflua erogare in cauſas pias.

Notand. II. Quòd neque inſtituatur in præſenti Quæſtio de Bonis ipſius Eccleſiæ immobilibus vel mobilibus pretioſis; nam quòd ad alienationem horum præter gravem cauſam requiratur etiam conſenſus Capituli, patet ex Titulo Juris Canonici *c.* 1. *De rebus Eccleſiæ alienandis.* Dubium itaque ſolummodò movetur circa mobilia quoad Donationes moderatas H. N.

Reſp. I. Epiſcopi, aliíve Prælati Eccleſiaſtici poſſunt de Bonis Eccleſiæ mobilibus facere Donationes reſpectivè modicas, ac moderatas, maximè ſi fuerint remuneratoriæ, vel procedant ex cauſa pietatis, eleemoſynæ, aut miſericordiæ. Probatur ex ſenſu contrario: quia *c.* 2. *de donationibus.* ſolùm prohibentur *Donationes graves, & magni momenti:* & certè aliàs, præſertim apud monaſteria non evitabitur gravis murmuratio, & avaritiæ ſuſpicio.

Reſp.

Resp. II. Religiosi extra monasterium degentes, & acquirentes cum licentia Superiorum Beneficium cum libera administratione, possunt de redditibus Beneficii donare, ut alii Clerici Beneficiati; cùm habeantur instar aliorum à Superioribus suis non restricti, uti supponitur.

Resp. III. Si tamen eorum, vel aliorum Monasteriorum Officialium potestas à Superioribus sit limitata, tenentur se huic limitationi conformare juxta laudabiles consuetudines, & consensum Superiorum saltem prudenter interpretativum. Videatur de hoc Auctor in Jure Canonico. *lib. 3. Decret. Tit. 24.*

QUÆSTIO III.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

SUMMARIUM.

27. *Commodatum, quid?*
28. *Quomodò differat à Locatione,*
29. *Pignore, & Deposito, ac Mutuo?*
 * *Ad quid teneatur utens re commodata?*
30. *Precarium, quid?*
31. *Depositum, quid?*
32. *Depositarius re deposita utens sine licentia, peccat.*
33. *Limitatur Conclusio.*
 * *Et subjungitur notabile quæsitum duplex. Addit. I. & II.*

27. CON-

27. CONCL. I. *Commodatum eſt alicujus rei ad aliquem ſpecialem uſum gratuitò facta conceſſio.* Ita Gloſſa *c. un.* ℣. *Commodatum. De commodato.* éſtque in re communis. Ubi tamen notandum: quòd hìc commodatum definiatur, prout ſumitur pro contractu: ſubinde enim Commodatum accipitur etiam pro ipſa re commodata. Et quidem is, qui rem ſuam alteri commodat, dicitur *Commodator*, ſeu *Commodans:* qui verò accipit rem ab alio ſibi commodatam, appellatur *Commodatarius:* & idem dicendum de Depoſitario, Mutuatario, & hujusmodi terminis.

28. Dicitur inprimis in data definitione, *alicujus rei:* intellige, ſive ea immobilis ſit, utputa domus, aut ſtabulum, ſive mobilis, præſertim quæ uſu non conſumitur, licèt minuatur, ſeu atteratur, ut equus, veſtis, vaſa &c. hæc enim omnia commodari poſſunt *L. 1. ff. Commodati.* Et additur, *gratuitò facta conceſſio:* in hoc ſiquidem differt Commodatum à Locatione, utì fuſiùs videri poterit in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 18.* ubi etiam plura notabilia circa Locationem, emergente aliquo caſu invenientur; utì & illud, quòd res tunc propriè intelligatur commodata, ſi nullâ mercede acceptâ cuipiam utenda traditur, alioquin mercede interveniente locatus uſus rei videatur. *Gratuitum enim Commodatum eſſe debet,* utì notatur §. *Item. Inſtit. Quibûs modîs re contrahitur obligatio.*

29. Dicitur ulteriùs, *ad uſum:* in hoc quippe Commodatum differt â Pignore, & Depoſito,

quorum usus non conceditur: nam si Creditor pignore, vel Depositarius re deposita, Dominô invitô utatur, furtum committit, §. *Furtum autem fit. Instit. De obligationibus, quæ ex delicto &c.* Deinde per hoc differt Commodatum à Mutuo, utpote in quo rei datæ dominium transfertur, in Commodato verò solus usus, dominiô, aut possessione penes Commodantem remanente. Additur verò, *ad aliquem specialem usum:* non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quàm ad quem concessa est, *arg. cap. un. de commodato.* ibi: *Nisi post usum expletum, cujus gratiâ res fuerat commodata.* & alibi.

Additio.

*Porrò, qui utitur re commodata, tenetur ad sumptus ordinarios circa eandem, e. g. obligatur præbere pabulum equo commodato, vel soleîs ferreîs, si deficerent, instruere: non tamen tenetur ex propriis ad sumptus extraordinarios v. g. ad expensas pro equo ægroto iterùm sanando, aut pro redimendo, si equus ille citra culpam fuerit captus ab hostibus. Ita ex Cardinali de Lugo la Croix *lib. 3. part. 2. n. 821.**

30. CONCL. II. *Precarium est, quod precibûs petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur.* Ita habetur *L. 1. ff. de precario,* éstque communis. Unde Precarium ferme convenit cum Commodato, cùm utrumque

que gratìs fiat, differt tamen à Commodato in hoc, quòd Commodatum fiat ad certum tempus, vel certum usum, ita ut antea res commodata à Domino repeti non possit, eo autem finito restituenda sit, quamvìs non repetatur; *cùm dies statuta pro domino interpellet. cap. ult. de locato.* & alibi. Econtra Precarium quocunque tempore revocari potest: nam, qui precariò concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cùm sibi libuerit *cit. L. 1. ff. de precario.* Intellige, dummodò non statim revocetur sine cogente necessitate, ne frustra, & illusoriè concessum videatur, ac beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat.

31. CONCL. III. *Depositum est, quod custodiendum alicui datur.* Ita habetur *L. 1 ff. Depositi.* Et quidem Depositum regulariter fit gratiâ solius deponentis; nullâ mercede datâ vel promissâ; alioquin si pro custodia rei detur merces, jam hoc casu Depositum transibit in contractum Locationis & Conductionis; cùm Depositarius accipiens mercedem, censeatur operas suas ad rem custodiendam alteri locâsse: ùt dicitur *cit. l.* §. *Si vestimenta. 8. ff. Depositi.*

32. CONCL. IV. Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia utatur, aut ipsam alienet, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *l. Si sacculum. ff. Depositi.* & §. *Furtum autem fit 6. Instit. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, cum concordantiis. Ratio est: quia

usus rei non est ipsi concessus, sed tantùm res ipsa; ut eam custodiat.

33. Additur tamen, *sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia*; Siquidem quando Depositarius bona fide existimat, Domino id non displicere, si utatur re deposita, jam non peccabit utendô, nec furti actione tenebitur, ídque multò magìs dicendum, si Dominus expressam utendi licentiam concesserit. Addit Lessius *lib. 2. cap. 27. num. 5.* quando depositum est res usu consumptibilis, v. g. triticum, vinum &c. et Depositarius certus est, se, quando depositum repetetur, paratum habiturum, aliud ejusdem mensuræ & bonitatis, tunc non fore peccatum, saltem mortiferum, uti Depositô, & illud alienare: quia nullùm incommodum taliter irrogatur deponenti; unde is rationabiliter censetur non esse invitus.

Additio I.

* Quær. I. An, si quis ex præsumpta licentia usus fuerit re deposita ipso usu consumptibili, teneatur posteà deponenti eandem in simili specie reddere, vel num sufficiat, si restituat pretium, quo res deposita tempore usûs æstimabatur? Casus potest esse sequens. Cajus rusticus tempore belli deposuit apud Hospitem 10. scaphas frumenti; cùm tamen successu temporis immineret probabile periculum, ne totum frumentum, si diutiùs reservetur, ex integro corrumpatur, prædictus Hospes aliàs pro se suáque familia indigens frumentô, illud sibi

ſibi applicat. Ceſſante hoſtium inſultu ſequitur annus valdè ſterilis, & ſcapha frumenti conſtans antea quinque, aſcendit in pretio ad decem florenos. Quæritur ergo, an Hoſpes ſatisfaciat conſcientiæ ſuæ, ſi Ruſtico pro qualibet ex decem ſcaphis frumenti conſumpti det quinque florenos, prout tempore, quo acceperat, quælibet ſcapha æſtimabatur, vel num potiùs obligetur quamlibet ſcapham 10. florenis emere, & ſic in ſpecie deponenti decem ſcaphas reſtituere? Reſpondeo, eſſe in ſimili caſu attendendum, num quis illam rem depoſitam ex præſumpta deponentis licentia voluerit ſibi comparare titulô emptionis, vel titulô mutui? ſi titulô *emptionis*, ſatisfacit, dum reddit pretium, quo tempore uſûs illa res æſtimata fuit; quæ emptio & venditio referat pretium rei emptæ ad tempus contractûs; econtra verò, ſi titulô *mutui* accepit, obligatur in ſpecie ſimilem rem (id eſt, quoad caſum præſentem 10. ſcaphas frumenti) reſtituere: nam in mutuo non pretium rei, ſed eadem res & ſpecie & bonitate reſtitui debet, utì clarè colligitur ex *L. 3. ff. de rebus creditis.* ac præter alios ſic ſentiunt Layman *lib. 3. Theolog. Moral. Tract. 4. cap. 15.* & Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. ſect. 1. n. 7.* Habet tamen talis Depoſitarius, qui titulô mutui rem depoſitam accepit, etiam hanc utilitatem, ut, ſi intereà ſimilis res in pretio non creſceret, ſed potiùs decreſceret; adhuc ſatisfaceret reſtituendô eandem ſpecie, puta in præſenti decem ſcaphas frumenti, et-

si longè minorî pretiô comparatas: qualiter non posset facere, si titulô emptionis comparâsset, sed deberet reddere pretium in eo valore, quo res deposita tempore emptionis æstimabatur. *

Additio II.

* Quæres II. An, si quis, eóquod sibi à deponente aliunde ex justitia quidpiam debeatur, titulô compensationis usus fuerit pecuniâ depositâ absque licentia deponentis, teneatur eandem iterum restituere deponenti? Respondeo affirmativè saltem in Foro externo; ubi (nisi ostendere queat, quòd ipsemet pro conservando deposito expensas tales facere debuerit, *arg. L. In rebus. 18. §. 4. ff. Commodati.*) ad restitutionem deponenti faciendam condemnabitur, quia jus suum, quod reciprocè prætendit, debuisset aliâ viâ apud Judicem quærere. Ita satìs clarè habetur *cap. 2. de deposito & Leg. Si quis. C. Depositi.* Ex quo deducitur, quòd multò minùs Depositarius possit Creditori deponentis, quamvìs requisitus ab eo, propria auctoritate ex deposito aliquid tradere Titulô recompensationis; utì ex Lugone, & aliis advertit la Croix *lib. 3. part. 2. n. 831.* deducitur à fortiori ex Juribus suprà citatis. *

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depoſitarius, & hujusmodi, ſi res commodata, depoſita &c. apud ipſum pereat?

SUMMARIUM.

34. *Culpa aliter accipitur apud Juriſtas, quàm Theologos, & quomodo?*
35. *Culpa juridica ſeu civilis, Caſus, & Dolus quid?*
36. *Culpa juridica triplex. Lata, quæ æquiparatur Dolo, Levis, & Leviſſima, quæ?*
37. *Commodatarius, aut Depoſitarius non tenetur de caſu fortuito.*
38. *Niſi aliter fuerit conventum.*
39. *Aut is fuerit in mora reddendi.*
40. *Vel niſi caſus ſuâ culpâ acciderit.*
    * *Quid ſentiendum, ſi acciderit culpâ Nuntii intermedii?*
41. *Spectandô Jus naturale, quisnam teneatur de damno dato in re alterius?*
42. *Secundùm Leges humanas, tenetur Commodatarius de culpa leviſſima, Depoſitarius ſolùm de dolo, cur?*
43. 44. 45. *Tres Regulæ, quantum ad Propoſitum.*
46. *An datæ Regulæ obligent in conſcientia ante ſententiam Judicis?*
47. *Loquendô de damno ex culpa levi, vel leviſſima in contractibus dato, communior affirmat.*
48. *Verùm ſententia negativa non eſt improbabilis.*
49. *Quid, ſi dubitetur, an culpâ tuâ damnum acciderit?*

50. *Depositarius, vel Commodatarius, an possit salvare res proprias omissis alienis, si non potest utrasque?*

51. *An salvandô alienas pretiosiores, possit petere compensationem?*

* *Quid sentiendum, si res aliqua fuerit deposita apud Religiosum insciô Monasteriô?*

34. ADVERTENDUM quoad propositum, quòd culpa aliter accipiatur apud Juristas, aliter apud Theologos: siquidem apud Theologos culpa idem est, ac peccatum, sive id mortale sit, sive veniale: apud Jurisperitos verò culpa idem est, ac omissio alicujus diligentiæ, unde sequitur quodpiam damnum proximo. Et potest facilè contingere, quòd hujusmodi culpa juridica seu civilis sit homini involuntaria, & omnî peccatô coràm DEO vacet: velutì si ex naturali oblivione librum tibi commodatum in publico loco reliquisti, unde sequitur ejus amissio, culpam juridicam commisisti, quamvìs coram Deo nihil peccaveris ob hujusmodi naturalem inadvertentiam.

35. Differt autem culpa hujusmodi à Casu, & Dolo: nam culpa quæcunque civilis potest caveri diligentiâ hominis, cùm sit omissio illius diligentiæ, quam homines diligentes, vel saltem diligentissimi talis statûs & conditionis adhibere solent. Casus autem est rei inopinatæ eventus, qui neque à diligentissimo prævideri, & caveri potest: sic casu fortuito fiunt, quæ contingunt per bellum, furtum latronum, terræ mo-

motum, gelu, grandinem, fulmina, & his ſimilia. Dolus verò dicitur omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita. *L. 1. ff. de Dolo malo.*

36. Porrò culpa juridica, ſeu civilis, communiter dividitur in culpam latam, levem, & leviſſimam. *Culpa lata* eſt omiſſio ejus diligentiæ & circumſpectionis, quam paſſim homines ejusdem conditionis adhibere ſolent: qualis foret, ſi quis librum commodatum relinqueret foris ante oſtium, qui proinde perditur. Et talis culpa lata, licèt dolus propriè non ſit, tamen in Jure æquiparatur dolo. *L. 1. ff. Si menſor falſum &c.* ibi: *Lata culpa planè dolo comparabitur.* cum concordantiis. *Culpa levis* eſt omiſſio ejus diligentiæ, & circumſpectionis, quam ſolent homines diligentiores illius conditionis, vel artis adhibere: & talis culpa foret illius, qui librum ſibi commodatum intra cubiculum relinqueret, oſtiô tamen apertô; nam homines diligentiores ſolent claudere januam. *Culpa* tandem *leviſſima* eſt omiſſio ejus diligentiæ, quam diligentiſſimi & prudentiſſimi adhibent: qualis foret ejus, qui librum ſibi commodatum intra cubiculum relinquens clauſit quidem oſtium, ſed non tentavit manu, an illud bene ſit obſeratum: prout haſce culpas exemplificat Navarrus *cap. 17. Manualis num. 178.* & alii. Hîs prænotatîs, ſit

37. CONCL. I. Si res apud Commodatarium, aut Depoſitarium fortuito caſu pereat, ad nul-

lam ipse restitutionem tenetur (nam quælibet res Domino suo perit) nisi aliter expressè sit conventum, aut ipse fuerit in mora reddendi, vel nisi ex sua culpa fuerit data occasio tali casui fortuito. Ita Doctores communiter, & habetur expressum in Jure Canonico *cap. un. de commodato.* ibi: *Cùm gratiâ sui tantùm quis commodatum accipit, de levissima etiam culpa tenetur: licèt casus fortuitus (nisi acciderit culpâ suâ, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Hæc ibi.

38. Additur notanter I. *Nisi aliter expressè sit conventum:* nam si pactum intervenit de præstando seu resarciendo damno, quomodocunque res pereat, tenebitur quis etiam de casu fortuito, eò quòd periculum rei in se susceperit, séque obligaverit ad quodcunque damnum resarciendum: siquidem *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, *Reg. 85. Juris in 6.*

39. Additur II. *Nisi fuerit in mora reddendi:* quia, si quis tardaverit reddere Domino Commodatum post expletum ejus usum, vel Depositum, postquam illud Dominus repetivit, sicque fuerit in mora reddendi, tenebitur etiam de casu fortuito: nam *Mora sua cuilibet est nociva. Reg. 25. Juris in 6.* Intellige, nisi res eodem modo fuisset peritura apud Dominum; quia tunc non censeretur Domino fuisse causa damni, sicque non obligaretur ad recompensationem damni. Lessius *lib. 2. cap. 7. num. 38.* & alii.

40. Ad-

40. Additur III. *Nisi casus fortuitus suâ culpâ acciderit:* prout fieret, si vas argenteum, tibi pro convivio in civitate celebrando commodatum, tecum accepisti peregrè profectus, sicque illud in naufragio, vel prædonum incursu perdidisti; nam tunc teneberis de hoc casu fortuito, utpote qui tuâ culpâ accidit, qua Commodatum sine licentia commodantis foras extulisti. Et hæ tres limitationes expressè habentur in *cit. cap. un.* De *commodato.*

Additio.

* Quódsi rescire desideres, an inter casus fortuitos, ita ut Commodatarius ab onere restitutionis sit liber, numerari valeat, si rem commodatam is tradat nuntio, ut Domino restituat: hic verò cum eadem occultè aufugiat? Resp. Si nuntius iste fuerit habitus communiter fidelis, tunc inter casus fortuitos talis fuga nuntii computatur, & res ipsi Domino perit, ac Commodatarius ab onere restitutionis liberatur; secùs verò dicendum, si ipse nuntium constituat, de cujus fidelitate sibi aliàs sufficienter non constat; tunc enim Commodatarius sic faciens non est absque culpa. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 15. §. 2. num. 34. & seqq.*

41. CONCL. II. Sistendo intra limites Juris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi sit apud ipsum ex contractu, nisi ob dolum aut deliberatam culpam latam; sive, nisi res illa pereat apud ipsum ex tanta

sua

sua negligentia seu culpa, quæ sit peccatum mortale. Ita Lessius *loc. cit. n. 28.* cum aliis. Notanter dicitur: *sistendô intra limites Juris naturalis*, propter sequentem Conclusionem: unde fit

42. CONCL. III. Spectandô tamen leges humanas, aliter de hoc est discurrendum. Siquidem, loquendô de Commodato, *cùm gratiâ sui tantùm quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur*, ùt habetur *cit. cap. un. de commodato*, cum concordantiis. Econtra verò Depositarius ordinariè tenetur solùm præstare dolum, & culpam latam *arg.* 1. *c. Depositi.* ibi: *Qui depositum accepit, dolum & latam culpam præstare debuit.* & tenent Doctores communiter. Ratio diversitatis inter Commodatarium, & Depositarium est: quia Depositum regulariter fit gratiâ solius deponentis, ut illud ipsi securè asservetur; Commodatum verò gratiâ solius Commodatarii, cujus necessitati atque indigentiæ per rem commodatam quis subvenit: atqui naturalis æquitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in custodienda re aliena, quam quis ad solam suam utilitatem accepit, quàm si eam accepisset ob alterius duntaxat gratiam & utilitatem: ergo.

43. Porrò ut tota hæc materia clariùs præ oculis habeatur, en tibi tres regulas, quas Doctores passim assignant, atque desumunt ex variis textibus utriusque Juris. I. Regula: In contractibus, qui celebrantur gratiâ dantis tantùm (prout regulariter loquendô fit in Depo-

sito

sito) præstatur dolus, & culpa lata solùm: exceptis tamen quibûsdam contractibûs, nempe Tutelæ, Mandati, & Negotiorum gestorum, in quibus ob specialem rationem etiam præstatur culpa levis, ùt dicitur *l. Contractus 23. ff. de Reg. Juris*, & ampliùs explicant Juristæ: qui pariter ob specialem Juris dispositionem *Leg. 3. ff. Nautæ, Caupones.* hosce, & quoscunque alios, qui ex officio suscipiunt deposita, condemnant, atque ad restitutionem obligant; si etiam ex culpa tantùm levissima illorum Depositorum quodpiam perierit, aut deperditum fuerit.

44. II. Si contractus fiat gratiâ recipientis tantùm (prout regulariter fit in Commodato) tunc præstatur non solùm dolus & culpa lata, sed etiam culpa levis atque levissima *arg. cit. c. un. de commodato.* Excipe Precarium, in quo, quia totaliter ex liberalitate concedentis descendit, atque ad libitum ejus quolibet tempore revocari potest, nonnisi dolus & culpa lata præstatur. *text. clar. l. Quæsitum §. Eum quoque. ff. de precario.*

45. III. Quòdsi verò Contractus fiat gratiâ utriusque (prout contingit in Pignore, quod datur & gratiâ Creditoris, ut ei fiat assecuratio rei creditæ, & gratiâ Debitoris, ut ei sub assecuratione pignoris quidpiam mutuò concedatur) tunc præstatur dolus & culpa lata, simúlque culpa levis, non autem levissima *arg. l. Si, ut certo. §. Nunc videndum est. ff. Commodati.* & tenent Doctores communiter. Verùm occasione præmissorum,

46. Quæ-

46. Quæres I. An datæ Regulæ, seu Leges obligent in conscientia ante sententiam Judicis ad reparationem damni, ex culpa duntaxat levi, vel levissima dati? & notanter additur, *ex culpa duntaxat levi, vel levissima*: nam si deliberatè detur damnum ex dolo, vel culpa lata (qualis, ùt dictum, dolo æquiparatur) certum est, adesse obligationem in conscientia resarciendi damnum tertio illatum in Contractibus, non minùs, ac extra illos.

47. Resp. Quamvìs communior sit sententia, dictas leges statuentes obligationem restituendi ratione damni, ob culpam levem, vel levissimam in contractibus dati, obligare in conscientia, & ante sententiam Judicis, nihilominus opposita sententia, negans talem obligationem in conscientia, saltem antequam ab altera parte exigatur, vel etiam ante sententiam Judicis, non est improbabilis, præsertim loquendô de damno ex culpa levissima dato. Ita Lugo *disp. 8. de Just. & Jure sect. 8. num. 105.* Lessius *lib. 2. cap. 7. n. 43.* & in simili Sanchez *lib. 1. de Matr. disp. 37. n. 4.* citans alios. Ratio prioris partis est: quia ejusmodi obligatio non tam descendere videtur ex culpa, quàm ex natura contractûs, prout argumentatur Navarrus *cap. 17. Manualis n. 184.* contra Sotum: nam hoc ipso, quòd quis ineat talem contractum, censetur se obligare ad præstandam eam diligentiam, quam leges & natura talis contractûs requirunt.

48. Al-

48. Altera pars, quæ negat talem obligationem in conscientia, saltem antequam exigatur reparatio damni à parte adversa, vel etiam ante sententiam Judicis, ex eo suadetur: quia prædictæ leges contractuum non videntur cum tanto rigore in Foro conscientiæ receptæ, nemo enim est, qui pignori, vel rei conductæ, aut etiam commodatæ putat se majorem custodiam debere ex Justitia, ac pro Foro conscientiæ, quàm Dominus ipse adhibere solet. Accedit, quòd potiùs censeatur esse casus fortuitus, saltem pro Foro conscientiæ, si ob culpam levissimam, quæ propter naturalem oblivionem & inadvertentiam accidere potest, perîit res aliena tibi commodata, absque ulla tua culpa Theologica. Vide dicenda *Tract. 9. dist. 5. quæst. 5.*

49. Quæres II. Quid juris, quando dubium existit, an culpâ tuâ damnum acciderit? Resp. Quando Depositarius, vel Commodatarius rationabiliter dubitat an Depositum vel Commodatum suâ culpâ perîerit, necne, satis convenit inter Doctores, quòd is non teneatur in conscientia ad aliquam restitutionem: tum quia in dubio non præsumitur delictum: tum etiam, quia in dubio melior est conditio possidentis. In Foro tamen externo, si res Depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo. *arg. cap. 2. de deposito.* ibi: *Bona fides abesse præsumitur, si rebûs tuîs salvîs existentibûs, depositas amisisti:* junctâ *l. Quod Nerva. ff.* Depositi. cum concordantiis. Quod ultimum intelligendum est, nisi Depositarius probet, Depositum casu perîisse,

vel

vel non potuisse simul cum rebus suis, imminente v. g. incendio, salvari, tunc enim cessaret præsumptio doli.

50. Quæres III. Utrùm Depositarius, vel Commodatarius possit subvenire propriis rebus, vel potiùs teneatur salvare res depositas vel commodatas, si utrasque ob casum fortuitum, utputa ob exortum improvisum incendium, aut irruptionem hostium salvare nequeat? Resp. hìc opus est distinctione: nam si res tuæ sint pretiosiores aliîs depositîs, vel commodatîs, fatentur omnes, quòd possis præferre tuas pretiosiores aliis minùs pretiosis, si ambas salvare nequeas; maximè cùm quilibet magìs teneatur diligere se, quàm alium. Abbas *cap. 2. de deposito.* & alii. Quódsi verò res depositæ, vel commodatæ sint pretiosiores tuîs, teneris eas præferre rebus tuis vilioribus, easque salvare tuîs minoris momenti relictîs: quia hoc suadet Prudentia, & æquitas naturalis.

51. Notat tamen Lessius *l. 2. cap. 27. n. 28* Layman *lib. 3. tract. 4 cap. 7. n. 7.* Quódsi Depositarius, vel Conductor, aliena propriis præferendô, passus fuerit jacturam, is possit petere compensationem damni sibi emergentis, eò quòd nulli officium suum debeat esse damnosum. Secùs est in Commodatario: nam, cùm in hujus solius gratiam Commodatum sit factum, tenetur is Commodantem servare indemnem, etiam diligentissimè custodiendô res sibi commodatas.

Addi-

Additio.

* Quæres IV. An Ecclesia, vel Monasterium teneatur ad recompensationem deponenti faciendam, si citra consensum Capituli, seu Conventûs res deposita apud Rectorem Ecclesiæ vel Religiosum ex sua culpa pereat. Resp. negativè, dummodò hæc ipsa res deposita non fuerit conversa in utilitatem Ecclesiæ vel Monasterii. Ita statuitur, *cap. 1. de deposito.* & ratio est; quia *delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ*, seu Monasterii, *redundare*. *Reg. 76. juris in 6.* Vide Jus Canon. *lib. 3. Decret. Tit. 16. num. 49. & seqq.* *

DISTINCTIO III.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Testamentum, quid?*
   * *Qualiter debeat esse constituta Voluntas Testatoris?*

2. *Dividitur in solemne, & minùs solemne, seu privilegiatum.*
3. *Paganum, & militare. Testamentum scriptum, seu clausum, & Testamentum nuncupativum, quid?*
4. *Hoc à Notario solet redigi in scripturam, cur?*
5. *Ad Testamentum solemne scriptum requiruntur plura.*
   I. Hæredis institutio.
6. *II. Septem Testes.*
7. *III. Ut testes sint legitimi; & qui sint tales?*
8. *IV. Ut testes sint rogati.*
9. *V. Subscriptio, & subsignatio Testamenti.*
   * *Quidnam de jure Bavarico quoad subscriptionem, & subsignationem?*
10. *VI. Unitas contextûs &c.*
11. *Ad Testamentum nuncupativum, quæ requirantur?*
   * *An id valeat per annutum?*

1. CONCL. I. *Testamentum* juxta nominis etymologiam idem est, ac *testatio mentis*; & rectè definitur *L. 1. ff. Qui testamenta.* dicendo: *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.* Quamvìs enim aliqui majoris claritatis gratiâ addere soleant ly *cum directa hæredis institutione;* tum ad exprimendam differentiam Testamenti à Codicillo, & aliis ultimis voluntatibus; tum quia institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti: nihilominùs Jurisconsulti hanc particulam sub-

ſubintelligi volunt ſub ly *juſta ſententia*, id eſt, legitima, ſive juri conſona, & habens omnes ſolennitates Juris, inter quas eſt directa hæredis inſtitutio.

Additio.

* Porrò, ut Teſtamentum, ſeu etiam aliquod legatum valeat, illa voluntas Teſtatoris requiſita debet eſſe *actualis* & *efficax* : pro quo bene notandum, quòd voluntas illa, qua aliquando volo facere Teſtamentum, & hunc vel illum hæredem inſtituere, non ſit voluntas efficax actualiter teſtativa; ſicut à pari illa voluntas, qua vult Petrus aliquando Matrimonium contrahere, non eſt illa actualis voluntas, qua Matrimonium ipſum actu contrahitur. Quinimò tales formulæ: *Volo aliquando facere Teſtamentum, & ibidem tui eſſe memor*, ſive: *ſis in tuo ſervitio fidelis, & faciam ſuo tempore aliquod pro te legatum in meo Teſtamento*; vel *cogito te inſtituere Hæredem &c.* potiùs cenſenda ſunt propoſita & velleitates, quàm efficax voluntas actualiter teſtativa, prout cum Rota Romana *in Rec. part. 2. deciſ. 576. num. 3. & part. 7. deciſ. 108. num. 4.* advertit Card. de Luca *de Teſtament. diſc. 13. num. 5. & ſeqq.* Unde ſi ſimilem formulam proferat Herus ad famulum, maritus ad uxorem &c. & poſtmodum morte præventi Teſtamentum non condant, vî horum verborum nequeunt tales occultâ utî compenſatione, &, ſi jam feciſſent, obligandi ſunt à Confeſſariis ad reſtitutionem.

2. CONCL. II. Testamentum variè dividitur. Et inprimis aliud est perfectum seu solemne, cui quadrat proximè data definitio; aliud minùs solemne seu privilegiatum, quod, etsi careat solemnitatibus Jure communi cæteroquin requisitis, tamen ex privilegio valet: ùt est Testamentum ad pias causas, Testamentum inter liberos conditum, Testamentum militare, aut factum tempore pestis, vel coram Principe, sive apud Acta Judicis, de quibus infra *Quæst. 3.*

3. Rursus Testamentum dividitur in paganum, & militare: hoc fit à militibus in castris, illud domi in pace. Testamentum paganum, ac solemne dividitur ulteriùs in scriptum seu clausum, & nuncupativum. *Testamentum scriptum*, seu *clausum*, sic dicitur, quòd scripto fiat servatâ debita forma Juris: & hujusmodi Testamentum scriptum, seu clausum præcipuè tunc fit, quando Testator latere vult id, quod in Testamento continetur, prout notatur *l. Hac consultissima. C. de Testament.* Porrò *Testamentum nuncupativum* dicitur illud, quo Testator non interveniente scriptura coram testibus ad hoc convocatis nuncupat, seu oretenus exprimit nomen hæredis, quídque aliud de suis bonis post mortem fieri velit.

4. Notat tamen Layman *lib. 3. tract. 5. c. 1. num. 3.* cum aliis, quòd hodie nuncupatio talis coram testibus facta plerumque à Notario publico soleat in scripturam redigi: non quidem ad substantiam actûs servandam, sed ad meliorem rei gestæ comprobationem, ac Testamenti securi-

curitatem: quia fieri poteſt, ut teſtes interim moriantur, vel inhabiles reddantur, quo minùs coram Judice voluntatem Defuncti declarare valeant, quorum defectum abunde ſupplet publicum inſtrumentum Notarii.

5. CONCL. III. Ad Teſtamentum ſolemne ſcriptum, ſeu clauſum ſequentia requiruntur I. Hæredis inſtitutio: ſiquidem *Inſtitutio hæredis eſt veluti caput, atque fundamentum totius teſtamenti* §. *Ante hæredis 34. Inſtit. de Legatis.* ac proinde ſpectat ad ejus ſubſtantiam: & *alioquin inutile eſt teſtamentum, in quo nemo hæres inſtituitur*, ùt dicitur §. *Inprimis. Inſtit. De fidei commiſſar. hæred.* cum concordantiis. Et per hanc conditionem præcipuè differt Teſtamentum à Codicillo, & aliis ultimis voluntatibus, eò quòd in Teſtamento fiat directa hæredis inſtitutio, non item in Codicillo.

6. II. Requiruntur ſeptem teſtes. Et quidem loquendô de Foro externo, ac quantum eſt de Jure Civili, numerus ſeptenarius teſtium non tantùm eſt de forma probatoria, ſed etiam de ſubſtantia Teſtamenti; adeò quidem, ut ſi unus deficiat, Teſtamentum Jure Civili corruat, *arg. l. Si unus. C.* De *teſtamentis.* ibi: *Si unus de ſeptem teſtibus defuerit, deficit teſtamentum.* Covarruvias *cap. 10.* De *teſtament. num. 14.* Bartolus, Jaſon, & alii.

7. III. Requiritur, ut hujusmodi teſtes ſint legitimi, id eſt, tales, qui de Jure non prohibentur eſſe teſtes in Teſtamento. Et iſti, quantum eſt de Jure Civili, ac loquendô de Teſtamento ad cauſas profanas, debent eſſe homi-

 nes

nes liberi, masculi, puberes, & nonnullis aliis qualitatibus prædditi, de quibus fit mentio §. *Testes*. & §. *Pater. Institut. De testam*. Hinc in tali Testamento nequit testis esse fæmina, neque pupillus, neque servus seu mancipium, neque furiosus, neque prodigus declaratus, neque infamis, neque surdus & cæcus, imò etiam Monachus nequit esse testis, nisi accedente licentia Superioris sui. Insuper in ejusmodi Testamento testes esse non possunt, qui sub potestate Testatoris sunt, aut qui in illo Testamento hæredes instituuntur (benè tamen ii, quibus duntaxat aliquid legatur) nec, qui existunt in potestate hæredum: *Reprobatum est enim ea in re domesticum testimonium*, ut habetur *cit. §. In testibus. Instit. De testamentis*.

8. IV. Requiritur, quòd testes sint rogati, ut sic excludatur omnis suspicio, ac subornatio. Rogare autem in proposito nihil aliud est, quàm testes certiorare, quare sint huc convocati: unde non sufficerent Testes fortuiti, vel transeuntes duntaxat, nisi etiam dictô modô rogarentur, seu certiorarentur.

9. V. Requiritur subscriptio, & subsignatio hujusmodi testium. Nam in Testamento scripto necesse est, ut testibus præsentibus Testator suum esse Testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse Testator inprimis coram testibus sua manu in aliqua parte subscripserit: quo facto etiam testes uno eodémque die, ac tempore subscribere, & sigillis suis Testamentum consignare debent. Quòd si verò Testator

litte-

litteras ignoret, vel ob infirmitatem, aut aliam quamcunque cauſam ſubſcribere nequeat, tunc octavus ſubſcriptor pro eo adhibendus eſt, prout expreſſè ſtatuitur *cit. l. Hac conſultiſſima. C. De teſtamentis.*

Additio.

* Utrum autem æquè ſufficiat quoad teſtes, ſi ſcribere quis eorum neſciat, & locò talis ſubſcribat ſubſtitutus ex ipſis Conteſtibus, alia eſt quæſtio: ubi præſens Auctor *in Jure Can. Tit. 26. num. 25. & 26.* diſtinctionem facit inter Jus commune, & Bavaricum, circa poſterius affirmat ſufficere; inſiſtendô autem Juri communi negat, niſi Teſtator fuerit ruſticus, & quidem exiſtat in loco, ubi teſtes litterarum periti non inveniuntur, de quo Teſtamento adhuc recurret mentio infra *n. 33.* Videantur in Jure communi *Lex 21. Hac conſultiſſima.* & *Lex finalis. C. De teſtamentis.* quoad Jus Bavaricum autem *Tit. 34. art. 1.* quo textu pariter quoad obſignationem dictorum teſtium invenietur differentia alia inter Jus commune, & Bavaricum; quoniam ultimum in Patria, qua ſcribo, requirit ex parte teſtium ſigillum non qualecunque, ſed ſpeciale habens *Caſſidem* & *Arma*, conſequenter infertur, in Bavaria, ſi intenditur confectio Teſtamenti ſolemnis, non ſufficere ſigilla, quibus calix Sacerdotum, aut ſpira piſtorum, vel aliorum neſcio quæ ſigna repræſentantur, interea tamen in textu Juris Bavarici admittitur tanquam ſufficiens, ſi major

jor pars testium sigillum cum Casside & Armis apponat, à quibus deinde reliqui testes, simile sigillum non habentes, etiam commodatum accipere possunt, dummodò id in subscriptione exprimant. Ita declarat Illustriss Commentator. Schmid. *in Tit. 34. art. 1.* atque vel exinde deducitur, quantis periculis impugnationum exponatur Testamentum solemne, unde potiùs consulitur Testamentum ad acta, de quo suo loco. *

10. VI. Requiritur unitas contextûs; quòd nempe hæc omnia fiant uno eodemque continuato, & non interrupto tempore, absque alterius negotii interpositione, aut dilatione, nisi forsan ob necessaria naturæ aliud fieri deberet, ídque leve foret. Tandem etiam requiritur, quòd testes omnes simul præsentes sint, ipsúmque Testatorem videant, & audiant; prout omnes hasce Testamenti solemnis scripti conditiones uberiùs explicant Jurisperiti.

11. CONCL. IV. Ad Testamentum nuncupativum ferme eædem requiruntur conditiones, quæ ad Testamentum scriptum; dummodò demantur scriptura testamenti, & subscriptio, ac subsignatio testium, locò quorum requiritur, ut Testator coram testibus simul præsentibus (ùt supra) nuncupet, seu oretenus exprimat nomen hæredis, quídque aliud de bonis suis post mortem fieri velit. Patet hoc ex *cit. l. Hac consultissima. §. Per nuncupationem. C. De testament.* & §. *Sed hæc quidem. Instit. Eodem.*

Addi-

Additio.

* Quæres. An valeat Teſtamentum nuncupativum ſolemne, vel etiam ad Acta factum, ſi Petro e. g. ex inſperato periculoſa infirmitate obruto, vocentur ſeptem teſtes cum Notario, vel Judex, aut Conſul cum duobus Deputatis (ſi Teſtamentum intendatur nuncupativum ad Acta) interea tamen, usque dum hi comparent, ita deſtituatur viribus ipſe Teſtator, ut iis advenientibus non niſi ad præviam uxoris ſuæ prolibus deſtitutæ, vel alterius interrogationem, *num eamdem velit eſſe Hæredem ſuorum bonorum*, proferre quidquam ampliùs valeat, quàm *ita*, aut *volo*, ſeu *placet*, vel ſi omninò non ampliùs loqui poſſit, ſed tantummodò capite annuat; an (inquam) tale Teſtamentum nuncupativum valeat.

Reſp. Niſi vel per ſcripturam Teſtatoris agnitam ùt talem, vel per alios teſtes, vel aliunde ſufficienter noſcatur, hanc fuiſſe jam antecedenter voluntatem morituri teſtatoris, tunc tale Teſtamentum ſaltem ad cauſas profanas factum non valet. Ita cum Julio Claro, Zoeſio, Covarruvias, & aliis præſens Auctor *in Jure Can. lib. 3. Tit. 26. num. 63.* Et ratio eſt, quia in tali caſu non ſufficienter ac plenè conſtat de ſeria, & deliberata voluntate Teſtatoris, prout ad ſubſtantiam Teſtamenti requiritur; cùm ſuſpicari non immeritò liceat, ægrotum cum morte luctantem, & ad æternitatem ſuos cogitatus dirigentem pauca hæc verba potius protuliſſe, vel capite annuiſſe, ad removendam moleſtiam

& importunitatem interrogantis, quàm ex ferio animo teſtandi. Videantur in emergentia ſimilis caſûs utiliter hic Auctor *loc. cit.* à *num. 56.* & Cancellarius intimus de Schmid *in Comment. ad Tit. 34. art. 5.* Dixi notanter ſaltem *factum ad cauſas profanas*; nam quoad *cauſas pias* putat præſens Auctor *loc. cit. num. 150.* cum aliis pluribus valere; quamvis meo judicio, niſi ſimul alia de voluntate Teſtatoris adſint indicia, neque illud periculo impugnationis careret: cùm in præſenti neque ſufficienter conſtet de voluntate Teſtatoris, eſſentialiter requiſita etiam *quoad ipſam ſubſtantiam*, & non præciſè *quoad modum*, ac cæteroquin agatur de præjudicio Tertii, nimirum Hæredis aliàs ab inteſtato ſuccedentis.

QUÆSTIO II.

An Teſtamentum non privilegiatum in Foro conſcientiæ validum ſit, ſi ei deſint ſolemnitates Juris Civilis?

SUMMARIUM.

12. *Rationes aſſerentium, tale Teſtamentum in Foro conſcientiæ eſſe invalidum.*
13. *Fundamenta oppoſitæ ſententiæ, ſeu quòd tale Teſtamentum validum ſit.*
14. *Corollarium hujus ſententiæ.*
15. *Tertia ſententia media, aſſerens,*
16. *Ejusmodi Teſtamentum in Foro conſcientiæ validum ante ſententiam judicis,*

(c) Juxta dicta Dist. 1. n. 34.

17. *Invalidum, quatenus rescind. debet per sententiam Judicis.*

18. *Solvuntur rationes primæ sententiæ.*

(d) Dist. 1. n. 34.

19. *Satisfit rationibus secundæ extremæ sententiæ.*

12. CIRCA resolutionem hujus celebris Quæstionis practicæ admodùm variant Doctores, & generatim in tres diversas abeunt sententias. Prima est Covarruviæ. *c. 10. De testament. num. 12. & 19.* Herincx *disp. 2. q. 4. De testament. num. 60.* Vasquezii, & quorumdam aliorum, qui docent, hujusmodi Testamentum etiam in Foro conscientiæ invalidum esse, ut proinde hæres in tali Testamento institutus, & Legatarii (id est, ii, quibus aliquid in Testamento illo est legatum) teneantur ad restitutionem, hæredibus ab intestato venientibus faciendam, omnium eorum, quæ ex tali Testamento acceperunt. Rationem dant; tum quia Jus civile hujusmodi Testamentum vult haberi pro infecto, illúdque ait sine dubio nullum esse; ùt patet ex *cit. l. Hac consultissima. C. De testament.* ibi; *Ex imperfecto Testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos à parentibus utriúsque sexus habeatur, non volumus.* juncta *l. Si unus. C. Eod.* tum quia, si talia Testamenta in Foro conscientiæ essent valida, iniquè judices facerent ea infringendo, imò foverent apertam justitiam; dum hæredibus ab intestato adjudicant bona defuncti,

cti, quæ aliis hæredibus in Testamento relicta sunt.

13. Secunda sententia est Lessii *lib. 2. de Just. & Jure cap. 19. dub. 3. num. 12.* Sannig. *disp. 12. de Just. quæst. 3. num. 9.* Mastrii *disp. 4. Theol. Moral. num. 52.* & plurium aliorum. Et hæc sententia immediatè tenet oppositum priori, dum docet, tale Testamentum in Foro conscientiæ validum esse, & licitè retineri, quod ex tali Testamento possidetur, sive titulô hæreditatis, sive legati. Idque probari solet tum auctoritate plurium Theologorum, hanc sententiam tenentium: tum ex eo, quia leges irritantes Testamenta debitis solemnitatibûs destituta fundantur in præsumptione fraudis. §. 4. *Instit. de testament.* ergo, ubi fraus abest, etiam ipsæ leges cessant obligare, cùm præsumptio cedat veritati. Et hinc *l. Quæstionem. C. De fideicommissis.* confessio hæredis jurata absque alia solemnitate sufficit, ut is teneatur fovere fideicommissum, nec auditur volens se tueri ex minùs solemni voluntate. Et simile quid habetur *l. Non dubium. C. De testamentis*, ubi approbatio hæredis facit, ut is teneatur solvere Legata, & Fideicommissa ex inutili Testamento relicta.

14. Ex qua sententia proinde infert citatus Lessius *num. 21. & seqq.* hæredem ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, teneri restituere hæreditatem, & solvere Legata illis, quibus Testamento minùs solemni debentur. Item infert, quòd, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & Legata, possint illi, quibus aliquid per tale Testamentum fuit relictum, uti occul-

ta compenſatione, cùm revera res illæ ſint ipſorum.

15. Tertia tandem ſententia, quam præ cæteris probabilem, & in praxi expeditam, ac tutam cenſet Layman *lib. 1. tract. 4. cap. 17.* & tenet Dominicus Sotus cum nonnullis aliis, eſt media inter duas præmiſſas ſententias, quæ docet, ejusmodi Teſtamentum quadam ratione eſſe validum, & quadam invalidum; validum quidem, antequam per ſententiam Judicis irritetur, ſeu irritum declaretur; invalidum verò, quatenus ejusmodi Teſtamentum minùs ſolemne poteſt, imò & debet per ſententiam Judicis irritum declarari, ac reſcindi, ſi lis ſuper eo mota fuerit, & ad Judicium ſæculare deferatur.

16. Ratio hujus tertiæ ſententiæ, quæ præ cæteris placet, utpote probabilior, deſumitur ex eo; quia inprimis hanc videntur convincere fundamenta præmiſſæ utriúsque extremæ ſententiæ, utpote quarum prior habet locum poſt ſententiam Judicis, poſterior verò ante ſententiam Judicis. Confirmatur, & ulteriùs prima pars, qua dicitur, tale Teſtamentum carens ſolemnitatibus Juris Civilis eſſe validum pro Foro Conſcientiæ ante ſententiam Judicis, probatur ex eo: quia in tali Teſtamento ſaltem adeſt obligatio naturalis, donec exceptione Legis Civilis elidatur; atqui obligatio naturalis ſufficit ad transferendum dominium: (c) ergo Teſtamentum illud transfert dominium, ſicque eſt validum donec per ſententiam Judicis irritetur. Unde infertur, quòd hæres in Teſtamento mi-

nùs

nùs solemni institutus possit rem sibi relictam justè retinere, donec ab ipso per sententiam Judicis repetatur.

17. Secunda pars tertiæ sententiæ, quæ dicitur, tale Testamentum minùs solemne in tantum esse invalidum, quatenus debet rescindi per sententiam Judicis, probatur ex eo. Quia Testamentum imperfectum est invalidum secundùm Jus Civile; atqui Judex debet judicare secundùm Leges ac Jus Civile; ergo. Accedit, quòd lex, ac sententia Judicis secundùm Leges judicantis, si est justa in Foro externo, sit etiam justa in Foro conscientiæ, nisi fundetur in falsa præsumptione; prout allegatis pluribus Auctoribus docet Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 11.* & Layman *loc. cit. num. 8.* ergo etiam sententia Judicis, qua secundùm Leges Civiles irritat Testamentum minùs solemne, erit justa, & consequenter Testamentum illud post sententiam Judicis invalidum, etiam in Foro conscientiæ.

18. Quòd si contra hanc sententiam objiciantur, atque urgeantur fundamenta utriúsque extremæ sententiæ. Resp. inprimis ad textus *num. 12.* allegatos, Leges Cæsareas Testamentis minùs solemnibus resistere tantùm civiliter, non autem naturaliter. Porrò effectus obligationis naturalis præcipuus est ille, quòd cuipiam Jus tribuat accipiendi, & retinendi illud, quod naturaliter sibi debetur, si id nulla oppositâ exceptione solvatur, prout jam dictum superiùs. (*d*) Quia verò obligatio naturalis duplex est, una omninò efficax, altera aliquo mo-

do

do inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio legis Civilis elidi potest, ut advertit cit. Layman. *cap. 9. num. 9.* hinc dicendum, Testamenta minùs solemnia habere obligationem naturalem dumtaxat aliquô modo inefficacem; quæ proinde per exceptionem ex beneficio Legis, ac secutam sententiam Judicis elidi potest.

19. Resp. deinde ad fundamenta alteriùs sententiæ *num. 13.* allata. Ad primum distinguitur antecedens: Leges illæ fundantur in præsumptione fraudis universalis, conceditur; in præsumptione fraudis particularis, negatur. Unde quia adhuc subest præsumptio fraudis universalis, hoc est, talis præsumptio, quæ generatim de fraudibus circa Testamenta ob avaritiam hominum facilè contingentibus concipitur, Jure ad præcavendum eisdem fraudibus sic disponente, ritè per sententiam Judicis Testamenta minùs perfecta rescindi possunt. Ad alterum dicitur, illud esse speciale: quia hæres juratò confitens, hanc fuisse voluntatem Defuncti, aut approbans Legata ex inutili Testamento relicta, hoc ipso censetur voluntatem Defuncti agnovisse, & ratam habere; sicque noluit Jus Civile, obligationem naturalem talis ultimæ voluntatis per sententiam Judicis rescindi.

QUÆSTIO III.

De Testamentis ad pias causas, aliísque privilegiatis.

SUM-

SUMMARIUM.

20. *Testamenta privilegiata, quæ?*
Testamentum ad pias causas, quod?
21. *Ad hoc quænam requirantur, & sufficiant?*
22. *Duo Testes in Testamento ad pias causas non sunt de forma substantiali, sed probatoria.*
23. *Hinc scriptum manu Testatoris valet absque alio Teste.*
24. *Idem, si hæredi certò constet de dispositione ejus ad pias causas.*
25. *Quid juris, si moriturus cæpit facere Testamentum, & non absolvit?*
(e) Num. 21. & 22.
26. *Solvitur instantia.*
27. *An credendum Parocho, vel Confessario circa Legata pia à defuncto relicta?*
28. *Cautela circa hoc observanda.*
* *Cum solutione objectionis.*
29. *Confessarii non facilè interesse debent confectioni Testamenti &c.*
30. *Testamentum inter liberos est privilegiatum.*
* *Ad quas personas se hoc privilegium extendat?*
31. *Testamentum militare est privilegiatum, quomodo, & quando?*
* *Item quoad quales milites?*
32. *Testamentum ad acta est privilegiatum.*
33. *Quid liceat hominibus rusticis?*
34. *Quid juris de Testamento tempore pestis?*
35. *Limitatio notabilis supradictorum.*

* *Sex*

* *Sex casus notabiles circa confectionem Testamenti ad pias causas.*

20. T*Estamenta privilegiata* dicuntur ea, in quibus vel nulla Juris Civilis solemnitas, vel non tam plena & Perfecta, sicut in aliis requiritur. Et inter hujusmodi Testamenta privilegiata primum sibi locum vendicant Testamenta ad pias causas. Porrò *Testamentum ad pias causas* dicitur illud, in quo hæres instituitur pia causa, uti Ecclesia, Monasterium, pauperes: sive, quod principaliter & directè fit ob Dei, & Sanctorum honorem, atque animæ suæ salutem, v. g. quod pro Ecclesiis, aliísque piis locis, vel in captivorum redemptionem, pauperum aut Religiosorum sustentationem, in mortuorum suffragia, & alia hujusmodi pietatis opera factum est.

21. CONCL. I. Ut Testamentum ad pias causas sit validum in Foro tum interno, tum etiam externo, non requiruntur necessariò septem testes, aut aliæ solemnitates Juris Civilis, sed sufficiunt ea, quæ sunt de Jure Naturæ, & Gentium, nimirum, ut sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cujus favorem disponitur, & libertas in dispositione, simúlque adsint duo testes. Ita Covarruvias *cap. 11. de Testam. n. 1.* Lessius *lib. 1. cap. 19. dub. 2.* éstque communis. Sic enim clarè decisum habetur *cap. Relatum 11. de Testam.* Unde, cùm hæc materia sit spiritualis, tenendum est Jus Canonicum in utroque Foro, videlicet tam Ecclesiastico, quàm Civili, atque etiam in Terris

Romani Imperii: quod ipſum confirmat praxis communiter recepta.

22. CONCL. II. Prædicti duo teſtes in Teſtamento ad cauſas pias non ſunt de forma ſubſtantiali, ſed tantùm de probatoria: adeóque ejusmodi Teſtamentum validum eſt, etiamſi duo teſtes non fuerint adhibiti, dummodò aliunde conſtet de mente Teſtatoris, ſua bona ad pias cauſas relinquentis. Ita Fagnanus *c. Relatum n. 8. & ſeqq. de Teſtament.* Covarruvias *loc. cit. n. 12.* Leſſius *n. 7.* Layman *lib. 3. tr. 5. c. 2.* éſtque nunc communis Doctorum. Ratio eſt: quia in Teſtamentis ad pias cauſas non procedunt Leges Civiles ob defectum jurisdictionis; in Jure Canonico autem nullibi habetur Decretum irritans ejusmodi Teſtamenta ſine duobus teſtibus facta ad cauſas pias: dummodò aliunde certò conſtet de mente Teſtatoris, utputa per propriam ejus ſcripturam, vel ſi hæres ipſemet ex ore Teſtatoris audivit ultimam illius voluntatem, ſive certum Legatum reſtrictum ad cauſas pias. Accedit, quòd in ſimili Teſtamentum inter liberos, ſive ſcriptum, ſive ſubſcriptum manu Teſtatoris valeat quoad liberos absque alio teſte. *l. Hac conſultiſſima. §. Ex imperfecto. C. de Teſtam.* juncta *Auth. ſeq.* Et conformiter dictis.

23. Infertur I. Validum eſſe Teſtamentum, & quamcunque ultimam Voluntatem ad cauſas pias manu Teſtatoris ſcriptam, vel ſubſcriptam, etiamſi nullus teſtis adhibitus fuerit; modò ſufficienter conſtet, eſſe Teſtatoris ſcripturam. Quia, ùt dictum, interventus teſtium

ſtium non requiritur ad ſubſtantiam Teſtamenti facti ad pias cauſas, licèt ſæpe duo vel tres teſtes requirantur ad probationem, ſi aliud probationis genus haberi non poſſit; ergo, dum ſufficienter conſtat, hanc eſſe Teſtatoris ſcripturam, atque ultimam ejus voluntatem, valebit ad pias cauſas absque aliis teſtibus.

24. Infertur II. Si hæredi certò conſtet, voluntatem Teſtatoris fuiſſe, ut aliquid in pias cauſas expendatur, eundem in Foro conſcientiæ obligatum eſſe ad ſatisfaciendum, eſto in Foro externo id nequaquam probari poſſit. Ratio eſt: quia tunc probatione opus non eſt, quando de veritate conſtat. Layman *ibidem n.* 5. & ſequitur ex dictis.

25. CONCL. III. Si moriturus cœpit facere Teſtamentum, vel Codicillum, & morte præventus non abſolvit, licèt ſecundùm alia irritum ſit, valet tamen quoad Legata pia, quæ in ſua illa imperfecta diſpoſitione jam expreſſerat. Ita Abbas Panormitan. *cap.* 1. *de Succeſſion. ab inteſtato.* Covarruvius *cap.* 11. *de Teſtam. n.* 4. Barboſa, Layman *n.* 6. & alii. Ratio prioris habetur *l. Si is, qui, ff. Qui teſtamento.* ubi dicitur: *magìs cœpiſſe talem Teſtamentum facere, quàm feciſſe.* Verùm hoc ipſum patitur quandam limitationem, & valet tale Teſtamentum, ſi nomen hæredis jam eſt expreſſum: licèt ſecùs ſit, ſi quis volens plures hæredes inſtituere, unius nomen expreſſerit, & non alterius, ùt *loc. cit.* dicitur, & ampliùs explicant Juriſtæ. Ratio ſecundæ partis eſt: quia diſpoſitio Juris

Civilis quoad Legata ad causas pias non valet, ob rationes proximè (*e*) dictas.

26. Neque obstat, quòd talis Testator adhuc potuerit immutare dispositionem suam. Resp. enim, quamvìs id fieri potuisset, tamen re ipsa illud factum non esse: unde cùm Testator actu nullam mutationem significaverit, naturali pariter, & Canonico Jure debent talia pia Legata firma permanere; eò præsertim, quòd sint pro remedio animæ Testatoris jam defuncti.

27. Quæres, an credendum sit Parocho, vel Confessario, qui post mortem Parochiani, vel confitentis sui producit schedulam continentem Legata quædam ad pias causas, quàm hominem illum, antequam discederet, scripsisse, vel dictâsse asseverat; & num talis dispositio pro ultima legitima voluntate haberi debeat? Resp. I. Si manus Testatoris agnoscitur, vel duobus testibus probari potest, tunc pia ejus voluntas omnimodìs est executioni mandanda: cujus ratio patet ex dictis *num. 21. & 22.*

28. Resp. II. Si ipsemet Parochus, vel Confessarius Legata annotavit, non creditur illi sine alio teste. Ratio est: quia juxta illud Salvatoris *Matth.* 18. & *Luc.* 17. *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.* Unde illud commune dictum, *vox unius, vox nullius, arg. c. Licèt* & *c. In omni* & *c. Veniens. de Testibus*, juncta *l. Jurisjurandi. C. Eod.* Hinc monendi sunt Parochi, aliíque Confessarii, ut ultimas ejusmodi dispositiones ad pias causas non suscipiant, nisi advocatis duobus saltem testibus,

bus, maſculis aut fæminis, quamquam etiam unus cum Parocho ſufficere poterit, utì notat Layman *ibidem.*

Additio.

* Dices. In cauſis favorabilibus, quale eſt Teſtamentum ad cauſas pias, unus teſtis ad faciendam fidem ſufficit, *arg can. Cùm itaque. 112. de Conſecrat. Diſt. 4.* ergo, poſito, quòd ægrotus à Parocho, vel Confeſſario conſilium petat, ipſique ſuam voluntatem ultimam circa cauſas pias adaperiat, non eſt neceſſe, ut Parochus, ſeu Confeſſarius adhuc alium teſtem ſecum aſſumat. Reſp. diſting. antec. in cauſis favorabilibus ſpecialiter in Jure exceptis, & quæ non vergunt in præjudicium tertii, ſufficit unus teſtis, conc. in aliis, neg. antec. Inter illas autem cauſas in Jure ſpecialiter exceptas diſpoſitio ad cauſas pias facta, quæ cæteroquin tendit in præjudicium hæredis ab inteſtato, non legitur comprehenſa, niſi dictum talis unius Teſtis ſimul aliis adminiculìs Juris & fomentìs veritatis adjuvetur; unde debemus ſtare textibus generalibus utriusque Juris *c. 23. de Teſtibus.* & *L. 9. C. de Teſtib.* ubi leguntur hæc formalia: *Manifeſtè ſancimus, ut unius omninò Teſtis reſponſio non audiatur, etiamſi* NB. *præclaræ Curiæ honore præfulgeat.*

Porrò inter cauſas ab hac lege ſpecialiter exceptas, & ubi unicus teſtis ſufficit, ſunt *inprimis* illæ, quæ alteri non afferunt præjudicium *can. Cùm itaque 112. de Conſecrat. Diſt. 4. Secundò.* Cauſæ matrimonialis, quando agitur de con-

contrahendo, & objicitur impedimentum dirimens. *c. Super eo 22. de Testibus.* *Tertiò.* Si Minister publicus testetur de actu à se gesto vi sui officii. *L. 2. C. de Ponderatibus.* *Quartò.* Si fide dignus interpres explicet peregrinum idioma *L. 1. §. fin. ff. de verbor. obligat.* *Quintò.* Si ipsemet Testator in Testamento expressè cavit, ut huic uni plena fides habeatur *L. 14. ff. de dote prælegata.* Quoad alia verò Testamenta, vel Legata etiam pia, non legitur, quòd uni Testi plena fides adhibeatur absque aliis adminiculis, hincque in casu emergenti adhibeat Parochus, vel Confessarius præter seipsum semper adhuc alium, saltem unicum Testem, vel etiam duos, maximè si ipsemet sese non libenter immiscere velit; nam *

29. Rectè Layman *cap. 5. num. 20.* advertit, ad hoc ut Confessarii, præsertim Religiosi, majore spiritus libertate, & fructu, hominum animas juvare possint, plerúmque non expedire, quòd fectioni Testamentorum ipsi intersint, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis aut Conventibus, sed expediat ferme in genere tantùm pias dispositiones commendare: nisi Testator consilium petens dirigendus sit, ipsique explicandum, quidnam consideratis omnibus honestiùs, & ad animæ suæ salutem utilius, Deóque gratius existimetur.

30. CONCL. III. Quantum ad alia Testamenta privilegiata attinet, secundum inter ea locum obtinet Testamentum inter Liberos; id est,

eſt, illud, quod à patre, matre, alióve utriusque ſexûs aſcendente inter Liberos conditum eſt: valet enim, licèt ſit imperfectum, & Juris ſolemnitate deſtitutum, utputa quia non interfuerunt ſeptem teſtes, vel non rogati, aut non maſculi &c. dummodò adhuc voluntas Teſtatoris ſufficienter ſit declarata. Ita omnes Doctores; éſtque expreſſum *l. Hac conſultiſſima.* *§. Ex imperfecto. C. de teſtam.* cujus verba *n. 12.* relata ſunt.

Additio.

* Ubi tamen adhuc duo in ſimili Teſtamento privilegiato inter Liberos advertenda ſunt. *Inprimis*, quòd valeat tantùm pro ipſis Liberis, non autem pro aliis perſonis, ſeu cauſis profanis extraneis, ſi tales cum prioribus cohæredes fuiſſent inſtitutæ *l. Hac conſultiſſima. §. Ex imperfecto, C. de Teſtament.* Quinimò multùm inter Doctores controvertitur, an in ſimili Teſtamento privilegiato ſubſiſtant Legata profana, ſi quæ inſerta fuiſſent circa extraneos. *Secundò* notandum eſt, quòd diſtinctio fieri debeat inter ſimile Teſtamentum nuncupativum, & ſcriptum: nam in nuncupativo ſufficit conſtare de voluntate Teſtatoris per duos teſtes etiam non rogatos, maſculos, vel fæminas; in *ſcripto* autem ſimili Teſtamento (niſi forſan pariter duo teſtes adhibeantur) requiritur, ut vel propria manu Teſtator ipſemet ſcribat ſimile Teſtamentum, vel ab alio ſcriptum ſubſcribat, vel à cunctis Liberis ſuis ſubſcribi curet, cuivis eorum

relinquendo saltem legitimam, & quidem *Titulô hæredis*, simúlque singulorum nomina, atque designatas portiones distinctis verbis (non autem præcisè signis, seu cifris Arithmeticis) exprimendo, cum appositione diei, & anni, quo tale Testamentum fuit conditum. Ego paucis tali, ut evitet omne periculum impugnationis, suaderem, ut si suis Liberis velit esse abscondita contenta, ipse vel scribat vel subscribat illud, aponendo suum sigillum, & rogando duos testes, ùt pariter se subscribant. Videantur desuper Reiffenstuel *lib. 3. Decret. Tit. 16.* §. *7.* & in Bavaria Schmid *in Comment. ad Tit. 34. art. 8.* *

31. Tertium locum inter privilegiata tenet Testamentum militis, quod in bellica expeditione constitutus condidit; nam milites ejusmodi habent privilegium, ut testari valeant, quomodò possunt, ac volunt, & ideò, quod in vagina, vel clypeo, aut in pulvere inscripserint gladio, sub ipso tempore, quo in prælio vitæ sortem derelinquunt, habetur pro Testamento valido, *text. clar. l. Milites. C. de testament. militis* & §. *1. & seq. Inst. de militari testam.* Intellige dummodò de hac eorum vovoluntate ultima legitimè constet, aut ea per duos testes probari possit. Verùm hæc doctrina procedit duntaxat de militibus, dum actu sunt in castris, seu in actuali expeditione bellica; nam domi existentes tenentur testari juxta Leges communes. *l. Ne quidam C. Eod.* Testamentum tamen, quod in castris fecerunt, non

jure

jure communi, sed juxta privilegium militare, post missionem honestam sibi factam, intra annum tantùm valeat, *l. Ex testamento. C. de testament. milit.* & §. *Sed hactenus, Instit. de milit. testam.*

Additio.

* In Romano Imperio ob Recessum ejusdem de anno 1512. defactò distinctio est facienda inter milites actualiter in expeditione bellica, vel obsidione urbis, aut obsessæ defensione existentes, & inter alios in castris, absque actuali expeditione securè morantes nam quoad posteriores (non autem quoad priores) exiguntur juxta dictum Recessum Imperii duo testes non solùm de forma probativa, sed etiam de forma substantiali. Cæterùm militibus in castris existentibus apud Christophor. Chlingensperg *lib. 2. instit. Tit. 11. quæst. 1.* annumerantur etiam illi, qui equidem ibi necdum existunt, sunt tamen in via ad eadem, ita tamen, ut & ipsi duos saltem testes adhibeant. Utrùm autem pariter accenseantur militibus quoad privilegiata Testamenta Medici militares, Chirurgi, Laniones, Pistores, Mercatores, Concionatores castrenses, aliique similes, qui castra sequuntur, aliud est dubium; ubi Chlingensperg. *loc. cit. quæst. 6.* ipsis hoc privilegium, si non de stricto jure, saltem de æquitate concedit; quando ordinatione Principis, bellum gerentis (secùs si ex propria solùm voluntate quæstûs causâ) castra sequuntur: quod tandem etiam non impro-

bat Cancellarius Schmid *Tit. 34. art. 7. num. 16.* si similes in acie quoque sint præsentes, & ibi remediis spiritualibus, vel temporalibus subveniant militibus, ut vel sic, dum sentiunt onus, sentiant & commodum. *

32. Quartum locum inter privilegiata tenet Testamentum coram supremo Principe factum, vel eidem per oblatas preces insinuatum, atque ad acta (ut loquuntur) publica repositum: valet enim absque solemnitate testium, dummodò per subsequens Testamentum non revocetur, neque alius error intervenerit præter defectum testium. *l. Omnium. C. de testam.* Siquidem Princeps superat omnes solemnitates testium, ac subscriptionum, ejúsque præsentia facit cessare omnem fraudem, simúlque apud Acta, nec non coram Judice semper præsumitur adesse multitudo hominum. De his Testamentis ad acta plura videantur inferiùs post Quæstionem VII. in Appendice ultima, *Addit. II. III. & IV.* Item in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 26. §. 9.*

33. Quintò hominibus rusticis concessum est *l. ult. C. de testament.* ut in locis, in quibus est raritas Litteratorum, non teneantur attendere ad Legum subtilitates, sed possint testari secundùm eorum consuetudinem, ita tamen, ut adhibeantur septem testes, si ibi reperiantur; sin autem in eo loco minimè inventi fuerint septem testes, sufficiant quinque, non autem pauciores.

34. De Testamento tempore pestis condito dubitant, & variant Doctores, utrùm valeat

cum

cum minore numero teſtium, quàm ſeptem. Verùm alicubi Conſtitutiones municipales, ac præſertim Bavaricæ expreſſè declarant, valere ejusmodi Teſtamentum coram quinque teſtibus factum à quocunque, in loco, qui ob peſtis vehementiam eſt bannizatus? vel ſi locus necdum quidem ſit banniſatus, Teſtator tamen actu eſt peſte infectus.

Additio.

* Etſi cæteroquin Jus commune *l. Caſus. C. de Teſtamentis.* quoad Teſtamenta tempore peſtis facienda ſatìs rigoroſum ſit, nihil de requiſitis ad ſolemnitatem remittendô, niſi unitatem contextûs, ſeu ſimultaneam conjunctionem, & conſociationem teſtium; puto tamen, ſi peſtis omninò ſæviat, ita ut dum jura ſilent, ob timorem infectionis vix ampliùs reperiatur, qui Teſtamentum ad Acta recipiat, de æquitate ſufficere, ſi quomodocunque, vel per duos teſtes fide dignos, vel aliunde voluntas Teſtatoris ſecurè cognoſcatur; peſtis enim adeò vehemens eſt inſtar belli, quod Deus contra homines inſtituit, ſi ergo in acie ſufficit ſecurè conſtare quomodocunque de voluntate militis teſtantis: cur non pariter in loco adeò vehementer peſtifero? Unde ſententiam Andreæ Gail. *lib. 2. obſervat. 118. num. 17.* cum Mynſinger, volentium tempore peſtis ſufficere duos teſtes, & Berlichii *lib. 3. Concluſ. 5.* defendentis, tempore peſtis quoad confectionem Teſtamentorum ſolam veritatem, non requiſitas alias ſolem-

solemnitates inspici debere, puto saltem in simili casu extraordinario locum habere. Videatur Reiffenstuel *lib. 3. Decret. Tit. 26. §. 7.* poterítque hæc sententia deservire in casu necessitatis, dum aliud remedium testare volenti non suppetit. *

35. Tandem notandum, quòd hactenus dicta locum duntaxat habeant loquendô secundùm Jus commune Cæsareum, & seclusîs specialibus locorum consuetudinibus, statutis, & aliorum Regnorum legibus. Nam in terris temporali jurisdictioni Papæ, seu Ecclesiæ subjectis sufficit facere Testamentum secundùm formam Juris Canonici, id est coram Parocho, & duobus aut tribus testibus. *c. Cùm esses. de test.* siquidem, ùt habetur *Matth. 18. In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.* Sic etiam Venetiis, & Viennæ in Austria duos testes sufficere ajunt: ut taceantur specialia quorundam locorum privilegia, statuta, & consuetudines, vî quarum nonnullæ solemnitates ibidem in Testamentis remissæ sunt.

APPENDIX.

Additionalis continens sex notabiles casus circa confectionem Testamenti ad causas pias.

Additio I.

* AMadæus ante mortem suam fecit Testamentum, & in eo hæredem universa-

lem

lem instituit Confraternitatem Redemptionis Captivorum: cùm autem in illa civitate non adesset Confraternitas hujus nominis, sed alia, nimirum SS. Sacramenti, hinc illa ultima prætendit hæreditatem; contra verò excipiunt consanguinei ipsius defuncti Amadæi, dicendô, quòd in tali casu Testamentum sit nullum, utpote cùm Confraternitas Redemptionis non existat in illo loco, consequenter ipsi succedant ab intestato. Quæritur jam, an tale Testamentum pium sit à parte rei invalidum, nec ne? Ratio dubitandi, & quæ deserviret pro Consanguineis defuncti, est: quia etiam ad Testamentum pium requiritur efficax voluntas actualiter testativa, quæ tamen hìc non videtur adesse, utpote cùm non subsistat hæres denominatus, nimirum Confraternitas Redemptionis. Hoc tamen non obstante Cardinal de Luca *Tom. 1. Theatri Veritatis. de Testam. dis. 22.* respondet, talium Consanguineorum, successionem ab intestato prætendentium, causam esse desperatam; atque hoc ob favorem causæ piæ, inter cujus privilegia connumeratur istud, quòd incertitudinis defectus non vitiet pias dispositiones; censetúrque talis voluntas adhuc efficax testativa quoad substantiam ex ea ratione, quia dispositio similis principaliter dirigitur in ipsum Deum, & bonum animæ testantis (quod bonum principale in hoc casu adhuc obtinetur) unum verò, vel alterum pium opus in specie potiùs respicit modum, quàm substantiam. Quódsi ulteriùs indages, ad qualem ergo causam piam in specie spectet hæreditas? Resp. si ex aliis circum-

cumſtantiis colligatur, quòd teſtator voluerit intelligere per Confraternitatem Redemptionis Confraternitatem SS. Sacramenti, haud dubiè ad illam pertinebit memorata hæreditas; aliàs autem vel ipſemet Reverendiſſimus Ordinarius deberet conſcientioſam, & prudenter regulatam facere diſpoſitionem ad alias cauſas pias, vel certè eandem hæreditatem prætendere poſſet Fabrica S. Petri, utpote cùm talis cauſa pia, quæ ſuccedit vì Teſtamenti, in ſpecie non ſit certa, ſed incerta, Fabrica autem S. Petri dicitur illud tribunal auctoritate Summi Pontificis erectum, quod exigit, atque ad alia pia opera applicat pias diſpoſitiones incertas. Unde, poſitô, quòd ex circumſtantiis Confraternitas SS. Sacramenti probare nequiret, ſe fuiſſe intellectam à Teſtatore, in eo caſu Conſanguinei ipſius defuncti, forſan pauperes, poſſunt apud Fabricam S. Petri obtinere compoſitionem, ut aliquam partem bonorum defuncti obtineant. Videatur Card. de Luc. *loc. cit.* & *tom. 3. de Relatione Romanæ Curiæ diſc. 20.* *

Additio II.

* Andreas propria manu ſcripſit, vel ſaltem ſubſcripſit, & quod adhuc meliùs, ſuô quoque ſigillô munivit quoddam teſtamentum, in quo hæredem inſtituit Fœdus charitatis, tanquam cauſam piam. Hoc teſtamentum etiam poſt mortem in ſuo pulpito inventum fuit; quæritur, an tale Teſtamentum valeat? Reſp. affir-

affirmativè: si enim sufficienter constat, quòd Testamentum ab Andrea sit scriptum, vel saltem subscriptum & signatum, etiam sufficienter coinstat de voluntate Testatoris; hoc autem suffict quoad Testamentum ad causas pias: ergo. Quia verò hæredes ab intestato forsan dicerent, hunc characterem non esse Andreæ, sed alium suppositititium; ut proin tale testamentum minori periculo exponeretur, suasissem adhuc, ut præter subscriptionem propriam Andreas quoque alios duos testes, qui sese subscriberent, rogâsset; nec foret necesse, hisce testibus contenta in scriptis ad legendum dare, modò in genere diceret, *Charissimi, hic continetur mea ultima voluntas circa mea bona temporalia, rogo itaque, ne gravetis hujus esse testes, & vos subscribere.* Ubi quilibet testium in subscriptione posset uti simili formulâ: *Ego N. testor, quòd præsens ab Andrea N. audiverim, in præsenti libello & charta contineri suam ultimam voluntatem.* *

Additio III.

* In domo Bertrandi subitò mortui præcisè reperitur aliqua schedula, in qua legitur, quòd fœdus charitatis ad sublevandos pauperes instituat pro hærede. Dubitatur, num exinde hæc causa pia possit prætendere hæreditatem, cùm excipiant defuncti consanguinei aliàs ab intestato succedentes? Fundamentum illorum est; quia talis annotatio in scheda videtur potiùs velleitas, & præparatio ad futurum Testamentum,

tum, quàm actualis dispositio, hincque non subsistit in ratione Testamenti, prout etiam cum nonnullis aliis sentit Julius Clarus *in §. Testam. q. 7. n. 1.* Hoc tamen non obstante respondeo, nisi aliunde constet, & à Consanguineis successionem ab intestato prætendentibus positivè probari queat, quòd in hac scheda voluerit Bertrandus tantùm per modum præparationis quædam in schedula annotare, non autem actualiter disponere, tunc in favorem Testamenti pii potiùs in dubio præsumitur, quòd vî hujus schedæ Bertrandus actualem fecerit dispositionem, & Testamentum, saltem si annus, mensis, dies, & alia verba complementum actûs plerumque in Testamentis denotantia adjuncta sint. Mascardus *de Probat. volum. 4. conclus. 1359. n. 68. & seqq.* & ex professo, ac fusiùs Menochius *l. 3. consil. 224.* Quinimò ipse quoque Julius Clarus *loc. cit.* prope finem nostram sententiam in praxi consulit. Dixi autem: *saltem si annus, dies &c. adjuncta sint*; nam aliàs res valde periculosa videtur, præsertim, si neque sigillum esset appressum, nec se Testator ad talem schedam ante suam mortem remisisset. De hoc fusiùs videri poterit apud Card. de Luca *Tom. 3. de Testam. dis. 15. per totum.**

Additio IV.

* Cajus satis dives (utpote cujus summa ascendit ad 6000. florenos) unicum ex uxore sua jam defuncta suscepit filium Jacobum, Patri

tri non adeò obedientem, ac defactò in militia exiſtentem. Memoratus Cajus fratri ſuo Titio pauperi, multíſque liberis gravato mutuos dat 3000. florenos. Paulò poſt factus ægrotus hunc fratrem ad ſe vocat, eíque occultè inſinuat, quòd ipſum, & quidem quatenus pauperem, ex amore Chriſti unà cum filio Jacobo hæredem Inſtituat, relinquendô pro portione hæreditaria medietatem horum bonorum, nimirum illos 3000. florenos, quos aliàs deberet titulô mutui: ac demum intra paucos dies obit Cajus. Filius ejusdem ex militia redux hæreditatem capit: videns autem partim maſſam hæreditatis ultra ſpem ſuam diminutam, partim ex fama percipiens, quòd Frater defuncti magnam Parenti ſuo debuerit pecuniæ ſummam, eandem prætendit; atque Titio negante, ſe quidquam debere, ad Judicem defert: dubitatur, an Titius Frater defuncti poſſit ſummam hanc pecuniarum bonâ conſcientiâ retinere, & in judicio, ſi etiam ad juramentum cogeretur, negare, ſe quidquam debere titulô mutui Cajo Fratri? Ratio dubitandi eſt: quia equidem multi graves DD. defendunt, ſi Teſtamentum non eſt veſtitum debitîs ſolemnitatibûs, conſtet autem alicui certò de voluntate Teſtatoris; quòd in foro interno is ante exceptionem partis in judicio poſſit ſummam ſibi vî talis Teſtamenti à Teſtatore conſtitutam &c. retinere: negant autem communiter, id fieri poſſe, poſtquam in foro externo hæres ab inteſtato in judicio contra talem excepit. Reſp. tamen, Titium abſolutè poſſe hanc ſummam pe-

pecuniariam retinere, non obſtante illa partis adverſæ exceptione; imò etiam, ſi adigeretur ad juramentum, optimâ conſcientiâ jurare valeret, ſe nec obulum debere fratri ſuo defuncto, cùm ſanè à parte rei nihil ampliùs debeat tam in foro interno, quàm externo, ſuppoſitô, quòd hæc ſumma ipſi tanquam pauperi fuerit remiſſa: nam, etſi aliàs in caſu, quo Teſtamentum pro foro externo non eſt privilegiatum, illa DD. ſententia præciſè pro foro interno, & ante ſententiam Judicis procedat; ſecùs tamen, ubi Teſtamentum eſt privilegiatum taliter, ut quoque pro foro externo ſufficiat, ſi à parte rei adſit voluntas Teſtatoris efficax, & actualiter teſtativa, nec efficaciter revocata, prout cenſetur adfuiſſe in præſenti. Plus adhuc addo; exiſtimo enim, in dato caſu, ſi in foro externo Titius Frater defuncti per Chirographum proprium, forſan adhuc inter ſcripturas defuncti repertum, vel per teſtes de debito convinceretur, ſicque ad reſtitutionem à Judice condemnaretur, talem iterum ex bonis alterius, ſi habeat ſecuram occaſionem, poſſe uti occulta recompenſatione: nam ſententia Judicis in dato caſu niteretur falſa præſumptione; cùm à parte rei nihil ampliùs in foro interno, & externo à Titio debeatur, hincque hæc ſententia in conſcientia non obliget, prout DD. paſſim docent *Titulô de Præſumptionibus*, *

Addi-

Additio V.

* Demetrius cujusdam in Bavaria oppidi Præfectus Matrimoniô sibi jungit Bertham, formâ æquè, ac virtutibûs quidem divitem, cæteroquin tamen inopem puellam, quæ nec dotem afferre potuit, nec eandem maritus supplevit, aut Contradotem constituit, consolandô tamen suam sponsam, quòd, si benè se gesserit, specialiter ejusdem in Testamento memor esset, quin & hæredem instituere velit, positô, quòd sine liberis decedat. Elapsô annô, & nullîs ex Bertha susceptîs liberîs, Demetrius subitò periculosè decumbit, vocat Confessarium, & finita Confessione, aliísque peragendîs devotè peractîs, sese in præsentia Confessarii, & uxoris suæ ad faciendum Testamentum præparat, uxorem quatenus pauperem ex amore Dei ex asse hæredem instituturus: in quem finem etiam famulum quemdam ad Magistratum mittit, rogandô, ut duos deputet, qui Testamentum suum, quod interim conscribere incipit, ad Acta recipiant. Existente famulo adhuc in via, & vix unâ, alteráve de Testamento scriptâ lineolâ adeò ingravescit morbus, ut summum existat periculum, ne usque ad Deputatorum adventum interim moriatur. Mulier cogitans futuram suam, si privetur hæreditate, miseriam, lacrymabunda petit à Confessario consilium: quid igitur emergentî ex improvisо similî casu à Confessario suadendum?

Resp. in simili casu uxori suadendum esse, ut, usque dum Deputati à Magistratu veniant, con-

vocet interim duos, vel tres vicinos pro testibus, sive viros sive mulieres, juxta Covarruviam *in c. Relatum. De Testament.* Vel, si ne quidem id admitteret periculum in mora, curet advenire aliquos Domesticos, famulos, aut ancillas, omnes enim tales in eo casu probabilissimè sufficient pro testimonio circa ultimam ægrotantis voluntatem ferendo, quamvìs hi forent Consanguinei Uxoris, etiam sorores, ac fratres, quando aliter fieri nequit, vel qui ipsimet per modum Legati aliquid ex Testamento reportarent. Ita quoad causas pias (inter quas in nostro casu numeratur Uxor quatenus pauper) Chlingensperger *l. 2. Instit. Imper. Tit. 10. qu. 15. & 16.* ac Reiffenstuel *De Testamentis. §. 15. & 16.* Modò cæteroquin memorati vocati testes ipsimet verbìs, vel signìs ex Testatore hanc ultimam ejus dispositionem percipiant, nimirum quòd eam NB. tanquam Pauperem ex amore Dei instituat hæredem &c. Invigilet præterea Confessarius, ut in eo casu etiam socius suus, si quem assumpsit, pro majori securitate huic actui præsens existat: etenim licèt ob multas graves rationes summoperè suadeatur, ut Religiosi se ipsosmet non intrudant ad ferendum in judiciis simile testimonium; contingere tamen potest, ut charitas ex circumstantiis id suadeat, saltem suppositô, quòd reliqui, qui interfuerunt, à Judice tanquam inepti ob alias causas rejicerentur à ferendo testimonio.

Vides itaque Confessarie, quomodò emergente ex improvisо simili casu consilium in arena

arena capere queas, ſuggerendô modum ſuperiùs in reſolutione explicatum. Quòd ſi Vir ceſſante deliquio iterum ſeſe recolligeret, usquedum Deputati à Magiſtratu adveniant, poterit in illorum præſentia ſuam mentem de novo per modum Teſtamenti nuncupativi aperire, vel, ſi mavult, & tempus admittit, hanc ultimam ſuam voluntatem in Scriptis clauſam extradere, rogandô, ut recipiant ad Acta, prout praxis extradendi taliter fuſiùs declaratur alibi. *

Additio VI.

* Erhardus malignâ vexatur febrî, inde ex miſericordia receptus ad noſocomium vocat Confeſſarium, cui etiam finita Confeſſione confidenter aperit, quòd ex labore, & induſtria ſibi comparaverit 200. florenos domi in quadam ciſta inveniendos; & quia nullos habet hæredes neceſſarios, vult, ut poſt mortem medietas extradatur noſocomio in aliqualem recognitionem, pro altéra autem medietate curet Confeſſarius præter funeralia ordinaria legi Miſſas pro anima ſua; & ita præfatus decedit ex hac vita. Conſanguinei autem, quibus Confeſſarius hanc ultimam defuncti voluntatem aperit, nolunt dictis adhibere fidem, petentes ſibimet ipſis adjudicari hanc ſummam. Quæritur, an id bonâ conſcientiâ facere queant? Reſp. Si Confeſſarius, quando Erhardus ægrotus ſibi talia oretenus manifeſtavit, nullum adhuc ſecum teſtem aſſumpſit, non tenentur huic ſoli adhi-

 bere

bere fidem Consanguinei, híncque bonâ conscientiâ petere queunt à Judice hanc summam, saltem detractîs priùs expensîs funeralium, sibi adjudicari. Ratio patet ex dictis; quia licèt testes quoad Testamenta, vel Legata pia non sint de forma substantiali, requiruntur tamen necessariò pro foro externo saltem duo de forma probatoria, si aliunde non constet de voluntate Testatoris. *

QUÆSTIO IV.

An omnes, præsertim Religiosi, eorúmque Novitii, testari possint?

SUMMARIUM.

36. *Possunt omnes homines testari, nisi Jure prohibeantur.*
37. *Quales jure prohibeantur testari?*
38. *Religiosi solemniter professi nequeunt facere Testamentum.*
39. *Secùs de emittentibus Vota simplicia in Societate JEsu.*
40. *Excipiuntur Religiosi, habentes à Papa facultatem testandi, & ordines militares.*
41. *An Religiosi possint facere donationem mortis causâ?*
42. *Novitii Religionum liberè testantur.*
43. *Testamenta Novitiorum an subsint Decreto Concilii Tridentini?*
44. *Sententia negativa; unde valent, quocunque tempore fiant.*

36. CONCL. I. Omnibus hominibus libera facultas est de bonis suis testandi, nisi Jure prohibeantur. Ita certa, & communis. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quàm ut supremæ voluntatis (postquam aliud velle non possunt) liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium.* ùt dicitur *L. 1. C. de Sacrosanctis Ecclesiis.*

37. Additur tamen limitatio, *nisi Jure prohibeantur:* nam inprimis aliqui prohibentur Jure naturali facere Testamentum, eò quòd careant usu rationis, utì sunt infantes; item furiosi & amentes, nisi pro tempore, quo habent lucida intervalla. *l. Furiosum. C. Qui Testamenta facere possunt.* Deinde alii testari prohibentur Jure positivo, utì prohibentur saltem ad causas profanas testari filii, ac filiæ puberes quisdem, sed adhuc sub paterna potestate existentes, nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia. Item impuberes etiam quoad bona castrensia, vel quasi castrensia, saltem si intenderent pro hærede instituere causam profanam. *L. fin. De Testam. milit.* Item prodigi à Judice declarati, quibus nempe bonorum administratio est interdicta: Rei criminis læsæ majestatis, vel proditionis Patriæ (secùs, saltem de consuetudine, in his Terris sentiendum de aliis Reis ad mortem condemnatis, & in Jure non singulariter exceptis) item Proscripti, seu Banniti à Cæsare. Hi (inquam) omnes prohibentur facere Testamentum; quibus accedunt nonnulli adhuc alii, qui referuntur tum *§. 1. ac seqq. Instit. Quibus non est permissum.*

facere Testamentum. tum alibi. Verùm cæterîs dimissîs, & in extraordinariis casibus Lectore remisso ad Jus Canonicum *l. 3. Decret. tit. 26. §. 10.* quantum attinet ad Theologiam Moralem, quæstio præcipua est de Regularibus, nec non & Clericis Beneficiariis; unde sit

38. CONCL. II. Prælati Religiosorum Ordinum, aliique Regulares solemniter professi, non possunt condere Testamentum, & factum ab ipsis est irritum, paucîs dumtaxat casibûs exceptîs. Ita certa, & communis, atque habetur clarissimè *c. Quia ingredientibus. 19. q. 3.* junctâ *Autent. ingressi. C. De Sacrosanctis Ecclesiis.* & alibi. Ratio est: quia Religiosi propter solemne Votum paupertatis nihil possident proprium, de quo testari possunt, cùm omnia sint Monasterii.

39. Dicitur notanter in Conclusione, *Regulares solemniter professi:* siquidem præter Novitios, de quibus infra, etiam illi, qui in Societate Jesu, finitô bienniô Probationis, duntaxat tria Vota substantialia simplicia emiserunt, adhuc retinent dominium bonorum suorum, possuntque postmodum licitè ac validè, accedente licentia suorum Superiorum, de eisdem testari; prout habetur ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino.* & refertur *Tom. 2. Bullarii Romani. Constitut. 89. dicti Pontificis.*

40. Dicitur ulteriùs, *paucîs duntaxat casibûs exceptîs:* nam hic excipiuntur illi Religiosi, quibus à Summo Pontifice concessa est facultas testandi; qualis non raró dari solet iis, qui ex-

tra

tra Claustrum obtinent Beneficium Ecclesiasticum, præsertim Episcopatum, aut Cardinalatum. Deinde excipiuntur Religiosi Ordinum Militarium, qui, cùm non voveant tam rigidam paupertatem, sed bona sua retineant, possunt saltem cum licentia Superioris de bonis, & redditibus suis, Testamentum facere. Pirhing. *tit. de Testam. num. 49.* Nisi dicere velis, hanc testandi facultatem seu jure, seu consuetudine, concessam esse Religiosis Ordinum Militarium.

41. Addit Sanchez *l. 7. in Decalog. cap. 8. num. 11.* citans quosdam alios, & sequitur Layman. *l. 3. tr. 5. c. 3. num. 4.* valde probabile esse, quòd Religiosus cum Prælati licentia (qui tamen hanc ante mortem Religiosi semper revocare valet) possit etiam mortis causâ donationem facere. Idipsum, dummodò res sit modica, admittit Pirhing. *loc. cit. num. 48.* quia si res modica sit, ut Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur non etiam mortis causâ?

42. CONCL. III. Novitii Religionum liberè possunt de bonis suis testari. Ita communis; atque habetur *c. Si qua mulier. 19. q. 3.* Ratio est: quia Novitii sunt sui Juris, ac bonorum suorum Domini, liberâ exeundi potestate præditi. Verùm occasione hujus

43. Quæres, an valeat Testamentum, vel alia quæcunque renunciatio, aut obligatio facta à Novitio ante duos menses à sua Professione, aut etiam ante ingressum Religionis? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Trid. *Sess. 25. c. 16. De Regularibus.* ubi statuit in hunc

modum: *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante Professionem &c. aliter verò facta, sit irrita, & nullius effectûs &c.* Hæc ibi. Et ista quidem procedere de obligationibus, variisque donationibus durante Novitiatu per Novitios factis, certum est. Utrùm autem loquantur etiam de Testamentis, quæri potest.

44. Resp. breviter. Testamenta, Codicilli, & Donationes mortis causâ, sub hoc Decreto Concilii Tridentini non comprehenduntur; unde valent, quocunque tempore fiant etiam ante ingressum Novitii in Religionem. Ita Barbosa *in Collectaneis ad cit. c. 16. Concilii Tridentini. num. 14.* citans plurimos alios Doctores, unicô solo oppositum tenente. Quinimò Fagnanus *in c. Quia ingredientibus. num. 17. De testament.* refert, quòd Sacra Congregatio consulta, an Decretum dicti *c. 16.* loquens de renunciatione, locum habeat in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus, censuit non habere locum. Accedit ratio; quia, ùt notat Miranda *in Manuali Prælatorum. tom. 1. q. 23. art. 4.* mens Concilii Trident. solùm fuit, eas renunciationes prohibere, per quas Novitii depauperantur, ita ut postea egestate & inopiâ compulsi, cogantur profiteri inviti: hoc autem non contingit in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus; cùm ante Professionem semper liberè revocari possint: ergo.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari?

SUMMARIUM.

57. *Et*

57. *Et quómodo intelligenda, si testentur ad causas profanas?*
58. *Responsio ad fundamenta primæ sententiæ.*
* *Reflexio circa hanc sententiam.*

45. CONCL. I. Clerici sæculares, sive Beneficiarii, sive non Beneficiarii, possunt liberè testari, etiam ad causas profanas, de Bonis suis patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, sive industrialibus, quæ suo labore atque industria comparârunt; nec non & de Bonis parsimonialibus, quæ parciùs vivendô de congrua sustentatione sibi subtraxerunt ex proventibus suorum Beneficiorum Ecclesiasticorum. Conclusio hæc sequitur ex jam supra dictis de dominio Clericorum, ac probatur îisdem auctoritatibûs Juris, & rationibûs, quæ ibidem (*f*) allegatæ sunt; éstque satìs communis inter Doctores.

46. CONCL. II. Loquendô verò de Bonis merè Ecclesiasticis, spectato Jure communi, Clerici Beneficiarii non possunt de iisdem testari, vel disponere mortis causâ, etiam ad pias causas; sed ea debent relinquere Ecclesiæ, quæ in talibus bonis succedit. Hæc Conclusio habetur clarissimè c. *Ad hæc. De Testamentis.* ibi: *Clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de Jure testari non possunt.* Idémque tam de immobilibus, quàm mobilibus esse intelligendum, declaratur c. *Relatum.* 12. *Eod.* cum concordantiis. Idque meritò per SS. Canones statutum fuit, ut Beneficiarii promptiores redderentur

ad bona Eccleſiaſtica ſuperflua majori cum merito in vivis eroganda in pias cauſas, ſcientes, nullam ſibi poteſtatem ſupereſſe de eisdem poſt mortem diſponendi; prout notavit Navarrus, & cum ipſo Layman. *l. 4. tr. 2. c. 3. num. 6.* Porrò quòd ſpectato Jure communi talia bona penes Eccleſiam remanere debeant, patet ex *c. Cùm in officiis. De Teſtament.* junctô *cit. c. Relatum.*

47. Dicitur Notanter I. *Non poſſunt diſponere mortis causâ:* ſiquidem Clerici, dum ſunt in vivis, optimo jure, magnóque cum merito, redditus Eccleſiaſticos ſuperfluos in pauperes, aliásque pias cauſas erogant. Deinde poſſunt de talibus iidem Clerici, dum ſunt in ultima ægritudine conſtituti, tam pauperibus, locisque Religioſis, quàm etiam ſuis inſervitoribus quidpiam elargiri; prout expreſſè habetur *cit. cap. Relatum. 12. De Teſtam.* ibi: *Conſuetudinis tamen eſt non improbandæ, ut de his* (bonîs mobilibûs per Eccleſiam acquiſitîs) *pauperibus, & Religioſis locis, & illis, qui viventi ſervîerant, ſive Conſanguinei ſint, ſive alii, aliqua juxta ſervitii meritum conferantur.*

48. Dicitur II. *Spectato Jure communi:* nam ſecùs eſt, ſi quiſpiam facultatem de talibus bonis teſtandi obtinuerit à Summo Pontifice, qui eam concedere poteſt, & defactò ſæpe conceſſit. Quinimò Paulus V. in ſua Conſtit. quæ incipit, *in eminenti.* die 6. Aprilis, 1606. edita (& refertur Tom. *Bullarii Romani Conſt. 18. dicti Pont.*) omnibus & ſingulis Curialibus, in ipſa Urbe, & intra decem milliaria (non tamen

men extra debitam Residentiam) decedentibus, concessit liberam facultatem testandi de quibusvis redditibus Ecclesiasticis, etiam decimalibus Beneficiorum, ac etiam in favorem Consanguineorum suorum, & quòd hi eisdem ab intestato succedant; prout ampliùs videre est *in cit. Constitutione.*

49. Deinde Doctores communiter admittunt, consuetudine pariter posse induci facultatem testandi ad pias causas. Siquidem Clerici solo Jure Canonico prohibentur condere Testamentum: atqui Juri Canonico per longævam & rationabilem consuetudinem derogari potest; ergo. Unde in locis, ubi viget talis consuetudo testandi, Clericus Beneficiarius validè & licitè testabitur ad pias causas.

50. Utrùm autem consuetudine induci possit facultas de Bonis merè Ecclesiasticis testandi ad causas etiam profanas, major difficultas est. Et quidem talem consuetudinem, ceu corruptelam, ac foventem peccatum rejiciunt Tannerus *Tom. 3. disp. 4. q. 6. num. 249.* Layman. *l. 4. tract. 2. cap. 3. num. 7.* Pirhing. *tit. De Testament. num. 42.* Ludov. Engel. *part. 4. Manualis Paroch. q. 4. num. 26.* Navarrus, & alii. Ratio eorum est; quia consuetudo, quæ legi naturali & Divinæ repugnat, non valet; *arg. c. ult. de Consuet.* & potiùs est dicenda *perniciosa corruptela*, *c. Mala Consuetudo. dist. 8.* atqui talis censetur esse præsens consuetudo, quia, ùt dictum superiùs, (g) omnes Doctores fatentur, Beneficiarios mortaliter peccare, si redditus merè Ecclesia-

sticos

sticos notabiliter in causas profanas expendunt, sicque consuetudo hoc permittens erit nutritiva peccati.

51. Econtra Augustinus Barbosa *lib. 3. Juris Ecclesiastici universi cap. 17. num. 67. & 68.* putat consuetudine induci posse, quòd Clerici de talibus fructibus Beneficiorum suorum in usus non pios licitè testari possint: citátque inter alios primô locô pro hac sententia Covarruviam (sed malè, ùt ex hujus verbis *n. seq.* referendis liquet) quam probare nititur ex eo: tum quia Papa nonnunquam solet dare licentiam testandi de hujusmodi bonis; sed quæ sunt acquisibilia privilegiô, sunt pariter acquisibilia consuetudine: tum quia neque Romani Pontifices nostrìs temporibùs, neque Jura hactenus istam consuetudinem improbârunt; quod utique (ait) fecissent, si intellexissent, consuetudinem hanc animas illaqueare, & Clericos sic disponentes in peccato mori.

52. Tertia, & inter utrámque præfatam media, cæterísque probabilior sententia tenet, ejusmodi consuetudinem validam quidem esse, adeò, ut & Judex relicta hæredibus institutis adjudicandô, & ipsi hæredes recipiendô, in conscientia tuti sint, non tamen licitam, sed Clericos ad profana de bonis merè Ecclesiasticis disponentes peccare. Ita Lessius *l. 2. de Just. & Jur. cap. 19. n. 44.* Zoësius *tit. De Testam. n. 7.* Covar. *c. 7. De Testam. n. 23.* plurésque alii ab his relati. Et notandum, quòd, quamvìs Covarruvias *cit. num. 23. & seqq.* ad longum probare nitatur ejusmodi consuetudinem esse validam,

dam, idem nihilominus *loc. cit. ad finem num. 27.* expressè moneat, disputationem suam eo animo, præsertim à Clericis recipi debere: *ut sit illis satis, culpâ mortalis criminis esse eos infectos, si malè præter usum necessarium, & pias largitiones, illos* (redditus superfluos) *distribuere non vereantur.*

53. Et quidem, quòd ejusmodi consuetudo sit valida, probatur ex eo; quia Clerici de talibus bonis validè; quamvìs non licitè, disponunt in vita ad causas profanas; ergo idem post mortem fieri potest accedente ejusmodi longæva consuetudine. Probatur consequentia. Tum quia solo Jure Ecclesiastico Clerici de talibus testari prohibentur; atqui Juri Ecclesiastico per consuetudinem contrariam derogari potest: tum quia consuetudo illa validè testandi non est irrationabilis, imò (ùt notat Zoësius ibidem) fundatur in publica Reipublicæ tranquillitate, quæ aliàs sæpe turbaretur, si ejusmodi Testamenta non tenerent. Nam cùm Clerici liberè testentur de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus, ùt dictum *num. 45.* & habet recepta Doctorum sententia, ab eisdem verò post mortem illorum Clericorum, bona merè Ecclesiastica superflua absque litigio cum hæredibus instituendo discerni vix possint: hinc consuetudo illa deservire poterit ad præscindendas innumeras lites cum hæredibus talium Clericorum cæteroquin multipliciter instituendas, sicque ad publicam Reipublicæ pacem.

54. Cæ-

54. Cæterùm, quòd Clerici de bonis merè Eccleſiaſticis ad profana diſponentes peccent, ſequitur ex jam ſupra dictis (b) cùm ipſi jure non ſolùm Eccleſiaſtico, ſed etiam ſupponita, & per Beneficiarium acceptata Eccleſiæ & Fundatorum intentione, virtute Religionis; adeóque Jure naturali & Divino, teneantur redditus ſuperfluos in cauſas pias erogare: atqui contra Jus naturale ac Divinum nulla valet conſuetudo. Accedit: quia, ut argumentantur Leſſius, & Layman, omnes Doctores fatentur, Beneficiarios graviter peccare, ſi Eccleſiaſticos proventus ſuperfluos in uſus profanos expendant in vivis; ergo multò magis, ſi de eisdem taliter teſtentur: nam ſemper minùs conceſſum fuit Clericis Beneficiariis, de talibus bonis condere Teſtamentum, quàm diſponere inter vivos.

55. Nec urget inſtantia Barboſæ, nempe quòd Papa quandoque concedat licentiam liberè teſtandi de talibus bonis. Nam inprimis hujusmodi licentia eſt ſtrictæ interpretationis, utpote à jure communi exorbitans, ſicque non extendenda ad alios caſus non expreſſos. *arg. c. de Filiis Presbyt. in 6.* Deinde dictum illud, *acquiſibilia privilegiô ſunt etiam acquiſibilia conſuetudine*, non eſſe univerſaliter verum, præſertim ſi conſuetudo illa ſit irrationabilis, aut à Jure reprobata, notant Fagnanus in *c. Cùm contingat. n. 8. & 11. De Foro competenti.* & Layman *l. 1. tr. 4. c. 24. n. 9.* & alii paſſim. Inſuper, cùm *Beneficiorum Eccleſiaſticorum plenaria diſpoſitio ad Romanum noſcatur Pontificem per-*

tinere, ùt habetur *c. Licèt. de Præbendis. in 6.* non mirum, quòd ipse circa eorundem bona possit gravibus de causis aliud ordinare, qui circa ipsa etiam Vota, & Juramenta (non obstante, quòd suppositâ semel voventis, vel jurantis intentione, obligent ex virtute Religionis, Juréque naturali ac Divino) justîs intervenientibûs causîs dispensare potest, modô alibi (*i*) jam declaratô.

56. Dum autem allegatur consuetudo, simúlque conniventia Summi Pontificis, Resp. opponendô illud vulgatum dictum *c. Cùm jam dudum. de Præbendis. Multa per patientiam tolerantur, quæ, si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari.* Deinde de ejusmodi consuetudine sufficienter constare non videtur: nam Clerici majorem suæ conscientiæ, profectûsque spiritualis curam gerentes, passim testantur (in locis, ubi viget testandi consuetudo) ad pias causas, imò nonnulli eorum, præsertim Episcopi, specialem petunt à Summo Pontifice licentiam testandi.

57. Alii verò, dum testantur ad causas profanas, ad eas disponunt de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus, magno labore per vitæ decursum acquisitis, & de quibus possunt liberè disponere: simúlque in funeralia, Missas, eleemosynásque (sub his etiam computandô Legata pauperibus consanguineis relicta) tantum relinquere solent, donec suæ conscientiæ obligationi satisfactum rationabiliter judicent: imò, ut hoc eò securiùs fiat in nonnullis Diœcesibus, ubi consuetudo facul-

facultatem testandi Clericis tribuit, etiam Ordinarii loci expressus consensus desuper requiritur. Quódsi unus, vel alter (quod non facilè præsumendum) secùs egerit, inde non illicò colligi poterit consuetudo testandi de bonis merè Ecclesiasticis ad causas profanas, cùm hæc non nisi à majore parte Communitatis introduci valeat.

58 Ad fundamenta prioris extremæ sententiæ *n. 50.* adductæ, in eo consistentis, quòd si Clerici taliter testandô peccent, hôc ipso consuetudo illa sit invalida, cùm foveat peccatum. Resp. negandô consequentiam cum sua probatione: quia, ut rectè notat citatus Zoësius, hominis est hoc vitium, non rei, aut consuetudinis: unde abusus licentiæ, quam Clerici ex longæva consuetudine acquisîerunt ad testandum, potéstque rectissimè practicari testandô ad pias causas, non ponit juris iniquitatem. Et patet hoc in simili: nam Clerici in vita validè de talibus bonis merè Ecclesiasticis disponunt ad causas profanas, neque tamen hæc licentia censetur fovere peccatum ex eo, quòd illicitè id faciant. Idque non alia de causa, nisi quia vitium hoc non vî dictæ licentiæ, sed ex ejus duntaxat abusu proficiscitur.

Additio.

* Hæc tertia & media sententia mihi (ut verum fatear) semper visa fuit captu valdè difficilis, prout etiam præsens Auctor in Jure Canonico *l. 3. Decret. Tit. 26.* §. *11.* eandem non ampliùs

ampliùs defendit. Etsi enim aliàs aliqua reperiantur valida, & tamen non licita (sic e. g. Petrus, qui anteà habuit sponsalia de futuro cum Maria, validè posteà, sed tamen illicitè contrahit matrimonium de præsenti cum Bertha) id tamen non procedit in casu nostro *vi consuetudinis*, suppositâ illa sententiâ, quòd Clerici Jure Divino ex virtute Religionis teneantur superfluos redditus Ecclesiasticos erogare in causas pias: nam contra Jus Divinum nulla datur sicque nec valida consuetudo, quæ potiùs censenda est corruptela, prout annotatur *Tract. 2. dist. 4. qu. 4. n. 37.* Unde, qui cum Reiffenstuel in Jure Canonico, & cum P. Francisco Schmier, pluribúsque per hos citatis defendunt, Clericos Jure Divino obligari superflua de Bonis Ecclesiasticis erogare in causas pias, conformiùs, meô judiciô, principiis Canonisticis inferunt exinde, consuetudinem contrariam esse prorsus nullam, sicque nec validam. Econtra verò, qui tenent cum aliis, præsertim non paucis Recentioribus, Clericos præcisè ex præcepto Ecclesiastico adstringi ad erogandos superfluos Ecclesiasticos redditus in causas pias, etiam consequenter hìc ajunt, consuetudinem contrariam esse validam, & licitam tanquam non pugnantem contra Jus Divinum, nec à Jure Canonico reprobatam positivè tanquam irrationabilem, ac corruptelam. Ita propugnant Barbosa, Garzias, Gonzalez, Haunoldus, ac plures cum P. Schmalzgrueber *l. 3. Decret. Tit. 26. §. 4. num. 85. & seqq.*

APPEN-

APPENDIX.

An, & quómodo ambo conjuges adhuc viventes possint erigere Testamentum reciprocum?

SUMMARIUM.

* *Testamentum reciprocum quid? Addit. I.*
* *Quómodo practicè fiat inter Conjuges, si nulli extent Liberi? Addit. II.*
* *Qualiter, si adsint Hæredes necessarii? Additio III.*
* *An una pars possit tale testamentum revocare, alterâ comparte ignorante? Additio IV.*
* *Item: An in eo casu censeatur quoque revocatum Testamentum alterius compartis; ac quómodo? Addit. V.*

Additio I.

* TESTAMENTUM reciprocum dicitur illud, quo duo vel plures mutuô consiliô ac consensu se ad invicem Hæredes instituunt, vel aliud in eo ad invicem ordinant; illúdque fieri potest, vel in una eadémque charta, seu (ùt loquuntur Juristæ) in uno codice seu membrana cum iisdem solemnitatibus, vel in duplici & distincta charta cum distinctis solemnitatibus. Quoad ultimum hunc testandi reciprocè modum non est difficultas; cùm sic fieri queat à quolibet, aliàs ad testandum habili, dummo-

dò obſerventur omnia alia ad valorem requiſita, ac utrobique inſtituatur Hæres talis, qui aliàs eſt capax, cùm non ſit privilegiatum ſimile Teſtamentum. Quoad primum modum autem, an valeat ubique in eadem charta, & ſub iisdem ſolemnitatibus? affirmat Illuſtriſſ. Schmid *in Comment. Tit. 34. art. 1. n. 32. & art. 2. n. 1.* Chriſtophorus autem de Chlingenſperg. *l. 2. Inſtit. Tit. 10. qu. 37.* negare videtur, addens tamen cum communi, quòd hæc facultas condendi Teſtamentum Conjugibus ad invicem conceſſa ſit per Leges, prout etiam frequenter ſimile Teſtamentum reciprocum facere ſolent, maximè, ſi non habeant neceſſarios Hæredes in linea aſcendente, & quoad lineam deſcendentem ſint deſtituti Liberìs, vel Nepotibûs, aut relicti ingreſſi fuerint Monaſterium incapax etiam n communi bonorum. H. N.*

Additio II.

* Quær. I. Quidnam practicè obſervandum Conjugibus neceſſarios Hæredes non habentibus, reciprocum Teſtamentum, quo ſe ad invicem in una eadémque charta Hæredes inſtituunt, facientibus? Reſp. Debere quemlibet Conjugum ultimam ſuam voluntatem tam quoad Legata, quàm quoad ipſum Hæredem diſtinctim, & quoad ſua bona propria exprimere. E. g. præprimis Maritus, poſtquam animam ſuam in manus ſui Creatoris commendavit, exprimat, qualiter velit poſt mortem corpus

ſuum

ſuum terræ mandari, quot Miſſas deſideret, quidnam ad cauſas pias, vel profanas legare intendat &c. & demum adjungat, quòd, ſi ante Uxorem ſuam moriatur, eandem bonorum ſuorum Hæredem inſtituat: demum ſalutarem clauſulam codicillarem ſuperaddat, ſe ſubſcribat, & ſigillum ſuum apponat cum annotatione diei, menſis, & anni, quibûs conditum fuit hoc Teſtamentum. Ex poſtfactò in eadem charta, ſeu membrana ſubſequitur Teſtamentum Uxoris, ubi exprimat, quòd ipſa pariter, ſi præmoriatur, Maritum Hæredem bonorum ſuorum inſtituat. Reliqua obſervet, utì præcedenter &c. &, ſi deſideretur formula alicujus Teſtamenti, poterit à quolibet Conjugum cum grano ſalis adhiberi illa, quæ ad finem hujus diſtinctionis reperitur annexa. Porrò, ſi tale reciprocum Teſtamentum Conjugum tradatur ad Acta, res ulteriori difficultate caret. Quòd ſi verò condatur ſolemne ſcriptum, equidem ad utrumque, in eadem charta ſcriptum, non requiruntur plures, quàm ſeptem præciſè teſtes legales; vult tamen cum aliis pluribus Gail apud Cancell. de Schmid *Tit. 34. art. 1. n. 32.* ut teſtes in ſuis ſubſcriptionibus exprimant, ſe Teſtamentum utriusque tam Mariti, quàm Uxoris nomine ſubſcribere, & ſubſignare. De Jure Bavarico *Tit. 34. art. 12.* ſufficit, ſi primi duo teſtes exprimant, quòd fuerint rogati, & quòd hæc ſit utriusque Conjugis ultima voluntas.

Additio III.

* Quær. II. Quidnam attendendum Conjugibus, qui habent Hæredes necessarios, si reciprocum Testamentum condere, & sese invicem Hæredes instituere velint? Resp. In simili Testamento attendi debere, ne prætereantur Hæredes necessarii, quin simul saltem in legitima, nullo onere gravata, instituantur, & quidem Titulô honorabilì &c. utì loquuntur Jura, ac ulterior videri poterit probatio *qu. 7. n. 73.* Cæterùm Maritus, proles post se relinquens, solet sæpe Uxorem suam instituere non tam Hæredem quoad proprietatem, quàm quoad usumfructum, vel saltem quoad administrationem bonorum, quamdiu non transit ad secundas nuptias, ut nimirum relicta Uxor Vidua exinde à prolibus magìs honoretur, & major obedientia ei præstetur. Quo casu pulcherrima notanda vide apud præsentem Auctorem Reiffenstuel in Jure Canonico *l. 3. Decret. Tit. 26. §. 12.* *

Additio IV.

* Quær. III. An in dicto reciproco Testamento Conjugum facto in una eadémque charta possit una pars suam ultimam voluntatem iterum revocare, sciente id, vel etiam nesciente altera comparte? Resp. I. De per se loquendo quælibet pars potest, quamdiu vivit, suam ultimam voluntatem iterùm revocare; cùm hæc libertas & potestas revocandi sit quasi de essen-

essentia Testamenti *l. 4. de adimendis, vel transferendis legatis.* Resp. II. Si altera compars sciat hanc revocationem, & tamen non contradicat, cùm facilè posset, manet adhuc illud Testamentum quoad ordinationem, quam compars fecerat, in vigore suo, cùm videatur saltem tacitè consentire in hanc revocationem prioris partis: Testamentum enim reciprocum, quamvìs in una, eadémque charta scriptum, adhuc censetur duplex, ubi, dum una pars revocavit suum, non sequitur, quòd pariter altera compars, & non contradicens, quoque suum revocaverit Testamentum. Resp. III. Si una pars revocavit Testamentum suum clandestinè (e. g. clam longè aliud recentius Testamentum ad Acta apud diversum Judicem reponens) alterâ comparte ante mortem suam nec quidquam de hac clandestina revocatione sciente, in tali casu regulariter loquendô censetur etiam compars suam revocare ordinationem, quantum concernit ea, quæ fecerat in favorem alterius partis revocantis: nam utì commune fert proverbium, frangenti fidem (ac præsertim tam subdolè) fides frangatur eidem. Et ita quidem in Jure nostro Patrio clarè deciditur *Tit. 34. art. 13.* Ex quo Illustriss. Commentator ibidem *n. 12.* in formalibus infert, quòd, si illa compars, quæ de alterius mutatione Testamentaria nullam habuit cognitionem, præmortua fuerit, debeat ordinatio seu Testamentum præmortuæ partis pariter pro revocato haberi; quatenus & in quantum conditum est in favorem superstitis Conjugis, nisi

adessent tales circumstantiæ, ex quibus adhuc colligi possit, Compartem sic circumventam adhuc in sua manere ordinatione. *

Additio V.

* Quódsi autem ulteriùs quæras, ad quemnam ergo in hoc ultimo casu spectet id, quod à parte præmortua in illo Testamento fuerat dispositum in favorem conthoralis, quæ tamen suam ordinationem clam, & subdolè revocavit? Resp. Esse distinguendum; nam vel fuit in illo Testamento reciproco ex parte taliter subdolè decepti, & modò præmortui simul institutus alius cohæres, vel non? In primo casu portio illa accrescit cohæredi, uti deducitur ex *Leg. 9. ff. de suis, & legitimis hæredibus.* In posteriori verò obtingit illi, qui aliàs succederet ab intestato, uti clarè, & solidè ostendit Illustriss. Cancell. de Schmid *loc. cit. n.* 14. *

APPENDIX II.

An, & de quibus rebus Conjuges ex hac vita decedentes testari queant? Item de qualibus Bonis superstites relicti vidui, vel viduæ?

SUMMARIUM.

* *Declaratur status quæstionis. Addit. I.*
* *Fit principalis reflexio ad pacta dotalia. Addit. II.*

*Qua-

Additio.

* VOlui hanc quæstionem prioribus annectere, non quidem eo fine, ut Confessarii ex professo sese confectioni Testamentorum immisceant (quod absit) sed potiùs, ut, si subinde consilium dare charitas, & aliæ circumstantiæ apud ægrotos suadeant, addiscant, cauti, & circumspecti esse, ne per malum consilium in causa sint, ut deinde totum Testamentum & optima Testatorum voluntas ab impugnantibus invertatur. Porrò duo hìc moventur dubia, quæ ad invicem confundi non debent: nam *quoad primum* examinatur, an & qualiter Maritus e. g. si præmoriatur Uxori, vel vice versa Uxor, si præmoriatur Marito, ante discessum suum ex hac ad alteram vitam condere queat Testamentum; *Quoad secundum* verò dubium inquiritur, an & de quibusnam bonis ipsimet, decedente consorte superstites viduus aut vidua illud ipsum Testamentum facere possint, sive liberi adsint, sive non? Quoad primum dubium, *

Additio II.

* CONCL. I. Num, & qualiter Conjux ex hac ad alteram vitam decedens possit ante mortem suam facere Testamentum, ante omnia desumi debet ex pactis dotalibus, quæ inspici debent, si tamen aliqua per modum contractûs inter vivos fuerint ante initum matrimonium erecta. Ita communis, & ratio est: quia vî talis contractûs dotalis erecti altera compars superstes acquirit jus, adeóque nequit ex hac vita decedens in superstitis præjudicium quidpiam sine ejusdem consensu disponere; quod bene notent Confessarii forsan à morituris circa ultimam dispositionem consulti, ne cæcô modô suadeant aliquam ultimam dispositionem etiam ad causas pias, antequam priùs informati sint, an, & qualia pacta dotalia fuerint tempore matrimonii erecta, ut sic talis dispositio non fiat in præjudicium juris tertii, aliàs meritò invalidanda.

Additio III.

*CONCL. II. Si nulla pacta dotalia fuerint erecta vel saltem in ipsis nulla facta sit mentio quoad Bona Paraphernalia, tunc liberè de ipsis conjux ex hac vita decedens sive fuerit Maritus, sive Uxor, potest disponere mortis causâ? dummodò non fiat hæc dispositio in tanta quantitate, ut liberi, aliíve necessarii Hæredes, si qui extent, priventur suâ legitimâ,

quæ

quæ legitima computari debet ex omnibus Bonis decedentis, & quam volumus ſemper ſalvam intelligi. Ita denuò communis, patetque ratio ex natura Bonorum Paraphernalium: & quoniam acquæſtus, ſeu illa lucra, quæ conſtante matrimonio communi labore, ac induſtriâ utriusque conjugis acquiruntur, meritò Bonis Paraphernalibus annumerari poſſunt, hinc pariformiter de illis diſcurrendum, quòd nimirum conjux decedens de ſua medietate ante mortem liberè valeat diſponere, niſi aliter fuerit ordinatum per pacta dotalia, vel ſpecialia locorum ſtatuta; nam mulier e. g. tantùm de Jure Canonico *c. 10. de Conſuet.* excluditur à medietate bonorum, quia commiſit adulterium; ergo à ſenſu contrario, ſi illud non commiſiſſet, neque excluderetur à medietate. Quoad Bavariam videantur intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in ſuis Commentariis. *Tit. 1. Juris Bavarici. art. 1. n. 40. & ſeqq.* & dicta *Tract. 7. diſt. 4. poſt. n. 19. Addit. II.*

Additio IV.

* CONCL. III. Conjux ex hac vita decedens etiam ante mortem poteſt teſtari quoad bona ſua dotalia, ſeu contradotalia ſaltem, ſi nulli extent Hæredes neceſſarii, ac dummodò non fuerit aliter diſpoſitum in pactis dotalibus. Ita ſub his terminis, quantum mihi conſtat, denuò communis: & ratio eſt; quia aliàs, ſi talis conjux decederet ab inteſtato, hæc bona

poſt

post mortem in simili casu devenirent ad Hæredes non necessarios defuncti, adeóque ante mortem suam de iis poterit liberè facere Testamentum. Illud tamen in Bavaria specialiter advertat similis Testator, quòd suam compartem in hac vita adhuc relictam nequeat usufructu ex dote vel contradote, quamdiu vivit superstes, privare; quoniam ususfructus dotis vel contradotis in Bavaria semper superstiti conjugum, etsi nulla desuper erecta fuissent pacta dotalia, debetur per reliquum tempus vitæ suæ, ac primùm post mortem superstitis restituitur illi, qui institutus fuerat Hæres, utì habetur *Tit. 1. Juris Bavarici. art. 1. 3. & 4.* *

Additio V.

*Dixi notanter: *Conjugem decedentem ex hac vita posse testari de bonis dotalibus &c. saltem si nulli extent Hæredes necessarii;* nam, si tales adessent, major circa dotalia, positô, quòd Dos foret profectitia (id est à Patre vel Avo descendens) esset difficultas; ubi Doctores inter se non conveniunt, utì videri potest apud Fachinæum *lib. 3. Controvers. 51.* sicque simile Testamentum expositum foret periculo multarum litium, si Hæredibus necessariis circa dotem profectitiam tantummodò legitima relinqueretur, & residuum de dote ista extraneis legaretur. Atque hæc quoad resolutionem primi dubii, circa quæ bona decedens ex hac vita disponere queat, dicta sufficiant: loquendô autem

autem circa secundum dubium de bonis superstitis conjugis. *

Additio VI.

* Quær. I. Circa quæ ex conjugibus superstes Viduus facere possit aliquod Testamentum, vel Legatum? Resp. Denuò præscindendô à specialibus pactis dotalibus, & insistendô præcisè juri communi, mortua præviè Uxore superstes Viduus salvâ Legitimâ Hæredum necessariorum liberè testari potest. I. De suis Allodialibus, quæ vel jam intra sua patrimonialia numeravit ante matrimonium, vel in matrimonio ex hæreditate, alióve titulo ipsum solum respiciente acquisivit. II. Quoad contradotem, si antea aliquam attulit, quæ post mortem Uxoris liberè redit ad eundem. III. Quoad fructus, quos ex allata dote ante mortem Uxoris obtinuit; nam hi fructus debentur Marito etiam quoad proprietatem ob onera priùs in matrimonio supportata. IV. Quoad donationes sibi ab Uxore tempore matrimonii factas, & ejusdem morte confirmatas modô superiùs allegatô. V. Quoad acquæstus, seu lucra constante matrimonio adepta, saltem quoad eam partem, quæ ejusdem industriæ, ac labori correspondet: in dubio autem lucra illa potiùs ad virum, quàm mulierem spectare præsumuntur. *lib. Quintus Mutius. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* *

Addi-

Additio VII.

* Quæres II. Circa quæ teſtari poſſit, ſi mortuô prævié Maritô ſuperſtes ſit Vidua? Reſpond. Mortuô prævié Maritô ſuperſtes Vidua (ſalvâ prolium legitimâ) liberè teſtari poteſt, vel legare. I. Quoad paraphernalia omnia in genere loquendô. Magìs autem de aliquibus in ſpecie diſcurrendô. II. Quoad Morgenaticam, quæ eſt donatio illa, quam mulier altero nuptiarum die acquiſivit in remunerationem allatæ virginitatis. III. Quoad ſponſalitiam largitatem, ſub qua conformiter dictis intelliguntur illa munera, quæ mulier accepit à viro ante matrimonium intuitu ejusdem. IV. Quoad bona conſtante matrimonio per propriam induſtriam acquiſita e. g. ſi ſcivit Uxor artificioſè acu phrygia pingere, unguenta conficere, obſtetricem agere &c. V. Quoad medietatem acquæſtuum communî induſtriâ ac labore acquiſitorum, ſaltem ubi vî opificii inter conjuges cenſetur interceſſiſſe tacitus contractus ſocietatis; utì apud Cereviſiarios, Piſtores, Laniones: hæc enim omnia hucusque enarrata meritò computantur inter bona ſua propria. VI. Etiam quoad bona dotalia, ſaltem quando non ampliùs exiſtit hujus Viduæ Parens, vel Avus, ſuppoſitô, quòd dos ab eo aliàs provenerit. Tandem VII. Quoad monilia, veſtes ſericas Uxori comparatas, aliáque munera 500. ſolidos non excedentia, & à viro tempore matrimonii donata, ac ipſius morte confirmata. Ratio generalis eſt; quia de Jure communi horum

rum omnium bonorum habet dominium, adeóque etiam de his liberè diſponere valet, ubi non poteſt oſtendi, quòd aliquo Jure prohibeatur. Plura adhuc videri poterunt alia ſpecialia in Jure Bavarico *Tit. 1. art. 2. 3. & 4.* & apud inſignem ejusdem Commentarium Schmid *ibid.* *

QUÆSTIO VI.

De Codicillis, Legatis, & Fideicommiſſis.

SUMMARIUM.

59. *Codicillus, quid?*
60. *Et quómodo fieri poſſit?*
 (k) Quæſt. 3. n. 21. & ſeqq.
* *Nonnulla notabilia circa Codicillos.*
61. *Codicilli, ad quid inſerviant?*
62. *Clauſula Codicillaris quómodo apponatur?*
63. *Et multiplex ejus effectus.*
* *Quem effectum habeat reſpectu FF. Minorum?*
64. *Legatum, quid?*
65. *In Teſtamento minùs ſolemni ad cauſas pias valent Legata profana.*
66. *Corruente Teſtamento minùs ſolemni ad cauſas profanas, non corruunt Legata pia.*
67. *Solvitur inſtantia.*
68. *Fideicommiſſum exæquatur Legato.*
* *Fideicommiſſum quotuplex? Addit. I. & II.*

59. CONCL. I. *Codicillus* dicitur quaſi *parvus codex*, & in propoſito aliud non eſt,

quàm ultima cujuspiam voluntas absque hæredis institutione. Unde Codicillus est quasi imperfectum Testamentum: tum quia non requirit solemnitates Testamenti: tum quia Codicillo hæreditas directè dari non potest, nec etiam auferri juxta claram dispositionem Juris. §. 2. *Instit. De Codicillis.* ibi: *Codicillis hæreditas neque dari, neque adimi potest, ne confundatur Jus Testamentorum, & Codicillorum, & ideò nec exhæreditatio scribi.*

60. Porrò Codicillus fieri potest sive in scriptis, sive etiam nuncupativè, seu oretenus: ad ejus tamen valorem requiruntur, & sufficiunt quinque testes, sive masculi, sive fœminæ; qui etiam se subscribere debent, si Codicillus fiat in scriptis, quamvìs sigilla apponere non sit necesse, *L. ult. C. De Codicillis.* Et hoc intelligendum, si fiat ad causas profanas: nam Codicillus ad causas pias factus non requirit tantas solemnitates, prout in simili de Testamentis ad pias causas superiùs (*k*) dictum est.

Additio.

* Pariter, si Codicillus aliquis novus sive ante, sive post Testamentum jam factum, sive etiam sine ullo Testamento ad Acta reponatur, utique non desideratur numerus testium; cum hi neque ad simile Testamentum ad acta datum requirantur. Item, quia teste Cancellario intimo Bavariæ de Schmid *in Comment. ad Tit. 37. art. 1. num. 8. & 9.* in Civitate Metropolita-

na

na Monacenſi quilibet civis Teſtamentum ſuum facere poteſt coram duobus teſtibus, à fortiori ad Codicillum talium civium ſimiliter non requiruntur plures, quàm duo teſtes, uti advertit Chriſtoph. Chlingenſperg. *L. 2. Inſtit. Tit. 25. Quæſt. 1. Object. 3.* Inſuper, cùm in Bavaria (imò juxta Beſoldum & alios apud Schmid *loc. cit. art. 2. num. 2.* probabiliùs etiam de Jure communi) Teſtamento alicui inſeri poſſit ſequens clauſula: *Volo inſuper, ut quidquid huic meo Teſtamento in vacuis foliis, ſeu ſpatiis ipſius Teſtamenti, vel in ſcheda aliqua ſeparata adjecero, valeat eodem modo, ac ſi priùs jam huic Teſtamentum inſertum eſſet.* Hac (inquam) clauſulæ memoratæ inſertione ſuppoſitâ, ſi poſt Teſtamentum ſcribat Teſtator de novo ſchedam, in qua adhuc varia exprimit legata, vel declarationes Teſtamenti cum annotatione diei, & anni, ac ſubſcriptione Nominis, valet talis ſcheda, quin neceſſarii ſint quinque teſtes; dummodo præciſè noſcatur character Teſtatoris, vel dictus character per duos teſtes e. g. ſe ſubſcribentes probari queat, uti expreſſè habetur in Jure Patrio *Tit. 37. art. 2.* & ibi Schmid fusiùs. Unde circa numerum teſtium quoad Codicillos attendi debet pariter ad Statuta municipalia, & conſuetudines locorum legitimè introductas. *

61. Inſerviunt autem Codicilli præcipuè ad Legata, & Fideicommiſſa, atque Donationes mortis cauſâ faciendas, utpote quæ per Codicillum fieri poſſunt. Juvant etiam ad Teſta-

mentum declarandum, atque immutandum salvâ hæredis institutione, eíque addendum. Quinimo quando Testamentum habet insertam clausulam Codicillarem, si ipsum ob defectum alicujus solemnitatis non potest valere ùt Testamentum, valebit tamen ùt Codicillus.

62. Et quidem frequenter Testatores in suis Testamentis apponere solent clausulam Codicillarem, ídque vel expressè, dicendô: *Si hæc dispositio meâ non valet vî Testamenti, volo, ut valeat vî Codicilli*, vel tacitè, ac virtualiter, dicendô: *Si hæc dispositio non valet ùt Testamentum, valeat modô, quo secundùm Jura potest, meliorî.*

63. Neque inaniter isthæc clausula Codicillaris apponitur, utpote cujus effectus non sunt exigui. Siquidem ejusmodi Testamentum, si vel ab initio habeat defectum, vel eum ex postfactò acquirat, ita ut non possit valere per modum Testamenti solemnis, valebit saltem per modum Codicilli; dummodo adfuerint testes sufficientes ad Codicillum. Unde quamvìs in tali Testamento minùs solemni institutio hæredis irrita sit, ac proinde hæres ab intestato succedat: tamen tenetur is hujusmodi Testamentum quoad omnia alia adimplere, solvendô scilicet Legata, Fideicommissa, & hujusmodi. Sunt & alii effectus clausulæ Codicillaris, verùm de iis Jurisperiti, atque Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. *§.* 21.

Additio.

* Unum adhuc quæri poſſet, utrùm nimirum, dum Fratres Minores S. Franciſci Regulam purè obſervantes, qui conſequenter vî Declarationum Nicolai III. & Clementis V. juxta dicenda *n. 72.* immediatè Hæredes in aliquo Teſtamento inſtitui nequeunt; ſi tamen ab aliquo hujus rei ignaro ex affectu erga eos bona fide Hæredes ſcriberentur, annexâ tamen clauſulâ Codicillarî præcedentî numerô declaratâ, an (inquam) hæc clauſula Codicillaris ſit tantæ virtutis, ut ille, qui vel in Teſtamento fuit Cohæres ſcriptus aliàs capax bonorum, vel ſi nullus Cohæres eſt expreſſus, qui aliàs in ſimili caſu ab inteſtato ſuccedit, teneatur FF. Minoribus priùs detracta Trebellianica, vel Falcidia (qui termini magìs declarabuntur *Quæſt. 7.*) reſiduum moderatum, & ſtatui eorum non difforme dare per modum eleemoſynæ, ac pii legati pro neceſſitatibus præteritis, præſentibus, vel imminentibus Fratrum Minorum? Ad hoc quæſitum ſub his limitationibus ſe Magnifico Profeſſori Jurium Glettle conformare videtur P. Franciſcus Schmier celeberrimus per plures annos Rector Magnificus in Univerſitate Salisburgenſi, *De Teſtam. c. 1. ſect. 3. §. 3. num. 192.* reſpondendô affirmativè. Ratio eſt: quia ex hac clauſula Codicillari colligitur, quòd voluntas interpretativa Teſtatoris fuerit, ut illa eleemoſyna Fratribus Minoribus detur modô poſſibilî, quo ipſis accipere eſt licitum vî ſacræ Regulæ, & Declarationum Pontificiarum; atqui

ſub his terminis & limitationibus ipſis eſt licitum recipere non quidem per modum hæreditatis, ſed per modum legati ex virtute clauſulæ Codicillaris: ergo. *

64. CONCL. II. *Legatum eſt donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præſtanda.* Ita habetur *§. 1. Inſtit. De Legatis.* Dicitur, *donatio quædam:* quæ particula ſtat locò generis. Additur deinde, *ab hærede præſtanda:* per quod differt Legatum à Donatione mortis cauſâ, quæ non neceſſariò fit ab hærede, cùm poſſit fieri, ac plerumque fiat ab ipſomet donante, quamvìs ante mortem ipſius non confirmetur, ſed revocari poſſit.

65. Quæres, an Teſtamentum minùs ſolemne ad cauſas pias factum valeat etiam quoad Legata profana; & econtra corruente Teſtamento profano, corruant pariter Legata pia inſerta? Reſp. I. Teſtamentum minùs ſolemniter factum principaliter ad pias cauſas valet etiam quoad Legata profana in eo contenta. Ita Covarruvias *c. 11. De Teſtam. num. 2.* Leſſius *lib. 2. cap. 19. num. 9.* Engel *tit. De Teſtam. num. 19.* & communis, paucìs exceptìs. Ratio eſt: quia *Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis. Reg. 42. Juris in 6.* atqui Teſtamentum valet in dato caſu: ergo & Legata eidem inſerta, cùm ſint quid acceſſorium, quamvìs cæteroquin profana.

66. Reſp. II. Econtra verò Teſtamento ad cauſas profanas corruente ob defectum ſolemnitatum, non idcirco corruunt inſerta Legata pia, ſed valent. Ita citat. Covarruvias *n. 4.* Leſ-

ſius *num. 9.* Engel, & alii; ídque meritò tenendum favore cauſæ piæ (*Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit.* habetur *L. Sunt perſonæ. ff. De Religioſis & ſumptibus funerum*) ſimúlque ob remedium animæ Defuncti.

67. Neque urget allata regula, *Acceſſorium &c.* Nam inter alias limitationes ea non procedit, quando in acceſſorio reperitur ſpecialis ratio, quæ non reperitur in principali, propter quam illud corruente principali ſuſtineatur: prout in propoſito eſt favor religionis, atque remedium animæ Defuncti.

68. CONCL. III. *Fideicommiſſum* dicitur illud relictum, quod fidei committitur hæredis, ab eo dandum alicui alteri; ſic fit, cùm Teſtator dicit: Hæres, fidei tuæ committo, ut poſt aditam hæreditatem ex ea tantam, aut tantam partem, vel hoc aut illud prædium huic conſignes; ídque vel ſtatim, vel poſt mortem tuam &c. Porrò hæres ſic Fideicommiſſô gravatus, appellatur *Fideicommiſſarius.* Quoad alia verò de Fideicommiſſis eodem ferme modo eſt diſcurrendum, ſicuti de Legatis; nam, ùt *L. 1. ff. 1. De Legatis.* habetur: *Per omnia exæquata ſunt legata Fideicommiſſis.*

Additio I.

* Supple, ultima dicta, quòd nimirum *Fideicommiſſa æquiparentur Legatis*, eſſe intelligenda de particularibus Fideicommiſſis. Ubi ſciendum, quòd aliud dicatur Fideicommiſſum

universale, aliud *particulare:* prius est, vi cujus Hæres succedens ex Testamento, vel etiam ab inteſtato jubetur alteri v. g. post certum tempus, aut primum post ſuam mortem hæreditatem totam, vel aliquam partem, puta tertiam aut quartam totius hæreditatis relinquere: Fideicommiſſum particulare econtra, quando per Teſtatorem ſeu Fideicommittentem jubetur tantùm certa aliqua res determinata (puta *hoc prædium*, *hoc caſtrum*, vel *hæc domus*) alteri ab Hærede conſignari, quo caſu conformiter dictis Fideicommiſſarius talis particularis æquiparatur Legatario; ſicque æqualiter utrobique ſentiendum. *

Additio II.

* Porrò tam in Fideicommiſſo univerſali, quàm particulari à Teſtatore, ſeu primo Fideicommittente integra ſæpe Familia (præſertim apud Illuſtres pro conſervatione ejusdem) ſubſtituitur ſucceſſivè, ac cum certo ordine. Et quidem, ſi *Primogenitus* alicujus Lineæ, e. g. Petrus ex dicta Familia cum ſuis ſucceſſivè ſemper deſcendentibus, vocetur ad ſucceſſionem; hac autem ſuorum deſcendentium lineâ extinctâ *Secundogenitus*, puta Paulus cum ſua linea, ſeu ſucceſſione, atque ſic deinceps, tale Fideicommiſſum communiter appellatur *Primogenitura*. Econtra verò, ſi Teſtator, ſeu primus Fideicommittens voluit, ut ſemper *natu maximus* de Familia illa ſuccedat, ſive is deſcendat ex linea iſta ultimi Succeſſoris, ſive ex altera,

dum-

dummodo sit Senior Familiæ; in hac ordinatione Fideicommissum hoc dicitur *Majoratus.* In genere autem similia dicuntur *Fideicommissa Familiæ*, seu *Gentilitia*, de quibus in casu emergenti plura videre poteris in Jure Canonico Auctoris *lib. 3. Decret. Tit. 26. §. 19.* *

QUÆSTIO VII.

De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

69. *Hæres necessarius, & non necessarius, qui?*
* *Utrùm, & quómodo Fratres, & Sorores sint Hæredes necessarii?*
70. *Hæredis institutio est fundamentum totius Testamenti.*
* *Hæres institutus quas contrahat obligationes?*
71. *Qui possint institui Hæredes?*
72. *Quid de FF. Minoribus de Observantia, & Capucinis?*
73. *Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quómodo?*
74. *Legitima portio, quæ?*
75. *Ea non habet locum in Regnis, Ducatibus &c.*
76. *Hæredi non necessario instituto, quantum relinquendum?*
77. *Falcidia quid? & unde sic dicta?*
78. *Trebellianica, quid?*

69. ADVERTENDUM, quòd Hæres alius sit necessarius, alius non necessarius. *Hæres necessarius* dicitur, quem Testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justam exhæredandi causam habeat. Tales Hæredes necessarii sunt Descendentes in linea recta, nempe Filii, Filiæque, Nepotes, Pronepotes, ex legitimo matrimonio procreati. His autem deficientibûs Hæredes necessarii sunt Ascendentes in linea recta, nempe Pater, Mater, Avus, Avia, ita tamen, ut, si adsint Descendentes, seu Liberi, nihil de Jure debeatur Ascendentibus pro legitima, *text. clar. Auth. De hæredibus ab intestato. cap. 1. Collat. 9. Hæredes non necessarii* sunt reliqui omnes præter enumeratos, sive, qui Testatori non sunt conjuncti in linea recta. Unde sequitur, quòd Frater aut Soror de jure non sit obligatus ad instituendum pro Hærede suos Fratres, aut Sorores, eorúmve Filios, neque ad relinquendum eisdem legitimam: quod à fortiori extendes ad cæteros Consanguineos, vel Affines. Ubi tamen.

Addi-

Additio.

* Notandum eſt ulteriùs, quòd, etſi fratres & ſorores Teſtatoris non ſint Hæredes neceſſarii, ſed poſſint omninò etiam quoad legata præteriri in aliquo Teſtamento juxta ſententiam communiorem conformiter §. 1. *Inſtit. De inofficioſo Teſtamento.* ac Juri Bavarico *Tit. 36. art. 7.* nihilominùs tamen, ſi in dicto Teſtamento Hæres inſtitueretur perſona turpis (e. g. nota aliqua meretrix, ſeu concubina, aut perſona infamis infamiâ juris, vel facti, aliáve macula affecta) tunc illud ſaltem per *querelam inofficioſi Teſtamenti* de Jure communi poſſent impugnare prædicti fratres, atque ſorores. Hoc autem privilegium impugnandi ſimile Teſtamentum non extenditur ad talium fratrum vel ſororum liberos. per textum *Leg. 21. C. De inofficioſo Teſtamento.* Quinimò nec id competit fratribus vel ſororibus præciſè uterinis, ſed germanis, vel ſaltem conſanguineis. juxta *L. 27. C. Eod.* ubi nota, quòd frater & ſoror *uterini* dicantur, qui præciſè ex eadem Matre, *Conſanguinei*, qui ſolùm ex uno Patre, *germani*, qui ex uno eodémque Patre, & Matre ſunt progeniti. Hôc prænotatô ſit *

70. CONCL. I. Inſtitutio Hæredis eſt veluti caput, atque fundamentum totius Teſtamenti. Ita habetur in Jure Civili variis in locis; ùt §. *Ante Hæredis. Inſtit. De Legatis*, & *l. Proximè. ff. De his, quæ in Teſtam. delentur.* & alibi. Hinc non valet Teſtamentum, præſertim ad cauſas profanas (nam de Teſtamentis ad cauſas pias,

utpote in quibus sufficiunt solemnitates Juris naturalis, Lessius *lib. 2. de Just. & Jure cap. 19. num. 8.* citans Julium Clarum, tenet oppositum) in quo nemo Hæres instituitur, quamvis secùs sit dicendum de Codicillo.

Additio.

* Habet autem institutus Hæres, si absque beneficio Inventarii adivit Hæreditatem (id est, si se tanquam Hæredem declaravit, & agnovit acceptandô hæreditatem) sequentes duas principales obligationes. I. Sicuti succedit in omne jus activum, ita pariter in omne passivum, sicque tenetur solvere omnia debita defuncti, si etiam hæreditatem excederent. Ratio est, quia post aditam absque beneficio Inventarii hæreditatem, Hæres censetur juxta Jus una eádemque cum defuncto persona, consequenter eodem modo, ac defunctus obligatur. II. Tenetur quoque solvere omnia legata in Testamento specificata, nec potest uti Falcidiâ: nam aditio hæreditatis reputatur quasi contractus cum Legatariis, quo hisce sese Hæres censetur obligare *§. 5. Instit. De obligationibus, quæ quasi ex contractu nascuntur.* Unde circumspectiores Hæredes, qui aliunde non sunt certificati de nullo sibi subsecuturo damno in aditione hæreditatis, vel ante aditionem ejusdem petunt spatium deliberandi, quod ipsis etiam concedi solet, intra quod securè se possunt informare, quanta sit hæreditas, quanta debita, & quot, ac quanta legata solvenda: vel

vel equidem adeunt hæreditatem citiùs, ſed cum beneficio *Inventarii*, quod nihil aliud eſt, quàm legitima ſpecificatio omnium bonorum, jurium, & debitorum defuncti &c. fitque diverſiſſimô modô juxta diverſa Statuta municipalia, & diverſas locorum conſuetudines. *

71. CONCL. II. Omnes homines, non tantum ſinguli ac privati, ſed etiam Communitates, Monaſteria, & Collegia, Hæredes inſtitui poſſunt, niſi ſpecialiter à jure prohibeantur. Ita communis.

72. Porrò præter alios, qui de jure communi ob certas cauſas, vel delicta prohibentur Hæredes inſtitui, de quibus Juriſtæ, vî ſuæ Regulæ, ac Profeſſionis, non poſſunt inſtitui Hæredes in teſtamento Fratres Minores de Obſervantia, atque Capucini, adeò, ut nec eorum Monaſteria in communi valeant inſtitui; prout declaravit Clemens V. *in Clem. Exivi. De verborum ſignificatione.* Quo tamen non obſtante, conſideratîs eorum neceſſitatibûs, certîsque moderaminibûs obſervatîs, poteſt eisdem quidpiam in Teſtamento relinqui per modum Legati, utì declaravit Nicolaus III. *c. Exiit. De verb. ſignif. in 6.* Dummodo non dimittatur eis valor ipſius hæreditatis, vel tanta ejus pars quaſi ſub modo & forma Legati, ut præſumi poſſet, hoc in fraudem fieri; prout limitat citat. Clemens V.

73. CONCL. III. Hæredibus neceſſariis debet in Teſtamento relinqui portio legitima, & quidem titulô honorabilî inſtitutionis, ſive jure hæreditario, atque ſine appoſito gravamine;

adeò

adeò quidem, ut alioquin talia gravamina habeantur pro non appositis; vel Hæredibus necessariis competat actio ad petendum complementum legitimæ, si in minori quantitate, quàm legitima portione, Hæredes instituantur; vel ad omninò rescindendum Testamentum, si nullâ appositâ justâ causâ exhæredandi penitus fuerunt præteriti, ac nihil ipsis jure Institutionis relictum. Ita habetur tum in Jure Civili *Auth. Ut, cum de appellatione. cap. Aliud quoque. Collat. 8.* cum concordantiis, quas citat Layman. *lib. 3. tract. 5. cap. 5. num. 11.* tum in Jure Canonico *c. Raynutius. De Testam.* ubi dicitur, quòd *Legitima portio est debita jure naturæ.*

74. Circa quod notandum, quòd legitima portio Descendentium sit triens (id est, tertia pars totius hæreditatis) si non sint plures Liberi, quàm quatuor; semis autem (seu media pars totius substantiæ) si sint plures Liberi, quàm quatuor. Loquendô verò de Ascendentibus, legitima Ascendentium semper est triens, sive tertia pars totius hæreditatis. Ubi per hanc intelligitur tota ea substantia, quæ solutîs omnibûs debitîs, atque funeralibûs pro defuncto peragendîs, post mortem Testatoris remanet.

75. Verumtamen ea, quæ nunc dicta sunt de portione legitima Liberis danda, locum duntaxat habent in bonis privatis, non item in Regnis, Ducatibus, & Comitatibus Magnatum: talia enim bona in plerisque Provinciis ad Primogenitum pertinent, assignatâ tamen aliis Liberis sufficienti sustentatione, pro conservanda dignitate statûs & familiæ suæ.

76. CON-

76. CONCL. IV. Quòd ſi in Teſtamento inſtituatur Hæres non neceſſarius, debet ei ſaltem quarta pars totius hæreditatis ſeu ſubſtantiæ libera remanere, ut ſic onera hæreditaria ſuſtinere valeat: alioquin ſi tam multa à Teſtatore facta ſint legata, vel donationes mortis cauſâ, ut Hæredi non remaneat quarta pars totius hæreditatis, licebit eidem detrahere Falcidiam; aut ſi gravetur tam magnîs multîsque Fideicommiſsîs, ut eidem non remaneat quarta pars hæreditatis libera, detrahet Trebellianicam. Ita habetur in Jure Civili variis in locis, ùt *L. 1. & ſeqq. ff. Ad legem Falcidiam. & toto tit. ff. ad S. C. Trebellianum.* cum concordantiis.

77. Porrò per *Falcidiam* intelligitur quarta pars omnium bonorum, quæ aderant tempore mortis Teſtatoris, deductô tamen priùs ære alienô, atque expenſîs funerum, quam licet detrahere hæredibus inſtitutis (ſervatâ tamen proportione) à ſingulis legatis, ſi tam multa ſunt legata, ut dicta quarta pars eisdem non remaneat libera, donec iſta compleatur. Et hujusmodi quarta pars appellatur *Falcidia*, à ſuo auctore *Falcidio* Tribuno plebis, qui primus legem tulit (quæ ex ſuo nomine *Lex Falcidia* nuncupatur) ut quarta pars ſemper ſupereſſet, ac remaneret Hæredibus in Teſtamento inſtitutis.

78. *Trebellianica* fermè coincidit cum Falcidia, niſi quòd hæc reſpiciat Legata, illa verò Fideicommiſſa, à quibus detrahitur. Siquidem

Trebellianica detrahitur à Fideicommissis, si tam multa, vel gravia facta sint à Testatore, ut Hæredibus non remaneat quarta pars omnium bonorum, post debitorum, ac funeralium solutionem restantium libera, & absque ullo onere, donec dicta quarta pars remaneat libera Hæredibus institutis. Et dicitur *Trebellianica*, à suo auctore *Trebellio* Consule, à quo Senatusconsultum Trebellianum prodiit, hoc ipsum disponens.

79. Quæres, an sit obligatio aliqua faciendi Testamentum? Resp. breviter, neminem quidem in Foro conscientiæ per se obligatum esse ad condendum Testamentum, sed interdum per accidens talem adesse obligationem, ne alioquin lites, aut alia incommoda oriantur. Layman. *lib. 3. tract. 5. c. 3. num. 10.* & alii.

80. CONCL. V. Quando nullum omninò factum est Testamentum, aut illud ex quodam defectu irritum fuit, & cassatum, tunc tali Defuncto succedunt Hæredes ab intestato, id est, illi, qui secundùm Jura succedunt, quando nullum factum est Testamentum. Ita communis, & patet ex utroque Jure.

81. Diversi autem sunt ordines Succedentium ab intestato, quorum prior semper posteriorem excludit. Primus est Descendentium, seu Liberorum. Quòd si verò unus ex liberis defunctus sit, & reliquerit Nepotes, tunc hi personam Patris repræsentant, & in ejus locum succedunt; ac proinde in divisione hæreditatis cum Patruo suo, aut filiis ejus succedunt non

in

in capita, sed in stirpes. §. *Cùm filius. instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato &c.* & alibi. Secundus ordo est Ascendentium, seu Parentum (cum quibus tamen simul vocantur, seu ad hæreditatem admittuntur fratres & sorores duplicis vinculi, hoc est, ex eodem patre & matre cum defuncto geniti: *Authent. de Hæredibus ab intestato. Collat. 9.*) &, ampliùs non extantibûs Parentibûs, Avorum. Tertius est, Collateralium, id est, Fratrum Sororúmque, & hîsce deficientibûs aliorum Consanguineorum propinquorum. Et quartus, Conjugum inter se.

Additio.

* Quæres. An Liberi quoque naturales, vel spurii, aut ex damnato coitu progeniti possint prætendere aliquod jus successionis ab intestato respectu suorum parentum? Ante Responsionem nota ex *lib. 3. Decret. Tit. 26. n. 410.* quòd *Naturales* filiæ, vel filii sint, qui procreantur ex solutis tempore saltem conceptionis habilibus ad invicem contrahendum matrimonium. *Spurii*, vulgò *quæsiti*, ad propositum dicuntur, qui sunt quidem geniti à duobus solutis, de se ad contrahendum habilibus, matre tamen existente meretrice passim viris exposita, unde meritò dubitatur de vero patre. *Nati damnato coitu* censentur, qui proveniunt ex parentibus, neque tempore conceptionis habilibus ad contrahendum, puta nati ex copula adulterina, vel incestuosa, aut sacrilega: ubi

advertendum, quòd etiam isti subinde, sed in alio sensu, nominentur *Spurii*. H. N.

Resp. I. Liberi naturales per subsequens inter parentes matrimonium legitimati possunt jus successionis prætendere, utì alii legitimi, quibus in jure æquiparantur. *c. 6. Qui filii sint legitimi.* Econtra verò legitimati præcisè per rescriptum Principis possunt solummodò quoad bona paterna prætendere jus successionis; si non extant Liberi naturales & legitimi simul. juxta *Novellam 89. cap. 9.* quinimò juxta Jus Bavaricum *Tit. 39. art. 3.* ut hi successionem prætendere queant, neque debent extare collaterales, nec aliqua legitima conjux defuncti.

Resp. II. Liberi naturales non legitimati juxta *Authent. Licet. C. de naturalibus Liberis.* & juxta jus Bavaricum *Tit. 39. art. 3.* in bonis paternis, si adsint legitimi Liberi, aut saltem legitima supervivat Conjux, vel de Jure Bavarico, si supersint etiam adhuc collaterales ipsius defuncti, nullum jus successionis possunt prætendere; in eorum verò defectu duas habent uncias ex *Asse*, cum Matre talium naturalium liberorum, si adhuc vivat, dividendas. Ubi adverte, quòd *As* dicatur Hæreditas, in duodecim portiones, quæ unciæ vocantur, divisa.

Resp. III. Quoad bona materna, insistendô Juri communi, & præscindendô à Statutis municipalibus, ac locorum consuetudinibus, Liberi naturales quoad jus succedendi concurrunt cum legi-

legitimis, uti à fortiori deſumitur ex §. *Noviſſime. inſtit. de Senatusconſulto Orphitiano.*

Reſp. IV. Liberi ſpurii nequeunt prætendere jus ſucceſſionis quoad Patrem, utpore incertum: bene verò quoad matrem; cum limitatione tamen, ut, ſi ea fuerit Illuſtris, & habeat proles alias ex legitimo matrimonio procreatas, hæc prætenſio ſucceſſionis, juxta *L. Si qua Illuſtris. C. Ad Senatusconſultum Orphitianum.* ex parte ſpuriorum non procedat. Quinimò de Jure Bavarico conformiter *Tit. 39. art. 5.* idem ſentiendum, ſive mater ſpuriorum fuerit Illuſtris, ſive non.

Reſp. V. Nati ex damnato complexu nec quoad bona paterna, nec quoad materna poſſunt prætendere jus ſucceſſionis: quinimò rigor Juris Civilis *Authent. Licet. C. de natural. Liber.* & *Authent. Ex complexu. C. de inceſt. nup.* neque his ultimis jus ad alimenta tribuit, quem tamen rigorem Jus Canonicum *c. Cùm haberet. De eo, qui duxit in Matrimonium.* prope finem ſuſtulit, ſaltem ut his prolibus (quod à fortiori dicendum quoad præcedentes in defectu aliorum ſufficientium mediorum) ſuccuratur in alimentatione. *

82. Tandem hîs omnibûs deficientibûs ſuccedit Fiſcus: quamvìs nonnulli meritò non computent Fiſcum inter ordines ſuccedendi ab inteſtato, eò quòd cæterîs deficientibûs capiat bona, non jure ſucceſſionis hæreditariæ, ſed potiùs jure Regalium, tanquam vacantia. Sed de hoc plura Juriſtæ.

APPENDIX.

Ac quæstio Additionalis ultima.

Quómodo practicè fiat aliquod Testamentum, & qualiter tradatur ad Acta?

SUMMARIUM.

Additio I.

* QUær. I. Quómodo fiat practicè aliquod Testamentum? Resp. modô sequentî, qui mutatîs mutandîs poterit deservire pro aliquo Formulari. Nimirum:

In Nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis &c.

Seriò revolvens animô, hominibus infallibiliter statutum esse semel mori, seriáque mente recogitans, diem æquè incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plenè capax rationis de bonis meis ultimam dispositionem, seu Testamentum feci, ùt sequitur.

 Inpri-

Inprimis, *& ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti Deo, humillime, & instantissimè rogandô, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & passionem Domini Nostri JEsu Christi eandem, pretioso sanguine redemptam, hæredem facere velit Regni Cœlestis.*

Secundò. *Quoniam corpus humanum à limo terræ formatum pulvis est, & ab anima separatum in pulverem revertetur, hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendô, ut terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud NN.* (hìc specificetur locus sepulturæ, maximè si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinandô præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis &c.* NB. addatur, an desideret etiam diem septimum, trigesimum, vel aliud officium: item, quot Missas quolibet ex his diebus: posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur Legata pia, & profana, siquæ inserere intendit, prout hìc aliqua apponuntur: Exempli gratiâ:

Tertiò. *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinandô pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quartò. *Sorori meæ pro memoria, & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpiùs exhibitæ, lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quintò. *Confraternitati N. dentur centum floreni per modum Legati.* Et talî modô possunt

adjungi adhuc plura alia. Quódsi verò nulla alia superſint, ponatur.

Sextò. *Cùm agnoſcam, ante omnia ad valorem Teſtamenti tanquam fundamentum ejusdem requiri inſtitutionem Hæredis, hinc pro univerſali bonorum meorum Hærede honorabilî titulô inſtitutionis denomino, & inſtituo N.* Hìc ſpecificatur Hæres, & ſi placet, adjicitur certa conditio, ubi de adjectione conditionum videre poteris Jus Canonicum in 3. *Decret. de Teſt.* §. 13. *n.* 437. *& ſeqq.*

Ultimò. *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eò citiùs optatum finem obtineat, pro Executore ejusdem denomino N.* (hìc exprimit illum, quem vult habere ſpecialem Executorem; aliàs verò, ſi nollet aſſumere ſpecialem, hoc punctum non foret neceſſarium) *eique viginti florenos* (ſi tamen aliquid Executori dare velit) *in aliqualem recognitionem laboris in ſe ſuſcipiendi aſſigno. Et ita demum, reſervata mihi libera poteſtate mutandi, augendi, minuendi, addendi &c. finio, uti incepi, hoc meum* Teſtamentum *in nomine Sanctiſſimæ, & individuæ* Trinitatis, *quod pro majori robore propria manu ſcripſi, & ſigillô meô munivi.* Quódſi propria manu non ſcriberet, ſed tantùm ſubſcriberet: ponatur ſic: *quod propria manu ſubſcripſi &c.* cæterùm ſolent poſt hæc verba alii adjungere ſequentia, jam ſuperiùs in Additione *poſt num.* 60. declarata. *Quidquid autem huic meo* Teſtamento *adjecero in vacuis ſpatiis, vel in ſeparata aliqua ſcheda, valeat eodem modo, ac ſi priùs jam huic*

Teſta-

Testamento insertum esset. Demum subjungitur clausula codicillaris.

Volo autem, ut, si hæc mea ultima dispositio non valeret tanquam Testamentum, saltem valeat tanquam Codicillus, aut Donatio mortis causâ, vel alio quocunque modô meliori, quo de Jure, Statuto, vel consuetudine valere potest.

Actum Die Mense
Anno

NB. Annotantur locus, dies, mensis, & annus, quibûs conditum est Testamentum, atque se subscribit Testator, aliáque observantur, quæ tam hìc, quàm in Jure Canonico fusiùs fuêre adducta.

Additio.

* Quær. II. Qualiter Testamentum practicè semel factum tradatur ad Acta, ut exinde securiùs ibidem subsistat contra impugnantes valorem ejusdem.

Ante Responsionem suppono, quòd, etsi Testamentum, quod factum est ad causas pias, non indigeat multîs, dummodò constet de Testatoris voluntate e. g. per subscriptionem propriam cum sigillo, si habeatur, & pro adhuc majori securitate, ac probatione per duos testes subscriptos: nihilominus magno opus sit labore, & circumspectione, si quodpiam Testamentum condatur solemne, in quo Hæres est causa profana, cùm conformiter dictis quæ-

 stio-

ſtione prima hujus Diſtinctionis plures conditiones ad ſimile Teſtamentum ſolemne requirantur, ex quibus facilè aliqua poteſt deficere, sicque valor Teſtamenti periculo impugnationis ſubjacere. Quare communiter ſuadent Doctores, ut pro majori ſecuritate tale Teſtamentum ſcriptum, prætermiſsis aliis ſolemnitatibus, potiùs tradatur ad Acta, apud quæ eodem gaudet privilegio, ac ſi foret ſolemne. Quómodo autem hæc extraditio fiat, indagatur in præſenti: ad quod Reſp. Extraditionem Teſtamenti ad Acta fieri modô ſequenti. Si Teſtator adhuc ſanus ſit; ipſemet perſonaliter Judicem, ſeu Magiſtratum adeat extradendô huic ſuam ultimam voluntatem clauſam, & rogandô, ut Auctoritate Judicis ſuſtineatur, ſibíque Recepiſſe conſignetur. Quódſi Teſtator domi ægrotus decumbens, aliámve ob cauſam Judicem accedere nequeat, eundem mediante aliquo Procuratore, alióve prudenti homine requirat, ut vel ipſemet ad domum ægroti dignetur venire, vel ſaltem alios ſuo nomine deputare, qui Teſtamentum ad Acta recipiant. Venientem autem Judicem, ſeu Deputatos cum debita reverentia excipiat, eísque Teſtamentum, & quidem clauſum ac obſignatum, ſi inibi contenta celare cupit, extradat dicendô, quòd in hac charta contineatur ſua ultima diſpoſitio, liberrimè, & pleno intellectu facta; roget proin, ut ad Acta recipiatur, & ſibi aliquod Recepiſſe, ſeu authentica atteſtatio de receptione extradatur. *

Addi-

Additio III.

* Cæterùm conformiter Juri Canonico *l.* 3. *Decret. tit.* 26. §. 9. à Testatore, suam ultimam dispositionem ad Acta dante, adhuc tria utiliter annotanda veniunt: nimirum I. Quòd etiam Judici aliàs incompetenti simile Testamentum dari queat; hinc valet, gaudétque privilegiô Testamenti ad Acta, sive Consilio Aulico, aut alicui Regimini, sive Magistratui, aut loci Præfecto ac Judici, etiam alterius civitatis offeratur; quamvìs hic Judex foret aliàs dignitate inferior Testatore, modò habeat jurisdictionem ordinariam civilem ad certas causas non restrictam. Pariter tanquam privilegiatum subsistit, si à Laico apud Judicem Ecclesiasticum, vel econtra à Clerico apud Judicem Laicum deponatur. II. Notetur, quòd, si ad Acta Judicis in communitate consistentis suam ultimam dispositionem dare intendit, mittere debeat ad primarium talis Communitatis, puta ad Præsidem Consilii, aut Cancellarium, vel ad Consulem illum, qui pro tempore fungitur officiô, eúmque requirere, ut curet deputari quosdam ex illo Senatu vel Consilio, qui Testamentum ad acta suscipiant. III. Notetur, ut, si unicus Judex, vel unus tantùm Deputatus veniret ad ægrotum, extraditio Testamenti fiat in præsentia duorum testium pro majori securitate & fidei robore conformiter *c.* 28. *de Test. & Attest.*

Additio IV.

* Quær. III. An sufficiat ad rationem Testamenti privilegiati ad Acta, si Testator ægrotus, non exspectans adventum Judicis, seu Deputatorum à Magistratu, mittat per tertium Testamentum suum clausum ad eosdem? Resp. Si per duos testes, vel aliunde probari queat, illum tertium fuisse constitutum ab ægroto ad hunc finem Procuratorem, tunc probabiliter sufficit; aliàs verò non. Quinimò adsunt Auctores, qui cum Konig, Schmalzgruber, & Chlingensperg. *lib. 2. Instit. tit. 10. q. 29.* negant, etiam primum sufficere, adeóque securissimum erit, ut Testator vel ipsemet accedat, vel ut ægrotus exspectet venientem ad se Judicem aut Deputatos, quibus Testamentum scriptum extradat, prout etiam suadetur *in lib. 3. Decret. tit. 26. n. 723.* *

DISTINCTIO IV.

De Mutuo, & Contractibus onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Mutuum dupliciter accipitur.*

3. *Mu-*

3. *Mutuum ùt contractus, quid?*
4. *Declaratur ejus definitio.*
* *Solutio notabilis objectionis.*
5. *In Mutuo dominium rei transfertur in Mutuatarium.*
6. *Qui possint Mutuum dare, vel accipere?*
7. *Civitas, Ecclesia, Monasterium &c. quando obligetur ex Mutuo?*
8. *Filiifamilias mutuò accipientes sine consensu Parentum, juvantur S. C. Macedoniano.*
9. *Limitatur hoc in pluribus casibus.*
* *Utrùm Juramentum enervet Senatusconsultum Macedonianum, videtur distinctione solvendum. Addit. I.*
* *Tractatur etiam de Senatusconsulto Vellejano quoad mulieres. Addit. II.*
* *Quo loco sit facienda solutio pecuniæ mutuatæ? in Append. Addit. I.*
* *Quo tempore ea sit præstanda? Addit. II.*
* *An eadem fieri possit per partes? Addit. III.*
* *Qno ordine? Addit. IV. V. VI. & VII.*
* *De qua sorte sit facienda? Addit. VIII.*
* *Declaratur magìs difficultas per aliquem casum. Addit. IX.*
* *Solvitur notabilis objectio. Addit. X.*
* *Mutuam si quis actualiter nondum accepit pecuniam, & tamen jam dedit obligationem de receptione, quómodo tali succurrendum? Addit. XI.*
* *Debitor Mutuum accipiens, si non sit solvendo, ad quidnam adigi possit? Addit. XII.*

1. POst contractus gratuitos, nec non & Testamenta agendum restat de Mutuo, & de Contractibus onerosis, qui magis propriè sunt Contractus, utpote reciprocam hinc inde obligationem continentes. Agitur autem inprimis de Mutuo, eò quòd Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum notitia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis Usuræ vitium admisceatur. Et quidem

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuò traditur, interdum verò ipsum Contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsenti de Mutuo.

3. CONCL. I. *Mutuum*, ùt sumitur pro ipso Contractu seu mutuatione, rectè describitur, dicendô: Mutuum est traditio rei numerô, pondere, vel mensurâ constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex *l. Mutuum. ff. de rebus creditis*, & tradit Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 20. num. 3.*

4. Dicitur, *traditio rei:* quia mutuum perficitur traditione, & ante actualem rei mutuatæ traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, *rei numerô, pondere, vel mensurâ constantis:* quia hujusmodi rebus fieri solet Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro. Dicitur ulteriùs, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*

quia

quia *Mutuum* dicitur, quasi *ex meo tuum*; ita enim à me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur; *cum obligatione, ut similis in specie restituatur*: si enim reddenda sit res alterius speciei, non erit Mutuum, sed Permutatio, prout fieret, si pro vino mihi dares frumentum. Quódsi verò eadem numerô res foret restituenda, etiam non esset Mutuum, sed Commodatum, vel Depositum, prout notatur *cit. l. Mutuum. ff. de rebus creditis.* & alibi.

Additio.

* Quòdsi opponas contra hanc I. Conclusionem, posse locò mutuati auri totidem quoad valorem reddi in argento, nisi expressè conveniatur, ut iterùm in auro restituatur, adeóque non requiri ad rationem Mutui semper, ut restituatur à Mutuatario eadem res specie: nam aurum, & argentum utique specie differunt. Respond. disting. conseq. non requiritur ad rationem Mutui, ut res semper specie physica eadem restituatur, conc. non requiritur saltem eadem specie morali, neg. conseq.

Nec exinde inferas, quòd sequeretur ad rationem Mutui sufficere, si e. g. locò frumenti daretur in æquivalenti pecunia vel vinum, quoniam in æstimatione morali censeretur idem reddi: nam *contra est*, quòd tunc non ampliùs quidpiam redderetur ejusdem moraliter speciei in se, sed tantùm in æquivalenti, nec esset ille contractus *Mutui*, sed potiùs, si locò frumenti daretur pecunia, foret contractus Emptionis,

ac

ac Venditionis, aut, si locò frumenti substitueretur in æquivalenti vinum, aut oleum, diceretur contractus Permutationis: non tenetur autem ille, qui alteri quidpiam dedit Mutuum, locò contractus Mutui acceptare contractum Emptionis, aut permutationis.

Cur verò quoad pecunias sufficiat ad rationem Mutui, si locò auri reddatur argentum, & cur idem dici nequeat, si locò frumenti daretur in æquivalenti oleum, vel vinum, ratio est, quia in pecuniis mutuatis non tam attenditur ad ipsam materiam monetæ regulariter, nisi desuper speciale pactum intercedat; quàm ad valorem extrinsecum ejusdem auctoritate publica constitutum, qui valor potest utique esse idem etiam respectu argenti: econtra verò in aliis rebus, si mutuantùr, respicitur ad ipsam materiam mutuatam, & consequenter Mutuatarius debet verè eandem in se speciem restituere, nec tenetur mutuans aliam acceptare. Videatur præter inferiùs dicenda desuper Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. sect. 1. §. 3. n. 7. & seqq.* *

5. CONCL. II. In Mutuo rei datæ dominium transfertur in Mutuatarium; unde si res mutuata pereat, quocunque tandem casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita *cit. lib. Mutuum. ff. de rebus creditis*, éstque communis. Ratio est; quia quælibet res Domino suo perit: atqui in Mutuo datum de meo fit tuum, ùt ipsum nomen significat; ergo transfertur dominium rei in eum, qui rem mutuò accipit, qui dicitur *Mutuatarius*.

6. CON-

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere poſſunt, etiam Mutuum dare, & accipere poſſunt. Ita communis, & patet ex terminis: quia contrahere ùt ſic tanquam genus complectitur ſub ſe omnes Contractus, & conſequenter etiam Mutuum. Solùm duo valde notabilia quoad propoſitum ſunt addenda; itaque

7. Notandum inprimis occaſione dictorum, quòd Civitas, Eccleſia, Monaſteria, aliáque pia loca ex Mutuo, quod eorum Rectores vel Adminiſtratores ſuſceperunt, tunc ſolùm obligentur, ſi Creditor, in quem onus probandi rejicitur, oſtenderit, pecuniam in Civitatis, vel Eccleſiæ, aut aliorum piorum locorum utilitatem fuiſſe converſam: aliàs enim ſoli Adminiſtratores conveniri poterunt, non verò Civitas, vel Eccleſia. Ita Ludov. Engel *tit. de pactis n. 43.* ídque deſumitur ex *l. Civitas. ff. de rebus creditis.* junctô *cap. 1. de Solutionibus,* cum concordantiis.

8. Notandum ulteriùs, de Filiisfamiliaspeculiariter eſſe conſtitutum in Jure Civili per Senatusconſultum Macedonianum, quòd, ſi filii ſine conſenſu parentum pecuniam mutuò acceperint, neque ipſi, neque parentes ipſorum teneantur eam ſolvere, ſed poſſint contra excipere per dictum Senatuſconſultum Macedonianum. Et hoc privilegium factum eſt non tam in favorem filiorum, quàm parentum, quorum vitæ filii inſidiabantur, ut hæreditate paterna potiti debita contracta ſolverent: quod quidem privilegium habet locum etiam in Foro

interno, seu conscientiæ. Lessius *l. 2. c. 20. n. 8.* Herincx *disp. 3. de Contractibus, n. 5.* Sanchez, & alii.

o. Limitatur hoc I. Nisi filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, nam tunc ipse ex his tenetur solvere, nec potest uti exceptione S. C. Macedoniani. Limitatur II. Quando filius publicè putabatur esse sui juris. Limitatur III. Si filiusfamilias mutuò accepit non pecuniam, sed rem aliam: ùt triticum, vinum, & similia: nam lex solùm loquitur de Mutuo pecuniario. Limitatur IV. Si pecunia versa sit in commodum Parentum; aut hi soliti fuerint, pecuniam à filiis acceptam solvere. Limitatur V. Si pater debuisset eam secundùm rectam rationem suppeditare: ùt si filius absens causâ Studiorum accipiat Mutuum necessarium, ut vivat, vel libros emat &c. nam hujusmodi expensas secundùm rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius juravit se soluturum; nam tunc non poteri uti exceptione S. C. Macedoniani, sed tenebitur solvere, quando commodè poterit: quia omne juramentum servandum est, quod sine peccato observari potest.

Additio I.

* Hanc ultimam limitationem equidem P. Pichler in suo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *Lib. 5. tit. 19. n. 15.* admittit, si mutuans filiusfamilias factus fuerit exinde ditior, non luridè has pecunias mutuatas dilapidandô: aliàs

alias verò negat tale juramentum ſtringere ad ſolutionem Mutui, ex ea ratione ſatìs efficaci; quia nimirum talis renuntiatio juramentô firmata, ſi obligaret, cederet in præjudicium Tertii, nimirum Patris, in cujus favorem Senatûs conſultum Macedonianum potiſſimè conditum fuit; quia is adhuc exponeretur periculo inſidiarum &c. nullum autem juramentum obligat tendens in præjudicium Tertii innocentis. *

Additio II.

* Notandum finaliter, de Mulieribus pariter eſſe ſpecialiter per Senatûs conſultum Vellejanum decretum in Jure, quòd, ſi pro aliis mutuò quidpiam accipientibus fidejubeant, talis fidejuſſio regulariter nulla ſit, ita, ut ne quidem tales Mulieres in conſcientia obligentur in defectu principalium Debitorum ad ſolvendum Mutuum, niſi, de jure communi loquendô, hæc fidejuſſio ſtet inſtrumentô deſuper publicè erectô, & tribûs teſtibûs ſubſignatô. *L. Antiquæ. 23. §. fin. C. Ad Senatûs conſultum Vellejanum*, ubi præterea certiorari debent dictæ fæminæ de Privilegio Senatûs conſulti Vellejani, an huic velint expreſſè renuntiare; aliàs enim vî dicti privilegii Senatûs conſulti Vellejani (quod ipſis peculiariter ob fæmineam levitatem, & judicii imbecillitatem, ne tam faciliter inducantur, conceſſum eſt) adhuc contra talem fidejuſſionem poſſent excipere. Videantur deſuper Jus Canon. Patris Reiffenſtuel

lib. 3. Tit. 22. num. 18. & seqq. ac Illustrissim. D. Schmid in Comment. ad Jus Municipale Bavaricum, Land-Recht *Tit. 1. art. 11. ac seqq.* Tu Confessarie cave, ne facilè te similibus immiſceas, nisi in Jure communi, & patrio (ubi sæpe particularia statuuntur) sis versatus, aut saltem allegatos Auctores, vel alios authenticos priùs desuper consulueris. *

APPENDIX.

Additionalis continens varia Quæsita de Mutuo.

Additio I.

* QUær. I. Quo loco solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei sit facienda? Resp. solutionem faciendam esse in eo loco, in quo pecunia vel alia res mutuò data est; nec Debitor tenetur Mutuum, quod restituitur, ad alium locum propriis expensis mittere, nec Creditor obligatur in alio loco acceptare, nisi sponte cum Debitore consentiat, ut in alio loco solvatur, aut nisi aliter fuerit expressè conventum tempore dati Mutui. Ita deduco ex Jure Canonico *lib. 3. Decret. tit. 23. num. 54.* Ratio est: quia nullus convenientior, quàm locus dati Mutui pro solutione assignari potest, uti fusè deducit Lessius de J. & J. *lib. 2. cap. 15. Dub. 8. num. 56.* *

Addi-

Additio II.

Quær. II. Quo tempore ſolutio mutuatæ pecuniæ, vel alicujus rei ſit facienda? Reſp. I. Si tempus certum fuit in Contractu Mutui præfixum, illud quoad ſolutionem obſervari debet, ita quidem, ut, ſi ex culpabili dilatione ſolutionis Creditor patiatur damnum, id debeat à Debitore reſarciri: nam *Mora ſua cuilibet eſt nociva. Reg. 25. Juris in 6.* Nec per hoc debitor excuſatur, quòd elapſô terminô ſolutionis præfixô Creditor non inſtiterit pro ſolutione; nam etiam eo non urgente ipſe dies præfixus interpellat pro Creditore. *cap. fin. De locato, & conducto.* junctâ Gloſſâ ℣. *Statuta.* Unde talis, etſi non teneatur à ſtatu ſuo omnino cum magno dedecore decedere, obligatur tamen in eodem juxta communem DD. parciùs vivere, ac remittere de ſplendore apparatûs, conviviorum, famulorum, equorum, ludorum &c. uti optimè advertit Pater Sporer *Tract. 4. in Decalog. c. 4. ſect. 3. num. 65.* quatenus exinde debito tempore ſuis Creditoribus ſatisfacere queat. Quod bene notent Confeſſarii, ſi tales obærati cum eodem luxu ad Confeſſionale veniant.

Reſp. II. Si nullum tempus fuit ſolutioni à Creditore præfixum, & Creditor poſſet facilè ſolutionem petere, modò vellet, in ſimili caſu poteſt eadem differri, usque dum Creditor exigat; dummodo non prævideatur, ipſum Debitorem interea dejici in ſtatum impotentiæ ſolvendi. Ita in Jure Canonico *lib. 3. Decret.*

Tit. 23. num. 47. citatur pro hac sententia communis, & ratio est; quia in Jure solùm tunc obligatur debitor absque monitione ad solvendum, quando præfixus est certus dies: ergo à sensu contrario, si is præfixus non fuit, nec Lex aliunde specialiter monet ad solvendum, poterit solutionem differre, usquedum petatur. Quinimo non desunt graves Auctores, qui defendunt, in simili casu (ubi nimirum nec specialis aliqua lex, nec dies præfixus, nec ipse Creditor interpellant Debitorem ad solvendum) extingui debitum præscriptione, si intra 30. annos Mutuum à Creditore non exigitur: sicuti à pari etiam servitutes reales rusticæ, ac personales extinguuntur præscriptione per non usum; ubi nec alter, cujus prædium servituti subjectum fuit, tenetur monere priorem, ut is utatur jure suo, antequam id præscriptione extinguatur: utì jam dictum *Tract. 7. Dist. 6. quæst. 3. post num. 24. Addit. II.* & ita quidem sentiunt Panormitanus, Bartolus, Hostiensis, Schmier & alii apud, & cum Patre Pichler in Candidato abbreviato Jurisprudentiæ *lib. 2. tit. 26. num. 18.* *

Additio III.

* Quær. III. An solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei debeat tempore præfixo simul, & semel præstari ex integro, vel num fieri possit per partes? Resp. Nisi Creditor ipsemet velit esse contentus cum solutione per partes, aut aliter tempore contractûs Mutui conven-

tum

tum fuerit, solutio debet fieri simul & semel ex integro, sicuti simul & semel illa Summa mutuata accepta fuit, utì supponitur. Ratio est; quia solutio per partes sæpe non exigua incommoda & pericula sibi annexa habet, quæ talis Creditor non tenetur subire, utì rectè statuitur *L. Planè. 3. ff. Familiæ Erciscundæ.* *

Additio IV.

* Quær. IV. Quo ordine hæc solutio Creditoribus à Debitore sit præstanda? Antequam respondeam,

Notand. I. Ex Communi DD. quòd ille Debitor, qui habet sufficientia media ad satisfaciendum omnibus, ad nullum in solvendo adstringatur ordinem, dummodo cuilibet Creditorum debito tempore solvat id, quod debet; quæstio igitur solùmmodo agitatur de eo Debitore, cui deficiunt media ad satisfaciendum omnibus Creditoribus. Ubi

Notand. II. Quòd Creditores alii dicantur Hypothecarii, & alii Chirographarii. *Priores* vocantur, qui sibi non solùm obligatam habent personam Debitoris, sed etiam immediatè res ejusdem, ídque vel expressè per factum hominis, puta per legitimum instrumentum, vel tacitè per ipsummet Jus. *Posteriores* verò, qui solùm ipsam personam Debitoris sibi immediatè tenent obligatam.

Notand. III. Quòd tacitam Hypothecam in bona Debitoris per ipsummet Jus, etsi alia expressa mentio desuper in aliquo instrumento non fiat, habeant Uxores in bona Mariti quoad

ſuam dotem allatam, Pupilli in bona Tutoris, Minorennes in bona Curatoris, ſi quem habeant, & cauſæ piæ in bona ſuorum Adminiſtratorum; item reſpectu ſuorum Debitorum omnes reliqui, qui in ſequenti proxima additione ponuntur antè Creditores Chirographarios, etſi non habeant aliquam Hypothecam expreſſam. Hîs notatîs *

Additio V.

* Reſp. I. De Jure communi, ſi Debitor non eſt ſufficiens ſolvendi omnibus Creditoribus de bonis ſuis, talis ordo in præſtanda ſatisfactione obſervari debet. I. Solvantur ſumptus judiciales ratione proceſſûs Edictalis &c. juſtè prætenſi. II. Solvantur ex bonis Debitoris ab Hæredibus (ſi principalis jam foret mortuus) expenſæ funebres. III. Debita tempore ultimæ infirmitatis apud Medicos, & Pharmacopolas, vel Chirurgos contracta. IV. Quòd ſi Debitor haberet propriam domum, eâ venditâ, de comparata exinde pecunia ante alios ſatisfiat illis Creditoribus, qui priùs ad eam emendam, vel ædificandam, aut reparandam, ſeu conſervandam materialia, vel pecunias dederunt mutuas. V. Præſtetur ſatisfactio Uxori quoad dotem allatam, ſi eadem à Marito fuerit conſumpta. VI. Satisfiat Pupillis, Minorennibus, vel Cauſis piis ex rebus Debitorum, ſi Debitores hi fuerint Tutores, Curatores, vel Adminiſtratores cauſarum piarum, & bona ſibi concredita diſſipaverint. VII. Succedat Fiſcus. VIII. Solvantur alii Creditores Hypothecarii, qui antecedenter

denter non ſunt memorati, quin & iſti præponuntur aliis poſt quartam claſſem collocatis, puta Uxori, Pupillis, Minorennibus, & Cauſis piis, ac Fiſco in ordine ad ea bona, reſpectu quorum oſtendere poſſint, quòd jam habeant anteriorem, ſeu antiquiorem, quàm allegatæ perſonæ Hypothecam. Quòd ſi ſubinde ſimul concurrant plures Creditores Hypothecarii ejusdem claſſis, ſeu ordinis, ac qualitatis (puta ſi pluribus mutuantibus pecuniam ad emendam domum eadem ſit hypothecata) præponatur antiquior: nam apud hos verificatur commune illud *Regulæ 54. Juris. in 6. Qui prior eſt tempore, potior eſt jure.* IX. Veniant Creditores Chirographarii ſpeciali quodam privilegiô muniti; quales teſte Pichler in ſuo Jure Canonico abbreviato *Lib. 3. Decret. Tit. 23. num. 6.* ſunt dantes Mutuum ad emendam, vel reparandam domum, aſt ſine conſtitutione Hypothecæ: item Reſpublica, Civitas, Communitas, Eccleſia, Monaſteria, Cauſæ piæ, vel Pupilli Hypothecâ deſtituti. X. Demum, ſiquid adhuc ſupereſt de bonis Debitorum, detur Creditoribus Chirographariis ſimplicibus, ſingulis proportionaliter pro ſua rata, ita, ut, qualis eſt proportio debiti quoad quantitatem, talis ſit proportio ejus, quod quisque accipit ad id, quod alii accipiunt. Videatur Jus Canonicum *Lib. 3. Decret. Tit. 23. num. 79. & ſeqq.* ubi plures pro hoc ordine reſtitutionis Leges inveniuntur.

Reſp. II. De Jure Bavarico vî Statutorum Municipalium *de Proceſſu Edictali. Titulo 2.*

Sequens servatur ordo in solvendis Creditoribus. I. Ponuntur sumptus Judiciales. II. Impensæ funerales, quibus æquiparantur expensæ in Medicos, Pharmacopolas, & Chirurgos. III. Merces operariorum, & famulitii domestici quoad unum annum sui servitii. IV. Qui tribuerunt pecunias ad reparandam, vel comparandam domum modô superiùs indicatô; item qui dederunt frumentum ad seminandum in agro; pariter huc reducuntur ea, quæ sunt debita Principi ex Collectis, ac Tributis justis; utì & debita Domino directo ex præstationibus dominicalibus sui coloni. V. Veniunt Uxores quoad dotem & contradotem, seu donationem propter nuptias: item quoad Morgenaticam, seu illam donationem, quam Maritus facit Uxori in remunerationem delibatæ Virginitatis, imò etiam quoad allata Marito Paraphernalia, saltem si expressam sibi desuper Hypothecam constituerint. VI. Pupilli, Minorennes, Communitates, ac Causæ piæ, utì in systemate priori. VII. Fiscus &c. VIII. Illi Creditores alii, qui sibi de expressis Hypothecis vigilârunt per instrumenta publica coram ordinario Magistratu erecta. IX. Illi Hypothecarii, quorum instrumenta non coram Magistratu ordinario, sed præcisè coram aliquo Notario, & Testibus, vel ab ipso Debitore adhibitîs tribûs Testibûs sunt erecta, & sigillata. X. Chirographarii illi, qui nullam quidem nec tacitam, nec expressam habent Hypothecam, bene tamen aliquod personale privilegium, vî cujus reliquis non sic privilegiatis Chirographariis

riis præferuntur. Videatur in casu emergenti Illustriss. Dom. Schmid de Processu Edictali. *

Additio VI.

* Quær. V. An Debitor non sufficiens ad satisfaciendum cuilibet ex Creditoribus teneatur non solùm in foro externo, sed & foro interno anteferre Creditori Chirographario Hypothecarium, sive expressè, sive tacitè sibi obligata habentem bona Debitoris? Resp. Talis Debitor quoque in foro interno, & in conscientia tenetur quoad bona hypothecata Creditorem hypothecarium anteferre Chirographario etiam anteriori, seu antiquiori, positô, quòd Debitor dandô dicta bona Chirographario non ampliùs posset alteri Hypothecario satisfacere. Ita eruitur *ex L. Eos, qui. C. Qui potiores in pignore.* quæ Lex vel ideò etiam obligat in conscientia, quia fundatur in ipsa æquitate naturali: nam quoniam per Hypothecam sive expressam, sive tacitam non solùm Debitor, sed ipsa res quoque obligatur, ac fit quasi inchoativè Creditoris; hinc sicuti Dominus rei præferendus est aliis Creditoribus, ita & Creditor hypothecarius Chirographario meritò præferri debet. Atque hinc talis Creditor hypothecarius, si ipso insciô Debitor rem hypothecatam alienaverit; eandem post excussionem Debitoris principalis actione reali hypothecaria persequi potest, apud quemcunque Possessorem ea extiterit. *L. Persecutione, & Authent. Hoc si. C. de Pignoribus &c.* *

Additio VII.

* Quær. VI. An, si duo Creditores hypothecarii ejusdem classis ac qualitatis simul concurrant, an, inquam, pro tunc non possit quoad conscientiam, & in foro interno occultè Debitor solvere ex his illum, qui magis sibi placuerit, positô, quòd nequeat satisfacere utrique? Resp. negativè: deberet enim cæteris paribûs etiam in conscientia anteponi in ordine ad bona hypothecata Creditor ejusdem ordinis anterior, seu qui habet jus antiquius, ac prius, si talis adsit. Ita habetur *Reg. 54. Juris. in 6.* Et patet ex paritate à matrimonio desumpta: sic enim, si Bertha promisit Matrimonium Titio & postea Cajo, etiam in conscientia, ac foro interno præponi debet Titius; quia habet jus prius, ac antiquius Cajô.

Nec dicas; Quoad Creditores chirographarios, si plures adsint, non attenditur ad prioritatem, & posterioritatem temporis, sed potest à Debitore, impotenti omnibus ex integro satisfacere, præponi ille, qui priùs petiit debitum. *L. Scimus. 22. §. Etsi præfatam. 4. C. De jure deliberandi &c.* ac nullo ex ipsis petente, inter similes chirographarios Creditores fit divisio pro rata cujuslibet: ergo pariter sic fieri poterit quoad Creditores hypothecarios: si plures similes ejusdem ordinis concurrant, & consequenter Debitor non tenetur in conscientia antiquiorem præponere.

Respon-

Respondeo enim inprimis, non deesse AA. qui apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 403.* cum Card. de Lugo, Valentia, Toleto, Medina &c. negant antecedens, nimirum, quòd in debitis chirographariis Creditor recentior possit anteponi antiquiori: sed quoniam cum nostro Francisco Henno quoad Creditores chirographarios S. Antoninus, Sylvester, Layman, Herincx, Castropalao, Sporer, Bonacina, Busenbaum, ac RR. communiter concedunt illud antecedens ob satìs claram Legem superiùs allegatam, forsan, utì in Præscriptione, ita & hìc ad acuendam magìs vigilantiam & diligentiam taliter per Dominium altum ob graves rationes disponentem specialiter circa Creditores chirographarios; hinc ego transmissò illo antecedentî nego consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia chirographarii Creditores præcisè sibi habent immediatè obligatam personam Debitoris, hypothecarii autem etiam immediatè ac determinatè bona ejusdem; hincque mirum non est, quòd præcedat in ordine ad ista bona hypothecata ille, qui in eadem antiquius jus habet, præsertim cùm hìc non habeamus contrariam Legem, quinimò *Regula 54. De Regulis Juris. in 6.* cæterîs paribûs positivè stet pro Creditore hypothecario antiquiori. Plura si cupis, fusiùs vide apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 374. & seqq.* qui etiam *num. 388.* subjungit, ut, si quoad anterioritatem, vel posterioritatem debitorum solvendorum consulatur Theologus, seu Confessarius, is in casibus difficilioribus non resolvat ex tempore, sed

potiùs

potiùs remittat ad Juristas, aut consulat Auctores; nam plurima hîc pendent à Jure positivo, & Legibus particularibus, vel consuetudine certorum locorum. *

Additio VIII.

* Quær. VII. In qua sorte, pretio, & valore pecunia mutuata sit solvenda; si interea eadem quoad valorem suum crescat, vel decrescat? Resp. Nisi expressè aliter fuerit conventum, pecunia mutuata solvi debebit tempore debito in eo valore, in quo fuerat dicta pecunia tempore dati Mutui, absque eo, quasi deberet Mutuatarius restituere Mutuanti certam sortem monetæ. Ita sentiunt Layman, Covarruvias, & alii inferiùs citandi. Quinimò Pichler. *lib. 3. Decretalium. Tit. 23. num. 14.* pro Germania specialiter addit, si ibidem juxta communem usum, ac praxin conventum fuerit, ut in restitutione Mutui solvantur floreni Rhenani, gût Rheinische Gulden, solutio fieri possit tam in moneta aurea, quàm argentea tali, quæ non tantùm in una limitata regione, sed communiter usualis est, nisi expressa conventio, vel saltem implicita de aliquo certo metallo ex circumstantiis specialibus desumi queat: quales circumstantiæ speciales forent, si fuisset conventum, ut solutio fiat *Monetâ Rhenânâ in auro*, tunc enim in auro solutio deberet fieri; quia floreni argentei non solent in Germania ponderari, sicuti moneta aurea,

aurea, utì citatus Auctor ex Werhnero Minſinger, & Franciſco Schmier advertit. *

Additio IX.

* Porrò, ut totum clariùs intelligatur, formatur ſequens caſus. Tempore hoſtili hoſtes inter alias (utì vocant) contributiones exigunt à quodam oppido ter mille quingentos florenos in moneta noſtra, omnia aliàs, ſi Cives renuerent, devaſtaturi. Magiſtratus dicti oppidi depauperatus, cum conſenſu Civium, ut ſe redimat à vexa, mutuò à quodam divite accipit mille ducatos, qui pro tunc, ſupponamus in caſu, computandô quemlibet aureum pro tribus & medio floreno in moneta noſtra, Summæ 3500. florenorum æquivalebant. Intra aliquod tempus quilibet ſimilis aureus diminuitur quoad valorem mediô florenô, ſicque mille tales non ampliùs 3500. ſed ſolummodò 3000. æſtimantur florenîs. Quærit itaque Magiſtratus, an ſatisfaciat, nec ne, ſi terminô præfixô Mutui finitô, reddat ſimiles in ſpecie, prout accepit, mille aureos? Item invertamus caſum, ponendô, quòd quilibet Ducatus intra hoc tempus in valore adhuc mediô florenô aſcendiſſet, ita, ut 1000 Ducati Bavarici pro nunc non ampliùs, utì tempore dati Mutui, conficiant Summam ter mille quingentorum, ſed quater mille florenorum: quæritur, an Magiſtratus, hoc non obſtante, debeat reſtituere mille Ducatos ejusdem ſpeciei, prout mutuos accepit; vel num ſufficiat, ſi totidem

reſti-

restituat, ut æquivaleant ter mille quingentis florenis, prout æstimabantur, quando Magistratus mutuum accepit? Resp. Magistratum nec satisfacere in primo casu, quo valor cujuslibet aurei mediô florenô descendit, si tantùm mille tales aureos in specie mutuanti redderet; nec in altero casu, quo valor cujuslibet aurei mediô florenô ascendit, obligari restituere similes mille aureos in specie, sed, nisi fuerit in mora culpabili solvendi, aut expressè aliter conventum fuisset, sufficere, si vel in alia moneta 3500. florenos, vel in auro reddat *octingentos septuaginta quinque* similes aureos, qui ascendente valore, computandô nunc quemlibet aureum pro quatuor florenis, conficiunt in æstimatione ter mille quingentos, qualem Summam tempore hostili Magistratus mutuò accepit. Ita Molina *de J. & J. Tom. 2. Tract. 2. Disp. 312. Conclus. 1.* Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. sect. 1. num. 11.* & Castropalao *part. 7. Operis Moralis de J. & J. tract. 32. disp. 4. punct. 1. num. 7.* Ratio nostra colligitur ex jam dictis; quia nimirum in pecunia non tam intrinseca bonitas materiæ (nisi deducatur in pactum) attenditur, quàm valor extrinsecus, quo auctoritate publicâ illa pecunia tempore dati Mutui communiter æstimabatur, prout erui potest ex Jure Canonico *cap. Olim. De censibus:* ubi decernitur, censum esse solvendum secundùm monetam priorem & non posteriorem, quæ fortè curret minoris valoris. Et *cap. Cùm Canonicis. Tit. eodem.* statuitur, Pensionem esse solvendam juxta æstimationem prioris

prioris pecuniæ, quando impoſita eſt penſio. Videri poteſt de hoc fuſiùs in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 23. §. 2.* *

Additio X.

* Dices cum Adverſariis. Qui mutuò accepit 1000. ſcaphas frumenti, non tenetur plus, nec poteſt minus, quàm totidem in ſpecie reddere ſcaphas, ſive valor frumenti tempore, quo tenetur reſtituere, interea quoad pretium deſcenderit, ſive aſcenderit. *L. Cùm quid. 3. ff. de rebus creditis.* ergo etiam, qui acceperit mutuò 1000. aureos, non tenetur plus, nec poteſt minus, quàm 1000. aureos in ſpecie reſtituere, ſive valor monetæ intra illud tempus decreverit, ſive creverit. Reſp. Negandô conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt: quia in aliis rebus extra pecuniam, principaliter in Mutuatione, intrinſeca bonitas materiæ mutuatæ reſpicitur, prout teſte Caſtropalao uſu & conſuetudine confirmatum eſt, & nos jam ſupra *diſt. 2. quæſt. 3.* agendô de depoſito, in quodam caſu inſinuavimus; econtra verò in pecunia potiùs ad extrinſecum valorem attenditur, prout eruitur ex jam ſuperiùs allegatis textibus Juris Canonici. *

Additio XI.

* Quær. VIII. Quid agendum illi, qui fidens alteri, à quo petiit mutuò pecunias, ſcribit obligationem, quaſi eas jam acceperit, cùm

tamen

tamen datum adhuc nil fuerit? Resp. Talem in foro quidem interno ad nihil teneri; interea tamen, quia in foro externo contra ipsum produceretur scripta illa obligatio, qua fatetur, se memoratum Mutuum actu accepisse, in eo casu, si à parte rei nihil adhuc accepisset, poterit se defendere per integrum biennium, à tempore contractûs Mutui computandum, exceptione *non numeratæ pecuniæ*, & tunc prætensus Creditor debet positivè probare, quòd pecuniam mutuam dederit, alioquin cadet causâ, licèt scriptam alterius obligationem exhibeat. Ita deducitur *ex toto Titulo C. De non numerata pecunia.* Ratio est: quia desiderans rem aliquam sibi dari mutuò spe citiùs obtinendi Mutuum, de facili inducitur ad anticipandum confessionem accepti, quod à parte rei promissum quidem, sed nondum acceptum fuit, sicque tali pauperculo per exceptionem non numeratæ pecuniæ in jure subvenitur. Econtra verò, si ille, qui alteri mutuavit actualiter pecunias, fidens suo Debitori proximè solutionem promittenti dedisset quietantiam, quasi actu jam solvisset, cùm tamen nihil restituerit, in eo casu posset Creditor intra spatium 30. dierum (ast non ultra) contra suum Debitorem pariter excipere de non numerata pecunia, túncque tenebitur Debitor probare solutionem, non obstante, quòd exhibeat quietantiam de solutione jam facta. *L. In contractibus. C. De non numerata pecunia.* Cautio autem contra similes exceptiones erit, si super hunc contractum Mutui adhibeantur testes,

seu

ſeu omninò erigatur inſtrumentum publicum, in quo tabellio atteſtetur, in præſentia ſui, & teſtium, pecuniam eſſe numeratam. Ita cum Layman, Molina, & Haunoldo Sporer *Tract. 6. in Decal. cap. 4. ſect. 1. n. 29.* la Croix *lib. 3. part. 2. num. 840. &* Chlingenſperg. *lib. 3. Inſtitut. Tit. 22. q. 7. ac ſeqq.* *

Additio XII.

* Quær. IX. Si Debitor Mutuum accipiens non ſit ſolvendo, ad quidnam adigi poſſit? Reſp. I. Talis Debitor, ſi fuerit Laicus, & ad Judicem delatus, vî Juris communis debebit cedere bonis, ac permittere, ut ea ſubhaſtentur. Ita deciditur *L. 1. C. Qui bonis cedere poſſunt.* Debebunt tamen ipſi relinqui neceſſaria ad ſuſtentationem; *Nec enim fraudandus eſt alimentîs quotidianîs*, inquit *Lex. Qui bonis. ff. de ceſſione bonorum.* Cæterùm talis Ceſſionarius per dictam ceſſionem neutiquam deobligatur à ſolutione, in quantum poteſt, ſi poſtea ad pinguiorem fortunam venerit, utì clarè habetur. *L. Is, qui. ff. de ceſſione bonorum.* Reſp. II. Si talis Debitor fuerit Clericus, ordinariè, & ſervatîs certîs conditionibûs ei competit *Privilegium Competentiæ*, utì vocatur, vî cujus, nec excommunicari, nec incarcerari poteſt, ſi actione perſonali conveniatur etiam apud Judicem Eccleſiaſticum, nec bonis cedere tenetur. Ita habetur expreſ è *cap. Odoardus. de ſolutionibus.* & ratio ulterior eſt quia etiam milites obærati non tenentur cedere bonis juxta

L. 6. & 18. ff. de re judicata: bona autem est argumentatio à milite terrenæ ad militem cœlestis militiæ. Dixi notanter, *Servatis certis conditionibus:* inter quas principalis est, ut ob inopiam taliter sit impotens, ut absque dedecore Statûs Clericalis solvere nequeat etiam quoad partem; aliàs enim contumaciter recusans à Judice Ecclesiastico in carcerem posset conjici, uti notat Fagnanus in citatum Capitulum *Odoardus.* Insuper debet talis Clericus præstare idoneam cautionem de solvendo, si ad pinguiorem fortunam pervenerit; uti citatum Capitulum *Odoardus.* expressè requirit, ac insuper debet abesse omnis dolus erga illum, qui dedit Mutuum, qualis tamen abesse non censeretur, si Clericus tempore dati Mutui se finxisset Laicum, aut si pendente lite super hoc principali debito interea residua bona alienaret in fraudem Creditoris.*

QUÆSTIO II.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

10. *Usura variè accipitur.*
11. *Usura, quid?*
12. *Nomine lucri Usurarii, quid intelligatur?*
13. *Id debet provenire vi Mutui.*
14. *Usura expressa, & Usura palliata, seu virtuali, quid?*

15. *Usu-*

15. *Usuræ sunt prohibitæ Jure tum humano, tum Divino.*
16. *Solvitur parabola Patrisfamilias.*
17. *Deus, an concesserit Judæis exercere Usuras?*
18. *Alia responsio & melior.*
19. *Usura etiam Jure naturali illicita est.*
20. *Solvitur instantia.*
21. *Disparitas magna inter Contractum Locationis, & Mutui.*
22. *Usurarius non comparat dominium rei usurariæ.*
23. *Quid de pecunia usuraria?*
(a) Tract. 7. Dist. 5. n. 28. & 29.
24. *Pœnæ Usurariorum.*
* *An in Usura detur parvitas materiæ?*

10. USura variè accipitur. Primò quidem, prout idem est, ac usus. Deinde pro commodo, sive fructu ex rei usu proveniente; prout Cicero *lib. de Senectute*, ait: *Terra nunquam sine Usura reddit, quod accepit.* Denique sumitur Usura, ut idem est, ac lucrum ex Mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc sensu procedit præsens Quæstio de Usura. Quæ adhuc dupliciter accipi potest, nempe vel pro ipso lucro usurario, prout dicitur quis solvere Usuras; vel pro pacto de lucro temporali supra sortem reddendo præcisè ratione Mutui.

11. CONCL. I. *Usura* est lucrum immediatè ex Mutuo proveniens. Ita communis Doctorum, quamvis Usura hic sumatur pro ipso lu-

cro Usurario. Quódsi verò Usura accipiatur pro contractu Usurario, tunc *Usura* aliud non est, quàm mutuatio cum pacto expresso, vel implicito, recipiendi aliquid supra sortem ratione Mutui.

12. Dicitur, *Usura est lucrum*: ubi nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, ac pretiô æstimabile, quod ultra sortem mutuò datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione debitum sit; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, vel alia res pretiô æstimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex pacto seu debito sibi præstandi ratione Mutui, v. g. rursum sibi mutuandi, apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, & hujusmodi. Uno verbo: *Lucrum Usurarium* est, quidquid temporale, ac pretiô æstimabile ultra sortem mutuò datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito debitum sit; ùt notat D. Thomas 2. 2. *q. 78. art. 2.* communiter receptus, & desumitur ex *c. Si fœneraveris.* & *seqq. 14. quæst. 3.*

13. Dicitur ulteriùs, *immediatè*: id est, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propria sponte aliquid tribuat, aut vicissim obsequium mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, liberalitate, sive gratitudine, aut ex spe alliciendi mutuantem ad continuandum Mutuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tanquam debitum. Additur tandem *ex Mutuo proveniens*: quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ. *c. 1.* & *seqq. 14. q. 3.* Unde

de ſi quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & ſimilibus Contractibus, Uſura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem cenſeatur lucrum ex vi Mutui provenire, requiritur, ut vel expreſſè vel tacitè Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare ad hujusmodi lucrum præſtandum ultra ſortem principalem.

14. CONCL. II. Uſura rectè dividitur in expreſſam, & tacitam ſeu palliatam. Ita communis; & patet explicandô terminos. Et quidem *Uſura expreſſa* dicitur, quando expreſſè exigitur pretium pro Mutuo: ùt ſi quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut poſt annum reddantur ſibi centum, & tot vel tot ultra. *Uſura palliata*, tacita, ſeu virtualis eſt, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis & expreſſi, ſed alterius contractûs nomine, ac ſpecie, velut palliô occultati: ùt ſi mercator ob ſolam dilationem ſolutionis pretii (secùs, ſi ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis &c.) merces multò cariùs vendat: nam hoc in re aliud non eſt, quàm emptori mutuam dare pecuniam, poſt aliquod tempus cum auctario recipiendam; quod reprobatur *c. In civitate. de Uſuris.* Aliud exemplum Uſuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo *num. 26. & 27.*

15. CONCL. III. Uſuræ non tantùm Jure humano Eccleſiaſtico, ſed etiam Divino ſunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum, & habetur apertè in Jure Canonico, quod non ſolùm Uſuras ſub graviſſimis pœnis

prohibet, sed etiam *cap. Super eos, de Usuris.* expressè dicit, quòd *Usurarium crimen utriusque Testamenti pagina detestetur.* Quinimò pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus. *Clem. un. de Usuris.* Porrò, quòd Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clarè desumitur ex S. Scriptura. Nam *Levitici cap. 25.* dicitur; *Ne accipias Usuras ab eo, nec ampliùs, quàm dedisti.* Et infra; *Pecuniam tuam non dabis ei ad Usuram.* Item *Ezechielis cap. 18.* Propheta inter peccatores numerat *ad Usuram dantem, & ampliùs accipientem.* Et *Lucæ 6.* ait Christus; *Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes.* & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregrè proficiscentis, ùt habetur *Lucæ 19* servis suis talenta dedit ad negotiandum, & servo nequam, recondenti pecuniam in sudario exprobravit, eúmque gravissimè puniri præcepit, quòd pecuniam suam non dederit nummulariis, hac addita causa; *Et ego veniens cum Usuris exegissem illam*; ergo non est intrinsecè malum, aut Lege Divina prohibitum, accipere Usuras pro pecunia mutuata. Resp. negandô consequentiam: quia, ùt communiter respondent Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 78. art. 1.* Usura ibi metaphoricè sumitur pro augmento & supercrescentia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis à Deo concessorum: hanc enim à nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

17. Ur-

17. Urgebis. Deus olim Judæis conceſſit Uſuras exercere *Deuter. 23.* dicens: *Non fœnerabis fratri tuo ad Uſuram, ſed alieno;* ergo Uſuræ non ſunt intrinſecè malæ, neque prohibitæ. Reſpondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuiſſe olim conceſſum exercere Uſuras erga alienigenas, non tanquam licitum, ſed permiſſivè ad evitandum majus malum, ne ſcilicet à ſuis fratribus Uſuras acciperent; cùm fuerint multùm avaritiæ dediti.

18. Alii verò dicunt, & quidem meliùs, Judæis fuiſſe licitum exercere Uſuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem conceſſum fuit *Exod. 12.* ut Ægyptios ſpoliarent vaſis argenteis, & aureîs, ac veſtibûs ſibi commodatîs: quatenus nempe Deus, qui eſt univerſorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injuſtè ſe gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hoſtium ſuorum, quos proinde juſtè poterant ſpoliare rebûs ſuîs, & has ratione Mutui dati ſibi acquirere, utpote jure dominii à Deo ſibi conceſſi jam ſuas. Unde ſicut Judæi, ſpoliandô Ægyptum, non commiſerunt furtum, ita nec commiſerunt Uſuram, accipiendô fœnus pro Mutuo ab infidelibus; cùm utrobique acceperint id, quod ſuum erat auctoritate Divina.

19. CONCL. IV. Uſura etiam Jure naturali illicita eſt, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio eſt; quia accipiendô Uſuram pro rebus uſu conſumptibilibus, puta pro vino, oleo, pecunia &c. mutuò datis, vel venditur id, quod non eſt ſuum, vel eadem

res bis venditur: atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cùm in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium, ac tantundem suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, vel vendit, aut sibi restitui vult eandem rem bis; vel vendit, quod ampliùs non est suum, cùm dominium Mutui transîerit in Mutuatarium: atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quòd pro usu sortis, v. g. pecuniæ, vel tritici, possit peti lucrum, prout fit in Locatione; nam contra est. Usus, seu utilitas rei pertinet ad Dominum: sed Mutuatarius est Dominus rei mutuatæ, ùt patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad mutuantem: & consequenter hic ratione usûs concessi non potest licitè & justè quidpiam exigere ultra sortem principalem, cùm usus rei non ampliùs sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cùm sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet Dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua à Conductore percepta etiam ipsum respicere debet, secùs fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ per-

permanentes uſum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex ſua natura ſterilis eſt; unde maximè præternaturam eſt, ut in fœnore nummus nummum pariat.

Sed dices. Remutuare eſt pretiô æſtimabile; ergo etiam mutuare: & conſequenter licitè pro hoc exigitur aliquid ultra ſortem. Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi eſt Uſurarium, ùt dicitur *n.* 12. & *n.* 25. ſed non eſſet Uſurarium, niſi iſtud eſſet quid pretiô æſtimabile; ergo. Reſp. diſtinguendô antecedens: remutuare eſt pretiô æſtimabile pro parte remutuantis, quaſi iſte pro actu remutuationis à ſe factæ (etiam ſeclusô damnô emergente, & lucrô ceſſante &c.) licitè poſſit pecuniam exigere, negatur; remutuare eſt pretiô æſtimabile pro parte recipientis, ſive habentis alterum ſibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum ſuo tempore, conceditur quidem antecedens cum ſua probatione, ſed negatur conſequentia.

22. CONCL. V. Uſurarius non comparat dominium rei per Uſuram acceptæ. Ita communis. Ratio eſt: quia deeſt titulus, ſive juſta cauſa Uſuras accipiendi: atqui ſine juſto titulo rerum dominia non transferuntur; ergo.

23. Hoc tamen intelligendum, niſi pecunia uſuraria cum aliis juſtè acquiſitis permixta fuerit, ut ampliùs diſcerni non poſſit: nam tunc per accidens, ſeu jure permixtionis efficeretur ſua. *arg. l. Si alieni. ff. 78. de ſolution.* qua de cauſa etiam pecunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta efficitur recipientis, ùt alibi

(*a*) dictum. Verumtamen hoc dominium est duntaxat imperfectum & cum obligatione tantundem restituendi, quantum quis per furtum vel Usuras acquisivit, non obstante dicta commixtione.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurariorum variæ sunt in Jure statutæ I. Notoriè Usurarius est ipsô Jure infamis. *c. Infames. 3. q. 7.* II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ; neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarii manifesti ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per Usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem per pignora videlicet, aut Fidejussores dederit; prout habetur *c. Quia in omnibus. De Usuris. junctô cap. 2. Eod. n. 6.*

Additio.

* Quæres. An in Usura non detur parvitas materiæ, quæ excusat â peccato mortali? Resp. ex la Croix *L. 3. part. 2. n. 848.* dubitâsse quidem aliquos apud Dianam; quia quidquid etiam minutum accipitur, Usura est: sed ratio illa non movet; sicutì enim, quidquid accipitur alienum, furtum est, non tamen ideò grave, si res aliena fuerit minuta, ita etiam quamvìs Usura semper sit, si quid ultra sortem accipitur, non tamen gravis erit, si res supra sor-

tem

tem exacta fuerit levis. Card. de Lugo. *de J. & J. d. 25. n. 252.*

QUÆSTIO III.

An pactum remutuandi? &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram?

SUMMARIUM.

25. *An sit Usura, mutuare cum Pacto remutuandi &c.*
26. *Contractus Mohatra, quis?*
27. *Est illicitus.*
28. *Montes Pietatis, qui? eorúmque origo.*
29. *Ratio movendi difficultatem.*
30. *Contradictio nonnullorum.*
31. *Montes Pietatis sunt liciti, & pii.*

25. QUæritur I. Utrùm sit Usura, mutuare cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium conferas, vel ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & hujusmodi? Resp. Si talia dentur solummodò ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuò ob speratam hujusmodi remunerationem, seclusô alio pactô, non est Usura: secùs dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi &c. in pactum deducatur, idque tanquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis *Quæst. præced. n. 12.* éstque communis Docto-

Doctorum. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex Benevolentia, & gratitudine debitum, sed solùm, si exigatur tanquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa, & damnata.

26. Quæritur II. An Contractus Mohatra sit illicitus, ac Usurarius, necne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelligitur ille, qui sic celebratur: petit quis mutuos centum florenos à mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed paratus est illi vendere merces creditò, sed summô pretiô, v. g. centum quinque florenîs, ut eas vendat numeratâ pecuniâ, cui voluerit, & ille res sic emptas denuò offerat mercatori, qui easdem emit, vel potiùs redimit pecuniâ numeratâ, pretiô tamen mediô, vel infimô, v. g. centum florenîs, aut nonaginta quinque. Ita contractum Mohatræ explicat Lessius *lib. 2. cap. 21. n. 130.* & concordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 40. ex damnatis ab Innocentio XI.* quamvìs addat, quòd in eo emantur creditò merces summô pretiô, cum pactô tamen retrovertendi infimô pretiô pecuniâ numeratâ.

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissimè declaravit Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. condemnandô: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contra-*

ctu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri. Ratio eſt: quia talis Contractus continet Uſuram mentalem, vel palliatam; nam hujusmodi venditio & emptio cum pacto redimendi, præſumitur tantùm ficta venditio & emptio, in effectu autem eſt Mutuum cum lucro ex fœnore.

28. Quæritur III. Utrùm Montes Pietatis ſint Uſurarii, nec ne? Ubi ſciendum, Montes Pietatis in Italia, & aliis pluribus locis eſſe uſitatos, & dici Æraria plublicè conſtituta, ut ad ea indigentes quaſi ad montem refugium habeant, ne magis ab Uſurariis, præſertim Judæis opprimantur. Cùm enim per Judæorum immoderatas Uſuras (utpote qui pro ſingulis florenis mutuò datis ſolent unum circiter crucigerum per ſingulas hebdomadas exigere, ſicque lucrum uſurarium per anni decurſum fermè exæquet ſortem, principalem) pauperes plurimùm fuerint preſſi, plures ſucceſſivè celeberrimi Concionatores ex Ordine Fratrum Minorum, ùt S. Jacobus de Marchia, B. Bernardinus de Feltria, aliique Viri doctrina & ſanctitate celebres ejusmodi Montes Pietatis publicìs ſuîs Concionibûs conſtrui, atque inſtitui fecerunt; eâ primùm lege, ut ſub ſufficienti cautione pignoris præſtiti ex ejusmodi Montibus gratìs Mutuum pauperibus indigentibus daretur.

29. Quia verò miniſtri talium Montium Pietatis non potuerunt gratìs laborare, atque ex ipſis Montibus ſuſtentari congruè non poterant

(nam

(nam alioquin Summa capitalis brevì defeciſſet) hinc poſtmodùm pro eorum miniſtrorum ſuſtentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium neceſſaria conſervatione, ſine ipſius Montis Pietatis lucro, ſeu augmento, moderatum aliquid & neceſſarium (puta per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) à Mutuatariis præſtari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarii non ſolviſſent debitum, tunc pignus vendebatur, & detracta ſorte, exiguóque illo adjecto, reſiduum de æſtimatione pignoris debitori reſtituebatur.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tanquam Uſurariis, eò quòd ultra ſortem principalem quidpiam exigeretur: unde controverſia iſta ad Sedem Apoſtolicam iteratò fuit devoluta. Verùm hujusmodi Montes Pietatis per diverſos ſucceſſivè Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranenſi, Seſſione 10. per Leonem X. fuerunt ſolemniter approbati tanquam liciti, & omni ſpecie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla *Cùm inter nonnullos*, in dicto Concilio edita. Hinc

31. Reſp. Montes Pietatis liciti ſunt, & pii, non obſtante, quòd in debitam miniſtrorum ſuſtentationem, atque ad Montis neceſſariam conſervationem modicum quid ultra ſortem principalem exigatur. Patet hoc ex definitione citati Concilii Generalis Lateranenſis, & approbatione Leonis X. aliorúmque Summorum Pontificum. Accedit ratio: quia quamvis in hujusmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra

tra sortem, id tamen non exigitur, neque datur tanquam lucrum ex Mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad Montis conservationem, & pro stipendio ministrorum, qui Montem administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodiendáque, conficiendos libros rationum, cæteráque necessaria præstanda. Nam, quia *dignus est operarius mercede sua*, ut inquit Christus *Lucæ* 10. jure tales à Mutuariis sustentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inserviunt Monti Pietatis.

QUÆSTIO IV.

An aliqui Tituli excusent ab Usura?

SUMMARIUM.

32. *Ratione lucri cessantis, damni emergentis &c. an in Mutuo possit quid exigi?*
33. *Corollarium de lucro cessante, &*
34. *Damno emergente.*
35. *Limitatio præmissorum.*
36. *Recipi aliquid ultra sortem tanquam* Interesse, *quid?*
37. *Corollarium de periculo amittendi sortem, aut eam difficulter recuperandi.*
38. *An in mutuo possit pacisci de pœna solvenda &c.*
39. *Pœnam nemo potest imponere, nisi Superior, quómodo?*

*Pœ-

* *Pœna conventionalis quandonam possit per privatos imponi ob non solutum Capitale?*

40. *Pro sola carentia pecuniæ nihil potest exigi.*
41. *Solvitur objectio.*
42. *Minus est, actionem habere, quam rem, quómodo?*
43. *An auctoritate Principum supremorum possit in Mutuo aliquid exigi ultra sortem?*
44. *Potest lege Usuris statui modus, non tamen eæ reddi licitæ.*
45. *Jure Civili an approbentur Usuræ?*
46. *Quid censendum de praxi Romani Imperii, exigente quinque pro centum?*
47. *Aliorum opinio refertur.*
48. *Alii justi Tituli, hanc praxin excusantes.*
    I. *Ob contractum Societatis.*
    II. *Ob contractum Censûs.*

Regula practica circa justitiam Contractuum.

* *An citra Usuram possit de restante Interesse exigi novum interesse? Addit. I. & II.*

* *An citra Usuram possint plura Interesse computari in novum aliquod Capitale? Additio III.*

32. QUæritur I. An liceat aliquid in mutuo ultra sortem exigere ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis principalis amittendæ, ac hujusmodi? Resp. Affirmativè, prout tenent Lessius *lib. 2. cap. 20. dubit. 12. & seqq.* Layman, & alii satis communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia

quia ſpes lucri, qua ſe privat Mutuator in gratiam Mutuatarii, eſt pretiô æſtimabilis (& idem dicendum de damno emergente, ac periculo amittendæ ſortis principalis, & hujusmodi) ergò licitè aliquid ratione ipſius exigi poteſt, ac talis compenſatio in pactum deduci. Hinc

33. Infertur I. Quòd liceat aliquid ultra ſortem accipere ratione lucri ceſſantis, ſi videlicet Mutuatori ex eo, quòd alteri mutuum det, lucrum abſcedat. Veluti ſi mercator det mutuos centum florenos, ex quibus alioquin fuiſſet negotiaturus cum ſpe, intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, poteſt iſtos à Mutuatario ultra ſortem exigere: quia non dicitur petere Uſuras, ſed potiùs Intereſſe, & ne ipſe mercator ratione mutui dati ex lucro ſibi ceſſante damnum patiatur.

34. Infertur II. Etiam ratione damni emergentis poſſe aliquid exigi ultra ſortem tanquam Intereſſe, ſi Mutuatoris reverà interſit non mutuare: ùt, ſi mutuam des pecuniam, quam deſtinaveras ad emendum frumentum tempore abundantiæ, & poſteà pretiô majorî illud emere cogaris. Siquidem compenſatio talis damni, Mutuatori emergentis, meritò in pactum deducitur; cùm nemo cum ſuo damno regulariter mutuare teneatur, & ſoleat.

35. Verùm notant Doctores, illud intelligendum eſſe, dummodò Mutuum verè ſit cauſa talis damni emergentis, vel (loquendô de priori Corollario) lucri ceſſantis, neque plus exigatur ratione illius lucri ceſſantis vel emer-

gentis damni, nisi quantum arbitriô boni viri, spectatîs omnibûs causîs, atque circumstantiîs, illud æstimetur: nam plus exigens, licèt propriè non committat Usuram, eò quòd illud non exigat vî mutui, tamen admittit injustitiam, pretium excessivum exigendô ratione lucri cessantis vel damni emergentis. Lessius *lib. 2. cap. 29. num. 96.* Pirhing. *tit. De Usuris. num. 40.* & alii.

36. Sciendum insuper, illud, quod in ejusmodi casu exigitur ultra sortem, sive Summam capitalem, non accipi velutì Usuram (hoc est, vî Mutui) sed tanquam *Interesse.* Aliud siquidem est mutuum, aliud lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvìs mutuum debeat dari gratìs, sícque pro mutuo secundùm se præcisè spectato nihil supra sortem exigi possit, adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, ut lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensetur: *Ne dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse. arg. c. Pervenit. De fidejussoribus.* Et hoc in jure vocatur *Interesse* prout notat Glossa *c. Quoniam. 14. q. 4.* atque desumitur ex *l. Si commissa. ff. Ratam rem haberi.* ibi: *In tantum competit, in quantum meâ interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui.* cum concordantiis.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi sortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satìs noto, vel non industrio, aut pluribûs debitîs obstricto, vel dubiæ fidei: item ratione diffi-

cultatum, aut expensarum, quæ in recuperanda sorte principali metuuntur, licitè aliquid ultra sortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem easdem acquirendi, est quid pretiô æstimabile: cùm nemo teneatur gratìs pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde Usura non fit, nisi exigendô aliquid ultra sortem vî Mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

38. Quæritur II. Utrùm in Mutuo sit licitum pacisci, quòd, si Mutuatarius statuto tempore non solverit Mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem principalem? Resp. Affirmativè, cum Scoto *4. dist. 15. quæst. 2. §. De secundo.* & aliis passim. Ratio est: tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad sortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpâ suâ impunè fallat; tum quia ea non solvitur præcisè vî Mutui, sed ob moram, sive culpam solvendi Mutuum: siquidem Debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra Justitiam, retinendô alienum invitô Dominô, ac proinde is justè punitur pœnâ conventionalî.

39. Dices. Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. Distinguendô assumptum. Nemo potest pœnam legalem, atque judicialem imponere nisi Superior, conceditur: nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam conventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo paci-

ſcentium conſenſu, atque conventione profiſciſcitur, juxta quod *Reg. 86. Juris in 6.* dicitur: *Contractus ex conventione legem accipere dignoſcuntur*, cum concordantiis: prior autem vel ab ipſamet lege, vel ab auctoritate Superioris v. g. Judicis deſcendit, & ad eam poteſt obligari etiam invitus, ſed non niſi per Superiorem.

Additio.

* Urgebis. Talis exactio pecuniæ ſupra ſortem per modum pœnæ foret Uſura; ſed juxta dicta præcedentia omnis Uſura eſt illicita, ac jure prohibita Divino, & naturali: ergo etiam ſimilis exactio. Ante Reſponſionem notandum, quòd alia dicatur Uſura *compenſatoria*, ſeu reſtauratoria, alia *moratoria*, ſeu punitoria, & alia præciſè *lucratoria*. *Prima* contingit, quando ultra ſortem quid exigitur ob lucrum ceſſans, aut damnum emergens, vel ob periculum amittendæ ſortis principalis. *Secunda*, ſi quid imponitur ultra ſortem per modum pœnæ ob culpam, propter non ſolutum debito tempore ipſummet Capitale, commiſſam. *Tertia*, ſi præciſè intuitu Mutui lucrum ultra ſortem quæritur, quamvìs nullum periculum amittendæ ſortis, vel lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut culpa moræ, aliúsve legitimus Titulus interveniat. H. N.

Reſp. conceſſ. maj. diſting. minorem: juxta dicta præcedentia omnis uſura eſt illicita præciſè lucratoria absque aliquo alio Titulo, aut legitima

gitima conſtitutione, concedo; ſi fuerit compenſatoria, vel moratoria, nego minorem, & ſub data diſtinctione conſequentiam. Cæterùm, ut Uſura propriè moratoria, ſeu ſolummodò in pœnam moræ (non autem ſimul propter notabile lucrum ceſſans, aut damnum emergens) impoſita evadat licita, debet *inprimis* ex parte Mutuatarii verè culpa interveniſſe in non ſolvendo præfixo tempore. *Secundò*, pœna impoſita debet eſſe moderata, & culpæ proportionata. *Tertiò*, mora interveniens circa non factam tempore præfixo ſolutionem debet eſſe non nimis modica, ſed ſuô modô notabilis. Videatur præſens Auctor *lib. 5. Decret. Tit. 19. §. 5.*

40. Quæritur III. An pro ſola carentia pecuniæ poſſit in Mutuo quidpiam exigi? Reſp. negativè. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus eſt intrinſeca & eſſentialis Mutuo; ergo ſicutì pro Mutuo, ita & pro illa carentia nihil licitè exigitur. Hinc Alexander VII. Anno 1666. jure condemnavit hanc ordine 42. Propoſitionem: *Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem usque ad certum tempus.* Nam falſitas hujus Propoſitionis patet ex proximè allata ratione. Similiter meritò Innocentius XI. ſequentem inter alias ordine 41. Propoſitionem damnavit: *Cùm numerata pecunia pretioſior ſit numerandâ, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quàm futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem à Mutuatario exigere, &*

eo titulo ab Usura excusari. Ita sonat Propositio damnata.

41. Nec urget, quòd pecunia præsens, seu numerata videatur pretiosior numerandâ. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundùm se præcisè spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negotiandum, lucrúmque quærendum &c. Alioquin considerandô pecuniam secundùm se præcisè, atque independenter à lucro cessante, & seclusô omnî damnô emergente, periculóque amittendi sortem principalem, & difficultate istam recuperandi, tantundem est pecuniam jacere in propria, vel alterius cista. Quinimò securiùs pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut, si furtô, aut alio casu inopinatô pereat, damnum Mutuatario emergat, non mutuanti, qui eam posteà statuto tempore absque alia difficultate (uti supponitur) integram recipiet.

42. Neque etiam obstat *Reg. Minùs. 204. ff. De Regulis Juris.* ibi: *Minùs est actionem habere, quàm rem.* Nam, ùt rectè notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubii eventûs executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis: alioquin enim seclusîs similibûs periculîs, & incommodîs locum habet *Reg. Is, qui actionem. 15. ff. Eod.* asserens: *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum possit

poſſit in Mutuo quidpiam exigi ultra ſortem? Ratio dubitandi eſt, quia inprimis Jure Civili videtur hoc concedi, ùt *l. Placuit. ff. De Uſuris.* ibi: *Placuit, Uſuras licitas peti poſſe.* junctâ *L. Eos, qui C. Eod.* cum concordantiis. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperii, poſt Receſſum Deputatorum Imperii Spiræ, Anno 1600. celebratum, & à Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuò datis annuatim recipiens. Tandem Princeps ſupremus ob dominium altum poteſt per commune Statutum, ſeu Legem, aut etiam Reſcriptum ex cauſa juſta & publica transferre dominium rerum quarundam ab uno in alterum, ùt patet in Præſcriptione: ergo idem poteſt fieri in moderatis Uſuris.

44. Reſp. I. Quamvìs valeat lex, quæ ad vitandum majus malum ſtatuat certum modum Uſuris, ne videlicet Uſurarii ſub aliquo prætextu lucri ceſſantis, vel damni emergentis &c. nimium à Debitoribus extorqueant: nulla tamen lege, vel conſuetudine Provinciarum poſſunt Uſuræ reddi licitæ. Prima pars eſt communis Doctorum, eámque tradit Engel *tit. De Uſuris. n. 10.* Sic enim Uſuræ non approbantur ùt licitæ, ſed permittuntur duntaxat, ac nimius exceſſus earum cohibetur. Altera pars ſequitur ex dictis *n. 15. & ſeqq.* quia Uſuræ ſunt prohibitæ Jure Divino, & naturali, cui nulla lege poſitiva, vel contraria conſuetudine derogari poteſt. *arg. cap. ult. De Conſuetudine.*

45. Ad rationes dubitandi, & inprimis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris Ci-

vilis varias esse Doctorum sententias, nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda majora mala seu peccata, non tamen approbari tanquam licitas: prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam aliis. Alii Jus Civile explicant de Usuris (ùt vocant) compensatoriis, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justi Tituli: non verò de Usuris lucrativis, hoc est, de iis, in quibus exigitur lucrum vî Mutui ultra sortem principalem. Quòd si verò leges Civiles permitterent Usuras hasce lucrativas, dicendum, eas, ceu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico *Clem. un. De Usuris.*

46. Ad Recessum Spirensem, & praxin Germaniæ respondet Engel *loc. cit. n. 20.* post Henricum Canisium *De Usuris c. 1. n. 9.* jure Imperii quinque pro centum permitti ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius justi Tituli: unde communiter Summa illa dicitur peti & accipi per modum *interesse.* Ac proinde, si pecunia reverà fuisset otiosa apud mutuantem, & nihil intersit eam mutuò dari, volunt plerique (inquit Engel) talem non fore immunem ab Usura in Foro conscientiæ, ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur.

47. Dicitur notanter, *volunt plerique:* nam propter ultimam rationem dubitandi *num. 43.* allatam conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare, eò quòd excessus ille non reci-

recipiatur præciſè vi Mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) ſed ob auctoritatem ſupremi Principis, ſeu Reipublicæ, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Chriſtoph. Haunoldus *Tom. 3. de Juſt. & Jure. tract. 9. c. 3. §. 2.* citans Sà *v. Contract. num. 4.* & Tannerum *tom. 3. diſp. 4. quæſt. 7. dub. 3. num. 79.* atque illam ipſam ſententiam noviſſimè multîs rationibûs ſtabilire nititur Pichler in Candidato abbreviato Jurisprudentiæ ſacræ *lib. 5. Tit. 19. num. 4. & 5.* allegans pro eadem Glettle, Placidum Bocken, pluréſque alios.

48. Additur etiam *num. 46. aut alterius juſti Tituli:* ſiquidem præter lucrum ceſſans, aut damnum emergens poſſunt intervenire nonnulli juſti Tituli, annuatim accipiendi quinque v. g. pro centum, ac præſertim ſequentes. I. Ob contractum Societatis, ſive expreſſum, ſive ſaltem implicitum, ac lege publica, vel conſuetudine patria conſtitutum, in quo unus pecuniam, alter verò induſtriam confert: nam juſtum eſt, ut, ſi alius mediante mea pecunia negotietur, lucrúmque honeſtum acquirat, virtute talîs contractûs Societatis mihi partem lucri attribuat. Engel. *tit. De Uſuris. §. 3. num. 11.* Hoc ipſum plures Doctores concedunt etiam de illo contractu Societatis, quo quis ſalva ſorte principali, ac poteſtate diſſolvendi pro libitu contractum ipſum dat mercatori pecuniam, ut is inſtituta negotiatione, ſive lucrum inde capiat, ſive damnum patiatur, in annos ſingulos teneatur certum quid ſolvere

v. g. quinque pro centum, ita tamen, ut soluto illo modico alter velit, debeátque semper esse contentus, non considerato majori lucrô, si quod inde mercatori advenerit. Layman. *lib. 3. tract. 4. cap. 18. num. 11.* post Hostiensem, Navarrum, Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Censûs, si debitæ conditiones concurrant, posse annuam pensionem justè exigi, ampliùs patebit ex proximè dicendis *Quæst. 6. per totum.*

Et quidem passim fatentur Doctores, contractum in aliqua Regione usitatum, & à Viris etiam probis atque honestis celebrari solitum, non facilè condemnandum esse iniquitatis, simúlque ex parte rudiorum sufficere, si implicitè intendant justum talem Titulum, unde consuetudo illa ortum habuit, aut velint contrahere modô, quo de jure possunt, meliori. Quódsi quis autem ex mutuata pecunia sua lucrum quærat præcisè vî Mutui, id nulla ratione potest à peccato excusari, cùm repugnet Juri naturali, ac Divino.

Additio I.

* Quær. V. An Anatocismus, seu Contractus ille sit Usurarius, quo ex ipso Interesse non persoluto exigitur novum Interesse? Casus pro majori claritate figurari potest sequens. Petrus dedit Paulo mutuos bis mille florenos; ubi in Germania vel ob præsumptum titulum lucri exinde cessantis, vel etiam juxta alios ob auctoritatem Principis vî Dominii alti evitandas

lites

lites & ſcrupulos aliàs circa lucri ceſſantis quantitatem orituros &c. abſolutè ſic ſtatuentis, pro quolibet numero *centenario* florenorum debe rent quolibet anno à Debitore ſolvi quoad Intereſſe *quinque*, & ſic pro bis mille florenis *centum*: in hoc caſu, ſi Paulus, annò elapſò dictum Intereſſe centum florenorum non ſolveret, Quæritur, an Petrus non poſſit in annum futurum locò *ipſius Intereſſe centum florenorum* exigere quinque florenos tanquam novum Intereſſe, & ſic deinceps annîs ſequentibûs? Reſp. Talem contractum fore Uſurarium, quia in Jure reprobatur ille titulus, quo Uſuræ novæ ab ipſis Uſuris exiguntur, utì textu claro deciditur, *L. Ut nullo modo. 28. C. De Uſuris.* *

Additio II.

* At promoveamus caſum ulteriùs, ponendô, quòd dictus Paulus Debitor jam decem annîs nullum ſolverit ex Capituli Intereſſe, ita ut præter Capitale bis mille florenorum ipſum Intereſſe intra hoc tempus debitum jam aſcendat ad mille florenos: modò autem, decenniô elapſô, tandem Paulus, vel Hæres ejusdem vellet ſolvere Petro ex capitali mille florenos, ita ut adhuc in futurum deberet ſolam medietatem Capitalis, & mille florenos ratione dilati per decennium Intereſſe. Quæritur, an Petrus teneatur hos mille florenos pro medietate Capitalis accipere, vel potiùs, num poſſit à Paulo prætendere, ut eosdem mille florenos ſolvat tm-

tanquam debitum Intereſſe intra decennium conficiens dictam Summam;

Reſp. Paulum Debitorem hîc agere aſtutè, circumveniendô ſuum Creditorem: etenim dum videt, quòd Petrus Creditor nequeat bonâ conſcientiâ ab ipſo Intereſſe, jam ad mille florenos intra decennium aſcendente, exigere novum Intereſſe, bene verò à toto Capitali, libentiùs vult reſtare deinceps Debitor medietatis ex parte Capitalis, & totius Intereſſe, quàm ſolvendô ex integro Intereſſe remanere Debitor totius Capitalis; nam in primo caſu obligaretur deinceps annîs ſequentibûs tantùm pro intereſſe ſolvere quinquaginta florenos, cùm ex capitali non plures deberentur, quàm mille: quoad reſtans autem Intereſſe nequiret exigi novum Intereſſe. Econtra in ſecundo caſu remanente Capitali bis mille florenorum, deberet adhuc ſingulîs annîs pro Intereſſe ſolvere centum florenos, utì calculanti patet. Et hinc in ſimili caſu Petrus Creditor poteſt obligare Paulum ſuum Debitorem, ut potiùs antea totum Intereſſe, & poſtmodùm demum Capitale ſolvat, prout in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 23. num. 44.* deducitur *L. In his. ff. De ſolutionibus.* *

Additio III.

* Quær. VI. An ſit Uſura, ita ut nullo Titulo excuſari queat, ſi multa Intereſſe, ex principali ſorte nondum ſoluta, computentur

in

in novum aliquod Capitale, ex quo dein tanquam Capitali exigatur novum Intereſſe? ut clariùs capiatur, inſiſtendô caſui præcedentis quæſiti indagatur, utrùm Petrus v. g. Intereſſe illud, quod intra decennium à Paulo Debitore ex ſorte principali non perſolutum aſcendit ad mille florenos, nequeat computare tanquam novum aliquod Capitale, ex quo ſingulîs annîs exigat Intereſſe quinquaginta florenorum, Titulô lucri ex non perſolutô Intereſſe ceſſantis, & damni emergentis &c. Ratio dubitandi & affirmativam tenendi eſt; quia, ſi hos mille florenos Paulus Debitor tempore debito ſolviſſet, eosdem Creditor aliis mutuâſſet, ex quibus tale Intereſſe conformiter praxi Imperii Romani recepiſſet.

Hoc tamen non obſtante reſpondeo, etſi nequeat oſtendi, talem praxin eſſe rejectam Jure naturali, aut Divino, reprobatur tamen ſaltem in contractu Mutui tanquam Uſuraria Jure poſitivo civili, utì patet ex *L. 28. C. de Uſuris.* ibi: *Ut nullo modo Uſuræ Uſurarum à Debitoribus exigantur &c. quapropter hac apertiſſima lege definimus*, NB. *nullo modo licere cuiquam Uſuras præteriti temporis vel futuri in ſortem redigere, & earum iterum Uſuras ſtipulari.* Vide de hoc, utì & pluribus aliis materiis circa Uſuras, ſi occurrant, in Jure Canonico *lib. 5. Decret. Tit. 19.* præſertim §. 2. Ego dubito, an hæc Lex ubique uſu ſit recepta; ſaltem in aliis debitis vidi practicari contrarium à viris etiam conſcientioſis, qui, dum Emphyteutæ ſeu coloni longo tempore Dominis dire-

ctis

ctis non solverunt Canonem annuum, eundem in simul computârunt in novam aliquam sortem principalem, exigendô deinceps exinde annuum Interesse. *

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca; ubi & de Antichrisi, & Pacto Legis Commissoriæ.

SUMMARIUM.

49. *Pignus, unde sic dictum?*
 (c) Quæst. 1. n. 2.
 Quómodo differat ab Hypotheca?
50. *Pactum Antichriseos, quid?*
51. *Est regulariter illicitum.*
52. *Nisi interveniat alius justus titulus.*
53. *Pactum Legis Commissoriæ, quid?*
54. *In Pignoribus an valeat?*
 * *Cum aliqua Declaratione.*

49. P*ignus appellatur à pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu* (seu pugnô) *traduntur: unde etiam quidam putant, pignus propriè rei mobilis esse*, prout notatur *l. Plebs. 238. ff. De verb. signif.* Porrò Pignus accipitur vel pro re ipsa in Pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ùt in simili dictum superiùs de Mutuo. (*c*) Differt autem Pignus ab Hypotheca, quòd Pignus propriè dictum sit rei mobilis, Creditori à Debitore traditæ ad præstandum securitatem de

de ſolvendo debito, vel adimplendo promiſſo: Hypotheca verò ſit rei immobilis, ùt ſi alteri in ſecuritatem ſolvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel hujusmodi res immobilis. De cætero Pignus, & Hypotheca pari ferme paſſu ambulant, & quod dicitur de uno, ſervata proportione intelligendum eſt de altero. Quinimò allata quoque differentia non ſemper obſervatur; nam pignus quandoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur Creditori *arg. l. 2. ff. De Religioſis, & ſumptibus funerum.* ibi: *Qui Pignori dedit agrum.* Circa quod

50. Quæritur I. An Pactum Antichriſeos ſit licitum, necne? Ubi ſciendum eſt, Antichriſin eſſe Pactum inter Creditorem & Debitorem, ut Creditor tamdiu Pignore uti, & fructus ejus lucrari poſſit, donec debitum ſibi reſtitutum ſit. Quo prænotato

51. Reſp. Cum communi, pactum Antichriſeos regulariter eſſe illicitum, ac Uſurarium. Ratio eſt: quia alioquin Creditor ultra pecuniam, quam mutuò dedit, aliquid lucrabitur cauſâ ſolius Mutui, quæ eſt Uſura, ſiquidem in tali caſu Creditor lucraretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico. *c. Cùm contra. De Pignoribus.* habetur, quòd *ſecundùm ſanctiones fructus reſtitui, & in ſortem debeant computari.* Hinc etiam *cap. 1. & 2. De Uſuris.* dicitur, quòd ſit Uſura, lucrifacere fructus rei pignoratæ.

52. Dicitur *regulariter:* nam poſſunt quandoque

duque alii justi Tituli intervenire, ut liceat fructus ex pignore lucrari. Primus est: si fructus ex Pignore, vel Hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ Jure Censûs, super eadem Hypotheca secundùm morem Patriæ constituti, exigi potest. Secundus est; si Creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certô pretiô emat cum pacto revendendi; nam tunc Creditor fit verus Dominus illius fundi, quamvìs ipsum revendere teneatur, quando alter vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis licitum est aliquid in Mutuo ultra sortem principalem exigere: item & nonnulli alii casus, de quibus Canonistæ.

53. Quæritur II. An in pignoribus licitum sit Pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quòd Pactum Legis Commissoriæ dicatur illud; quo Creditor cum Debitore convenit, ut, si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno jure acquiratur Creditori.

54. Resp. Cum communi Doctorum, hujusmodi Pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere, sed veluti Usurarium reprobari, & quidem tam à Jure Canonico, *C. Significante. De Pignoribus.* quàm à Jure Civili, *l. ult. C. De pactis pignorum.* Ratio est: quia Pignus ordinariè plus valet quàm ipsum debitum; unde ejusmodi Pactum verè est Usurarium. Debet proinde in tali casu Pignus vendi, ac pretium sortem principalem excedens ipsi

ipsi Debitori restitui: sicuti observantur in Montibus Pietatis, si debitum tempore definito non solvatur. Nonnulla alia, quæ de Pignoribus dicenda forent: potiùs ad Juris Interpretes examinanda pertinent, quàm ad Theologiam Moralem.

Additio.

* Id unicum adhuc notari velim circa Pactum Legis Commissoriæ, quòd, dum statuitur, vendito Pignore pretium, sortem principalem excedens, debere restitui Debitori, id non ita intelligendum veniat, quasi præter sortem principalem, antea mutuatam, aliàs nihil pro Interesse solito, & à Jure, ac legitima consuetudine, vel ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, vel propter moram (si tamen de mora punitoria conventum fuerit) retineri possit. Plura de Pacto Legis Commissoriæ vide *lib. 3. Decret. Tit. 21. §. 2. num. 55. & seqq.* *

QUÆSTIO VI.

De Censibus, & an sint liciti?

SUMMARIUM.

55. *Census quid?*
56. *Censuarius & Censualista, quis?*
57. *Census divisiones.*
58. *Census reservativus, quis? & an liceat?*
59. *Census realis, & personalis, quis?*

60. *Census perpetuus, redimibilis, & irredimibilis, Census temporalis, & Census vitalitius, quid?*
61. *Censum consignativum esse licitum, ostenditur auctoritate.*
62. *Ratione idipsum probatur.*
63. 64. 65. *Conditiones Jure naturæ requisitæ ad Censum.*
66. *Aliæ Conditiones ad Censum Jure Ecclesiastico requisitæ.*
67. *Quoad has tamen attendenda locorum consuetudo.*
68. *Census personalis, an licitus?*
69. *Solvitur objectio contra Census.*
70. 71. *Inter Censum & Mutuum differentia multiplex.*

55. CONCL. I. Dimissîs variîs aliîs acceptionibûs, *Census* in proposito idem est, ac jus contractu aliquo constitutum, percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona alterius. Ita in re communis. Nam quamvis interdum ipsa pensio vocetur Census, propriè tamen loquendô Census non est ipsa pensio, sed jus eam exigendi. Et hinc, si per contractum Censualem quis vendat Censum, non vendit pecuniam, aut fructus annuos, sed jus quoddam, ratione cujus emptor Censûs potest annuatim exigere certam pecuniam, aut fructus ex re alterius.

56. Porrò venditor Censûs (id est ille, qui acceptâ certâ pecuniæ quantitate supponit rem suam

ſuam Cenſui, ſeſe obligandô ad ſolvendam annuatim certam penſionem ex ea) dicitur *Cenſuarius*. Qui verò pretium dedit; ſicque Cenſum, ſeu jus percipiendi penſionem annuam ex re alterius emit, vocatur *Cenſualiſta*.

57. CONCL. II. Cenſus variè dividitur: & primò quidem in reſervativum, & conſignativum, deinde in realem, & perſonalem, in perpetuum, ac temporalem, & hujusmodi. Ita communis.

58. *Cenſus reſervativus* dicitur, cùm quis rem ſuam pleno jure dominii (id eſt, tam quoad dominium directum, quàm quoad utile) transfert in alium, donandô, legandô, vendendô, aut permutandô, ſervatâ ſibi annuâ penſione ex re illa præſtanda. Et hunc eſſe licitum, deſumitur ex *L. ult. C. de rerum permutat.* & patet exemplô Joſephi, Ægypti Proregis, qui Ægyptiis dedit Terras, priùs titulô Permutationis pro tritico ſubjectas dominio Pharaonis, ſub annuo Cenſu Pharaoni præſtando *Geneſ. c. 47. Cenſus Conſignativus* dicitur, quando quis ſuper bonis ſuis, quorum dominium directum, ac utile retinet, vel etiam ſuper perſona ſua alteri jus penſionis annuæ conſignat. Et poteſt hic Cenſus alteri conſtitui mediante contractu Donationis, Venditionis, vel Permutationis, aut alio conſimili, quamvìs hìc potiſſimum ſit ſermo de Cenſu, qui emptione conſtituitur.

59. *Cenſus conſignativus* ſubdividitur in realem, ac perſonalem. *Realis* eſt, qui fundatur ſuper re v. g. ſuper domo, agro, vinea tua, & ideò comitatur rem, ad quemcunque poſſeſſo-

Nn 2 rem

rem perveniat, donec Census redimatur. *Census personalis* est, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem, ex qua pensio sit solvenda; quamvis interdum securitatis gratiâ fundus aliquis hypothecæ supponatur, ut ex eo præstetur pensio, si hæc à persona debitrice nequeat obtineri.

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum, & temporalem. Perpetuus autem subdividitur in redimibilem, qui videlicet restitutô per venditorem pretiô potest redimi, & irredimibilem, qui ampliùs redimi nequit. Temporalis etiam subdividitur in eum, qui extenditur ad certum tempus v. g. ad triginta, vel 50. annos, & in eum, qui extenditur ad tempus incertum, utputa ad vitam unius hominis vel duorum, & hic *Census* proprio nomine dicitur *Vitalitius*.

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius est licitus, ac neutiquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores, & constat ex *Extravag. Martini V. & Calixti III.* quarum utraque habetur in Jure Canonico inter Extravagantes communes, *tit. de Emptione & Vendit.* ubi ex professo definitur, ejusmodi contractus Censuales, seu Census emptos, in quorum redditibus, ac fructibus pleræque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum fundationes, atque proventus dignoscebantur consi-

stere,

ſtere, *esse licitos, Jurique conformes, & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem Censuum, & redditum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.*

62. Accedit ratio, quia Uſura non committitur, præterquam in Mutuo. *arg. can. Si fœneraveris, 14. q.* 3. & patet ex ipſa definitione Uſuræ *n. 11.* allata; atqui in Cenſu non intervenit Mutuum, ſed verus contractus Venditionis, & Emptionis; nam Cenſuarius vendit ſub certa pecunia ipſi Cenſualiſtæ jus percipiendi fructus aliquos ex ſuo agro, prædio &c. ergo. Confirmatur: quia Cenſus eſt velutì pars quædam Uſusfructûs: nam continet jus percipiendi partem fructuum ſive annuorum redditum, quod jus eſt hîc & nunc certâ pecuniâ comparatum, non minùs, ac donatione, vel titulô legai comparari poteſt.

63. CONCL. IV. Nihilominùs, ut contractus Cenſualis ſit licitus ac juſtus, Jure naturæ requiruntur ſequentes conditiones. Prima eſt: ut Cenſus conſtituatur in re frugifera, ùt eſt ager, domus, & hujusmodi. Nam vî Cenſûs venditur jus percipiendi fructus alicujus rei, & conſequenter hæc debet eſſe frugifera.

64. Secunda conditio, Jure naturæ requiſita ad contractum cenſualem, eſt, ut juſtô pretiô Cenſus vendatnr, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcunque venditionem, & emptionem. Cenſetur autem juſtum pretium, quod vel lege, conſuetudine, aut ſaltem iis deficientibûs, arbitriô proborum & prudentum virorum taxatum eſt; quale in

Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

65. Tertia conditio: quòd, si res Censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secùs, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam Census ipse pro rata, juxta commensurationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem Censualista habet jus ad fructus rei, seu est Dominus hujus juris; quælibet autem res Domino suo fructificat, aut perit. Hinc si casu fortuito domus Censui subjecta pereat absque culpa Censuarii, perit Census: secùs, si pereat v. g. incendiô ex culpa Censuarii: nam tuncis vel debet refundere pretium Censûs, vel hunc super alia re immobili constituere; ùt post Lessium *l. 2. c. 22. n. 88.* notat Pirhing. *tit. de Usuris. n. 80.* pluribûs hanc conditionem explicans.

66. Præter has Jure naturæ ad Censum requisitas conditiones sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calixti III. indicantur, vel in Bulla S. Pii V. quæ incipit: *Cùm onus Apostolicæ.* super Censibus edita (ac refertur *tom. 2. Bullarii Romani. Constit. 79. dicti Pont.*) de novo requiruntur, ùt, quòd Census non nisi super re frugifera immobili, vel quæ pro immobili habetur, constituatur: quòd Census imposterum non nisi redimibiles constitui possint: quòd pretium Censûs augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & hujusmodi.

67. Ve-

67. Verùm hæ conditiones hìc omittuntur, tum brevitatis gratiâ, tum quia quoad eas attendenda est locorum consuetudo, cùm nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis, per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certè Bullam citatam Pii V. non esse ubique receptam, ùt in Belgio, Gallia, Germania &c. censet Lessius *cit. c. 22. dubit. 13.* in quibus proinde locis non forent Usurarii Census illi, qui aliter constituti sunt, ac in Bulla S. Pii V. præscribitur.

68. CONCL. V. Etiam Census personalis est licitus, quantum est spectatâ naturâ rei. Ita Lessius *loc. cit. n. 18.* Layman, & communior Doctorum, quamvìs nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hìc solummodò venditur jus annuatim percipiendi aliquid ex lucris, quæ Censuarius suâ industriâ acquirit; ergo redit ratio superiùs allata. Additur verò, *quantum est ex natura rei:* siquidem juxta citatam Bullam S. Pii V. secundùm quam Census non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secùs esset dicendum.

69. Objicies generatim contra omnes Census. In venditione aut Emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum; ergo & Usura palliata. Antecedens probatur: nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annuum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo, cùm utrobique Sum-

ma capitalis salva maneat. Resp. negandô assumptum cum sua probatione; multi; lex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est: quia in Censu emitur jus percipiendi certos fructus ex re vel persona alterius: in Mutuo, utpote quod gratìs fit, nullum tale jus emitur.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est, quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuam, seu sortem reddere, imò ad eam reddendam vî Mutui se obligat: secùs fit in Censu, ubi Censuarius vî hujus contractus (seclusô pactô redimendi ad arbitrium Emptoris, utpote prohibitô per Bullam S. Pii V. aut nisi Censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed duntaxat annuam pensionem.

71. Tertia differentia est, quia in Mutuo sub Usuris obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad Usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus justus Titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vî Mutui, ùt patet ex dictis *n.* 9. & *seqq.* secùs fit in Censu juxta proximè dicta.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

SUMMARIUM.

72. *Cambium, quid?*
73. *Et quómodo differat à Mutuo? Cum Additione.*
74. *Campsor, & Campsarius, quis?*
75. *Cambium reale, & siccum.*
76. *Cambium minutum, & Cambium locale, seu per litteras, quid?*
77. *In Cambio minuto licitè aliquid accipit Campsor.*
78. *Tituli in eo plus accipiendi, quàm dandi.*
79. *An pecuniam auream alteri solvendam liceat nuntio priùs permutare, retentô lucrô?*
80. *Limitatur solutio.*
81. *Etiam in Cambio locali licitè Campsor aliquid lucratur.*
82. *Titulus accipiendi plus in Cambio locali.*
83. *Alii Tituli.*
84. *Cambium siccum est illicitum, ac usurarium.*
85. *Quid de conditionibus Cambio reali præscriptis?*

* *Qualenam pretium sit justum respectu Cambii?*

72. CONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vul-

gato, & quantum attinet ad propositum, accipitur pro permutatione numismatum, solétque communiter definiri, dicendô: *Cambium est* permutatio pecuniæ pro pecunia.

73. Differt autem Cambium à Mutuo, quòd contractus Mutui unica pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium verò, cùm sit quædam species Permutationis, *do, ut des*, non ante perfectum censetur, quàm utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium fit ob aliquam diversitatem pecuniarum ultrò, citróque dandarum, cujus diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

Additio.

* Item Cambium consistit in permutatione solius pecuniæ; Mutuum verò juxta dicta *Quæst.* 1. *n.* 4. potest consistere in quacunque re fungibili. Insuper Mutuum est contractus stricti juris, in quo creditæ pecuniæ usura, quatenus ob damnum emergens, vel lucrum cessans prætensa, juxta *L.* 24. *ff. de præscriptis verbis.* non debetur saltem in foro fori, nisi in stipulationem deducta; econtra Cambium majores habet pro se præsumptiones, & favores: licèt etiam ibidem (cùm quantitas determinata damni emergentis, vel lucri cessantis sit difficilis probationis) in Cambiis extraordinariis, cum magnis Principibus institutis, consulatur, ut eadem conformiter §. 7. *Instit. de verb. obligat.* singu-

singulariter specificetur, ac insuper addatur, quòd contractus ille sit Cambialis; quoniam non desunt Doctores, cum Konigke, Werner, Franck &c. negantes, obligationes illas reputari tanquam Cambium, nisi hoc nomen, ly *Cambium*, in litteris vel explicitè, vel saltem implicitè occurrat.

74. Porrò ille, à quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campsor*: alter verò, ad cujus petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campsarius* appellatur.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua justè aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quod non est verum Cambium, sed fingitur esse, eò quòd imaginem quandam Cambii præseferat: ùt, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur *siccum*: quia caret humore, seu justô titulô ad pariendum lucrum. Unde hujusmodi Cambia sicca, tanquam usuraria damnavit S. Pius V. in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit: *In eam pro nostro*. (& habetur *Tom. 2. Bullarii Romani. Constit. 118. dicti Pont.*) quamvìs cæteroquin in ea appellet *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publicáque utilitas induxit*: quod de Cambiis realibus, ritéque usurpatis intelligendum.

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum* est permutatio numismatum diversæ ratio-

tionis, & ſpeciei, ùt, ſi major pecunia, utputa Ducatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutatur. Et dicitur *Cambium minutum*: quia in eo frequentiùs pecuniæ grandiores cùm minutioribus commutantur v. g. Ducatus, vel Thalerus cum ſeſtertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* eſt illud, in quo pecunia præſens commutatur cum pecunia diſtante in alio loco; hócque duplicî modô contingere poteſt, nimirum, ut vel Campſor det pecunias Campſario in hoc loco e. g. Monachii, ubi defacto iîsdem Campſarius indiget, & iterum ab eodem recipiat in alio loco, in quo ſuas Campſarius pecunias habet, puta Romæ; vel econtra, ut Campſor in hoc loco recipiat à Campſario pecunias, & huic in altero loco iterum per ſuos Factores, aut Correſpondentes tribuat. Et hoc ultimum dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia nimirum litteræ dantur, quibûs mandatur Correſpondenti, ut in altero loco pecunias ſolvat.

77. CONCL. IV. In Cambio minuto licitè aliquid, lege definitum, accipit Campſor à Campſario ſupra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ùt benè notat S. Pius V. in Bulla proximè citata, hujusmodi Cambiorum uſum neceſſitas, publicáque utilitas induxit: alioquin enim advenæ, & peregrini in terris alienis vix poſſent aliquid emere; cùm non eadem moneta ubique

ſit

ſit in uſu, ac proinde non uſualem oportet commutare pro uſuali mediante iſthoc Cambio minuto.

78. Porrò titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quàm dandi eſt multiplex. Primus eſt locatio operæ & obſequii, quod Campſor præſtat congregandô omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus poſſint, atque paratum ſe præbendô ad eaſdem commutandas ſecundùm Campſariorum voluntatem. Alter titulus eſt lucri, vel commodi ceſſantis: nam ſæpe accidit, ut unum genus monetæ plures, eáſque pretîo æſtimabiles commoditates habeat, quàm alterum. Tertius eſt labor numerandi pecuniam. Plures ſimiles titulos refert Leſſius *l. 2. cap. 23. dubit.*

79. Quæres, an, ſi famulo, vel nuntio tradam centum Ducatos in auro, ut ſolvat meo creditori, non curans, qua ſpecie id fiat, & ille Ducatos illos priùs commutet pro moneta argentea cum lucro, eáque poſtmodùm ſolvat Creditori, retentô lucrô, licitè id fiat, vel potiùs teneatur talis ad reſtitutionem illius lucri? Reſp. talem non teneri ad reſtitutionem lucri. Ita Leſſius *loc. cit. n. 18.* & alii. Ratio eſt: quia illud lucrum eſt fructus induſtriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli induſtriâ & periculô facta, ac proinde nec Domino pecuniæ debetur, nec etiam ſuo Creditori, utpote cui integrè per aliam pecuniam ſatisfit.

80. Dicitur notanter in caſu poſito, *non curans, qua ſpecie id fiat*: nam ſi mens Domini

erat

erat, ut illam pecuniæ ſpeciem, utputa centum Ducatos in auro, famulus ſuo Creditori traderet, eò quòd cuperet illi gratificare, vel dare occaſionem lucri, tunc peccaret famulus commutandô pecuniam illam in aliam ſpeciem cum lucro: quia ageret contra juſtam Domini intentionem. Unde, ſi exinde alteri ſequatur damnum, tenebitur ad reſtitutionem, ſeu recompenſationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licitè poteſt aliquid à Camſpore lucrari, ídque variis ex titulis: ſic v. g. ſi Campſor Monachii accipiat à Campſario 100. florenos, datîs eidem litterîs, ut Romæ à ſuo Correſpondente accipiat tantùm 95. vel quid ſimile, cum detractione alterius juſti, & conſueti Campſorum lucri ſive auctarii, licitè id fit. Ita Doctores communiter: & patet ex citata Bulla S. Pii V. Siquidem hunc Cambiorum uſum neceſſitas, & publica utilitas induxit, ne videlicet in terras remotas abituri ſummo cum incommodo, quin & periculo magnum pecuniæ pondus ſemper ſecum portare cogantur.

82. Cæterùm cauſa, ſeu juſtus titulus plus accipiendi, quàm poſteà dandi, inprimis eſt acceſſorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quò Campſarius vult. Si enim Monachiô Romam usque centum florenos transferre deberes, multum laborem, periculúmque ſubiturus eſſes; hoc autem onere te liberat Campſor, cùm in ſe recipiat obligationem nume-

numerandi tibi Romæ condictam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obſequium eſt pretiô æſtimabile, ùt patet; ergo. Et ex hoc fit, ut, quò longiùs diſtat locus, ad quem Cambium inſtituitur, & quo periculoſior via, eò majus auctarium exigi poſſit, & ſoleat.

83. Secundus titulus, quo lucrari poteſt Campſor in hoc locali Cambio, eſt aſſecuratio ac præſtatio periculi. Siquidem Campſor accipiens hìc pecuniam aliò trajiciendam, non ſolùm ſuſcipit onus transferendi pecuniam illam, ſed etiam periculum, ut, ſi pereat, non danti, ſed ipſi Campſori pereat: atqui præſtare tale periculum trajectionis, atque aſſecurationem eſt pretiô æſtimabile, ùt conſtat; ergo. Accedunt alii tituli, ac præſertim illi, qui in ſimili de Cambio minuto procedunt, ac *n. 78.* referuntur.

84. CONCL. VI. Cambium ſiccum eſt illicitum, ac uſurarium. Ita declaravit S. Pius V. in citata Bulla de Cambiis, quæ incipit: *In eam pro noſtro.* Et talia ſunt illa, in quibus ex intentione contrahentium poſt aliquod tempus cum lucro fit ſolutio in eodem loco, eò quòd alter alibi pecuniam non habeat, ùt jam *n. 75.* explicatum.

85. Tandem ſciendum, quòd S. Pius V. in citata Bulla quasdam conditiones in Cambiis realibus obſervandas præſcripſerit: verùm notat Leſſius *cit. cap. 23. num. 93.* quòd eædem

pau-

paucis in locis, & fortè nullibi (saltem quoad omnes conditiones) sint usu receptæ.

Additio.

* Quær. Qualenam justum Cambii pretium sit censendum? Resp. I. Campsoribus Negotiatoribus, præsertim vî officii sui in bonum Reipublicæ constitutis, qui nunquam relinquunt pecuniam otiosam, à Jure Civili *L. 26. §. 1 C. de Usuris.* concedi *bessem*, seu o.:o pro centum florenis: à Diana autem *Tract. 8. Resolut. Moral. de contractibus. Resol. 6. & seq.* & à Gail *lib. 2. Observat. 6. n. 3.* etiam ultra, pro ratione m joris vel minoris laboris, aut periculi, vel lucri cessantis, aut damni emergentis, respiciendô etiam ad curam in aggregandis variarum specierum monetis, atque ad expensas in transportatione scribendis, ac expediendis litteris, nec non in habendis & sustentandis famulis rei peritis, ac fidelibus faciendis. Quare generaliter loquendô Resp. II. ex la Croix *l. 3. Tract. Moral. part. 2. n. 1031.* Justum pretium esse illud, quod lege, vel legitima consuetudine, aut communi hominum proborum æstimatione taxatur spectata utilitate monetæ permutandæ, loci distantiâ, periculô viarum, ac copiâ, vel penuriâ pecuniarum, aut Mercatorum in aliquo loco. Potest autem ratione Cambii accipi pretium communiter taxatum, quamvìs per accidens ipsimet Campsori talis pecuniæ translatio (ut hìc e. g. Monachii recipiat à Campsario pecunias, quas ei per litteras Romæ iterum solvendas curat) sit valde utilis & commoda: nam

nam ad hoc, ut communis aliqua æſtimatio imponi poſſit, & pretium accipi, ſufficit, quòd talis translatio pecuniæ ſit plerisque incommoda, nunc autem fiat in gratiam Campſarii: ſic etiam à pari, ſi conduxiſſes Titium, ut equum tuum duceret Monachiô Ulmam, quamvìs is etiam ex alia cauſa eò proficiſci vellet, forétque illi hìc & nunc valde commodum uti hôc equô, poſſet nihilominùs acceptare pretium conductionis. Ita ex Leſſio, Layman & Sporer reſolvit la Croix *loc. cit.* Illud tamen pariter ex Buſenbaum ibidem ſibi notet Campſor, quòd, ſi Cambiô, vel aliter pecùniam adulterinam accipiat ſive ex ignorantia, ſive ex inadvertentia, non poſſit illam aliis expendere, neque ex eo, quòd deceptus ſit, alios iterum decipere; cùm actio, qua deceptus eſt, nullum ad hoc jus tribuat. *

QUÆSTIO VIII.

De Emptione, & Venditione.

SUMMARIUM.

86. *Emptio, & Venditio, quid?*
87. *Pretium rerum duplex, legitimum & vulgare.*
88. *Pretium legitimum conſiſtit in indiviſibili.*
89. *Pretium vulgare triplex, ſummum, medium, & infimum.*
90. *Pretii vulgaris juſtitia, unde deſumenda?*
91. *Corollarium.*

86. CONCL. I. *Emptio* est pactio pretii pro merce: *Venditio* econtra est pactio mercis pro pretio. Ita communis, & desumitur ex §. 1. *Instit. De emptione.* Tria siquidem ad substantiam Emptionis & Venditionis requiruntur. Primò res, quæ veneat, sive ea nunc existat, ùt equus, vacca; sive sit futura, ùt fructus nascituri, item jura, & actiones: nam hæc omnia nomine mercis, seu rei venalis intelliguntur. Secundò requiritur pretium; nam sine pretio Venditio nulla est, debétque simul

ſimul pretium in numerata pecunia conſiſtere; alioquin enim non Venditio & Emptio, ſed rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionem & Emptionem requiritur pactio, id eſt, ut in rem vendendam, & pretium pro ea præſtandum Venditor & Emptor conſentiant.

87. CONCL. II. Pretium rerum generatim eſt duplex, unum legitimum, quod ſcilicet à Magiſtratu eſt taxatum, alterum vulgare, quod ex valore rei plurium judiciô dependet. Ita rurſum communis, & patet inductione: ſic enim, ut occurratur avaritiæ Venditorum, ſolet taxari in plurimis Regionibus pretium circa carnes apud laniones, circa vinum apud œnopolas, vel circa cereviſiam apud Hoſpites, aut circa panem apud piſtores &c. Econtra verò quoad merces reſpectu Mercatorum habetur pretium vulgare, nec illæ taxari ordinariè ſolent à Poteſtate publica.

88. CONCL. III. Pretium legitimum conſiſtit in indiviſibili, nec licet illud præterire. Ratio eſt: quia hoc eſt cenſendum verum rei pretium, quod à Magiſtratu definitum eſt, ne excedatur; ſimúlque judicium Magiſtratûs, qui auctoritate publica, & boni communis intuitu tale pretium conſtituit, eſt præferendum judicio populari. Intellige, dummodò mutatîs circumſtantiîs copiæ, inopiæ, & ſimilibûs, Magiſtratus non ſit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando; nam alioquin lex cenſeretur iniqua, & poſſet res vendi pretiô vulgarî. Leſſius *lib. 2. cap. 21. num. 14.* & alii. Videatur

etiam in simili emergentia utiliter *lib. 3. Decret. titul. 17. §. 5. num. 135. & seqq.*

89. Pretium vulgare econtra non consistit in indivisibili, sed habet quandam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare juxta Doctores communiter sit triplex, videlicet summum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æstimatione, & affectu hominum, qui subinde varii de rebus variè judicant, & aliqui æstimant novem florenis, alii æstimant decem, alii undecim.

90. CONCL. IV. Loquendô de pretio rerum vulgari generatim, justum mercis pretium est, quod loci consuetudo approbat secundùm communem hominum æstimationem, quæ quidem æstimatio desumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinaria acquirendi facilitate, utilitate vel usu, aliisque hujusmodi circumstantiis. Ita in re communis. Hinc

91. Inferunt Doctores, quos citat, & sequitur Layman. *lib. 3. tr. 4. c. 17. num. 9.* eum nihil contra justitiam peccare, qui frumentum pretiô consuetô vendit conscius, brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incursionem, aut hujusmodi, si hæ causæ minuendi pretii publicè ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitia vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

92. CONCL. V. Variæ sunt causæ, ob quas rerum venalium pretia augeri, vel minui solent.

lent. Ita communis. Sic enim paſſim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium auget rerum pretia: ac econtra mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in tranſitu alicujus Principis cum magno comitatu rerum pretia accreſcere ſolent: in fine autem nundinarum, dilapsîs Emptoribûs, merces viliùs emuntur: idem fit tempore peſtîs, & poſt partam ab hoſtibus victoriam.

93. Similiter merces, quæ ſub haſta venduntur, minoris æſtimari ſolent, quàm quæ in propria Officina quæruntur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur, cariùs diſtrahuntur ob majorem moleſtiam, minúsque lucrum, quàm quæ in magna quantitate. Sic etiam ob ſingularem affectionem, aut commoditatem, quam Venditor ex re vendita habet, eâque in gratiam Emptoris ſe ſpoliat, poteſt res cariùs vendi: & econtra, ſi Emptori commodum non ſit emere, ſed à Venditore rogetur, ob hanc circumſtantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

94. Tandem, ut taceantur plures alii Tituli variandi pretia rerum, licitum eſt rem pluris vendere ratione officii mercandi. Sic enim mercatores poſſunt paulò pluris vendere, quàm ab aliis vendi ſoleat, qui non ex officio, ſed ex occaſione aliquid vendunt. Ratio eſt: quia pretiô eſt æſtimabile, quòd illi ex officio curas, laboréſque in rebus conquirendis, conſervandis, & diſtrahendis aſſiduè impendant, & qui-

quidem cum periculo, ne aliquæ merces tractu temporis ipsis pereant. Solet etiam à Mercatoribus augeri pretium, si in obtinenda solutione prævident difficultates, molestias, labores &c. vel si ipsis ex dilata solutione obveniat lucrum cessans, aut damnum emergens. Videatur fusiùs in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. titul.* 17.

Additio.

* Utrùm autem possint Venditores augere pretium suæ mercis etiam exinde præcisè, quia cognoscunt, apud hos, vel illos Emptores in particulari residere specialem affectionem aliquam erga dictas merces, vel quia vident, dictos Emptores singularem utilitatem, quam alii communiter non haberent ejusdem Communitatis, reportaturos, alia foret Quæstio, & ratio affirmandi videtur; quia juxta dicta *n.* 93. ob specialem affectum Venditoris erga mercem potest augeri pretium mercis: cur ergo non pariformiter ob specialem affectum Emptoris erga eandem? Hoc tamen non obstante

Resp. cum communi, talem praxin esse illicitam, & restitutioni obnoxiam, saltem si affectus ille erga mercem est tantùm particularis respectu unius vel alterius Emptoris. Ratio est: quia nemo cogitur emere suam propriam commoditatem, utì rectè advertit D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Item Venditor non potest vendere, nisi quod præcedenter suum

est;

eſt: atqui affectus ille, & commoditas, ſeu particularis utilitas, tenens ſe præciſè ex parte Emptoris, non eſt quid ſuum, ſeu non eſt Venditoris; ergo. Unde patet diſparitas inter hunc & alterum caſum *n. 93.* relatum: nam ſi ſpecialis ille affectus ante Venditionem teneat ſe ex parte Venditoris, puta, quia pretioſa pictura provenit à Majoribus Venditoris, vel ei donata à Principe, ſicque ſpecialiter æſtimata, in illo contractu Venditionis & Emptionis ſe Venditor in gratiam Emptoris privat aliquo, quod antea ſuum erat; híncque exinde licitè cariùs vendit mercem, dummodò præcedenter moneatur deſuper Emptor: econtra verò illud non contingit, utì conſideranti patet, ſi affectus ille, aut utilitas ſpecialis ſe teneat ex parte tantùm unius, vel alterius Emptoris. Dixi notanter, *ex parte unius tantùm, vel alterius Emptoris:* nam ſi affectus ille erga mercem eſſet communis certæ cuidam Nationi, ac Populo, exinde jam creſceret in illa communitate æſtimatio rei, híncque huic Nationi cariùs, quàm alteri licitè vendi poſſet. Ex quo Covarruvias, Caſtropalao, Salas, & alii apud Reiffenſtuel *lib.* 3. *Decret. tit.* 17. *§.* 5. *num.* 130. approbant praxin illam, qua Europæi Indis, & Æthiopibus res viliſſimas, puta acus, vel parvos cultellos, (quos tamen Indii pluris, aurum econtra & gemmas necdum politas ob magnam copiam minoris æſtimant) maximô pretiô vendunt, qui exceſſus pretii ſola computatione periculorum & expenſarum in navigatione factarum, aliàs extra communem

 majo-

majorem communitatis æſtimationem vix juſtificari poſſet. *

95. CONCL. VI. In Foro Conſcientiæ omnis Venditio & Emptio, in qua latitudo juſti pretii exceditur, eſt iniqua, & lædens alterum tenetur ad reſtitutionem; niſi læſio ſit valde modica, aut liberalis datio vel remiſſio ejus, qui deceptus fuit, ſaltem præſumpta acceſſerit. Ita D. Auguſtinus *lib. 13. de Trinit. c. 3.* éſtque communis Doctorum; id enim exigit Juſtitia commutativa, quæ in contractibus vult ſervari æqualitatem.

96. Dicitur, *in Foro Conſcientiæ:* quia in Foro externo ob multitudinem litium evitandam non ſuccurritur alicui, niſi ſupra dimidium juſti pretii deceptus fuerit; nam tunc primùm conceditur Actio Venditori contra Emptorem, ut vel rem emptam reſtituat, vel id, quod deeſt, juſtô pretiô ſuppleat, prout habetur *l. Rem majoris. C. De reſcindenda vendit.* junctô *c. Cùm dilecti.* & *c. Cùm cauſa. De Emptione.*

97. Dicitur ulteriùs, *niſi læſio ſit valde modica:* nam tunc non tenetur quis ad reſtitutionem ob levitatem materiæ. Quinimò, quia durum eſt inter homines, in contractibus ſemper obſervare exactiſſimam juſtitiam, ſimúlque modus commutantium quaſi fundatus ſit ſupra illud Legis naturæ: *Quod tibi vis fieri, alteri facias:* hinc Doctor ſubtilis *4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 2.* notat, ferme omnem contractum concomitari aliquam donationem, & mox ſubjungit, *ſatis probabile eſſe, quòd, quando contrahentes ſunt mutuò contenti, mu-*

tuò

tuò volunt ſibi remittere, ſi ſecundùm aliquid deficiunt ab illa juſtitia requiſita. Et hanc doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman. *loc. cit. num. 6.* format hanc Regulam: *In dubio eſt æſtimandum, quòd contrahentes invicem remittere & condonare velint, ſi in contractu inæqualitas modica, & non admodùm notabilis accidat.*

98. Secùs eſt dicendum, ſi ſit notabilis inæqualitas: tunc enim non eſt præſumenda donatio, vel remiſſio, niſi ex circumſtantiis de liberali donatione, aut ultronea remiſſione poſſit ſumi conjectura: ùt ſi Emptor cognatus ſit Venditoris, & aliàs benefacere ſolitus, aut ſi læſio facilè potuit deprehendi, & hujusmodi.

Additio.

* Ex hac Concluſione inferes, graviter peccare, nec excuſari ab onere reſtitutionis illos mercatores, opifices, vel artifices, qui, ut ipſos Dominos ad ſuas trahant officinas, ſervitiales eorum variîs corrumpunt honorariîs: poſtmodùm verò in conſueta ſpecificatione debitorum, non advertentibûs Dominîs, notabiliter excedunt valorem rerum venditarum, ut ſumptus propter eadem honoraria factos talî modô iterum occultè recompenſent: nam ſimiles non ſervant æqualitatem inter pretium & res venditas, cùm invitîs Dominîs in Venditione illarum rerum transgrediantur notabiliter latitudinem juſti pretii. *

 99. Quæ-

99. Quæres I. Quómodo intelligendum sit illud commune dictum: *Res tanti valet, quanti vendi potest?* Et illud, quod habetur *l. In causæ, cognitione. 16. ff. de Minoribus*. ubi dicitur: *In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire?* Resp. cum communi, hujusmodi dicta intelligenda esse de circumventione intra limites justi pretii, seu justæ æstimationis, quia justitia pretii non consistit in indivisibili.

Additio.

* Verùm, ut ista circumventio intra latitudinem justi pretii liceat, atque ab onere restitutionis immunis sit, non debet deveniri ad pretium summum per fraudes v. g. per diminutionem ulnæ, mensuræ, vel ponderis &c. Ut totum clariùs in exemplo eveniat, ponamus sequentem casum. Petrus Mercator libenter venderet merces suas pretiô summô: quia tamen prævidet, exinde deficere Emptores, ut eorum major fiat confluxus, deinceps has merces apparenter venales exponit pretiô infimô, occultè tamen pondera, ulnas, vel alias mensuras, quibûs hæ merces dimetiuntur, ita diminuit, ut nihilominùs vî talis diminutionis occultæ, consideratîs considerandîs ad pretium summum ascendatur. Talis circumventio nullatenus est licita, utì rectè cum Molina, Diana & Sporer advertit Lugo *de Just. & Jur. disp. 26. sect. 8.* Ratio est, partim, quia taliter vendentes propriè non stant contractui cum Emptori-

toribus inito de vendenda e. g. integra legitima, & non corrupta ulna panni, vel integrô pondere ſacchari, ſeu integra menſura olei &c. partim, quia per ſimilem fraudem ipſos Emptores, ſibi falſò perſuadentes, ſe merces apud Petrum pretiô infimô comparare poſſe, illegitimô modô ab aliis Venditoribus abſtrahunt; licèt enim quilibet mercator ſuas merces laudare licitè valeat, quamvìs per illam ſuadam Emptores ab aliis Venditoribus abſtrahat, non tamen id poterit facere per falſas impoſturas, dolos & fraudes. *

100. Quæres ulteriùs II. An quis invitus cogi poſſit ad vendendum rem ſuam? Reſp. cum communi, id regulariter loquendô fieri non poſſe. Ratio eſt: quia quilibet eſt Dominus rei ſuæ, ſicque de ea diſponere poteſt pro libitu, vel eam retinere, prout ſibi placuerit.

101. Dicitur, *regulariter loquendô:* nam ſunt excipiendi aliqui caſus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem ſuam. Primò quidem, in caſu publicæ neceſſitatis: ſic enim, ſi publica urgeat neceſſitas, v. g. tempore inopiæ frumenti, aut aliorum victualium ad uſum quotidianum requiſitorum, poſſunt juſtô per Magiſtratum taxatô pretiô ſubditi cogi ad vendendum ejusmodi res pro ſublevanda publica neceſſitate.

102. Secundò, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem ſuam: ſic quippe, ſi domus v. g. vel fundus privatæ perſonæ neceſſarius ſit ad conſtructionem, vel ampliationem Civitatis, vel Viæ publicæ, aut Principis Palatii,

ſive

five Templi, Monasterii, Collegii, vel etiam Hospitalis, cogitur quis ejusmodi domum, vel fundum taliter necessarium justô pretiô vendere. Siquidem in hujusmodi casibus favor publicæ utilitatis, vel necessitatis præponderare debet privatis commodis. Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 5. num. 34.* & alii.

APPENDIX.

Ad Quæstionem VIII. de Emptione & Venditione, in qua de hac materia adhuc ulteriora valde utilia, & practica per decem Additiones adjuncta continentur.

SUMMARIUM.

* *Quis debeat pati damnum, si res empta determinata pereat ante traditionem? Additio I.*

* *Quid sentiendum, si res indeterminata ante traditionem fiat deterior? Additio II.*

* *Ad quem spectet lucrum, si res aliqua per tertium majorî pretiô vendatur, vel minorî ematur, quàm fuerit petitum? Additio III.*

* *Occurritur Objectioni. Additio IV.*

* *Ad quem pertineat lucrum de Chirographis minorî pretiô emptis? Additio V. VI. & VII.*

* *An Mercatoribus, vel aliis liceat instituere Monopolia vel Propolia? Additio VIII.*

* *De*

Additio I.

* QUæres I. Ad quem ſpectet damnum cujusdam rei determinatæ emptæ, ſi contractus Venditionis equidem fuerit abſolutus, & in ſe perfectus, aſt res illa pereat, antequam fuerit actu tradita, vel pretium ſolutum? Ante reſolutionem Nota I. Quòd alius contractus Venditionis & Emptionis ſit abſolutus, & alius conditionatus, ſeu quaſi conditionatus. Prior cenſetur perfectus jam ante rei traditionem: nam iſte contractus juxta communem ſolo conſenſu perficitur, quamvìs cæteroquin ante rei venditæ traditionem &c. Emptori dominium nondum acquiratur. Poſterior verò ne quidem perfectus cenſetur ante eventum conditionis. Nota II. Quòd contractus quaſi conditionatus reputetur, quando res emenda necdum in individuo fuerit determinata, prout contingere ſæpiùs poteſt, ſi quidpiam ematur ex re conſiſtente in pondere, numero & menſura: facit enim talis Emptio quaſi nunc ſenſum conditionatum: *Emam e. g. ex hoc acervo tritici 10. modios, ſi fuerint menſurati, ex hoc grege decem oves, ſi fuerint determinatæ in individuo: ex hac carne decem libras, ſi fuerint ponderatæ;* unde, antequam facta ſit menſuratio, deter-

determinatio, seu ponderatio, nondum censetur talis contractus perfectus, atque absolutus. Nos majoris claritatis gratiâ de contractu absoluto, & quoad res determinatas facto ponimus sequentem casum.

Additio II.

* Cajus Lanio cujusdam Civitatis proficiscitur in certum oppidum, ubi venales exponuntur à Rusticis boves ex quibus Lanio seligit in individuo duodecim, eósque emit absolutè; antequam autem hi fuissent actualiter extraditi, aut pecunia Rusticis desuper data, superveniunt Husari abigentes unà cum aliis etiam illos duodecim boves.

Quæritur ergo, cuinam pereant, num Rusticis, vel Lanioni? Et videtur quidem ab initio eosdem perire Rusticis, sícque nec Lanionem teneri ad solutionem pretii, quia res quælibet Domino suo perit; atqui ante traditionem actualem, vel solutionem pretii Rustici adhuc sunt Domini boûm; ergo. Hôc tamen non obstante Resp. Si illi duodecim boves Lanioni tradendi jam fuerint ex grege quoad individuum determinati, nisi aliter expressè fuerit conventum, tunc Lanioni pereunt; quamvìs enim ante actualem traditionem horum Rustici adhuc sint Domini, ex speciali tamen Juris dispositione quoad contractum emptionis & venditionis damnum (utì pariter lucrum) ad emptorem, puta in præsenti ad Lanionem, spectat etiam ante actualem rei emptæ traditionem.

nem. Ita eruitur ex claris textibus Juris *ſ. 3. inſtit. de Emptione, & Vendit.* & *L. Neceſſariò. ff. de pericul. & commod. rei venditæ.* Nec dicas: ſi quis ex acervo tritici (puta conſtante 100. modiis) duodecim modios emeret, & poſteà ex dicto acervo duodecim modii in vermes abirent, tales modii non emptori, ſed venditori perirent, neque obligaretur emptor venditori condictum dare pretium. *L. Quod ſæpe.35. §.5. ff. de contrab. empt.* ergo etiam in noſtro caſu duodecim boves ab Huſaris ablati potiùs Ruſticis venditoribus, quàm Lanioni emptori peribunt, nec tenebitur Lanio ſolvere pretium.

Reſp. enim negandô conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt; quia illi duodecim modii ex acervo tritici nondum fuerunt admenſi, ſicque necdum contractus perfectus ac abſolutus, bene verò duodecim boves ex grege determinati, utì ſupponitur in caſu; aliàs enim, ſi nec boves, quinam in ſpecie ex grege tradendi Emptori, fuiſſent ſelecti, haud dubiè pariter nec hi perirent Lanioni Emptori, ſed potiùs Ruſticis Venditoribus. Vide de hoc fuſiùs in Jure Canonico *lib. 3. decret. titul. 17. §. 8.*

Additio III.

* Quær. II. Ad quem pertineat damnum, vel lucrum, ſi ex re conſiſtente in numero, pondere, vel menſura quidpiam adhuc indeterminatum ematur, interea tamen ante actualem

lem determinationem, aut ponderationem, seu mensurationem tota illa res non quidem ex integro pereat, fiat tamen deterior, vel etiam melior? Resp. tam lucrum, quàm etiam damnum (nisi Venditor fuerit in mensurando, aut determinando culpabiliter morosus) pertinere ad Emptorem: unde si Emptor contraxerit ex certo acervo tritici accipere duodecim modios, & postmodùm totus ille acervus ante traditionem in corruptionem degeneret, teneretur Emptor nihilominùs duodecim modios ex hoc ipso acervo à venditore mensurandos recipere, modò dictus Venditor in dando non fuerit culpabiliter morosus. Ita Franciscus Henno in sua Theolog. *tom. 2. tr. 2. disp. 7. q. 7. concl. 3.* nam venditor non censetur in contractu isto se aliter voluisse obligare, quàm ad exhibendam rem talem, qualis citra suam culpam erit tempore actualis traditionis seu mensurationis &c. Ex quo cit. Auctor resolvit; si vinum venditum ante traditionem, aut mensurationem acescat, si frumentum degeneret in corruptionem, si boves, equi fiant macilenti, si eorum pretium decrescat, idque fiat sine culpa, aut mora venditoris, damnum illud obvenire emptori, sicut ipsi obvenit commodum, si vinum e. g. fiat generosius interea, aut carius &c.

Additio IV.

* Quær. III. Ad quem spectet lucrum, si aliqua res per Tertium tanquam per deputatum majori

majorî pretiô vendatur, vel cariùs ematur, quàm Dominus rei vendendæ, aut ille, cui emitur, petierit? Caſus ex reſolutione hujus quæſiti eruendi poſſunt frequenter in Confeſſionali contingere, e. g. Dominus quidam dicit ad Proxenetam, videas, ut pro hac mea veſte vendenda acquiras triginta florenos: Proxeneta autem vendidit eandem quadraginta, quæritur jam, an decem florenos valeat ſibi retinere Proxeneta, quoniam Dominus datîs ſibi triginta florenîs ſatisfactionem omnimodam habuiſſe viſus fuit, imò gratias egit? Item Ancilla ab Hera ſua, acceptîs quinque florenîs, miſſa ad nundinas varia emit, & quidem gnara mercari pretiô infimô e. g. quatuor florenîs: interea tamen redeundô domum indicat, ſe comparâſſe pretiô mediô, puta quinque florenîs, qua Emptione etiam Hera eſt contenta: cupit ergo Ancilla ex Confeſſario reſcire, an exceſſum pretii infimi, puta unum florenum reſiduum poſſit ſibi appropriare bonâ conſcientiâ? Reſp. in utroque caſu, regulariter loquendô, nec Proxenetam, nec Ancillam poſſe bonâ conſcientiâ retinere exceſſum pretii. Ita cum aliis Molina *diſp. 353.* Lugo *de Jure & Juſt. diſp. 26.* & Leſſius *lib. 2. c. 21. dub. 19.* Ratio eſt: quia ordinariè, & regulariter exiſtimantur ſimiles conſtituti utiles negotiorum Geſtores, reſpectu quorum, ſi Domini principales certum deſignârunt pretium, ſolùm ideò fecerunt, ut non infra illud res vendatur, aut ſupra id res ematur, non autem quaſi majus lucrum donare vellent ipſis deputatis, niſi ex verbis, vel aliis

circumstantiis hæc donatio erui posset, ùt certè observatur in Jure Canonico *lib. 3. decret. tit. 17. §. 14. num. 428. & seqq.* ubi plura adhuc alia notabilia videri poterunt.

Nec dicas, talem Deputatum posse residuum lucri retinere ex ea ratione, quia ipsemet potest statim eam rem emere minorî illo pretiô, & sic emptam postmodùm tanquam suam pretiô majorî, justô tamen, alteri iterum vendere, ac lucrum speciale ex hac negotiatione acquisitum sibimet applicare. Resp. enim, præterquam, quòd non ita soleant practicare fideles, & utiles negotiorum Gestores, talem excusationem etiam ex eo non procedere, quia ordinariè falsum est, quòd tales Deputati actualiter sibi hanc rem emant; aliàs enim deberent pariter in se periculum hujus rei, si forsan ea casu fortuitu periret, suscipere, quod tamen ægrè facerent. Aliquid tamen minùs notabile de extraordinario lucro talibus Deputatis, quando extraordinariam diligentiam quoad tam bonam mercationem adhibuerunt, subinde pro aliquali recompensatione admitterem, si aliàs Dominus, vel Hera fuerint valde tenaces, ita ut tales Deputati currendô, & recurrendô plateas plus in calceamentis non raró destruxerint, quàm recognitionis exinde accipiant. Cautè tamen procedendum; ne mentiatur iniquitas sibi. *

Additio V.

* Quær. IV. Ad quem spectet lucrum si Chirographa, seu Nomina per Tertium minorî pre-

pretiô emantur, quàm foret ipſummet debitum in his litteris obligatoriis contentum? Supponitur hìc, quòd per Nomina, ſeu Chirographa intelligantur jura illa & actiones, quæ alicui, puta Creditori competunt ad petendam ab altero ſolutionem debitam, de quibus fusiùs diſcurrit Caſparus Manzius in ſuo Præſidio Creditorum *part. 3. per tot.* utiliter explicans Legem Anaſtaſianam à ſuo Auctore Anaſtaſio Imperatore ſic dictam, ac præter Cardinalem Tuſcum plures allegans Doctores. Hôc ſuppoſitô Reſp. lucrum ex ſimilibus Chirographis minorî pretiô per tertium emptis ſpectare ad Emptorem, dummodò communiter talia Chirographa verè minoris æſtimentur, puta, quia pro iis obtinendis communiter faciendi ſunt ſumptus majores, ſubeundi communiter extraordinarii labores, vel pericula deperdendæ ex integro ſortis principalis ob ingruens e. g. bellum, aut ſuſtinendæ communiter notabiles moleſtiæ ob abſentiam, potentiam, tenacitatem, vel paupertatem, aliámve odioſam qualitatem Debitoris, ſive, quia propter numerationem præſentis pecuniæ locò ſimilium Chirographorum adeſt lucrum ceſſans aut damnum emergens. Ita ſub his terminis communis, atque in Jure Canonico dictum fuit *lib. 3. decr. tit. 17. §. 3. n. 61.* Ratio aſſignatur iſta: quia juſtum pretium rerum communi hominum æſtimatione ſtatuitur *L. pretia rerum. 63. ff. ad leg. Falcid.* Omnium autem prudentûm judiciô debitum, quod communiter absque difficultate, periculo, expenſis, aut lucro ceſſante, vel

damno emergente &c. obtineri nequit, minoris, ac in se ipso est, æstimatur, adeóque etiam minorî pretiô comparari poterit: & consequenter, si posteà per accidens exinde ille, qui similia Chirographa comparavit, majus lucrum reportet acquirendô e. g. integram debiti solutionem, id Emptoris erit.

Nec refert, quòd ille tertius, qui dicta Chirographa comparavit, ob certam aliquam circumstantiam v. g. ob favorem Principis, vel ipsiusmet alterius Debitoris &c. possit absque omni prorsus difficultate, & periculo, necnon sine ullo lucro cessante, ac damno emergente integram debitorum solutionem obtinere: etenim hoc in particulari prorsus per accidens est, &, ut aliquid minorî pretiô comparari possit, sufficit, ut communiter minoris æstimetur: sic etiam res aliqua sub hasta existens, & exinde communiter minoris æstimata minorî pretiô emi potest, quamvìs sit ejusdem bonitatis, & ad eundem finem eodem modo deserviat, ac si à Mercatore pluris similem rem vendente comparetur. *

Additio VI.

* Dices. Ex hoc sequeretur, quòd etiam ille v. g. Princeps, qui debita contraxit, possit talia chirographa minorî pretiô emere, quia quilibet eo pretiô rem comparare potest, quo communiter eadem res æstimari solet. Resp. dist. illatum; nimirum, si talis Debitor e. g. Princeps non sit ipsemet in causa, ut similia Chi-

Chirographa minoris æſtimentur, conceditur quidem illatum ob rationem in objectione aſſignatam: ſecùs verò dicendum, ſi foret in cauſa; tunc enim talis injuſtè damnificat ſuos Creditores, ut rem minorì pretiò vendant, adeóque tenetur ſimile damnum reſarcire ex titulo injuſtæ damnificationis. *

Additio VII.

* Aſt ponamus (inquies) quòd alicujus Principis plurimìs debitìs obærati Officialis, puta Quæſtor, Theſaurarius, vel alius adminiſtrans ærarium publicum non ſit in cauſa debitorum à ſuo Principe contractorum, poterítne iſte Officialis ſimilia Chirographa communiter minoris æſtimata ipſemet minorì pretiò emere, & poſteà ſibimet ipſi ex ærario publico integram debitorum in talibus Chirographis contentorum ſolutionem præſtare? Ad hoc dubium præſens Auctor P. Reiffenſtuel in ſuo Jure Canonico *loc. cit. n. 64.* quamvìs dicat, talem praxin eſſe periculoſam; videtur tamen inclinare in affirmativam cum Layman & Leſſio; quia ſimiles Officiales in data hypotheſi non ſunt deterioris conditionis, quàm alii, quando adeóque alii, etiam ipſi poterunt illa Chirographa eodem pretiò comparare, & poſteà ex ærario publico, utì alios, ita & ſe ipſos ex integro ſolvere. Econtra Pichler *lib 5. decret. tit. 19. num. 32.* videtur defendere negativam: quia talis Officialis Principis ſuper ærarium publicum conſtitutus habet eandem obligationem ſolven-

di debita Principis, ac ipſemet Princeps, & conſequenter, ſicutì juxta dicta, ipſemet Princeps non poteſt Chirographa minorî pretiô à Creditoribus emere, ſi ipſemet eſt in cauſa, cur ea minoris æſtimentur, ita nec talis ejusdem Officialis. Fundamentum iſtud meô judiô efficaciter urget in caſu, quo ſimilis Theſaurarius, qui habet propterea honeſtum ſalarium, ut Officium ſuum utiliter, ac fideliter adminiſtret, neſcio quas excuſationes & impoſſibilitates prætendit, ſi creditoribus principalibus ex ærario publico integra debita ſolvere deberet: econtra verò, ut quoad integram ſummam, in talibus Chirographis à ſe levî pretiô comparatis, contentam ſibimetipſi ex ærario publico ſatisfaciat, in dicto ærario publico facilè ſufficientia invenit media. Quódſi autem formemus Caſum, in ærario publico reverà non haberi ſufficientes pro debita ſolutione pecunias, hincque easdem Creditori principali urgenti, nec ulteriùs exſpectare volenti ſubminiſtrari à Theſaurario ex ſuo proprio marſupio, emendô dicta Chirographa eo pretio, quo ob commune periculum &c. ex tunc æſtimantur, difficile eſt, hanc facultatem emendi Theſaurario in data hypotheſi denegare, cùm vî Officii ſui non videatur ſe obligâſſe ad hoc, ut, dum nihil eſt in ærario publico, nequeat ex proprio marſupio ipſemet emere Chirographa eo pretiô, quo ex tunc juſtè æſtimantur: modò cæteroquin bene obſervet, ne, dum denuo pecuniæ in ærarium publicum influunt, ſe in ſolutione hujus debiti anteponat aliis Creditoribus anterioribus, qui-

bus

bus Princeps citiùs, ac priùs, quàm illi, à quo Chirographum emit, ſolutionem præſtare deberet, de quibus vide ſupra *Tract. 8. diſt. 4. quæſt. 1. poſt num. 9. Addit. V. VI. & VII.*

Additio VIII.

* Quæres V. An Mercatoribus, vel aliis liceat inſtituere Monopolia, vel Propolia, & talî modô per Venditiones lucrum capere? Ante Reſponſionem nota, quòd Monopolium ſit vox Græca, latinè idem ſignificans, ac *Venditio unius*: cenſetúrque tunc contingere, quando penes unum aliquem, aut paucos ſolos tota certæ cujusdam rei vendendæ poteſtas exiſtit: e. g. quando non licet, niſi uni, vel paucis quibusdam coëmere, & iterum vendere tabacum, ſalpam, vinum, vel frumentum &c. Propolium eſt unius, vel nonnullorum in ſimul conſpirantium prævia coëmptio certarum rerum, antequam hæ publicè venales exponantur, ut exinde ob futuram in publico foro paucitatem Venditorum ſimilium mercium poſſint res illas cariùs ſolitô vendere, ſicque magnum capere lucrum. H. N.

Reſp. I. Tam Monopolia, quàm Propolia privata, quæ nimirum tantùm pro quæſtu, & lucro unius vel alterius privati hominis inſtituuntur, ſunt prorſus illicita, ſicque nec tale lucrum bonâ conſcientiâ, ac licitè fieri poteſt. Ita patet apud Illuſtriſſ. Cancell. de Schmid *tom. 1. Semicent. 2. controverſ. 39.* ex variis rigidiſſimis prohibitionibus Imperatorum, quibus concor-

dat Jus Bavaricum agendô de bona Politia *lib. 2. tit. 11. art. 1, & 3.* Ratio est: quia exinde fit major caristia, pretia rerum crescunt, sicque pauperes subditi miseri premuntur. Voluit quondam (teste Schmid *loc. cit.*) magnus quidam Minister simile quodpiam Monopolium certæ cujusdam mercis, ne sua pecunia maneret otiosa, à principe impetrare, cui, dum Princeps ad consensum jam inclinaret, tam Theologi, quàm Jurisperiti cordatè responderunt, allegatam causam nullo modô esse justam ac legitimam pro concessione; cùm ex illa nihil in utilitatem Reipublicæ redundet, econtra verò aliis pauperculis subditis pluribus, qui ex simili mercantia victum suum quotidianum quærebant, plurimum decedat.

Resp. II. Propolia, & Monopolia publica, quæ nimirum serviunt pro necessitate, vel utilitate Boni publici, auctoritate publica licitè institui, & lucra exinde hausta illuc applicari possunt; sive dein Princeps ipsemet tale Monopolium exerceat, sive nonnullis paucis concedat, ut tamen notabilius lucrum ad bonum publicum refundant; ubi tamen in ultimo casu (utì rectè notat Felix Potestas in examine Ecclesiastico *tom. part. 2. num. 2505.*) Princeps rerum pretium justum conformiter judicio expertorum debet determinare, ne nimiùm similes Euclionеs in taxando ad majus pro se ipsis lucrum capiendum excedant, sicque cives plùs æquô graventur, prout non raró student similes Euclionеs Principibus multa promittere, exinde autem, ut servent, & à suo officio non deji-

dejiciantur, mirîs modîs ſubditos torquere, & decipere ſolent. Ita ſub his terminis communis. Ratio eſt: quia nihil videtur efficaciter opponi poſſe, quin in bonum Reipublicæ (e. g. ut exinde ſubditi non ita graventer collectîs, ſeu ſteurîs extraordinariîs) valeant tales Principes ſibi applicare illud lucrum, quod aliàs in Emptione & Venditione poſſent aliis ſuis ſubditis juſtè concedere. Ne tamen in his fiat exceſſus, & forſan tantummodò quæratur à Principibus lucrum non tam pro competenti, ac ſtatui conveniente ſuſtentatione, quàm potiùs pro ſe tantùm privatim, & pro ſuo quæſtu proprio, ac luxu &c. hiſce Illuſtriſſ. Cancell. intimus de Schmid *loc. cit.* memoratu dignum proponit exemplum in Theodoſio (alii vocant Theophilum) Imperatore, qui ad ſuam Auguſtiſſimam Conthoralem ſimilia Monopolia ſuadentem ita exprobandô fuit locutus: *Cùm me Deus Imperatorem deſignârit, tu me Mercatorem facere contendis? Scio autem, Mercaturam privatis hominibus eſſe conceſſam, ut modum habeant tolerandæ vitæ. Quódſi Nos præter Imperii opes etiam mercaturæ emolumenta interceperimus, undenam ſubditi victum comparabunt?* Ita ille.*

Additio IX.

* Quæres ultimò. Quidnam probent Mercatorum libri, in quibus continetur, pro re empta necdum ab Emptoribus ſolutum eſſe pretium? Reſp. Etſi tales libri tanquam ſcrip-

 turæ

turæ privatæ, de Jure quidem contra scribentem, pro ipso autem regulariter non probent *cap. 14. de fide instrum.* Nihilominùs testibûs Cail, Lautterbach, Bruneman, & aliîs apud Franciscum Schmier *lib. 2. tract. 3. cap. 6. sect. 3. §. 4.* de moderna consuetudine saltem semiplenam probationem faciunt, nisi aliunde reddantur suspecti. Ratio est: quia in similibus causis non agitur juxta strictos apices Juris, sed ex æquo, & bono. Et hinc Judex, aliîs probationibûs deficientibûs, positô, quòd Emptores pretium jam esse solutum affirmarent, econtra verò dicti Mercatores negarent exhibendô desuper pro se suos libros, posset mentionatis Mercatoribus, si aliàs communiter habeantur pro fide dignis, juramentum suppletorium deferri, quo depositô Emptores condemnarentur ad solvendum pretium. Quódsi Mercator conscribens jam obîisset, nihilominùs hi libri propter mortem ejusdem fidem facerent pro Hærede similis Mercatoris etiam absque alio juramento, cùm tantum importet mors, quantum juramentum, prout *lib. 2. decret. tit. 22. num. 218.* annotatur. *

Additio X.

* Superessent adhuc plura de Emptione, & Venditione, & quidem inprimis de *Evictione*, an nimirum, & quando Venditor debeat Emptori in contractu Emptionis cavere de damno ac interesse, si forsan res vendita foret aliena, & suo tempore evinceretur à vero Domino, cui

com-

comparenti, ac rei vendicatione agenti deberet à Judice res illa restitui. Item *secundò* agendum restaret de *Jure Retractûs*, seu Protimiseos, vi cujus proximus e. g. Venditoris consanguineus rem Tertio venditam potest retrahere, seu eodem pretiô ipsemet emere. Item *tertiò* dicendum occurret *de Pacto retrovenditionis*, seu de Emptione cum onere reluitionis. Item de Arrhis contractui Emptionis, & Venditionis sæpe adjectis: præprimis *de Arrha pœnali*, & *Arrha honoraria*, ac *de Arrha obligatoria*, quæ ultima datur in partem pretii, utì *pœnalis* in pœnam non servati contractûs, & *honoraria*, quam Venditor plerumque sibi pro honoranda uxore sua in stipulationem deducit. Quia tamen similia potiùs ad Jus Civile, & Canonicum, quàm ad Theologiam moralem spectare dignoscuntur; ideò plura de his in præsenti non tractantur, & in emergentia casûs benevolus Lector ad Jurisperitos remittitur, ubi specialiter legi poterunt præsens Auctor in Jure Canonico *lib. 3. decret. tit. 17.* Christoph. Chlingensperg. *lib. 3. instit. 24* & in Jure Patrio Cancellarius intimus de Schmid in Commentariis *tit. 6. & seqq.*

QUÆSTIO IX.

De Ludo, & Sponsionibus.

SUMMARIUM.

103. *Ludus dupliciter accipitur.*
104 *Ludi contractus, an licitus?*

103. QUantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis, vel factis, ad oblectationem animi destinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque depo-

fuit.

fuit. Et in isto posteriori sensu hic de Ludo agitur.

104. CONCL. I. Ludi contractus jure naturæ est licitus, dummodò debitæ conditiones adsint. Ita communis. Ratio est: quia sicut in potestate cujuslibet est, rem suam alteri donare absolutè, ita etiam in alterum transferre sub quapiam conditione, sive ea fortuita sit, sive ex intentione pendeat. Quinimò, si Ludus debitô modô instituatur, erit actus duarum virtutum, Justitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ, simúlque utilis esse potest ad vitandum otium, & quæ inde consequuntur mala. Layman *lib. 3. tr. 4. c. 21. n. 1.* & alii.

105. CONCL. II. Tres potissimùm conditiones requiruntur ad justitiam contractûs Ludi. Primò, ut ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non potest rem depositam alienare, ùt Religiosus invitô Prælatô (secùs, accedente ejus consensu) & Filiusfamilias non habens bona castrensia, vel quasi castrensia, neque alia à parte sibi concessa ad animi oblectationem, seu liberam administrationem, tunc is neque Ludô quidquam acquirere, neque perdere potest: unde, si lucretur, tenetur ad restitutionem; sicut & ille, qui ab eo lucratus est. Lessius *lib. 2. de Just. & Jur. c. 26. n. 32.* Layman *n. 5.* & alii.

106. Secunda conditio ad justitiam contractûs Ludi requisita est, ut alter alterum per injuriam, utputa minîs, fraude vel convitiîs ad Ludum non pertraxerit: alioquin enim, si ille

sic

sic pertractus perdat, alter est ei causa damni per injuriam, ac proinde tenetur ipsi ad restitutionem; ùt docet Lessius *n. 7.* Cajetanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum; etsi quidam non improbabiliter oppositum teneant, eò quòd talis simpliciter voluntariè, ac cæteroquin in illo lusu æquè lucrari ac perdere potuerit, ùt inquit Bonacina apud Sporer *tract. 6. in Decalog. c. 6. n. 65.* qui & idipsum verum credit, si fiat solummodò inductio ad ludendum persuasione, importunîs precibûs, aut levi tantùm metu.

107. Tertia conditio justitiæ Ludi est, ut ludentes non utantur fraudibûs contra leges Ludi; alioquin tenentur ad restitutionem ejus, quod sic lucrati sunt. Porrò leges Ludi sunt, quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerunt, aut si nihil speciale statuerunt, quæ eo loco communi consuetudine sunt receptæ. Nihilominùs astutiæ illæ, quæ vel communi consuetudine receptæ sunt, vel in quas expressè, aut tacitè ludentes consentiunt, sunt licitæ: ùt si quis, advertens se lucraturum, provocet adversarium ad duplum deponendum, aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat, quilibet enim suas duntaxat partes agit.

Additio.

* Econtra fraudibûs contra leges utuntùr, sicque lucrum, si quod exinde reportant, restitue-

stituere obligantur. *Primò.* Illi, qui plura signa, seu puncta, non advertente collusore, notant, seu numerant, quàm à parte rei habent, sicque lucrantur. *Secundò.* Qui chartas de industria notant exteriùs, ut exinde in notitiam chartifoliorum sui collusoris deveniant. Quódsi ante lusum non signâssent, nec novissent, sed tantùm inter ludendum easdem à tergo observare & noscere studerent, Sanchez, Lugo, & Diana apud Busenbaum hîc putant, hanc fraudem esse licitam, atque in hoc lusores inter se convenire, cùm etiam reliqui collusores, dummodò attendere velint, idipsum observare possent *Tertiò.* Qui de industria (secùs dic, si fiat casu, & ex negligentia collusoris) se ita collocant, ut alterius chartas inspicere possint, vel alios ex spectatoribus habeant, qui ipsos de sorte suorum collusorum tacitè signîs admonent. *Quartò.* Qui suffurantur chartas meliores, vel arte quadam ità dextrè componunt, ut illas in distribuendo accipiant, vel si falsificant aleas &c. Hi omnes (inquam) fraudes contra leges lusuum exercent, & nisi inter seipsos aliter convenerint, atque expreſsè, vel tacitè remittant, obligantur ad restitutionem lucri non solùm acquisiti, verùm etiam saltem illius, quod alii ab ipsis, aliàs certò victîs, obtinuissent, si similis fraus non obstitisset. Sporer *loc. cit. n. 66.*

Quódsi verò dubium foret, utrùm absente tali fraude alii quidpiam fuissent lucrati? Lugo apud la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1081.* existimat, decep-

deceptorem ultra lucrum ab aliis acquisitum non teneri restituere de suis plus ultra; quia est in possessione rei suæ, ad quam alii decepti non habent ullum certum titulum, quamvis Molina putet, etiam deceptorem obligari in eo casu præter lucrum aliquid addere de suo, si probabiliùs appareat, alios in lusu futuros fuisse aliàs victores, si alter non decepisset, quia hæc spes lucrandi apud collusores in eo casu erat pretiô æstimabilis, quæ fuit ipsis per deceptorem injustè oblata. *

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum sit peccatum, & quale? variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ùt Gabriel, Abulensis, aliique: quos pro hac sententia refert Lugo *disp. 31. de Just. & Jure sect. 1. n. 3.* Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi, quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui.* Verùm hæc sententia passim relinquitur: tum quia contra dictum Præceptum duntaxat est, desiderare rem proximi modô illicitô, v. g. cupiendô eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos, non autem modô licitô, volendô, ut ea res fiat tua per justum contractum, utputa per emptionem, donationem, ludum &c. tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidem ùt finis minùs principalis, quod est contra communem sensum hominum.

109. Alii itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum esse peccatum saltem venia-

veniale. Ita Navarrus *c. 20. Manualis num. 7. & 8.* Azorius, & alii. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum: tum quia Ludus cum illa intentione factus continet avaritiam. Cæterùm quia desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cùm possit lucrum honestè appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect. 1. n. 4.* ait, quòd, quando debitæ circumstantiæ concurrerent, non sit, cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

110. CONCL. IV. Nihilominùs Clericis, & Religiosis Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum. Ita habetur *Can. 41. & 42. Apostolorum*, ac refertur *can. 1. dist. 35.* ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut Communione privetur: similiter etiam Laicus.* Concordat textus *cap. Clerici officia. de vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Et Concilium Trident. *sess. 22. c. 1. de reform.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

111. Porrò nomine Lusus alearum in jure significantur omnes illi Ludi, qui magìs fortunâ, quàm arte & industriâ ludentium reguntur. Et licèt Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de iis, qui non semel vel bis, aut ad breve tempus recreationis gratiâ, & in modica quan-

titate luserint, sed de iis, qui ejusmodi Ludo prohibito deserviunt, id est, crebrò, & per longum tempus ludunt, nihilominùs plerique notant, Religiosos adhuc magìs Lusum alearum dedecere, simúlque ab ipsis propter Statum perfectiorem, & scandalum posse graviùs in hoc genere delinqui.

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de Jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. can. 1. dist. 35.* tum ex *l. Alearum. C. de Aleatoribus.* ubi alearum usus generaliter prohibetur, adeò, *ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie, & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibûs competentibûs repetatur ab his, qui dederint &c.* Hæc ibi: cujus quidem saluberrimæ Constitutionis (quæ, utinam! ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdiderunt substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrùm is, qui Ludô prohibitô aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas *in 4. dist. 15. q. 2. art. 4.* Richardus, & alii. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludô prohibitô posse retineri, neque necessariò in Foro conscientiæ restituenda esse, donec per sententiam Judicis restitui jubeantur. Ita Covarruvias *in c. Peccatum. De Reg.*

Jur.

Jur. in 6. §. *4. num. 1.* Leſſius *cit. cap. 26. num. 17.* Sannig, & alii. Ratio eſt: quia contractus Ludi Jure naturæ habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum Civile, tum Canonicum, etſi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominii, neque irritum reddit contractum Ludi, ſed ſolùm concedit perdenti repetitionem in judicio, adeò, ut per ſententiam Judicis recuperari debeat amiſſum; prout deſumitur ex citatis ſupra *num. 112.* textibus juris. Unde infertur, non ſufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, niſi ſequatur condemnatio, qua victor jubeatur reſtituere: de hac enim loquitur Jus *loc. cit.* ac proinde ante ſecutam condemnationem Judicis victor nihil tenetur reſtituere. Leſſius *num. 19.* Layman. *cit. cap. 21. num. 2.* & alii.

Additio.

* Ponamus autem, quòd ille, qui cum altero inſtituit luſum prohibitum, dum jam plurimas pecunias deperdidit, exinde magis incaleſcens luſerit ulteriùs in defectu ulterioris pecuniæ præſentis creditò, & quidem denuò infortunatus iterum notabilem quantitatem perdat. Quæritur, an victor poſſit cogere victum ad extradendas illas promiſſas creditò pecunias, taliter, ut victus nequeat ſe defendere exceptione Legis?

Reſp. Victorem in ſimili caſu neutiquam

posse cogere victum, qui se defendit exceptione Legis, quæ non solùm in pœnam victoris, sed etiam in favorem ipsius devicti (ne tot depauperentur (lata est: si enim actualiter solvens in tali lusu prohibito potest apud Judicem pecunias solutas repetere, multò magis quoad necdum solutas poterit se defendere exceptione Legis: nam *cui damus actionem* (inquit Imperator *L. Invitus, 156. ff. de Regulis Juris*) *eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit*. Videantur desuper, uti in variis aliis casibus occurrentibus extraordinariis la Croix *lib. 3, part. 2. num. 1067. ac seqq.* Sporer *tract. 6. in Decalog. cap. 6. sect. 4. num. 83.* & apud hos plures alii. Optandum sanè foret, ut ad has leges tam salutares se reflecterent supremi Principes, &, ubi tales ludos vel maximè prohibuerunt (ne nimirum per excessivam rerum suarum perditionem depauperentur Liberi cum Uxoribus, imò sæpiùs integræ Familiæ) pariter dictas Leges executioni mandarent. *

114. CONCL. VIII. Quantum ad alteram partem Quæstionis attinet, *Sponsio* est contractus, in quo duo aut plures de veritate, vel eventu alicujus rei contendentes sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis, ac proinde, quæ de Ludo dicuntur, possunt servata proportione ad hunc contractum applicari.

115.

115. Quæres autem, an certus de eventu, vel veritate rei poſſit nihilominùs Sponſionem inire, atque inde lucrum accipere? Reſp. Regulariter loquendô non poſſe. Ratio eſt: quia tunc vel error dat cauſam contractui; neque enim quispiam cenſetur velle ſpondere cum eo, qui habet certitudinem rei: vel ſaltem non ſervatur æqualitas, cùm hic, utpote certus, nulli periculo perdendi ſeſe exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendô:* nam inprimis ille, qui à principio certus videbatur de veritate rei, quam ſuſtinebat, ſi poſteà altero pertinaciter contradicente, ac ſpondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens jam aliàs contigiſſe, ut deceptus fuerit etiam in iis, quæ ſibi priùs certa apparebant, poterit tunc licitè lucrari propter aliquale illud periculum, cui in ſua exiſtimatione ſe expoſuit. Ita Lugo *diſt. 31. num. 79.* Molina, & alii.

117. Deinde ſi habens certitudinem proteſtetur alteri, ſe eſſe certum, nec velle, nec poſſe ſpondere, eò quòd nulli periculo ſe exponat, & tamen ille alius concedat, velítque ſpondere, non obſtante certitudine illa, multi Doctores volunt, Sponſionem acceptari, lucrúmque retineri poſſe. Rationem dant: quia tunc nulla intervenit fraus, aut injuria, ſibíque debet alter imputare ſuam temeritatem. Sunt tamen alii Doctores, qui id negant, eò quòd tunc non

servetur æqualitas, quæ requiritur ad contractum Sponsionis, ut uterque aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo ibidem *num. 18.* & alii. In praxi expeditiùs erit, sequi dicta *n. præced.*

118. Quæres, quid sentiendum de juramento, & voto non ampliùs ludendi, vel spondendi? Resp. I. Quamvìs Ludus secundùm se sit res indifferens, & quæ potest bene vel malè fieri, nihilominùs votum, vel juramentum de abstinendo à Ludo validum est. Ita Sanchez *lib. 3. in Decalogum c. 18. num. 1.* Lugo *loc. cit. num. 2.* contra paucos alios, qui putârunt, votum vel juramentum de abstinendo à quolibet Ludo, etiam licito, esse invalidum, eò quòd Ludus licitus sit actus virtutis Eutrapeliæ. Probatur autem conclusio à simili: quia valet votum & juramentum abstinendi à Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum; ergo multò magìs abstinendi à delectatione Ludi, ut quis Deo ampliùs vacare possit, vitaréque peccata non rarò inter ludendum fieri solita: nam hæc voluntas est de meliori bono.

119. Hoc tamen intelligendum est de voto, vel juramento deliberatè facto, atque ad bonum finem ordinato: alioquin enim, sicut generaliter votum, vel juramentum de re indifferenti, atque in DEI honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

120. Reſp. II. Quando violatio talis juramenti, vel voti ſit grave vel leve peccatum, deſumendum eſt ex intentione jurantis, vel voventis. Ratio eſt: quia votum, & juramentum eſt quædam privata lex, quam quis ſibi ipſi propter DEUM imponit; ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat ſeſe obligare. Unde vovens, vel jurans deliberatè, quòd velit abſtinere ab omni Luſu, ſive illicito, ſive licito, ſive in magna, ſive in modica quantitate, tenebitur abſtinere ab omni: ſecùs, ſi vovit, vel juravit ſolùm abſtinentiam ab illicito, vel Luſu magnæ quantitatis.

121. Reſp. III. Quando non conſtat de expreſſa jurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipſius fine deſumenda erit. Ita Sanchez *loc. cit. num. 3.* idque declaratur inductione. Sic inprimis, quando finis jurantis fuit, privare ſe temporali hac delectatione, ut peccata ſua punire, Deóque magìs ſervire valeat, & ſi non conſtat de alia ejus intentione, cenſetur ſub hoc juramento omni Luſui, ſive magnæ, ſive parvæ quantitatis renuntiâſſe, & tunc, an fractio ſit mortalis, vel venialis, dijudicandum eſt ex duratione Ludi: ubi, ſi Luſus non extendatur ad duas horas, Caſtropalao, & Tamburinus cum Sanchez *lib. 3. c. 18. num. 7.* excuſant à mortali. Quòd ſi finis jurantis, vel voventis fuit vitare jacturam pecuniæ, ipſámque prodigalitatem, tunc ex quantitate pecuniæ Ludo expoſitæ penſanda erit quantitas culpæ; imò ſi tunc ludatur in levi duntaxat quantitate, nullum erit peccatum.

Additio.

* Quæres ulteriùs, quid adhuc addendum ſit circa votum non ludendi? Reſp. ſequentia I. Si quis vovit eo fine, ut evitet rixas, blasphemias, aut juramenta, ſuppoſitô, quòd hæc aliàs naſcantur ex luſu à ſe facto nomine proprio, talis poterit adhuc ludere pro alio, quia hic luſus non cenſetur in ſimili caſu per votum excluſus. Item loquendô de ſe ipſo, poterit tertio dare pecunias, ut is ludat locò ſui, item poterit facere Sponſiones de hoc vel illo lucraturo; nam talis propriè non ludit ipſemet: adeóque in odioſis non eſt ad iſta facienda extenſio in his circumſtantiis. II. Si quis in vindictam, ac ſignum malæ voluntatis & averſionis cum certo homine voviſſet non ludere, votum tale non adſtringeret, cùm id non ſit vinculum iniquitatis. III. Si quis voviſſet non ludere cum certo homine, vel in certa domo &c. quia firmiter ſibi perſuadet, ſe cum iſto homine determinato, vel in illa domo nil poſſe lucrari, ſimile votum pariter non teneret, cùm foret de re vana, & quaſi ſuperſtitioſa. Ita quoad omnia la Croix *lib. 3. part. 1. num. 454. & ſeqq.* Secùs tamen puto dicendum, ſi quis voviſſet non ludere cum hoc homine, quia experientiâ jam fuit doctus, quòd ſæpiùs blasphemaverit ob mirabilem, & rixoſum modum agendi ejusdem, ſi cum ipſo luſum inſtituit. *

QUÆ-

QUÆSTIO X.

De Contractu Societatis.

SUMMARIUM.

122. *Societas quid?*
Est frequens in negotiantibus.
123. *Socii qui?*
124. *Societatis Contractus quómodo differat à Mutuo?*
125. *Societas expressa, tacita, quæ?*
126. *Societas vitæ, &*
127. *Societas bonorum.*
Societas quæstuosa, quæ?
128. *Ad hanc requiruntur quinque conditiones.*
129. *Prima.*
130. *Secunda.*
131. *Tertia.*
132. *Quarta.*
133. & 134. *In Societate an sit licitum pactum de assecuratione sortis principalis?*
135. *Quælibet res Domino suo perit, quómodo?*
136. *Instantia ex Bulla Sixti V. resolvitur.*
137. *Instantia alia solvitur.*
138. *Quinta Societatis conditio quæ?*
139. *In contractu Societatis de qua culpa teneatur socius?*
140. *Corollarium.*
141. *Hujúsque declaratio.*
142. *Expensæ factæ causâ Societatis sunt solvendæ ex communi.*
143. *Nisi secùs fuerit conventum.*

122. CONCL. I. *Societas* est honesta duorum pluriúmve conventio, ad commune lucrum, secundùm proportionem rerum contributarum inter eos æquè distribuendum, suam pecuniam, industriam, seu laborem conferentium. Ita desumitur *ex L. 4. & seqq. ff. Pro socio.* éstque in re communis. Et quidem contractus Societatis est frequentissimus in negotiationibus, præsertim copiosioribus, eò quòd ad hasce exercendas sæpe facultates unius non sufficiant; vel saltem ob multa pericula, quæ terrâ maríque oriri solent, non sit consultum, ut quis omnes suas facultates simul uni eidémque negotiationi impendat; sed commodiùs id fiat, si plurium opes atque industriæ cum æ-

quali

quali omnium lucro, & damno, in unum conferantur.

123. Porrò qui contractum Societatis inter se ineunt, in Jure appellantur *Socii*; ùt liquet ex toto *Tit. ff. Pro Socio.* Ubi *L. 19. & 20.* additur, quòd, si ego cum Titio ineam societatem, Titius possit quidem secum admittere alium socium; puta, Cajum; nihilominùs per hoc Cajus non sit futurus meus socius (nam quia Societas consensu contrahitur, socius mihi esse non potest, quem ego socium habere nolo) sed is solius Titii, qui eum admisit, socius existat: unde *Socii mei socius, meus socius non est*, prout loquitur Ulpianus ibidem.

124. Differt autem contractus Societatis à contractu Mutui, juxta D. Thomam 2. 2. *qu. 78. art. 3. ad 5.* & alios, vel maximè ex eo, quòd, licèt utrobique interveniat aliqua contributio pecuniæ, vel aliarum rerum, hæc tamen fiat valde diversô modô. Siquidem in Mutuo dominium rei mutuatæ transfertur in Mutuatarium: unde ille, cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenetur eam restituere integrè; ac proinde non potest plus exigere ille, qui mutuavit. Secùs accidit in contractu Societatis; nam dominium rei in societatem collatæ remanet adhuc penes conferentem, ita quòd cum periculo ipsius mercator, seu socius de ea negotietur, vel artifex operetur, & ideò licitè potest partem lucri inde provenientis expetere, tanquam de re sua.

125. CONCL. II. Societatis plures sunt species. Inprimis enim alia est expressa, alia tacita. *Societas expressa* est, quæ verbîs, seu litterîs expressîs de rerum suarum communione inter duos, vel plures deliberatè contrahitur: atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium, contractui *Societatis* nonnunquam legitimè opponi solita; siquidem *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, juxta Reg. 85. Juris in 6. cum similibus. *Societas tacita* est, quæ sine verbis, seu litteris per actus sociales rebûs ipsîs contrahitur: uti contingit, si duo fratres ætate majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt. Atque in hac proceditur secundùm ipsam naturam Societatis ùt sic, eò quòd nulla specialis conventio intervenerit.

126. Deinde Societas alia est vitæ, alia bonorum. *Societas vitæ* dicitur, quando duo, vel plures conjunctim vivunt ad unum panem, & vinum, seu (ùt dici solet) ad eandem mensam. Et tales debent conferre suos redditus, seu proventus usque ad necessitatem victûs; ita tamen, ut si unus eorum in convictu ex laboribus suis, vel bonis adventitiis, plus contulerit præ alio, id repetere non possit: nam fructus consumpti, jure Societatis vitæ censentur invicem communicari. Reliqua tamen bona non rediguntur in commune, sed remanent singulorum propria. Franciscus Monti-ca *lib. 6. de Tacitis Conventionibus, tit. 2. num. 5. & tit. 3. num. 12.*

127. *So-*

127. *Societas bonorum* econtra dicitur, quæ initur in bonis. Atque hæc juxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem animalium, in Societatem officiorum, ac vectigalium; item in Societatem omnium bonorum, & in Societatem aliquorum bonorum, puta ratione negotiationis in unum collatorum, quæ dicitur *Societas quæstuosa*, & *lucratoria*. Et de hac posteriori præcipuè nunc loquimur, quamvìs illa, quæ de Societate quæstuosa in progressu dicentur, etiam cæteris (servatâ tamen proportione) commodè applicari possint.

128. CONCL. III. Ad Societatem quæstuosam, ut sit licita, quinque requiruntur conditiones, quarum unâ deficiente redditur illicita. Ita Reginaldus *in Praxi Fori Pœnitentialis, lib. 25. cap. 28. num. 33. & seq.* Bonac, *tom. 2. disp. 3. de Contractibus. q. 5. punct. 1. num. 3.* & alii.

129. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, & honesta; hoc est, ut negotiatio illa, cui sortes conferuntur, sit licita, nec in Jure prohibita. Unde iniqua, & invalida est Societas, quæ initur ad exercendas usuras, aut committendas fraudulentas emptiones, & venditiones, *l. Nec permittendum. ff. Pro socio.* Sicut & ipso jure nullius est momenti Societas illa; quæ dolô malô, aut fraudandi causâ inita fuit, utì contingit in latronibus, & hujusmodi. *L. 3. §. fin. ff. eod.*

130. Secunda. Ut ſinguli Socii aliquid conferant in commune, ſive dein contribuant pecuniam, aut alia bona, ſive operam, ſeu induſtriam ſuam: nam pauperiores plerumque ſupplent operâ, quod alii præſtant pecuniîs, *l. Societas*, §. 5. *Pro ſocio*. In tali enim communi collatione bonorum, ſeu laborum, conſiſtit natura contractûs Societatis: utì liquet ex ejus definitione, junct. *cit. cap.* 5. *& ſeqq. ff. eodem.*

131. Tertia. Ut ſervetur æqualitas inter Socios tam quoad damna, quàm quoad lucra: ita videlicet, ut pro rata collatæ ſortis, aut induſtriæ, ſinguli æqualiter lucrentur; vel pereunte per caſum fortuitum communi ſorte, ſive parte ipſius, omnes æqualiter damnum ſuſtineant. Et notanter dicitur, *pro rata collatæ ſortis*, *&c.* Quia lucrum, ſicut damnum emergens, eſt computandum juxta proportionem quantitatis per ſingulos ad ſortem principalem collatæ, vel impenſæ induſtriæ; Ut ſi Titius ad ſortem principalem contulit 900. & Cajus 600. Mævius verò impendit operam ſuam æſtimatam 100. ac detractîs omnibûs expensîs, remaneat lucrum 640. florenorum, tunc Titio ex hoc lucro, juxta proportionem collatæ ſortis principalis, debentur 360. Cajo 240. Mævio 40. floreni; prout facilè deprehenditur per Arithmeticam mediante *Regula Aurea*, vulgò *Del trè* appellata, ſed ſpecialiùs ad propoſitum loquendô, per *Regulam Societatis*.

132.

132. Quarta conditio, ad juſtitiam quæſtuoſæ Societatis requiſita, eſt: Ut ſors principalis, ſeu pecunia per ſocium in commune collata, ſubjaceat periculo conferentis: ita ut ſi pereat absque culpa ſocii, pereat illi, qui eam in commune contulit. Nam quælibet res Domino ſuo perit: atqui Dominus pecuniæ in communem ſortem collatæ, eſt ipſemet conferens, ùt dictum *num.* 124. Navar. *cap.* 17. *Manu. num.* 251. *& ſeqq.* Covar. *l.* 3. *Var. Reſol. c.* 2. *Concl.* 1. *&* 2. Bonac. *cit. quæſt.* 7. *punct.* 1. *num.* 4. cum aliis. Quinimò Sixtus V. in 55. Conſtitutione, quæ incipit: *Deteſtabilis avaritiæ* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani*) ex profeſſo damnat, & tanquam uſurariam pravitatem ſapientes reprobat omnes contractus, conventiones, & pactiones, quibûs cavetur, ut in ſingulos annos, aut menſes per alterum ſocium, durante Societate certa lucri quantitas, & ſumma, veluti tot pro quolibet centenario ſolvatur, ac nihilominùs ſors ipſa principalis, etiam ſi fortuito caſu quamlibet jacturam, vel amiſſionem ſequi contigerit, ſemper alteri maneat, & integra à ſocio recipiente reſtituatur: talis enim pactio videtur ſapere uſuram palliatam.

133. Controvertunt nihilominùs DD. utrùm hîs non obſtantibûs in Societate licitum ſit pactum de aſſecuratione ſortis principalis, ſaltem ſub præſtatione juſti pretii pro impoſito aſſecurationis gravamine; vel ea lege, ut remiſſô in compenſationem dicti gravaminis majorî lu-

crô

crô incertô, velit quis esse contentus modicô duntaxat lucrô, certô tamen, puta quinque pro centum in annos singulos sibi præstandis? Negant non pauci, licitum esse tale pactum assecurationis; ídque ob rationes *num. præced.* allatas, ùt Sotus *l. 6. de justit. quæst. 6. art. 2.* Azor. *part. 3. lib. 9. cap. 3. quæst. 9.* & quidam alii, quos citat Lugo *disp. 30. de just. & jur. sect. 4. num. 39.*

134. Oppositum tamen, seu affirmativam sententiam esse jam satìs communem, & veriorem, censet Lugo *loc. cit. num. 40. & seq.* Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 25. dub. 3. num. 23.* Navarrus *cap. 17. Manu. num. 254.* Covarruvias *lib. 3. Var. resolut. cap. 2. concl. 3.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 20. num. 2. & 4.* Bonacina *cit. punct. 1. num. 3. vers. Dixi: nisi.* Reginaldus *lib. 25. cap. 29. num. 396. & seqq.* cum pluribus aliis, quos citant. Fundamentum hujus sententiæ desumitur *ex l. Si non fuerint. ff. Pro socio:* ubi dicitur, *ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit, si tanti sit opera, quanti damnum est,* hoc est periculum damni subeundi, ùt explicat Gloss. *ib. vers. Damnum est.* Accedit ratio, quia contractus assecurationis, seu suscipiendi periculum rei alienæ, est pretiô æstimabilis, ac de jure licitus, *arg. l. in nave. ff. Locati:* ergo potest conjungi contractui Societatis cæteroquin pariter licito: nullo enim jure reperitur prohibitum, duos contractus cæteroquin licitos conjunctim fieri, & permisceri. Atqui ita fit in

con-

contractu illo Societatis, ubi periculum ſortis amittendæ alter ſocius redimit præſtitô juſtô pretiô, vel remittendô ſpem majoris lucri: ergo.

135. Nec obſtat, quòd quælibet res Domino ſuo pereat. Nam hoc verum eſt regulariter loquendô, ac ſecluſô ſpeciali pactô, quo quis periculum rei alienæ ſponte in ſe ſuſcipit; aliàs ſecùs. Sic quippe in ſimili Commodatarius, vel Depoſitarius regulariter non tenetur de caſu fortuito, quo res commodata, vel depoſita abſque ſua culpa periit: ſecùs tamen, ſi præceſſit pactum de præſtando caſu fortuito *c. un. de Commod.* & *c. 2. de Locato.* cum ſimilibus.

136. Ad allegatam Sixti V. Conſtitutionem inquit Lugo *cit. diſp. 30. ſect. 4. num. 37.* allegans plures alios, ipſummet Sixtum V. de ſenſu dictæ Bullæ interrogatum reſpondiſſe, ſe in ea ſolùm voluiſſe prohibere injuſtos contractus, & conventiones ſolitas Societatibus apponi, quas Claſſici Doctores condemnarent, non autem eas, quas iidem approbarent, tanquam juſtas. Accedit Rota *in deciſ. Romana Societatis die 3. Junii 1602. coram Coccino*, ubi cenſuit, dictam Bullam comprehendere ſolùm caſus uſurarios de Jure communi, additîs tamen majoribûs pœnîs. Id ipſum ſuadetur ex eo, quia poſt memoratam Bullam Sixtinam paſſim ſimiles contractus celebrantur; ùt de Luſitania, Belgio, aliiſque Provinciis teſtantur Molina, Leſſius, & alii. Quare dicendum, hanc fuiſſe mentem Pontificis, vel certè Bullam illam

aliter non esse usu receptam. Ita discurrit Lugo *ubi supra*.

137. Ad ultimum negatur Assumptum. Licèt enim pactio illa sapiat usuram palliatam, quando ex vi solius Societatis fit pactum de assecuratione sortis principalis; secùs tamen est, quando expressè, vel tacitè apponitur alius contractus, quo redimitur periculum amittendi sortem principalem præstandô aliud justum pretium, vel in ejusdem compensationem remittendô spem majoris lucri incerti, ùt dictum.

138. Quinta tandem conditio ad licitam Societatem requisita, est, ut justa pacta ab initio inter Socios inita serventur, vel, si nihil expressè conventum est, loci consuetudo attendatur: simúlque non immisceatur fraus, dolus sive deceptio aliqua, aut alia culpa ex parte sociorum; alioquin ea hoc ipso foret injusta, & induceret obligationem restituendi damnum inde secutum, etiam pro Foro conscientiæ. Sic fieret, quando administrans communem pecuniam Societatis inde clam fraudaret, surripiendô in suos privatos usus: vel quando lucrum proveniens, non fideliter ex æquo divideretur inter socios pro rata contributæ sortis principalis; item, quando ex culpa socii perit communis pecunia, vel lucrum, aut pars ipsius. Quæ omnia ùt clariùs intelligantur, sit

139. CONCL. IV. In contractu Societatis, si quid pereat casu fortuito, & absque culpa socio

ciorum, damnum cenſetur commune, juxta dicta *num.* 131. alioquin verò tenetur ſocius de dolo, culpa lata, & levi, non autem de leviſſima. Ita deſumitur *ex l. Socius ſocio. ff. pro ſocio.* & *§. ultim. inſtit. de Societate.* ac tradit Angelus *in Summa, v. Societas* 1. *num.* 16. Leſſius *deciſ.* 25. *num.* 37. Bonac. *cit. quæſt.* 7. *punct.* 2. *num.* 3. *verſ. Dixi in quarta.* & alii. Nam quia contractus Societatis celebratur in utilitatem utriusque, conſequens eſt, quòd præſtetur non ſolùm dolus, & culpa lata, ſed etiam levis, non autem leviſſima, *arg. l. Si, ut certo. §. Nunc videndum eſt. ff. Commodati.* éſtque jam dictum ſupra *tract.* 8. *diſt.* 2. *num.* 45.

140. Infertur proinde, quòd ſi aliquid damni acciderit, ex culpa ſaltem levi ipſius ſocii, & ſi res communes furtô fuerint ablatæ ex defectu debitæ cuſtodiæ, tale damnum non futurum commune: quinimò ſocius ille, qui ejusmodi culpam commiſit in non diligenter cuſtodiendo, tenetur cæteris ſociis ad reſtitutionem. Leſſius, Bonacina, *ubi ſupra*, & alii. Idémque dicendum de ſimilibus: quamvìs loquendô pro Foro conſcientiæ, & ante ſententiam Judicis, hoc ipſum non nihil limitetur ſupra *cit. diſp.* 2. *n.* 46. & *ſeqq.*

141. Solùm adde, quòd, quando unius ſocius ab aliis convenitur propter ea, quæ ratione Societatis debet, is non ſit condemnandus in plus, quàm commodè facere poteſt, ita ut non egeat. Textus eſt *in l. Verum eſt. §.* 1. *ff. pro ſocio.* addita illa congruentiæ ratione; *Hoc enim*

summam rationem habet: cùm Societas jus quodammodò fraternitatis in se habeat. Quamquam istud intelligendum sit, dummodò socius dolô non fecerit, quò minùs integrè satisfacere posset, *cit. l. Verum est. §. Tempus autem.* Simúlque cautionem præstet de integrè satisfaciendo, si pervenerit ad meliorem fortunam, *d. l. Verum est. §. Id facere.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 20. num. 6.*

142. CONCL. V. Expensæ non superfluæ causâ Societatis factæ à socio apponente industriam sunt communes, ac solvendæ ex communi pecunia Societatis; nisi aliter conventum sit inter socios, vel consuetudine receptum. Ita Angelus *vers. Societas. 1. num. 22.* Reginaldus *lib. 25. num. 395.* Bonacina *cit. disp. 3. de contractibus, q. 6. puncto 4. num. 3.* & alii. Ratio est, quia lucrum inter socios dividendum non intelligitur, nisi deductîs necessariîs expensîs, *l. Mutius. ff. pro socio.* sicut & fructus solùm intelliguntur deductîs necessariîs expensîs, *l. Fructus. ff. de operibus servor.* cum similibus. Et hinc juxta Doctores passim necessariæ illæ expensæ, quas facit socius in transportandis, vel conservandis mercibus, & aliæ hujusmodi, solvi debent ex communi pecunia Societatis.

143. Intellige, nisi antea conventum fuerit inter socios, ut is ex propriis pecuniis necessarias expensas solveret, quas postmodùm reciperet à cæteris sociis; Aut nisi hoc ipsum consuetudine receptum sit; prout accidit, quando pro conservatione mercium, vel pro acquisitione desi-

deſiderati lucri, expenſæ quædam neceſſariò ſunt faciendæ, nec ampliùs ſuppetit pecunia, quæ extrahatur ex communibus bonis Societatis: tunc enim ſocius negotiator non ſolùm ex præcepto Charitatis, ſed etiam ex lege Juſtitiæ tenetur dictas expenſas facere ex propriis bonis poſteà in tempore eas recepturus à ſociis: vel, ſi non habet proprias pecunias, debet has mutuò petere ab aliis. Ita Leſſius *cit. c. 55. num.* 36. Bonacina *d. punct. 4. num. 5.* Layman *cit. c.* 20. *num. 5.* & alii. Siquidem ſocius negotiator ratione contractûs Societatis (& conſequenter etiam ex juſtitia) tenetur adhibere pro conſervandis bonis communibus eam diligentiam, quam quisque diligens adhibere ſolet circa res proprias, alioquin is committeret culpam ſaltem levem: atqui in dicto caſu quisque diligens impenderet ſuas pecunias, vel ſi non haberet, mutuò acciperet alienas, ne majus damnum incurreret; ergo ad hoc ipſum tenetur ſocius, & quidem ex juſtitia.

144. Ampliatur Concluſio ad moderatas Eleemoſynas, quales ſocius ponens induſtriam facere poteſt ad invocandum Divinum auxilium pro felici ſucceſſu Societatis; nam etiam iſtæ ex communibus bonis ſolvendæ ſunt. Layman 10. *n* 5. Bon. *loc. cit. punct. 4. n. 3. & 4.* allegans alios.

145. Ampliatur ulteriùs Concluſio ad integras expenſas, quas facit ſocius in itinere cauſâ Societatis ſuſcepto. Licèt enim Sylv. *verſ. Societas. 1. quæſt. 12.* Angelus *cit. num. 12.* & nonnulli

nulli alii existiment, huic deducendas esse illas impensas, quas socius ille domi fecisset; nihilominùs magìs accommodatè ad Jura, & praxin videtur dicendum, integra impendia itineris ex communi sorte esse præstanda. *arg. l. Si fratres. §. Si quis ex sociis. ff. Pro socio.* Huic quippe socio propter Societatem proficiscenti (veluti ad merces emendas) viatica indistinctè conceduntur ex bonis Societatis. Navar. *c. 17. Man. n. 285.* istud intelligens, nisi pactum in contrarium intervenisset. Lessius *cit. c. 25 n. 35.* Layman *ubi supra num. 5.* Bonac. *punct. 4. n. 3.* cum aliis.

146. Ampliatur tertiò, quòd, si socius absque culpa sua, etiam levi, ex causa Societatis damnum incurrit (utputa, quia resistendô prædonibus volentibus auferre bona Societatis, vulneratus est, multásque posteà expensas fecit ad se curandum) etiam tales expensæ sint communiter faciendæ. Textus est *in l. Cùm duobus. §. Quidam, & l. Secundùm Julianum. ff. Pro Socio;* ac tradit Angelus *vers. Societas 1. n. 15.* Layman *cit. c. 20. n. 5.* Bonacina *punct. 4. n. 1.* & communis aliorum.

147. Additur notanter, *Si socius absque culpa sua, etiam levi &c.* Nam secùs dicendum, si socius ex sua culpa in tale damnum incidit, v. g. provocandô alium rixîs, in quibus posteà sauciatur. Tum, quia is tenetur de culpa etiam levi, ùt dictum *n. 129. & seqq.* Tum, quia æquum non est, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicujus socii: cùm peccata suos au-

ctores tenere debeant, *c. de his, quæ fiunt à maj. p. cap.* Simúlque non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri. *l. Non debet. ff. de Reg. Jur.* cum ſimilibus.

148. Additur ulteriùs, *ex cauſ. Societatis.* Nam damna propria, quæ ſocius aliunde incurrit, puta ſi ob privatas inimicitias ab aliquo vulneratus ſit, aut aliquid ipſi ex propriis rebus furtô ablatum fuerit, non debent eſſe communia. Talia enim non venerunt in Societatem; *l. Socium, qui. §. fin. ff. Pro ſocio*; & quia nec proveniunt ex cauſa Societatis, nulla ſubeſt ratio obligans cæteros ſocios ad reſarcienda hujusmodi damna. Accedit, quòd etiam lucra, quæ non ex cauſa Societatis, ſed aliunde, v. g. ex paterna hæreditate proveniunt, neutiquam ſint communia; idem ergo dicendum de damnis aliunde ſocio obvenientibus Bon. *loc. cit.* & alii.

149. CONCL. VI. Societas pluribûs modîs finitur, qui recenſentur *in l. Verum eſt. 64. & l. Actione. 66 ff. Pro ſocio.* Et quidem I. Finitur Societas finito tempore ad Societatem conſtituto, *cit. l. Actione. §. Item qui Societatem.* II. Finita negotiatione, *d. l. Actione. §. Item ſi alicujus.* III. Per renuntiationem, ſeu conſenſum mutuum omnium ſociorum: aliàs verò, ſi unus duntaxat renuntiet, ipſe quidem à ſe liberabit ſocios ſuos, ſe verò non liberabit ab ipſis, quando Societatis interfuit, non dirimi tunc ſocietatem; prout ampliùs declaratur *in l. Actione, §. Diximus.*

150. IV. Finitur Societas morte naturali unius socii, etiam si Societas cum pluribus contracta fuerit, & plures supersint, *cit. l. Actione. §. Morte unius. & l. Verum. §. Societas solvitur. ff. Pro socio.* Etenim in Societate eligitur industria personæ; qualis exspirat superveniente morte naturali socii, ignoratur enim qualis futura sit industria hæredis, atque ideò hæres defuncti socii non succedit in locum ejus, nisi novo consensu ineatur societas. *l. Nemo potest. & l. Plane si hi. ff. eod.*

151. Atque istud extenditur ad mortem etiam civilem cujuspiam sociorum *cit. l. Verum. §. Societas solvitur.* qualis censetur incurri per exitium, imò per Professionem Religiosam. Bonac. *cit. disp. 3. q. 6. punct. ult. n. 4.* Regin. *l. 25. n. 175.* & alii.

152. V. Solvitur Societas interitu rei: hoc est, quando vel sors capitalis perîit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non ampliùs sit in commercio hominum, puta quia facta est Religiosi, Deóque consecrata, *cit. §. Societas solvitur.* Addit. Bonac. *loc. cit. num. 5.* post Sylvest. *vers. Societas 1. q. 14.* & alios, Societatem finiri non solùm, quando tota pecunia capitalis interîit, sed etiam, quando modica, & exigua duntaxat remansit: quia non censetur alter socius in tali casu se voluisse obligare ad præstandam operam suam, quæ est longè majoris valoris.

153. Tandem Societas finitur, egestate alterius socii; ùt, quando ejus bona publicantur, aut

aut oppressus ære alieno cedit bonis suis *cit. l. Actione. §. Publicatione, ff. Pro socio.* Idémque dicendum, quando alter socius jam depauperatus non potest contribuere promissam pecuniam, vel quando is promisit operam suam, sed hanc ob supervenientem infirmitatem præstare nequit. Bonac. *cit. num. 5.* cum aliis.

154. CONCL. VII. Finitâ Societate divisio bonorum, seu lucri provenientis, facienda est inter socios ad æqualitatem, juxta proportionem illius, quod quisque contulit in societatem, ita ut, qui æqualiter contulerunt pecuniam vel industriam, æquale lucrum recipiant: inæquale verò, qui inæqualiter contulerunt. Ita communis, & rato est; quia hujusmodi divisionem æqualem lucri inter socios exigit naturalis æquitas, & virtus justitiæ; sic enim unicuique datur, quod ipsi debetur. His accedunt dicta *num. 131.*

155. Quæres, utrùm is, qui Societatem quandam iniens operas suas ad ejus expeditionem obligavit, licitè possit aliam adhuc Societatem inire, suásque operas eidem impendere. Resp. Licitè hoc fieri, quoties istud quis præstare potest absque præjudicio prioris Societatis, aliàs secùs. Ita Bonac. *ubi supra quæst. 1. n. 4.* post Molin. *dis. 419.* Rebell. *lib. 10. q. 8. n. 4.* & alios cum communi. Ratio prioris partis est; quia tunc nullam facit injuriam sociis prioris societatis, neque violat pactum cum eisdem initum; censetur enim solùm se priori Societati obligâsse, quatenus opus est, ne So-

cietas damnum patiatur, alioquin, si ultra nihil agere liceret, potiùs præberetur causa otiandi.

156. Altera pars de se patet. Quia iniens secundam Societatem cum præjudicio prioris ageret contra justum Societatis contractum cum priori jam initum; unde non solùm peccaret, sed etiam teneretur ad restitutionem omnium damnorum, si qua exinde sociis prioris Societatis obveniant; faceret enim contra justitiam, non servandô pacta ipsis promissa cum eorundem præjudicio. Sicut à pari famulus, qui ab uno Domino conductus fuit, alterius Domini negotiis sese immiscere non potest cum præjudicio prioris; alioquin teneretur huic ad restitutionem damni illati, cùm ex vi contractûs conductionis teneatur huic fideliter deservire, omnéque damnum ipsius, quantum potest, avertere.

QUÆSTIO ADDITIONALIS.

De Locatione, & Conductione.

SUMMARIUM.

* *Locatio, & Conductio, quid, & quotuplex? Additio I.*

* *Locator rerum ad quæ obligetur? Addit. II.*

* *Deducuntur ex obligatione Locatoris varii casus. Add. III.*

* *Locator operarum quales habeat obligationes? Addit. IV.*
* *Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Add. V.*
* *Item quales Conductor operarum? Additio VII.*

QUoniam Locatio & Conductio æquè, ac Emptio & Venditio, Contractus onerosus ultrò citróque obligatorius existit, atque de eodem non rarò variæ difficultates etiam in Confessionali proponuntur, meritò, dum in præsenti Distinctione de Contractibus onerosis agitur, hæc ultima Quæstio annectitur succinctè per quæsita examinandô magìs necessaria, ac quoad residua Lectorem ad Jus Canonicum dicti Auctoris *lib. 3. decret. tit. 18.* remittendô. Itaque sit

Additio I.

* Quæres I. Quid, ac quotuplex sit Locatio & Conductio, & quómodo ab aliis contractibus distinguatur? Ante Responsionem nota, quòd, sicut Emptio & Venditio ex seipso, ita pariter Locatio & Conductio sit unicus contractus, sub diverso tamen respectu; nam sicut prior contractus respectu venditoris dicitur Venditio, & respectu emptoris Emptio, ita in præsenti Contractus hic dicitur Locatio respectu locantis, & Conductio respectu conducentis. H. N.

Resp. I. Locatio & Conductio est ille Contra-

tractus, *quo usus, vel etiam ususfructus rei, aut opera, seu labor Personæ pro certa mercede alteri conceditur.* Ita in re communis. Porrò ille, qui dat mercedem, *Conductor*, alter, qui pro concesso usu rei, vel pro opera ac labore accipit mercedem, *Locator* vocatur. Differt autem Locatio & Conductio *inprimis* ab Emptione & Venditione; quia in Emptione per traditionem transfertur dominium rei in Emptorem, non sic in præsenti in Conductorem: item in Emptione & Venditione debet pretium consistere in numerata pecunia, non sic necessariò in Locatione, & Conductione. *Secundò* differt ab Emphyteusi; quia ibi à Domino directo (utì ex supra dictis patet) conceditur Emphyteutæ *dominium utile* rei pro *Laudemio*, quod pariter non contingit hìc. *Tertiò* differt à Commodato, quia ibidem res aliqua ad usum conceditur gratìs; hìc autem interveniente mercede.

Resp. II. Præter plures Locationis & Conductionis divisiones, apud Juristas videndas, alia est Locatio rerum, & alia operarum, utì ex ipsa definitione Locationis jam colligi potest. Item loquendô de Locatione ipsarum rerum, alia est, qua res aliquæ conceduntur ad solum usum, utì domus, vel equus; alia, qua res dantur etiam ad fructus ex illis percipiendos, ad quam reducitur illa conventio, mediante qua grex ovium, vel vaccarum locatur ex conditione, ut Conductor singulìs annìs certam quantitatem lanæ, bu-

tyri

tyri vel caſei Locatori præbeat &c. vocatúrque talis Locatio apud Italos *Socida.* Item eſt alia Locatio, qua Conductor pro re ſibi locata porrigit pecuniam, utì contingit ordinariè, quamvìs non neceſſariò: alia verò, qua e. g. prædium ruſticum non pro pecunia, ſed pro certa parte fructuum impenſis, & periculis Conductoris conſignatur: qui contractus ſolet vocari *Affictus.* Demum alia etiam Locatio, qua tantùm certæ res particulares in contractum veniunt, & alia, qua integræ alicujus Provinciæ, vel diſtrictûs fructus, & redditus alteri conceduntur, dicitúrque *Admodiatio.**

Additio II.

*Quær. II. Ad quæ obligetur Locator rerum? Ante Reſponſionem nota, præprimìs in Locatione & Conductione rerum attendendum eſſe ad ſpeciales deſuper conventiones, & locorum conſuetudines particulares juxta *l. 19. c. de Locat. & Conduct.* abſtrahendô autem ab hiſce, & inſiſtendô Juri. Reſp. Locatorem obligari ad ſequentia I. Ut, regulariter loquendô, concedat uſum rei locatæ Conductori, modô, & tempore per conventionem determinatô *l. 15 ff. Locati Conducti.* niſi tamen Conductor re locatâ ad alios uſus, quàm ad quos vî contractûs conceſſa eſt, abutatur cum periculo notabilis deſtructionis ipſius domus, vel etiam incendii, quale foret, ſi inſcio præviè Locatore exerceretur alchimia, ſimilia laboratoria

toria erigerentur, vel si in illa domo conductor malè aut perversè versaretur, e. g. commercia meretricia introducendô, de quo fundatè Schmid in Comment. Bavar. II Obligatur Locator, ut rem locatam taliter præparet, vel deterioratam ita reparet, quatenus conductor eâdem ad finem suum commodè uti, vel frui valeat, juxta *l. 15. §. 1. & l. 25. §. 2. ff. Locati Conducti.* III. Ut præstet tributa, aliáve similia onera, si quæ imponuntur *l. un. ff. de via publica, & si quid in ea factum.* IV. Ut resarciat damna ex vitio rei locatæ non manifestato, aliáve ex culpa lata Locatoris, vel etiam levi, conductori causata *l. 19. ff. Locati Conducti.* V. Ut refundat conductori expensas forsan ab eo factas in rem ipsam locatam, & quidem non tantummodò necessarias, verùm quoque utiles, etiam suô modô majores; dummodò post tempus Locationis hæc utilitas adhuc duret, & sequens adhibeatur distinctio, ut, si utiles fuerint majores, requiratur prævius consensus Domini, secùs, si essent respectivè modicæ: quoad voluptarias autem Conductoris omninò non tenetur Locator facere aliquam recompensationem, *l. 55 §. 1. Locati Conducti.* VI. Ut, nisi aliter fuerit conventum, remittat proportionaliter de mercede, si Conductor absque sua culpa non potuit uti re locatâ, vel modicos tantùm ex ea percipere fructus; dummodò damnum exinde Conductori exortum fuerit notabile, nec fertilitate præcedentium, vel subsequentium annorum compensetur. Ita clarè decisum in-

veni-

venitur *c.* 3. *de Locat. & Conduct. & l.* 15. *ff. Locati Conducti.**

Additio III.

* Ex his ſex obligationibus Locatoris juxta earum ordinem ſex deduces caſus. I. Quòd peccet Locator graviter, & ad reſarcitionem damni emergentis, atque lucri ceſſantis obligetur, ſi ante tempus conventum inquilinum ſuum è domo expellat, tantummodò, ut propter majorem commoditatem, majus lucrum, & propriam utilitatem (ſecùs dicendum, ſi fiat id ex neceſſitate ante Locationem non prævisa) domum immutet, aut magìs ampliet &c. Quódſi Locator domum venderet intra tempus Locationis absque pacto retinendi Conductorem, & Emptor novus nollet ampliùs tolerare Inquilinum, deberet quidem is, niſi aliter in Locatione expreſsè conventum fuerit, etiam ante tempus conductionis elapſum abire, vel aliàs per Judicem cogeretur; quia Succeſſor particularis (qualis eſt Emptor vel Donatarius) non tenetur ſtare Locationi ſui Anteceſſoris, juxta *l.* 9. *c. de Locat. & Conduct.* Locator tamen prior obligaretur in eo caſu non ſolùm mercedem conductam pro rata temporis remittere: ſed etiam, quanti intereſt Conductoris, uſum rei ante finitum tempus ſibi injuſtè ademptum reſarcire.

II. Pariter peccat, & ad reſtitutionem tenetur, præſertim in caſu damni emergentis ille Dominus, qui Villico locat villam ruinoſam,

vel

vel simile stabulum, aut locum, ubi greges stare oportet; interim tamen defectus istos ante Locationem, dum locus à Conductore priùs inspicitur, ita artificiosè scit abscondere, ut futurus Colonus minimè advertat.

III. Si e. g. in magna aliqua civitate domibus contributiones pro illuminatione de nocte imponerentur, ut nimirum in certo districtu ad evitandas varias inconvenientias de nocte habeant expositas publicè accensas lucernas, in eo casu peccaret Locator, si Conductorem vellet cogere ad solutionem; cùm incumbat Locatori. Id tamen verum quoque est, quòd Locatori vitio verti nequeat, si crescentibûs in dies quasi similibûs oneribûs, etiam ipse post tempus designatæ prioris Locationis finitum, in nova Locatione ascendat in pretio mercedis proportionaliter, ita tamen, ut consideratîs omnibus cosiderandîs maneat adhuc intra latitudinem infimi, & summi pretii.

IV. Si quis alteri equum assuetum sese in aquam mittere locaret, nec desuper conductorem moneret, etiam peccaret, atque merces forsan propterea perditas, aliáve damna exinde secuta obligaretur recompensare.

V. Peccaret Locator, si renueret, ut Conductor in solutione mercedis conductæ deducat expensas factas in restaurandis januis, fenestris, vel fornacibus valde ruinosis &c. dummodò à parte rei fuerint tales. *arg. l. Si merces. 25. §. 2. ff. Locati Conducti.* Ratio est; quia hæ expen-

sæ

ſæ ſunt neceſſariæ, vel ſaltem valde utiles, & etiam poſt tempus Locationis durant, pro utilitate ipſius Locatoris.

VI. Haud dubiè peccaret immiſericors ille Dominus, qui Ruſtico Conductori ſuorum agrorum nihil de penſione vellet remittere, quamvìs is citra ſuam culpam temporé meſsìs vix ſemen in terram jactum, vel ſaltem, deducto priùs ſemine & impensîs, ne quidem tot fructus acceperit, ut adæquarent medietatem penſionis annuæ præſtandæ. Hoc tamen ultimum intellige, niſi aliqua adſit de exceptionibus ſuperiori Additione allegatis. *

Additio IV.

* Quæres III. Ad quænam Locatores operarum, puta Famuli, Operarii, Officiales, aliíque ſalariô vel mercede conducti obligentur? Reſp. I. Tenentur toto illo tempore, quo locaverunt operas, permanere in ſuo officio, ita quidem, ut ſi absque legitima cauſa ante tempus conventum abirent, tenerentur Dominis conducentibus ad intereſſe, & inſuper deperderent totam mercedem. *arg. l. Dominus. 55. ff. Locati Conducti.* Ratio eſt: quia revera Reipublicæ intereſt, ne ſimiles ſervitia Dominorum ſuorum contra Locationis tempus deſerant pro libitu ſuo. Quòd ſi id fieret ex cauſa gravi, & Dominus alium æquè idoneum ſtatim ad manus haberet, nequiret is bonâ conſcientiâ præfato Locatori totum ſalarium, ſeu

mercedem, sed tantùm pro rata temporis absentiæ detrahere.

II. Obligantur tales Locatores operarum, seu laborum suorum fideliter officium suum peragere, & in casu culpabilis in hoc negligentiæ ex Justitia pro rata laboris debiti intermissi, vel negligenter peracti mercedem seu salarium remittere, vel si jam accepissent, iterum restituere, atque insuper resarcire damna inde Domino secuta. E. g. Pastor mercede interveniente locans operas suas in custodiendis gregibus obligatur ad restitutionem, si suâ culpâ animal perit, vel perditur. *l. 9. §. 4. & l. 40. ff. Locati Conducti.* quod bene notent Custodes super rem certam mercede conducti, ac Famuli & Officiales Principum; ubi tamen, si culpa in similibus casibus non fuerit Theologica, sed præcisè juridica, reflectendum erit ad doctrinam traditam *tr. 8. dist. 2. q. 4. & tr. 9. dist. 5. q. 5.*

III. Nequeunt similes Locatores suorum laborum (puta Famuli, vel etiam Officiales, aut Principum Consiliarii, aliæve Personæ pro mercede, vel salario servitia præstantes, suásque operas locandô) per modum compensationis quidpiam Dominis occultè surripere, si tantùm probabiliter judicent, salarium suum esse minus justô: secùs dicendum, quando evidens foret, mercedem, seu salarium esse injustum. Ita deducitur ex Propositione, ordine 37. ab Innocentio XI. damnata, de qua *tract. 9. dist. 5.*

quæst.

quæſt. 2. num. 39. & ſeqq. & adhuc fuſiùs practicè, & pulcherrimè *lib. 3. decret. titul. 18. §. 4. num. 105. & ſeqq.* *

Additio V.

* Quæres IV. Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Reſp. Juxta varia Jura paſſim apud Canoniſtas, in Titulum de Locato & Conducto ſcribentes, contrahi à Conductore rerum obligationes ſequentes. I. Tenetur re conducta uti tanquam bonus Paterfamilias, & quidem, citra conſenſum Domini ſaltem rationabiliter præſumptum, non niſi ad uſum conductum; hinc nequit uti equô ad vehendum, ſeu grave onus trahendum, quem præciſè conduxit ad equitandum. Cæteroquin ad eundem uſum, ad quem ipſe conduxit, non prohibetur alteri perſonæ idoneæ ad utendum locò ſui iterum locare, niſi in prima Locatione aliter fuerit conventum, prout expreſſè habetur *l. Nemo. 6. C. de Locato, & Conducto.*

II. Nequit Conductor rem ſemel conductam deſerere ante completum tempus Conductionis ſine legitima abſolutè gravi cauſa, quales ſunt e. g. ſi ſubſit verum periculum ruituræ domus conductæ, etiam ab expertis ſic judicatum, vel ſi domus notabiliter infeſtetur ſpectrîs &c. aliàs enim, *Qui contra Legem Conductionis fundum ante tempus ſine juſta, ac probabili cauſa deſeruerit, ad ſolvendum totius temporis penſiones ex Conducto conveniri poteſt*, uti

ſonant formalia Juris *l. Dominus. 55. §. 2. ff. Locati Conducti.* Quòd ſi cauſa fuerit legitima, tenetur tantùm pro rata temporis, quo re conductâ utitur. Non cenſetur autem legitima ſeu abſolutè gravis, & ſufficiens ad detractionem penſionis pro rata temporis, ſi talem rem conductam propter majorem ſuam præciſè commoditatem, aut propriam utilitatem deſerat, v. g. ſi aliorſum procurandi lucri proprii gratiâ diſcedat, vel quia alibi ad majorem dignitatem eſt promotus, vel quia ob matrimonium contractum, & ampliorem familiam ampliori indiget habitatione, vel ſi aliquod intervenerit impedimentum tenens ſe præciſè ex parte Conductoris. Videantur la Croix *lib. 3. part.* 2. *num.* 1050. cum Sporer à ſe citato, & Reiffenſtuel *lib. 3. decret. titul. 18. num. 74. & 75.*

III. Obligatur Conductor Locatori reſarcire damna in re locata ſuâ culpâ, etiam levî, illata e. g. (prout in formalibus exemplificat Pichler hìc) ſi domus per culpam Inquilini, aut domeſticorum conflagret, confringantur fornaces, feneſtræ &c. ubi tamen loquendô de culpa ſuorum domeſticorum Conductor non tenetur, ſi aliàs ſelegit ſedulos & bonos domeſticos. Excipe, niſi talis domeſticus delinquat circa ſuum proprium Officium, puta, ſi ancilla Conductoris ad pecora deputata in ſtabulo ignem negligenter cuſtodiat, & inde comburatur tota domus. In ſimili enim caſu poſſet ipſemet Conductor ex Lege Aquilia conveniri

veniri ad recompenſandum damnum. Ubi tamen tu Confeſſarie ante ſententiam judicis ſemper te reflecte ad dicta de culpa juridica, & Theologica, & ſimul in dubio, utrùm tale damnum contigerit ex culpa Conductoris, vel caſu præciſè fortuito, utiliter revolve doctrinam præſentis Auctoris *lib. 3. decret. tit. 18. §. 3.* quo loco inter alia invenies, in dubio Locatori incumbere probationem, quòd tale incendium contigerit culpâ Conductoris. *

Additio VI.

* Quæres V. Quas obligationes habeat Conductor operarum? Reſp. ſequentes: I. Tenetur ei, qui ſuas locavit operas, diligenter ſolvere mercedem integram tempore debito, atque etiam lucrum ceſſans, & damnum emergens, ſi debito tempore non ſolvit pretium. *l. 17. C. de Locat. & Conduct.* Quinimò mortuô intra hoc tempus Conductore, obligatur quoque Hæres etiam ad ſolvendam integram mercedem usque ad tempus antea conventum, etſi non indigeat ampliùs Famuli operâ. Ex hoc pulchrè infert præſens Auctor *loc. cit. num. 91.* quòd Principes, & alii Domini, ſeu Conductores præter grave peccatum teneantur ad reſtitutionem damnorum, quæ Officiales, vel Famuli ab ipſis conducti ob culpabilem moram ſolvendi patiuntur: puta ſi propterea creditò, & ſic cariùs emere, vel debita exinde deficiente pecuniâ, alia contrahere, ſicque ex mutuo Capitali *Intereſſe* ſolvere cogantur. Idem dicen-

dum de honesto lucro ob dilatam culpabiliter solutionem cessante.

II. Si Conductor ante Locationis tempus finitum absque legitima causa expellat eum, qui huic suas operas locavit, tenetur is integram huic solvere mercedem, nisi forsan conductus, puta Famulus, vel Officialis operas suas statim æquali pretiô alteri locaverit. Ita clarè deducitur partim ex *l. 19. §. 9. & l. 38. ff. Locati Conducti.* Quòd si Conductor equidem directè talem e. g. Famulum non expelleret, ita tamen eundem tractaret, aut ad illicita pertraheret, ut exinde Famulus ipsemet sponte discederet, idem esset sentiendum, ac si expelleret: cùm planè talis iniquus Conductor sit in causa, quòd alter intra hoc tempus non acquirens æquale servitium patiatur istud damnum.

III. Si Conductor operarum nequeat toto illo tempore pro Locatione determinato uti operâ personæ conductæ ob aliquod interveniens impedimentum, seu aliam circumstantiam se tenentem non ex parte Locatoris, sed ex parte Conductoris, nequit propterea quidquam detrahere de mercede pro tempore hujus absentiæ, nisi interea persona conducta statim alteri operas suas pro æquali mercede locaverit. Ita denuo clarè deciditur *l. 38. ff. Locati Conducti.* & exinde infertur, quòd Dominus, si intra hoc tempus à Principe ob aliquod delictum fuerit depositus à suo Officio, sicque non ampliùs

indi-

indigens Amanuenſi conducto, eundem dimittat intra tempus conductionis, nequeat propterea diminuere ſalarium pro rata abſentiæ; bene verò ſi hæc abſentia contigiſſet ex culpa illius, qui Domino ſuam operam locavit, puta ſi intra locationis tempus dictus Amanuenſis fuiſſet aliquot menſibûs ob certa delicta incarceratus &c.

IV. An Conductor obligetur locanti operas ſuas dare integram mercedem, ſi intra tempus hoc iſte locator factus fuerit infirmus? non conveniunt DD. teneri tamen, ſi infirmitas modico tempore duravit, vel ſi deſuper expreſſè conventum fuerit, aut adſit communis conſuetudo (qualis conſuetudo vigere dicitur quoad ægrotos Officiales, & conſiliarios Principum teſte Reiffenſtuel *loc. cit. num.* 103.) videtur extra controverſiam; quoad alios verò notabili tempore ægrotantes, Reſp. cum pluribus contra alios probabiliùs negativè, regulariter loquendô; quia *l. 5.* ſtatim in principio, *ff. de Conductione data cauſa.* Conductori competit actio ſeu condictio repetendi mercedem, quam dedit alteri, ut Capuam iret, ſi hic valetudine præpeditus ire nequiverit &c. conſequenter infirmitas locantis operas, ſi ob eandem dictas operas exhibere nequeat, eſt cauſa ſufficiens pro rata temporis denegandi mercedem.

Nec dicas. Clerico Beneficiato ægrotanti etiam longiori tempore adhuc dari debent redditus

ditus Eccleſiaſtici: ergo etiam Famulo infirmo. Reſp. enim negandô paritatem: nam Clerico huic dantur hi redditus non præciſè uti Famulo) ob operas perſonales, ſed ex ſingulari diſpoſitione etiam ob excellentiam Statûs Clericalis, ne in dedecus dicti Statûs vel mendicare, vel primùm poſt multas ambages, & cum maximo periculo Titulum Menſæ quærere cogatur. Interim non nego, quòd dentur Conductores valde miſericordes, qui Famulis, præſertim aliàs bene meritis propter morbum unius vel alterius menſis nihil de mercede detrahere ſolent. *

INDEX

Pro Tomulo Tertio.

De Horis Canonicis, Votis, Juramento, Justicia, & Contractibus.

A.

B.

C.

Con-

De-

E.

Evi-

F.

Fru-

38. Quænam intentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum? n. 40. 41. attentio triplex, n. 39. Earum quælibet sufficit ad satisfaciendum præcepto, n. 42. Voluntariè distractus absque ulla interiori attentione non videtur satisfacere, n. 43. & seqq. quid de leviter distracto? n. 46. aut si distractio non sit plenariè voluntaria, n. 47. Remedia ad repellendas distractiones, n. 48. Septem requisita ad debitam recitationem Horarum Canonicarum, n. 49

Contra integritatem Divini Officii, qui peccent, & quomodo? n. 50. Satisfacit, qui recitat cum socio non obligat, n. 51. Quid de occupatis in Organis pulsandis, explicandis libris &c. n. 52. Continuatio Horarum quomodo requiratur? n. 53. & seqq. Ordo insuper n. 56. 57. Causæ licitæ invertendi ordinem Horarum, n. 57. Qualitas in Divino Officio quæ servanda? n. 58. Recitans Horas ex Breviario alieno an peccet mortaliter, n. 59. Non commutandum Officium unius diei in aliud & quomodo alioquin peccetur? n. 60 & seqq. Quid agendum, si quis hodie legit officium, aut Lectiones dieicrastinæ, n. 64. Aut omisit hodie recitare de festo occurente, n. 65. Quo loco possit recitari officium? n. 67.

Canonici tenentur illud recitare in Choro, nisi &c. n. 68. 69. Quid de Religiosis? n. 21. HoræCanonicæ quo tempore in & extraChorum sint recitandæ? n. 70. Matutinum & Laudes possunt pridiè Vesperi recitari & circa quam horam, n. 71. Laudes an possint separari à Matutino? n. 3. Quo tempore recitandæ Horæ Minores & Vesperæ, n. 72. Quid de Vesperis in Quadragesima? n. 73. an satisfaciat incipiens officium ante mediam noctem diei sequentis & post ipsam absovens? n. 74.

 riæ,

L.

n. 45.

Opi-

Pie-

Spe-

Usus-

Errata potiora, patienter Corrige.

Fol. 4. n. 4. Hujus Septenarii Numerarii, lege hujus Septenarii Numeri. Fol. 72. n. 87. ℟. cum Doctoribus communior &c. lege ℟. cum Doctoribus communiter negativè. Fol. 102. n. 40. Doctrinam contineri sub &c. lege Doctrinam non contineri sub &c. Fol. 102 n. 40. Erga Secundum illum &c. lege ergo Secundùm illum &c. Fol. 108. n. 41. Contra Navarrum & apud alios, lege contra Navarrum & paucos alios &c.

REIFFENSTUEL
THEOLOGIA
MORALIS

TOM III. IV.